

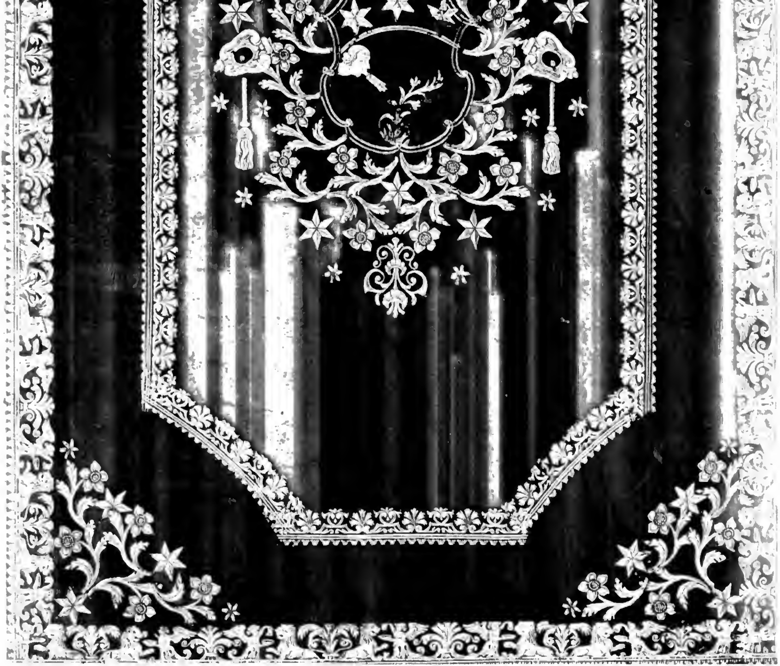
Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
NAPOLI
IX
G
27
Digitized by Google



Digitized by Google





Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VENETIIS EXCUDEBANT FRATRES COLETI

MDCCLXXVIII.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNES DOMINICUS ET JACOBUS COLETI SEBASTIANI FF.

FELICITATEM.

QUod Paullus Apoſtolus ſuperni Spiritus inſtinctu afflatuque ſcripſit, neque qui plantat eſſe aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, *id nos*, *Beatiſſime Pater*, *in adornanda conficiendaque Operum Luciferi Epiſcopi Calaritani nova editione præ oculis habere æquum eſt*, *ac plane cogno-*

a 2 *ſcere.*

Digitized by Google

erga nos voluntati, gratiſſimoque ac [illegible]
reſponderemus. Etſi autem Majeſtas illa, qua proxime accedis ad Deum, deterreret nos ab eo exoptando, quod tuo maxime beneficio ſumus aſſequuti, attamen integrum nobis non erat ne modeſtiæ quidem cauſſa huic operi aliunde auſpicium atque patrocinium adſciſcere. Admirabiles enim tanti viri lucubrationes, quibus invictum ejus animi robur, mira dicendi vis, ſumma divinarum litterarum ſcientia pro religione & innocentia tuenda, detegendiſque hæreticorum inſidiis, pro improbis in rectum æternæ vitæ tramitem revocandis, boniſque omnibus in ærumnarum tolerancia fideique firmitate ſuſtinendis, tandem pro vindicanda pluribus in legationibus Apoſtolica Auctoritate enituit, ab Romano Pontifice alienare, ut ita dicam, alioque avertere cujuſdam quaſi ſacrilegii loco duxiſſemus; præſertim cum felici ſane Luciferi fato eveniſſe ante animadverterimus, ut, cum ejus libri e tenebris eruti in lucem primo fuerunt emiſſi, huic Sanctæ Sedi jam tum devoti conſecratique unice ab ipſa ornamentum ſibi ipſis ac præſidium, ſuoque auctori celebritatem comparandam eſſe putaverint: unde hoc plane divinitus accidit, ut iidem, qui Pio V. Pontifice Maximo & patrono & auſpice in publicum tuti prodierunt, benigniſſima Auſpiciorum tuorum

com-

Digitized by Google

[illegible] [illegible] prædicarent, facere tamen non poſſumus, Sanctiſſime Pater, quin illius diei meminerimus, cujus recordatione adhuc boni omnes gaudent exſultantque, quin tempus illud in memoriam revocemus, quod Deus ab omni æternitate fauſtum maxime ac ſalutare Catholicæ Eccleſiæ eſſe voluit, illud nimirum tempus, diem illum, cum Tu nihil minus cogitans, ſeu potius nil tale metuens, tam ſubita totius Apoſtolici Senatus conſenſione Pontifex renunciatus es. Quippe non generis nobilitas, qua ceteroquin maxime præſtabas, non eblanditæ commendationes, non magnifici apparatus cultuſque, a quibus Chriſtianæ humilitatis ſtudio penitus abhorrebas, viam tibi ad Pontificatum munierunt: eadem illa virtus, quæ Te ab ipſis incunabulis ſuſceptum in ſinu ſuo enutrivit, atque ad hanc amplitudinem aluit, Te in hac celſiſſima & cælo proxima honoris ac dignitatis Sede ſuis ipſamet manibus conlocavit. Hic vero nihil eſt quod metuas, ne in laudibus tuis recenſendis progrediamur; eo enim jam ventum eſt, ut nobis potius verendum ſit, ne, ſi quid ultra conemur, plus ſuſcepiſſe videamur quam quod ingenii noſtri imbecillitas præſtare

poſſit.

Digitized by Google

operam, quantulacumque ſit, in edendis Luciferi libris rectiſſimo judicii tui teſtimonio benigniſſime comprobaſti. Atque hæ quidem ſunt cauſſæ, Beatiſſime Pater, cur Tibi præcipue & jure quam optimo volumen iſtud debeatur; in qua obeunda provincia ſiquid noſtris vigiliis ac laboribus effecimus, nihilo magis nos profeciſſe intelligimus, quam qui plantat, *aut* rigat, *cujus conatus inutiles atque inanes teſtatur Apoſtolus, niſi alterius benignitas & beneficentia acceſſerit, qui & opus urgeat, & incrementum præbeat. Quare tum debiti officii ratione adducti, tum noſtro quodam inſtinctu & intimo animi ſenſu impulſi Opus ipſum Tibi, Pontifex Optime Maxime, dicamus ſacramuſque. Illud reliquum eſt, ut ea ipſa clementia, qua ceterorum in hujuſmodi colendis ſtudiis diligentem induſtriam ſoles fovere, hoc quodcumque munus accipere velis tuoque patrocinio tueri, ut idem & teſtis tuæ erga nos ſingularis clementiæ, & perenne ſit noſtræ erga Te obſervantiæ monumentum.*

Venetiis ex Ædibus paternis III. Kal. Martias MDCCLXXVIII.

Digitized by Google

[illegible] Apoſt. *Hic ubi locum Luciferi illuſtrare conatus ſum, Auctoris omnium, quod nemo neſcit, depravatiſſimi, utiliſſimi tamen ad cognitionem Scripturarum, admonitum te velim, Lector candide, me in purgando eo Augiæ ſtabulo plurimum laboris impendiſſe, paratumque eſſe ad procurandam editionem, ſi librum aliquem mſ. nactus fuero. Ut ſi forte in manus tuas, aut notitiam venerit, mecum communicare non dedigneris, hominem non ingratum ſingulari beneficio tibi devincturus.* At *dolendum* ſane *eſt*, inquit Caveus in Hiſt. Litt. ad an. 354. ſæc. Arian., *novam hanc Luciferi Calaritani editionem, quam meditatus eſt Vir Cl. J. B. Cotelerius, ipſomet teſte, Notis ad Patres Apoſtolicos pag. 177., magna antiquitatis eccleſiaſticæ jactura cum viri eruditiſſimi morte periiſſe*. Aliam tamen cauſſam, cur Cotelerius non abſolverit opus ſuſceptum, indicat Fabricius in Bibl. Græca de Lucifero differens ejuſque libris, ne Galliarum regis animum læderet, qui tum maxime Calvinianis erat infenſus; de qua quidem infecti operis ratione aliorum eſto judicium. Interea non defuere, qui de emendandis Luciferi libris quidquam cogitarent; nam præter Cotelerii correctiones nonnullas, quas vel notis in Conſtitutiones Apoſtolicas inſperſit, vel Monumentis Eccl. Græcæ inſeruit, Latinus Latinius in Biblioth. ſacra & profana pag. 157. ſingulos Luciferi libros pluribus correctionibus modo ſuis, modo Conſalvi Poncii diligenter notavit; & Ludovicus la Cerda in ſuis Adverſariis Sacris eumdem laborem ſuſcepit; *Multa* enim *ſunt*, inquit cap. 37., *quæ egent conſideratione; in quo*, id eſt Lucifero, *illuſtrando non inutilem operam poſuit Joannes Tilius Epiſcopus Meldenſis: multa* autem, ſubdit cap. 38., *addidimus, detraximuſque* ex notis nimirum Tilianis; *diuque*, addit cap. 47., *hæſi in Lucifero Tilii opera & mea uſus;* quibus capitibus omnes, quas ipſe meditatus eſt, in Luciferum animadverſiones complectitur præter ceteras in quædam loca S. Scripturæ, de quibus inferius. Verum hæc omnia in plures diſperſa libros, nec ad inveniendum facilia nihil profecto proderant, ut ſub uno adſpectu integra ac germana Luciferi facies omnibus viſenda pateret; quin pluri-

& in eaſdem animadverſiones.

ma

numinum ſit exemplum ; neque enim quæ illi inſunt menda, typographi magis, quam antiquorum librariorum inſcitiæ aut incuriæ ſunt tribuenda, uti inferius monebimus : ceteræ vero editiones, ſi Gallandianam excipias, tantum auctoritatis præ ſe non ferunt, ut illas tuto ſequi poſſemus, cum editorum arbitrium, non æqua animadverſio, errores forte ſuſtulerit aliquot, non paucos certe in eaſdem intulerit ; de quo paullo ſuperius dictum eſt. Sed cum codicis alicujus opem nobis eſſe neceſſariam videremus, quocum Tiliana editio conferretur, illum opportune in Vaticana Bibliotheca nacti ſumus ſæculo, ut ajunt, nono deſcriptum, & in loculis Bibliothecæ diſtinctum num. 75. litt. N. P. cujus diverſæ a Tilianis dictiones exſcriptæ ad nos perhumaniter tranſmiſſæ ſunt : ſed non ejuſmodi ſunt, quæ ſententiam immutent, & varias plerumque voces, varia ab editis ex Tiliano codice nomina ſolummodo exhibent ; unde conjicias, plures, qui leguntur errores in libris Luciferi, inculto potius ac pæne barbaro hominis ſtilo eſſe tribuendos, quam librariorum culpæ. Alium præterea codicem nobis adhibendum tribuit humaniſſimus ſane & multiplici eruditione illuſtris Presbyter D. Matthæus Aloyſius Canonici civis Venetus e ſua Bibliotheca vetuſtiſſimorum, præſertim Biblicorum Codicum ditiſſima. Codex iſte, quem Venetum appellamus, ante annos fere octingentos ſcriptus Athanaſii & Athanaſio quædam attributa opera continet, in iiſque longiorem hujus epiſtolam ad Luciferum, cujus mſ. exemplum cum Tiliana jam edita contulimus. Horum igitur Codicum auctoritate, tum ex Tilii, Latinii, Poncii, la Cerdæ, ipſiuſque Gallandii notationibus, aliis vero in epiſtolas Luciferianas collectis ex Baronio, Couſtantio, Chiffletio, Papebrochio, & Montfauconio ſubjectas confecimus notationes, quibus & noſtræ ſunt admixtæ, eæ potiſſimum, quæ ad eccleſiaſticam hiſtoriam pertinent, quaſque miror a Gallandio prætermiſſas fuiſſe, cum plura, quæ ſcribit Lucifer, Acta Mediolanenſis Concilii anni 355. & Athanaſii vitam maxime illuſtrent, atque Arianorum in Catholicos fraudes ac ſævitiem detegant : de notis autem adjectis ad ſingula ſacræ Scripturæ teſtimonia poſtea dicemus. Non ita tamen horum auctorum criticas animadverſiones exſcripſimus, ut illico eas probaremus ; omnes quidem ſuis quaſque locis leges inſertas, non omnes probatas : neque

adjumenta,

Digitized by Google

... atque iis de nova hac editione præ...., jam de Lucifero ipſo, quod ad ejus attinet ſcripta, tum de ſingulis ejuſdem libris diſtinctim per aliquot ſectiones ſupereſt neceſſario diſſerendum.

§. I.

De Luciferiana Sacræ Scripturæ interpretatione.

Luciferiana S. Scripturæ teſtimonia

NEmo eſt profecto, qui, Luciferi libros cum legerit, & in afferendis promtum & in aptandis ſuæ quibuſque ſententiæ divinorum librorum teſtimoniis acutum hominis ingenium, ac ſingularem facundiam maxime non admiretur. Id primus animadvertit Athanaſius in altera ad illum epiſtola ſcribens: *Unde hæc tanta Scripturarum memoria? unde ſenſus, & intellectus earumdem integer?* & Marcellinus ac Fauſtinus Presbyteri in Libello precum ad Imperatores Luciferum præcipue laudant, quod *bene eſſet agnitus per ſtudium ſacrarum litterarum*, & quod *libros ſcripſit ad Conſtantium divina teſtimonia aptiſſime congerens contra hæreticos & contra ipſum patronum hæreticorum:* adeo ut Gallandius recte affirmet, *locis utriuſque Federis ferme ſolis contexta eſſe ſcripta Luciferiana*. Hinc Cotelerius in teſtimonio ſuperius allato Luciferum appellat *auctorem utiliſſimum ad cognitionem ſacræ Scripturæ;* & Millius in Proleg. ad Nov. Teſtam. num. 772. hæc de Lucifero ſcribit: *Ab Hilario tranſimus ad Luciferum Epiſcopum Caralitanum, cujus opuſcula magnam teſtimoniorum ſacræ Scripturæ ad fidem codicis ipſius accurate ubique recitatorum vim exhibent. Sed cum horum editio ad mſ. unum exemplar dumtaxat, idque perperam deſcriptum adornata vitiis miſere ſcateat, tum nec ſacri Codicis loca evaſere integra*. Verum quo tandem Codice uſus ſit Tilius aut uno aut pluribus in edendis Luciferi libris, noſter quidem Vaticanus fere nihil differt ab editione Tiliana in deſcriptis ſacrorum Bibliorum teſtimoniis; unde aliam potius quæramus cauſſam neceſſe eſt, cur ita in Lucifero legantur diverſa a Vulgatis, nec omni-

b no

Digitized by Google

bliorum Latinæ Verſiones antiquæ, *ſeu Vetus Italica &c.* Hic enim in part. 2. §. 3. Præfat. ad Tom. 1. part. 1. differens *de ſingulis ex ordine Patribus*, *ſcriptiſque Patrum*, *e quibus Scripturæ fragmenta ſeu verſiculos* excerpſerat, quantum ſibi ad opus
ex Verſione Latina antiqua deſcripta ſunt. ſuum elaborandum profuerint Luciferi libri, hiſce verbis teſtatus eſt num. 101. *Longe vero plura antiquæ interpretationis fragmenta nobis ſubminiſtravit Lucifer Calaritanus in variis*, *quos conſcripſit*, *libris*, Pro S. Athanaſio; De Regibus Apoſtaticis; De non conveniendo cum hæreticis; De non parcendo in Deum delinquentibus; Quod moriendum ſit pro Filio Dei. *Floruit Lucifer circa annum 354. In laudandis Scripturæ verbis ſibi ſatis conſtat; a Græco textu hodierno vix diſcrepat. Cum Tertulliano concinit aliquando, interdum cum Auguſtino & Ambroſio; ſed quod quidem ante omnia juvat obſervare, in Tobiæ & Judith libris, quos variorum ope mſſ. Codicum & quidem optimæ notæ recuperavimus, tanta eſt ſententiarum Scripturæ, quæ in libris Luciferi occurrunt, convenientia, tanta ſimilitudo, ut nullam pene reperias diſcrepantiam, & tantum ovum ab ovo non diſcernas.* Ex quibus id conſequitur, Luciferum non de ſuo e Græcis codicibus in latinam linguam vertiſſe ſacrorum librorum ſententias, ſed iis uſum fuiſſe latinis verſionibus, quæ tunc plurimæ ferebantur in vulgus. Nec aliter ſenſit Nobilius in Præfatione Latinæ editionis Romanæ Septuaginta Interpretum; *Ita vetus eſt Itala interpretatio, ut ea non modo S. Auguſtinus in Speculo, ſed Lucifer Caralitanus & S. Ambroſius & S. Cyprianus & alii vetuſti Scriptores utantur:* iccirco haud recte ſcripſerit la Cerda cap. 163. Adverſ. Sacr. Luciferum ſuo ipſum arbitrio Græca teſtimonia pro re nata latine interpretatum eſſe. Ita ad cap. XVII. Deuter. pag. hic 60. *Totum fere*, inquit, *caput ita transfert*, *ut mirere hominis in transferendo licentiam jam detrahentis*, *jam addentis*, *jam immutantis;* cum tamen Italæ veteri interpretationi textus hic apprime reſpondeat; ita convenit cum illa & textus ex 1. Reg. IV. deſcriptus pag. hic 68. de quo la Cerda; *Lucifer reddit ſic*, *ita ut nec pes nec caput uni conveniat formæ; tantum ſervet ſententiam:* & ad alterum 1. Reg. XIX. pag. 70. *Ita*, ſubdit, *Lucifer circumvertit*, *ut difficile ſit dicere*, *quæ pars parti reſpondeat;* etſi haud aliter hoc teſtimonium exprimatur in Itala interpretatione, uti & illud 1. Reg. XXVI. pag. hic 73., quod is autumet *paraphraſticas* converſum fuiſſe a Lucifero in latinum ſer-

mo-

[illegible] *ſeptuaginta multis additis*, *detractis*, *immutatis*, *ut ſolens eſt*. Verum enimvero neque *addis* Lucifer, nec *detrabit*, nec *immutat*, *ex ingenita licentia*. Verſio antiqua latina una primitus fuit; *quamvis*, inquit Sabatierius part. 1. §. 2., *textus primigenii diſcrepent inter ſe aliquando lectiones*, *variiſque diſſideant verbis*, *atque ſententiis*, *quamvis variæ in codicibus occurrant diſcrepantiæ*, *quæ varias interpretationes a variis elaboratas interpretibus ſignificare videantur*; cum *hæ nimirum diſcrepantiæ*, ait paullo ſuperius, *plerumque non tam varios interpretes*, *quam diverſos arguant librarios*, *eoſdemque aut oſcitantes aut audaciores*, *qui ſuo ſingula arbitratu vel negligentia plurima mutaverunt*: quod etiam Græcæ Septuaginta interpretationi factum eſſe conſtat ex ſcholis Romanæ horum Interpretum editioni a Nobilio ſubjectis; idque in Novo quoque Teſtamento deprehendimus ex variis præſertim lectionibus Græcæ editionis Millianæ: unde tamen verendum minime eſt, *ne dum varias textus primigenii & diſcrepantes aliquando eſſe lectiones contendimus*, *Scripturæ ſacræ auctoritas lædatur*, *noſtraque vacillet Fides*, ſubdit ibidem, & pluribus hoc ipſum probat Sabatierius. Quare cum in Lucifero hujuſmodi diſcrimen ſive a Græcis quandoque, ſive a Latinis jam editis Bibliis occurrat, quid nobis in ſuſcepta horum librorum editione eſſet agendum, haud parum hæſimus incerti, dubiique quidnam præſtaret. Imprudens Lugdunenſium, ceterorumque PP. Bibliothecæ auctorum, qui ad formam noſtræ Vulgatæ Luciferi teſtimonia emendare ſtuduerunt, probandum non erat; inutilis autem laboris fuiſſet id perſequi, quod inceperat la Cerda, ut eadem cum ipſa Vulgata conferremus; noſtri autem inſtituti non erat, interpretis perſonam agere, neque eas quæſtiones aggredi, a quibus abſtinere noſmet non potuiſſemus, ſi ad Græcum exemplar libuiſſet expendere & emendare latinam Luciferi interpretationem; ex quo præterea nimia ſubjectis notis acceſſio plurium diſputationum facta fuiſſet, & longiores, quam par eſſet, notationes evaſiſſent fere ad legentium faſtidium. Quod ſero fortaſſe animadvertens Gallandius in-

Quid de iis præſtitum ſit in hac editione.

dum Luciferi teſtimonia in ſuum opus importat. Ita nobis multo commodius utiliuſque viſum eſt in uno Lucifero exemplar ſane luculentiſſimum *Antiquæ Latinæ Verſionis* legentibus offerre, idemque Cotelerii, & Millii, & ipſius Sabatierii ope, quam ex illorum animadverſionibus nobis comparavimus, correctum, & ab iis mendis purgatum, quæ facilius cujuſquam oculis poterant obverſari.

Quædam in Luciferi teſtim. nia animadverſiones notantur.

Verum nonnulla inſunt Luciferi libris, quæ corrigere vitium foret, & ſcriptoris ſententiæ adverſarentur, ut ut vitium in iiſdem deprehendatur. Exemplo ſit teſtimonium D. Paulli ad Galat. v. 7. pag. hic 26. *Qui nemini conſenſeritis, ſuaſio veſtra ex Deo eſt &c.* quod cum Luciferi ſententia optime convenit; is etenim ſcribit, *Cognoſcentes vos eſſe unici Dei Filii hoſtes, fugimus nefaria conſilia veſtra, temperantes voci Apoſtoli: Qui nemini conſenſeritis, ſuaſio veſtra ex Deo eſt:* probat enim Lucifer hujuſmodi teſtimonio, conſilium ſuum non conveniendi cum hæreticis Arianis e divino inſtinctu profectum fuiſſe.. At enim in Græcis libris prave deſcripta erant Apoſtoli verba, unde in latinam quoque interpretationem mendum irrepſit: *Ortum eſt autem*, inquit Millius in Proleg. num. 773., *τὸ* nemini conſenſeritis *ex perperam deſcriptis Græcis*, *τίς ἀνέκοψεν ὑμᾶς τῇ ἀληθείᾳ; μὴ πείθεσθε*: Quis vos abſcidit, *ſeu* excidit de veritate? ne conſenſeritis. *Poſtea factum eſt ex emendatiori textu*, Qui vos impedivit non obedire? *& prioris lectionis appendicula* ne conſenſeritis *ab imperito quodam ſcriba reliquis adjecta eſt*. Et idem confirmat in notis ad hunc Apoſtoli locum; quia nimirum librarius ſcripſerit *πείθεσθε* pro *πείθεσθαι*, uti in Græco textu emendato legitur; *τίς ὑμᾶς ἀνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι*; Suſpicatus quidem eſt Zegerus apud Millium, pericopen hanc *ne conſenſeritis* ab hæreticis abraſam fuiſſe e Græcis Codicibus multo ante Hieronymi ætatem; at nullus in ea locus erat fovendi ruendive hæretici erroris; & Hieronymus in hoc Paulli teſtimonium ſubdit, illam ſibi prætermittendam putaſſe, *quia nec in Græcis libris, nec in his, qui in Apoſtolum commentati ſunt*, hanc ſcriptam invenerit. Addit Millius, Luciferum, qui *illud* Nemini conſenſeritis *ad ſequentia pertinere putavit*, inſeruiſſe de ſuo nomen relativum *qui*, quod tamen legitur in Codice Borneriano apud Sabatierium. Idem eſto judicium de commate inſequenti, *ſuaſio veſtra ex Deo eſt*, cui deeſt particula negativa *non*, in Græco *οὐκ*, ſci-

Digitized by Google

, [illegible] Luciferianæ verſionis exprimit Græca editio Complutenſis: *ἐν παραπικρασμῷ ἀδικία*, *exacerbatio eſt injuſtitia*: cum Hebræo autem, & Aquila, & Symmacho illa conveniet, ſi addas verbum *vaticinationis*, quod facile potuit ſcribentis calamo excidere.

Ibid. pag. 34. Roboam *viginti annis regnavit in Jeruſalem*; 3. Reg. XI. 43. Hunc annorum numerum non exhibent Septuag. ſed 3. Reg. XI. *δώδεκα ἔτη ἐβασίλευσεν*, *duodecim annos regnavit;* cap. vero XIV. 21. *ἑπτακαίδεκα ἔτη ἐβασίλευσεν*, *ſeptem & decem annos regnavit;* uti etiam in lib. 2. Paral. XII. 14. & apud Joſephum lib. VIII. Antiq. cap. 10. *In quo numero annorum regni conveniunt omnes libri*, ſubdit Nobilius in cap. XIV. lib. 3. Reg. Sed hæc ipſa annorum diverſa ratio Luciferianam verſionem quodammodo tuetur.

Ibid. pag. 40. *Scriptum eſt etiam de Jambre rege &c.* ubi Latinius in nota ſubjecta corrigit *Zambri:* at *Zambri* dux equitum erat, qui Elam regem Iſraelis interfecit; huic vero *Amri* ſuffectus eſt, uti a Septuaginta appellatur 3. Reg. XVI. 16. & a noſtra Vulgata; is autem eſt *Jambres*, quem Joſephus lib. VIII. Antiq. cap. 12. *Ἀμαρῖνον* *Amarinum* vocat, & Codex Vatic. in hoc Joſephi loco *Ζαμβρίαν*, *Zambriam*. Ceterum Sulpicius Severus in lib. 1. Hiſt. Sacr. hunc regem & *Zambri* & *Jambri* nominat; & primum quidem nomen, uti monet Hieronymus a Prato in nota, præferunt omnes libri editi & mſſ. in utroque Sulpicii loco; at Vorſtius *Jambri* pro *Zambri* ſubſtituit; nam licet ille, de quo priore loco ſcribit Sulpicius, *Zamri*, ſeu *Zimri* re vera fuerit, alter *Amri*, quem *Zambri* & *Jambri* appellat, apparet tamen Sulpicium per errorem *Zambri principem equitum* cum *Jambri* rege & Achabi patre confudiſſe, cum dicat: *Sed Zambri ante hunc*, id eſt *Thamni*, *ſeptem annos & cum eodem duodecim regnavit;* proinde vel *Zambri* ſemper vel *Jambri* dicere debuit; ſuamque porro emendationem Vorſtius tuetur auctoritate antiquæ editionis Colonienſis, & mſ. Druſiani. At Pratenſis e contra cenſet *Jambri* regem primitus *Zambri* dictum fuiſſe, deinde *vel ex uſu pronunciationis temporum ſuperiorum*, *vel ex litterarum Z & J*

in

Digitized by Google

[illegible]

Ibid. pag. 45. *Nomen matris ejus Ebſibas*; ex 4. Reg. xxi. 1. Clericus apud Coteleriũm ad lib. 2. Conſtit. Apoſt. cap. 22. legendum hic putat *Epſiba*, vel *Ephſibas*: ſed quis certam tueatur hujus nominis notionem? cum ipſe idem ſubdat, legi apud Syncellum ἐψιβαμα, in Codd. duobus regis *Haphſiba*, in Joſepho lib. x. Antiq. cap. 3. non 4. Ἀχιβᾶς, a Ruffino *Echib*. Hebraice quidem *Hepſiba* dicitur; at Septuaginta Ἀψιβά ſcripſere, uti in Rom. Edit. in quibus tamen Havercampius legit Ἀψιβᾶς in notis ad laudatum Joſephi locum.

In lib. 1. pro S. Athan. pag. 55. *Quare non recte obtuliſti? Peccaſti, quieſce*; Gen. iv. 8. de quo teſtimonio quædam in notis monuimus; verum Gallandii opinio probanda non eſt, cum autumat illud ex verbis Septuaginta contractum eſſe; nam ſenſus ſaltem integræ locutionis cum iiſdem convenire deberet, qui ceteroquin ab ipſis omnino differt; & eſt perſpicuum ex ipſis verbis Septuaginta: *Nonne ſi recte offeras, non autem recte dividas, peccaſti? quieſce*.

Ib. pag. 65. hic animadvertimus, erraſſe cum Latinio Gallandium, cum cenſuit Luciferum memoria lapſum eſſe; quia ſcripſerit, *in primo Regnorum libro ſcriptum: Non glorietur ſapiens &c.* Hoc enim teſtimonium ibidem vere legitur apud Septuaginta cap. ii. ℣. 10.

Ibid. pag. 68. *Ipſe judicabat viginti annis*; 1. Reg. iv. 18. Ita & Septuaginta de Heli ſcripſerunt: κ' αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ εἴκοσιν ἔτη. Quam annorum rationem ſe in iiſdem legiſſe teſtatur Euſebius in Chron. & ipſa eorum verba exſcribit Chryſoſt. in lib. 3. adverſ. oppugnat. vitæ monaſt. quibuſcum conſentit Sulpicius Severus in lib. 7. Hiſt. Sacr. affirmans Heli *per annos* xx. *ſacerdotium adminiſtraſſe*; ubi hæc ſubdit Hieronymus a Prato; *Secutus eſt Sulpicius codices Græcos, ſeu verius antiquam Vulgatam latinam, quæ ex ipſis erat expreſſa, Sic Hilarion ſæpe laudatus*: Judicavit Heli Sacerdos annis xx. *Hebræi tamen codices, quos ſecutus eſt Euſebius in Chron. & Præpar. Evang. lib. x. cap. 14. Heli quadraginta annos aſſignant, quemodo habet etiam Vulgata noſtra, nec non aliqui Græci codices ſed corrupti. Romana enim editio*, id eſt Septuaginta, *& Alexandrinus Codex retinent antiquam & ſinceram Septuaginta Interpretum lectionem*. Joſephus in lib. v. Antiq. cap. xi. *annos* & ipſe præfert *quadraginta*.

Ibid. pag. 69. ad cap. v. 6. lib. 1. Reg. hæc notat Gallandius; *Cum Latinio viro erudito*

Digitized by Google

Ibid. pag. 72. *Introivit Saul ad ſellam*; 1. Reg. XXIV. 4. quo in loco hæc animadvertit la Cerda: *Vulgatus inquit*, ut purgaret ventrem, *qua locutione uſus eſt Cornelius Celſus*. *Vatablus habet*, ad tegendum pedes; tegere pedes *idem eſt* ac purgare ventrem, *de qua locutione agit Druſius*. Porro vide, quam variæ ſint unius ſenſus locutiones: Hebr. *Et ingreſſus eſt Saul ad tegendum pedes ſuos*. Septuaginta: καὶ εἰσῆλθε παρασκευάσασθαι, *& intravit ad provocandum*; ubi Theodoretus ἀποσκευάσασθαι *ad deponendum*, ſubdens: *Septuaginta honeſte ſunt interpretati: Aquila autem id manifeſtius dixit; inquit enim* εἰσῆλθε ἀποκενῶσαι, introivit ad exinaniendum. Et Henricus Stephanus in Theſ. linguæ Græcæ ſuſpicatur Septuaginta Interpretes primitus ſcripſiſſe ἀποσκευάσασθαι: at in Cod. Reg. legitur κενῶσαι ex Aquila, uti legerat & Procopius. Alius Interpres in Cod. Reg. σεμνῶς ἄγειν, *honeſte agere*; & in Coislin. διευθῦναι, ἀποκενῶσαι, τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀποπατῆσαι, *ad dirigendum*, *evacuandum pedes ſuos*, *egerendum*: quæ interpretatio *videtur ex pluribus in unam coaluiſſe*, ait Montfauconius in Hexaplis; *omnes tamen Joſephi interpretationem adjiciunt*, quam Nobilius retulit hiſce verbis; τὰς φυσικὰς ἐκκρίσεις ποιήσασθαι, *ad faciendum naturales excretiones*. Verum in Edit. Havercamp. lib. VI. Antiq. cap. 12. ita legimus; ἐπειγόμενος οὖν ὑπὸ τῶν κατὰ φύσιν εἴσεισιν εἰς αὐτὸ μόνος, *Itaque ſtimulatus ad requiſita naturæ intravit in eam* (ſpeluncam) *ſolus*. Fallitur autem Hieronymus de Prato ſcribens in notis ad Sulpicium Severum lib. 1. Hiſt. Sacr., quod Græcum verbum παρασκευάσασθαι *Severus*, *aut potius latinus interpres antiquiſſimus verterit* corpus reficere *ex Septuaginta*; hanc enim interpretationem non affert Sabatierius in Itala Verſione; & Sulpicius non ſacræ Scripturæ verba, ſed ſententiam ſequitur, & res geſtas ſuo prorſus ſtilo ſuiſque phraſibus latine enarrat; de Saule autem hæc ille: *Saul neſciens in primo ſpeluncæ aditu reficiendi corporis gratia ſucceſſerat*.

Ibid. *Venit ad greges ovium*, *quæ &c.* notat Tilius corrigendum *qui*, id eſt *greges*;

Digitized by Google

ctius, ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις, *uſquequo vos claudicatis ſuper duo du-bie?* tum Vulgata noſtra, *Uſquequo claudicatis in duas partes ?* unde perſpicias velim, Cotelerii & ante hunc Nobilii in Luciferum cenſuram nihili habendam eſſe.

Ibid. pag. 82. *In viis patris ſui primis ;* ex 2. Paral. XVII. 3. quem locum corrigit Latinius in nota, pro *primis* ſubjiciens *David*, ut eſt in Vulgata. Verum Luciferianus interpres recte ſcripſit *in viis primis patris ſui ;* quippe in 2. Paralip. XIV. 2. legatur, Aſam Joſaphat patrem ſub initia regni ſui *feciſſe bonum & rectum coram Domino Deo ſuo ;* & is poſtea dicitur defeciſſe e recto virtutis tramite cap. XVI. Hinc & Septuaginta : *Ambulavit in viis patris ſui primis ;* & Theodoretus eos videtur ſecutus cum pro *primis* ſcripſerit κατ' ἀρχάς, *ab initio*. Affirmat tamen Nobilius in libris pleriſque ineſſe hanc dictionem ἐν ὁδοῖς Δαβίδ, *in viis David*. Apud Criticos Sacros in Tom. 1. Synopſ. utraque lectio retinetur, *in viis David patris ſui primis*, ante ſcilicet quam David peccaret; vel *in viis David , patris ſui primis* , quæ nimirum *primæ viæ* fuerunt Aſæ patris ſui.

Ibid. denique pag. 103. pro verbo *defendam*, quod legitur Soph. 1. 12. *Defendam ſuper viros*, ſubjecit Latinius *ulciſcar* ex Vulgata . Animadvertunt tamen critici viri verbum *defendere* optime a Latinis pro *repellere*, atque *arcere* ea, quæ nocent, ſolitum adhiberi . Cæſar in lib. 1. de bel. civ. cap. 7. cum ſe conqueſtum fuiſſe dixiſſet de injuriis ac vi tum ſibi, tum tribunitiæ poteſtati illatis, ſubdit , clamaſſe milites , ſe ſe paratos eſſe *Imperatoris ſui Tribunorumque plebis injurias defendere*, id eſt *propulſare*, quod idem ac *ulciſci* ſignificat apud Paſſeratium. Hanc ſignificationem pluribus tuetur Heinſius in notis ad Ovid. Heroid. v. verſ. 16. & Oudendorpius ad lib. VIII. Cæſaris de bel. Gall. cap. 9. Quare interpres Luciferi latinum verbum *defendere* recto ſenſu adhibuit; quamvis obſcura inde reddatur locutio, cum addendum id fuiſſet , de quo ulturus erat Deus, de illato ſcilicet ſibi contemtu , & irrogata injuria . Hactenus ſatis de Luciferiana Interpretatione.

§. II.

Digitized by Google

…… *actus ad res ceteras condendas* . Hæc impia Arii & germana profeſſio Fidei , cui proinde Lucifer has ſæpe locutiones opponit , quod *Pater verus ſit Pater ab æterno, & verum habeat Filium*, quod *Filius ſit verus Filius & verus Deus*, & quod *una ſit æternitas Patris & Filii*, aliaſque ſimiles de *bonitate*, *potentia* , *majeſtate eadem Patris & Filii* ; atque vulgatas illas Arianorum formulas , *Filius ex nihilo eſt*, *fuit tempus quando non erat*, *factus eſt ex non exſtantibus*, & *adoptivus eſt Filius* , ſæpiſſime exprobrat Conſtantio , & graviter exſecratur : quæ , cum in ceteris libris, crebrius tamen in libro *de non parcendo in Deum delinquentibus* obverſantur , ubi etiam Nicænum Symbolum integrum is exſcripſit . Arius præterea *Filium mutabilem eſſe* natura aperte docuit, *& in malum natura proclivem* , *ſed ex omnibus creaturis ideo exemtum* , *quia Deus ejus in bono firmitatem conſtantiamque præſciverit* ; quod ex Arii ſcriptis affirmat Athanaſius ſub initium Orat. 2. contra Arian.; *ut omnes ex natura ſua, ita quoque ipſum Verbum mutabilitati obnoxium eſſe, ac in libero ejus arbitrio fuiſſe, quamdiu velit, bonum permanere ; ejuſque voluntatem noſtro more mutari potuiſſe, cum fuerit mutabilis natura ; eaque de cauſſa cum Deus præcognoſceret eum bonum futurum, anticipando illi hanc gloriam dediſſe, quam homo poſt modum ex virtute mereretur, & quaſi jam tum opera ejus exſtarent, quæ providebantur a Deo, talem eum jam ſtatim in præſentia voluit fieri :* & idem teſtatur Alexander Epiſcopus in ſua epiſtola ad Catholicos, ubi Arium ejuſque aſſeclas impietatis convictos, præterea interrogatos fuiſſe ſcribit , εἰ δύναται ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τραπῆναι ὡς ὁ διάβολος ἐτράπη· καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν, ναὶ δύναται· τρεπτῆς γὰρ φύσεώς ἐστι, γενητὸς καὶ τρεπτὸς ὑπάρχων : id eſt , *ſi Dei Verbum mutari poteſt, ſicut diabolus mutatus eſt : & veriti non ſunt dicere ; Utique poteſt ; mutabilis enim eſt natura, creatus & convertibilis exiſtens :* quo in loco recte cenſet Valeſius legendum eſſe γενητὸς pro vocabulo γεννητὸς, uti & nos ſcripſimus, *at-*

animo præſentiret, quanta hujus vocabuli vis futura poſtea eſſet, & efficax ſenſus, & firma auctoritas ad tuendam Verbi Divinitatem; *οὐδὲ γὰρ ἐστιν ἴσος, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁμοούσιος αὐτῷ*, *neque enim* Filius *eſt æqualis*, *ſed neque illi*, id eſt Patri, *conſubſtantialis:* quare Lucifer & in lib. *de non parc. in Deum deling.*, & in altero, cui titulus *Moriendum eſſe &c.* *ὁμοούσιον* vocem, & *perfectam Filii cum Patre æqualitatem* defendit; quod in aliis libris quandoque præſtat, & quæ Dei Patris ſunt divinæ proprietates, quatenus Deus eſt, eas & Filio tribuendas affirmat,

De vocabulo ὁμοιούσιον, & ejus ſignificatione, ac uſu.

In lib. 1. pro S. Athan. animadvertimus *ὁμοιούσιον* quoque vocabulum a Lucifero adhibitum eſſe, quod *ſubſtantiæ ſimilitudinem in Filio ad Patrem* ſignificat, & a Catholicis catholico ſenſu uſurpatum quandoque fuit, cum *perfectam ſimilitudinem & æqualitatem Filii cum Patre* eo vocabulo intelligebant: quare Lucifer ait *ſimilem atque æqualem eſſe Patri Filium*. Sed Hilarius Pictavienſis in reſponſis apologeticis pro libro ſuo de Synodis teſtatur, ſe invitum *homoeuſii* mentionem habere, hujuſque vocis vim a ſe fuiſſe declarandam, quia Lucifer *ſimilitudinem Filii ad Patrem prædicabat:* quæ verba explicationem aliquanto uberiorem poſtulant, quam in nota Luciferiano teſtimonio ſubjecta præſtiterimus. Hilarius librum de Synodis ſcripſerat eo circiter tempore, quod interceſſit inter menſem Auguſtum an. 358. & menſem Majum an. 359. uti monuerunt Monachi Maurini in Præfat. ad librum eumdem num. 1. eoque conſilio hanc operam aggreſſus eſt, ut Galliarum Epiſcopis, a quibus rogatus fuerat, ſuam ſententiam exponeret de Formulis Fidei editis in Oriente, & de vocibus, dictiſque, in quibus explicandis inter ſe diſſentiebant Orientales Epiſcopi, ut catholicum dogma adverſus Arianam hæreſim certe tutoque iiſdem declararetur: iccirco *ὁμοούσιον* & *ὁμοιούσιον* vocabula in eo præſertim expendens, quinam ſit utriuſque vocis rectus ſenſus, quæ vera & catholica interpretatio, pluribus oſtendit. Hujuſmodi tamen liber Hilarium in invidiam & ſuſpicionem apud quoſdam adduxerat, in primis apud Luciferum, cui hæc Hilarii verba videntur minus probata fuiſſe; *Expoſita unius ſubſtantiæ, quæ græce* homouſion *dicitur, & ſimilis ſubſtantiæ, quæ* homoeuſion *appellatur, fideli & pia intelligentia &c.* quaſi contenderet Lucifer, non *piam* ſolummodo, ſed vere catholicam eſſe *homoeuſii* ſigni-

Digitized by Google

[illegible] *reperiatur*, *aut neutrum confitendum eſſe*, *aut utrumque*. At Lucifero fortaſſe non placuit inſtituta inter vocem utramque comparatio; longe enim diſpar erat utriuſque ratio: *homouſion* ſanctiſſimo Oecumenici Concilii teſtimonio erat innixum, nullam hujuſmodi auctoritatem *homœuſion* præſeferebat; illud certa erat Catholicorum teſſera, quamvis nonnulli in pravum ſenſum illius explicationem torquerent; hoc hæreticorum hominum nota, qui, cum ab Arianis ſeceſſionem feciſſent, Semiariani inde dicti fuerant, quia & *homœuſion* rejiciebant, & *imperfectæ ſimilitudinis* ſenſu docebant Filium eſſe ſolummodo *homœuſion* Patri. Reſpondet igitur Hilarius in Apologet. *Satis abſolute, Domine frater Lucifer, cognoſci poterit, invitum me* homœuſii *mentionem habere. Sed quia tu ſimilitudinem Filii ad Patrem prædicabas, demonſtratio ejus a me fuit exponenda ſine vitio*. Unde liquet, Luciferum ita *homoeuſii* vocem admittendam conceſſiſſe, ut catholico ſenſu intelligeretur permiſſa; Hilarius vero, ut omnes vocum tollerentur ambages, & ejuſdem vocabuli communio ejuſdem quoque Fidei ſocietatem pareret & diſſentientium animorum concordiam, longiori diſputatione demonſtrat, quæ prava eſſet, quæ recta vocis utriuſque ſignificatio, ac licet invitus *homoeuſii* quoque uſum ſuo ipſe aſſenſu, ſuoque teſtimonio confirmat, ne quidquam veræ Fidei ſtabiliendæ, & revocandæ paci in Eccleſiam poſſet obeſſe: ita quod Lucifer ſimplici quadam animi confidentia probabat, Hilarius doctis quoque argumentis atque rationibus ſuffulſit. Neque levis eſt conjectura inde deducta, Luciferum, qui poſt Hilarii librum de Synodis, ſuos ipſe pro S. Athanaſio compoſuit, illius doctrina & monitis adductum *ſimilis* vocem cum vocabulo *æqualis* conjunxiſſe in laudato ſuperius teſtimonio, quo clarior fieret & mentis ſententia & vocis ſignificatio.

Ceterum non deſunt Lucifero locutiones aliæ, eæque graviſſimæ, quæ Ariano errori adverſantur perſpicue, quas inter vim habet maximam *unius Deitatis* confeſſio, qua ſæpiſſime uſus eſt, ut quavis ex parte impiam hæreſim oppugnaret. Cum enim Arius

De una deitate Patris & Filii ſententia in Lucifero.

unitatem, alii recte & vere interpretati ſint; quod enim a Latinis *unio*, a Græcis *ἕνωσις* dicitur. Neque probandum præterea eſt, quod ajant, Sabellium *in Chriſto perſonarum dualitatem invexiſſe;* quippe, ut Epiphanius perhibet hær. 62., hæreticus iſte dicebat, *Filium emiſſum* fuiſſe a Patre in hominem *tamquam radium divinitatis*, *qui omnia illa perfecit*, *quæ ad redemtionem humani generis attinebant;* veram autem *ἐνανθρώπησιν* ſeu *Incarnationem* non agnovit, ſed meram *ἐνέργειαν*, *& operationem divinitatis in homine Chriſto*, inquit Petavius in lib. 1. de Incarn. cap. 3. num. 7. Nam quod *perſona Patris* hominem aſſumſerit, & Pater in homine paſſus ſit, unde *Patripaſſiani* exorti, hæc propria Noeti & Noetianorum hæreſis fuit, de qua Epiph. hæreſ. 57. Quin & in nota paullo ſuperiore ad hæc verba Hilarii lib. vi. de Trin. num. 11., *Volentes Ariani nihil inter Patrem & Filium eſſe unum*, *diviſæ a Sabellio unionis crimen exprobrant*, iidem perperam ſcripſere, *propriam atque omnibus notam in hoc fuiſſe Sabellii hæreſim*, *quod unionem in Deo prædicaret; at quod unionem in Chriſto divideret minus innotuiſſe: hoc autem fraudulenter*, *non illud expreſſit* Arius; *ut Catholicos unionem in Deo deteſtantes*, *& diſtinctarum perſonarum in natura æqualitatem profitentes cum Sabellio pariter damnaret;* nam ut calliditate & fuco verborum unice ſe tueretur Arius, ſuamque impietatem, id ſolum objecto Sabellianæ hæreſis dogmate intendebat, ut fraudulento *μονάδος* vocabulo *unitas Divinitatis* a ſe videretur affirmari, quam a Sabellio dividi jactabat, quia hic *in individua quidem ſubſtantia eamdem Patris Divinitatem* ei tribuebat, qui *Filius* in ſacris libris vocatur; quod Arius omnino negabat. Itaque Arianæ *monadis* ſenſus hic erat, ut *Patrem unum eſſe Deum* diceret *natura & eſſentia*, *Filium* vero, qui a Patre *alienus*, *Divinitatem* adeptum eſſe *ſolo nomine*, & quadam *dignitatis participatione*: hinc verſipellis hæreticus *unum Deum* non negabat, Filio ſejuncto a Divinitate Patris, & negabat *unum Deum*, cum duos quodammodo Deos alterum *eſſentia*, alterum *gratia* obtrudebat. Huc igitur ſpectant Luciferi locutiones, quibus *unam habere Patrem & unicum ejus Filium Deitatem*, *unam vindicari* a Catholicis *Divinitatem Patri & unico ejus Filio*, *defendi quod una Divinitas ſit Patris & unici ejus Filii*, *unam Deitatem poſſidere Patrem & Filium*, paſſim affirmat in

ſuis

Digitized by Google

... conjungit Petavius in lib. VI. cap. 8. num. 22. *Utrique enim eam voluntatem re vera admittunt, quæ neceſſaria ſit; & illam rejiciunt a generatione Filii, quæ ſit libera, & cum deliberatione, atque utriuslibet poteſtate conjuncta;* quo maxime ſpectabat Arii doctrina, hanc liberam in Patre voluntatem fuiſſe impiiſſime affirmans ad generandum Filium. *Quocirca*, utor Petavii verbis num. 21., *adverſus Arianam cavillationem hac ſe præſcriptione tutati ſunt veteres aliqui, ut* Filium *ipſum eſſe voluntatem Patris, ipſumque dicerent eſſe conſilium:* ex quo *id efficiebant, non eo priorem eſſe Patrem, quia ſine voluntate conſilioque eſſe non potuit*. Hoc argumento uſi ſunt Patres aliquot, quos ibidem Petavius enumerat; in primis Cyrillus Alexandrinus in lib. VII. Theſaur. Filium *vivcus*, ait, *eſſe Patris conſilium, per quod universa fecit. Quare ſi conſilium & voluntas Patris eſt, quomodo generationem ſuam voluntas præcedet?* quam loquendi rationem laudat Auguſtinus in lib. XV. de Trinit. cap. 20. rectius tamen dici affirmat *conſilium de conſilio, voluntatem de voluntate; Quidam*, inquit, *ne Filium conſilii vel voluntatis Dei diceret unigenitum Verbum, ipſum conſilium, ſeu voluntatem Patris idem Verbum eſſe dixerunt. Sed melius, quantum exiſtimo, conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate, ſicut ſubſtantia de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia*. Ex quibus conſtat, quam recta ſit Luciferi locutio, & ad fallendas arcendaſque Arii inſidias ac dolos aptiſſima, quæque omnino in ſuum locum debeat idcirco reſtitui.

Arianum dogma adverſus Spiritum ſanctum.

Alterum Arianæ hæreſis dogma primigenium, & æque nefarium, quod illius auctor impie diſſeminavit, hoc erat, *Spiritum ſanctum eſſe a Filio creaturæ creaturam*, ut tradit Petavius in lib. 1. cap. 14. num. 13. auctoribus Epiphanio ad hæreſ. 69. & Auguſtino in lib. de hæreſ. cap. 69. Equidem Arius ſcripſerat in Thalia, *Trinitatem eſſe non ſimili majeſtate, & impermixtiles invicem eorum hypoſtaſes*, ſive ut Athanaſius interpretatur hæretici ſententiam in Orat. 2. cont. Arianos, *alienas viciſſim & incommunicabiles eſſe ſubſtantias Patris & Filii & Spiritus ſancti*; unde Ariani a Fulgen-
tio

Digitized by Google

de Deum. etiam Petavius in lib. III. cap. 7. num. 14. dum rejicit argumentum Joannis Crellii adverſus Spiritum ſanctum deſumtum ex antiquis Patribus, quos inquiebat novus iſte Arianus numquam *Dei* nomine appellaſſe Spiritum Sanctum uſque ad ætatem Hilarii Pictavienſis: Petavius enim plurima ex veteribus Patrum ſcriptis teſtimonia colligit, quæ Spiritus ſancti Divinitatem perſpicue teſtantur, ipſumque Hilarium a calumniis defendit, quas in ipſum ejuſque libros de Trinitate ingeſſere Eraſmus & ipſemet Crellius; tum ſubdit, *Lucifer Calaritanus Hilarii æqualis loquitur*, Una eſt divina ſublimitas Patris & Filii & Spiritus ſancti. Verum hoc teſtimonium Petavio non prodeſt; nam mendum interpunctionis hic ineſt, uti legitur in editione Tiliana; *niſi quia una ſit ſublimitas Patris & Filii ſancti Spiritus, in beato manens Apoſtolo &c.* Quod mendum in hac nova editione ſublatum eſt Latinii auctoritate, qui cenſet punctum figendum eſſe poſt vocem illam *Filii*: & recte; cum Lucifer pag. 255. hæc præponat interrogans; *Quid eſt*, Qui cum in forma Dei eſſet? tum ſubjicit; *niſi quod ipſam inacceſſibilem lucem habitet Filius, quam & Pater; niſi quia una ſit divina ſublimitas Patris & Filii. Sanctus Spiritus in beato manens Apoſtolo &c.* Aliæ tamen ſunt Luciferi locutiones, quæ clarius indicant *Divinitatem* Spiritus ſancti, & ipſum *Deum* vere nominant, ac perſpicuis verbis; etenim in lib. de non conven. cum hæret. ſcribit: *Fides Apoſtolica Trinitatem confitetur perfectam, & unicam Deitatem fatetur Patris & Filii & Spiritus ſancti*; & iterum, *unam eſſe Deitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti*; ac in lib. I. pro S. Athan. *unam* item *Deitatem* dicit *Patris & Filii & Spiritus ſancti*; & in II. *unam habere Deitatem Patrem ac Filium & Spiritum ſanctum*. Dicimus autem unum fuiſſe Luciferum ex paucis, qui per ea tempora *Divinitatem* Spiritus Sancti palam & aperte profiteretur; quod ex Petavio confirmatur, & ex Monachis Maurinis in Præfat. ad Tom. 3. Opp. D. Baſilii; ille enim, *Nonnullos*, ait, *ceteroqui Catholicos per idem tempus Spiritum ſanctum palam aperteque Deum nominari non ſinebant, & qui vocare ſic auderent, eis tamquam Catholicæ Fidei inimicis obſtrepebant. Alii, etſi Deum eſſe non dubitarent, pacis ac concordiæ ſtudio, & ne malevolos iſtos offenderent, publice id minime profitebantur*. Primos redarguit Baſilius in lib. de Spi-

rit.

Digitized by Google

… objicit Lucifer pro cauſa Conſtantini tuen-da. Tum in lib. 1. pro S. Athan. pag. 91. *Tu etenim ipſe teſtis es*, inquit ad Conſtantium, *quod enim propter fidem, quam ſemper tenuit Eccleſia ac tenet, quod eam damnare noluerit* Athanaſius, *miſſus fuerit ad exſilium, quia videlicet noluerit eſſe Arianus: iccirco namque Athanaſium peroſum habitum a patre tuo non fugit te; quandoquidem & tu in ea eum digneris perſequi cauſſa, in qua fuerit & tuus pater perſecutus*. Ac in lib. 2. ſe inique teſtatur damnaturum fuiſſe Athanaſium, ſi Conſtantii *& patris ejus voluntati* obſecundaſſet. Hinc Baronius ad an. 336. num. 14. merito Luciferum reprehendit, quippe ea ſcripſerit, *quæ a veritate penitus abhorrent*; & ad an. 324. ubi diſſerit de Romano Conſtantini baptiſmo num. 51. *Scimus apud Luciferum Calaritanum Conſtantinum Imperatorem infamia hæreſis laboraſſe, quod S. Athanaſium exſulare juſſiſſet, Verum magis ipſi credimus Athanaſio, qui eum ſæpe excuſat, & poſt obitum Conſtantinum pium, felicis memoriæ, atque religioſiſſimum nominat*, orat. 1. adv. Arian. & Apolog. ad Conſtantium, tum in epiſt. ad Solitarios, in qua ſui exſilii cauſſam in fraudem & inſidias Arianorum rejicit. Equidem veteres Patres non pauci catholicos Conſtantini ſenſus, & rectæ Fidei conformes pluribus laudant, & Hilarius in lib. 1. adverſ. Conſtantium hunc *pietatis paternæ heredem rebellem* appellat, & Epiphan. hæreſ. 69. Conſtantium item increpat, quod *non ſecundum fidem patris proceſſit*. Erant tamen nonnulli, qui ex iis, quæ tum gerebantur, ſuſpicionem facile capiebant, quippe rerum minus conſcii, de Fidei integritate in Conſtantino; nam & Athanaſii exſilium, & Arii ad Catholicorum communionem reſtitutio a Conſtantino Euſebianorum dolo probata dubios haud injuria cunctorum animos in re tam gravi tenebant: quare is morti proximus hæc verba pronunciaſſe dicitur ab Euſebio in ejus vita lib. IV. cap. 62. *Μὴ δὴ ἐν ἀμφιβολίᾳ τις γίγνεται*, *Nulla jam dubitatio ſit*; quorum *verborum ſenſus ſatis eſt obſcurus*, ſubdit Valeſius in Adnot. *an Conſtantius id voluit dicere?* „Ceſſent jam omnes dubitare de me, utrum re vera Chriſtianus ſim; nemo in poſterum

„ ſu-

gitur inter Eccleſiaſticos Scriptores, utrum ſcilicet Nicomediæ an Romæ Conſtantinus baptiſmum ſuſceperit; Daniel tamen Papebrochius in Comm. Hiſt. de S. Conſtantino M. Imperat. ad diem 21. Maii Boll. cap. 2. Nicomedienſe baptiſma tuetur adverſus Baronium, & Hieronymi verbis hanc interpretationem accommodat: *Id eſt, inclinare viſus eſt Conſtantinus in eorum ſententiam, qui ὁμοουσίου vocabulo abſtinendum cenſebant, non ut hæretico ſed ut novo, ideoque ſcandalum generante apud eos, qui Nicænæ Fidei omnino ſe adhærere profitebantur, perſuadebantque Imperatori, ut crederet, eos, qui vocabantur Ariani, voce illa ſuppreſſa ad concordiam redituros*: &, *Simili modo alibi Hieronymus ſcripſit propter receptam Valentis & Urſacii confeſſionem in ſpecie Catholicam, quod ingemiſcens orbis terrarum miratus eſt ſe eſſe Arianum*. Hæc ille pro Hieronymo, quæ Lucifero aptari nequeunt, neque teſtimonio Iſidori in Chron. quod hujuſmodi eſt: *Conſtantinus in extremo vitæ ſuæ ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo baptizatus in Arianum dogma convertitur. Heu proh dolor! bono uſus principio & fine malo*; al. *bonus principio, & fine malus*; queis hæc ſubdit Jacobus Breulius in notis; *Hanc ſententiam docte refellit Cedrenus in Compend. Hiſtor. in vita Conſtant.* At hi, licet erraverint, error ex populari ſolummodo fama exortus errantium culpam plurimum imminuit; quod Lucifero & Iſidoro accidiſſe putamus. De cultu S. Conſtantini M. apud Græcos vide Papebrochium in loco laudato.

Explicatur mens Luciferi & ſententia de Joſaphat rege Juda.

Multo eſt difficilius Luciferi ſenſum explicare in eo loco libri de Reg. Apoſt. pag. 40. ubi perſpicuis verbis Joſaphat ſanctiſſimum regem Juda comparat cum Conſtantio, & utrumque *ſacrilegum* manifeſto appellat; *Quando conſideres etiam filium Baſa annis triginta quinque, cum fuerit ut tu ſacrilegus, regnaſſe apud Judæos*. Error quidem ineſt nomini huic *Baſa* ſive interpretis ſive librarii culpa, cum in ſacris libris pater Joſaphat ubique *Aſa* appelletur, & a Joſepho in lib. VIII. Antiq. Jud. cap. 11. & ſeq. *Aſanus* & *Aſſanus* abſque ullo veterum codicum diſcrimine: erravit autem Lucifer in conſignandis regni annis, qui Joſaphat tribuuntur; nam anni triginta quinque, quos in ejus regno ſupputat, ætatis anni ſunt, quam tum gerebat, cum ad regnum evectus fuit, ut clare conſtat ex 2. Paralip. cap. XX. apud Septuaginta: Καὶ

ἐβα

[illegible] , *ſacrilegum* dixit Joſaphatum , cui peccatum permiſſi populo ſacrilegii tribuitur iis verbis , *Veruntamen excelſa non abſtulit:* cum ceteroquin in lib. 1. pro S. Athan. pag. 81. Joſaphat *Deo dicatum* regem Juda commendet, ejuſque laudes ut viri *Deo dicati* fuſe perſequatur pag. 82. Quæ hactenus de mente Luciferi hoc in loco ita duximus explicanda , ut omnis de ejus religione erga ſacros libros, qui regis hujuſce pietatem pluribus celebrant , ambiguitas, & omnis ab ejuſdem libris antilogia auferatur. Addere hic lubet & alium Luciferi locum, in quo Manaſſem quoque regem Juda comparans cum Conſtantio in eodem libro de Reg. Apoſt. pag. 46. hæc Imperatori minitatur : *Noli tibi ipſe miſereri ut temet ad Deum vertas , noli corrigere nefarios actus tuos , & invenies te torqueri cum Manaſſe;* quæ, ſi de æterna Manaſſis pœna intelligi velimus , iis profecto non cohærent, quæ de pœnitentia hujuſce regis ſacræ litteræ teſtantur 2. Paralip. cap. XXXIII. *Qui poſtquam coanguſtatus eſt, oravit Dominum ſuum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum ſuorum . Deprecatuſque eſt eum, & obſecravit intente : & exaudivit orationem ejus , reduxitque eum Jeruſalem in regnum ſuum , & cognovit Manaſſes , quod Dominus ipſe eſſet Deus.* Tum quæ pie ſancteque geſſit in regno, ibidem narrantur cum laude; unde cognoſcas Manaſſis pœnitentiam ſinceram fuiſſe, & conceſſa eidem a Deo venia probatam, ut Calmetus etiam animadvertit ad librum 4. Reg. cap. XXI. ; quin immo a ſuſcepto jam religioſæ vitæ inſtituto haud amplius illum legimus deflexiſſe : & Joſephus lib. X. Antiq. cap. 3. hæc de Manaſſe memoriæ prodidit; *Atqui vero in iſtis mutatus in melius ita reliquum vitæ egit, ut beatiſſimus dignuſque imitatione ex illo tempore habitus fuerit, quo cœpit pietatem erga Deum colere .* Verum quidem eſt, Manaſſe poſt captivitatem regnante, *populum immolaſſe in excelſis Domino Deo ſuo* illicito cultu; *ſed illud* huic regi *incommodum contigit* , ſubdit ibidem Calmetus ℣. 17. , *ut minori polleret auctoritate, quam opus fuiſſet, ut eum abuſum aboleret*, licet is *præceperit Judæ, ut ſerviret Domino Iſrael*, teſte ſacro Scriptore ℣. 16. & inde non conſe-

& de Manaſſe,

d qui-

ad cap. 2. en. & Catharinus in opuſc. de conſumm. gloria Chriſti, contra quos uberrime diſſerit Franciſcus Suarez in ſect. 1. diſput. 55. ad 3. part. D. Thom. quæſt. 19. art. 3. Tom. 17. Opp. Et illos in eam ſententiam fortaſſe adduxit tum Eccleſiaſtici teſtimonium cap. XLIV. ubi legitur, *Henoch translatus eſt in Paradiſum*, tum quorumdam Patrum locutiones a Luciferianis haud abſimiles: nam Hieronymus in epiſt. ad Pammachium Enoch & Eliam appellat *Paradiſi colonos*, qui *divino conſortio & cæleſti pane fruuntur*, & *ſaturantur omni verbo Dei habentes eumdem Dominum, quem & cibum*; & Ambroſius in lib. de Naboth cap. XV. æque, ac Lucifer, ſcribit Eliam *præmio coronatum* eſſe *æterno*. Sed quod ad locum attinet, in quo ambo verſantur, optime probat Suarezius Patrum auctoritate eſſe hunc *ſecretam aliquam regionem terræ, optimam tamen ac feliciſſimam, prout illorum ſtatui convenit*, ſive demum illa terreſtris Paradiſus ſit, ſive huic ſimilis regio. de vita autem, quam agunt, ſentiendam omnino eſt eam ejuſmodi eſſe, ut corpore divina virtute incorrupto, & a concupiſcentia ac humanis ærumnis immuni *per fidem & abſtractivam cognitionem Dei contemplatione & amore* fruantur; quod Patres plures aſſerunt, dum negant, illos æternam regni cæleſtis beatitudinem adeptos eſſe. Docet autem idem Suarezius in Tomo 1. Opp. lib. II. cap. 30. *Non eſſe abſolute impoſſibile hominem in corpore mortali elevari ſecundum mentem ad videndum Deum*, licet *de communi lege & potentia non concedatur hominibus mortalibus clara viſio divinæ eſſentiæ*; & ſicut videtur fuiſſe conceſſa, ut Moyſi, & D. Paullo, id *per breve tempus & quaſi in tranſitu* obtinere meruerunt; nam quod *aliquis homo toto tempore vitæ mortalis vel pro aliqua magna parte ejus habuerit illam viſionem permanenter & immutabiliter, in hoc ſenſu certum eſt non eſſe factam diſpenſationem*. Igitur, ut hinc ad Luciferum redeamus, ita ejus verba erunt intelligenda, ut *ſingularem quamdam perfectionem divinæ contemplationis* ſignificent, quemadmodum etiam Hieronymi teſtimonium explicat Suarezius; & per prolepſin quamdam ſcripſit Lucifer, uti Ambroſius, Eliam *æternæ* re vera *Dei amicitiæ* copulatum *in eo convivio* jam eſſe, *ubi erit ſine dubio Athanaſius*; quia *in translatione ipſa confirmatus in gratia & in bono*, auctore Suarezio, de futura beatæ æternitatis poſſeſſione vivit ſecurus.

Digitized by Google

[illegible] in Concilium advocatus fuit : *Euſebius Vercellenſis Epiſcopus vir eſt omni vita Deo ſerviens . Iſte poſt Arelatenſem Synodum , cum Paullinus Epiſcopus tantis iſtorum ſceleribus contraiſſet , Mediolanum venire præcipitur . Coacta jam illic malignantium ſynagoga, decem diebus ad Eccleſiam vetitus eſt accedere, dum adverſus tam ſanctum virum malitia ſe perverſa conſumit . Suppuratis deinde conſiliis omnibus, ubi libitum eſt , advocatur*. Quas temporis notas, & intervalla, quæ inter primam Arianorum ad Euſebium epiſtolam Concilii nomine , & alteram Luciferi, ac tertiam Conſtantii, tum Euſebii moras & iter , ipſamque Athanaſii damnationem neceſſario intercurrunt , ſi ſimul conferas , profecto dignoſces Luciferi ad Euſebium litteras in menſem Aprilem eſſe rejiciendas : & hinc Mediolanenſe Concilium non ſub ipſum omnino anni 355. exordium, ut Couſtantius ex eruditorum, quod ipſe ait, ſententia affirmat in nota epiſtolæ Liberii ad Luciferum ſubjecta , ſed vel ſub exitum menſis Martii , vel ſub initium Aprilis incœptum fuiſſe oportet; quo ſenſu Pagii quoque verba intelligimus , qui *Concilium Mediolanenſe currentis anni* 355. *initio celebratum* ſcribit loco laudato.

Poſt Mediolanenſe Concilium Majo menſe circiter abſolutum, Lucifero & aliis Catholicis Epiſcopis exſilio damnatis, Liberius Romanus Pontifex ſuas ad illos litteras ſcripſit, quæ in editione noſtra Luciferianam epiſtolam proxime ſubſequuntur. Baronius ad an. 355. exiſtimat Liberium, *cum, quæ in eos geſta fuiſſent, accepiſſet, mox* litteras haſce ad ſingulos ante Roma miſiſſe, quam Mediolanum ad Imperatorem deduceretur, & Couſtantius in nota ſubjecta *circa medium annum* 355. tempus conſignat, quo fuerint ſcriptæ . Nihil quidem certi hac in re conſtituere poſſumus, cum ipſa epiſtolæ verba ambiguum quid præ ſe ferre videantur, illos enim *ad futuram gloriam martyres deſtinatos* appellat; tum ſubdit; *Scio hinc me probabiliora vobis exhibere ſolatia, ſi credatis me in exſilium ſimul vobiſcum eſſe detruſum. Denique me adhuc in ipſa exſpectatione pendentem, quod a conſortio veſtro durior neceſſitas interim diſtrahit, ſatis contriſtor. Optaveram enim prior pro omnibus vobis* im-

& Liberii ad Luciferum dimidio circiter eodem anno.

Digitized by Google

ciſer aliique Epiſcopi adhuc Mediolani eſſent, an in itinere ad decreta ſingulis exilii loca abducendi, cum Liberius ſcripſit, & Liberii anne litteras ſinguli acceperint, ne conjectura quidem aſſequi quidquam licet; illud tamen certum Ammiani Marcellini, Baronii, Petavii, & Pagii auctoritate, Liberium eodem an. 355. in Berœnſe exſilium pulſum fuiſſe, non vero an. 356. uti cenſuit Henricus Valeſius in not. ad lib. II. Socratis cap. 37.

Liber de non conveniendo cum hæreticis ſcriptus

Poſt hæc Lucifer jam exſul inter graviſſimas exſilii ærumnas animo invictus & vehementi catholicæ religionis tuendæ ardore incenſus primum ad Conſtantium librum ſcripſit, cui titulus eſt *de non conveniendo cum hæreticis*. In eo totus eſt, ut gravi orationis ſtilo, & congeſtis ſacrorum Bibliorum exemplis, teſtimoniis & auctoritatibus probet, ſibi & Catholicis Epiſcopis neſas fuiſſe cum Arianis conſentire in Concilio Mediolanenſi, quorum fraudes & iniqua conſilia noverat, & pacis eſſe auctores, quam Imperator neſario fictoque animo ſtudebat inter partem utramque conciliare. Lege quæ pag. præſertim *6. 9. 11.* & *17.* in Conſtantium & Arianos acriter intorquet verba & ſenſa; hinc totus liber quamdam ſuimet, qui pontificio nomine Concilio præfuerat, atque ſociorum ſuorum veluti defenſionem complectitur. Quæ proinde cauſſa nos impulit, ut huic libro principem præ ceteris locum tribueremus; cum prima hæc Conſtantii cura fuerit, ut in eo Concilio Catholici Epiſcopi cum Arianis in unum Fidei ſenſum, ac animorum ſententiarumque ſocietatem convenirent; & Lucifero nihil certe antiquius eſſe debuit, quam ut conſilii ſui, rerumque ab ſe in eodem Concilio geſtarum ratio omnibus pateret, & ſuæ cauſſæ æquitatem tueretur. Aliter quidem cenſent Tillemontius in Tom. VII. not. I. & Montfauconius in vita S. Athanaſii, qui Luciferi libros omnes ab eo compoſitos fuiſſe perhibent an. 360.; quod de libris duobus pro S. Athanaſio & nos affirmamus, haud ita de reliquis. Nec Gallandii opinionem ſequimur, cui lubet, poſt binos de Athanaſio libros ſcriptos, ut ait, an. 360. *paullo poſt* & alios *ſucceſſive* deſcriptos *intra annum* 361.; qui auctores nullum pro ſua ſententia argumentum præferunt. Baronius ad an. 356. huic fere anno attribuit priores quatuor Luciferi libros vet. edit., quibus is poſt Mediolanenſe Concilium Athanaſii & fidei cauſſam defendit; *Qui Athanaſii tuendæ innocentiæ cauſſa Epiſco-*

[illegible] contra & pag. 66. not. 1. dictum eſt; & Eudoxius Antiochenum Epiſcopatum ſibi jam arripuerat an. circ. 358. ineunte, ut tradit Petrus Boſchius; cum Valeſius in not. ad lib. IV. Sozom. cap. 1. hoc Eudoxii facinus rejiciat in an. 357. dimidia quidem ſui parte elapſum: quare intra hoc tempus, quod intercurrit ab an. 356. aliquot menſibus progreſſo ad an. 357. non omnino abſolutum, aut ineuntem 358., Lucifer ſuum in primis librum ſcripſiſſe nobis videtur; & in hac epocha cum Baronio quodammodo conſentimus.

intra an. 356. & an. circiter 358. ineuntem.

Scripſit poſtea Lucifer alterum librum *de Regibus Apoſtaticis*, eumque a ceteris ſejunctum, ut ipſe teſtatur in lib. *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, pag. 261. Hujus argumentum & ſumma eſt, ut, propoſito impiorum regum exemplo, qui, licet peſſimam vitam egerint & idolorum cultum probaverint, diutiſſime in regno floruerunt, oſtendat Conſtantio verum non eſſe ejus animi ſenſum, quo ex florentiſſimo ſui regni ſtatu arguebat, ſe recte Arianam tueri fidem, & Nicænam inſectari: identidem vero quædam repetit, quæ Conſtantius in Luciferum jactabat, & ad acta Concilii Mediolanenſis videntur eſſe referenda: ita pag. 33. *Si male egiſſem, ſi, quomodo dicit Lucifer, eſſem hæreticus, jam mihi abſtuliſſet Deus regnum*; & pag. 38. *Si fuiſſem hæreticus, ſi, ut dicunt Lucifer, Pancratius, & Hilarius, Dei impugnarem religionem, jam in me fuiſſet vindicatum*. Scriptus fuit hic liber poſt Alexandrinorum cædem a Georgio Cappadoce & Syriano Conſtantii Duce patratam an. 356. & commotam in Catholicos per Ægyptum Antiſtites fœdiſſimam tempeſtatem, quam Lucifer commemorat pag. 43. & ad an. 358. referri poteſt chronologica ejuſdem libri nota, quo anno Conſtantius Sarmatas primum & Quados omnino ſubegit, dein Limigantes Sarmatas ingenti victoria e ſuis ſedibus ejecit, unde *Sarmaticus appellatus ex vocabulo ſubactorum*, inquit Marcellinus lib. XVII. cap. 12. & 13. hanc etenim victoriam innuere videtur ipſe Lucifer pag. 42. *Ut igitur Achab eripuit Deus a filio Jaderis Syriæ regis, ſic etiam te ab omnibus perimere cupientibus eripuit atque eripit ..... ad hoc ut conjicere poſſis non*

& alius de Regibus Apoſtaticis

an. 358.

pro

Digitized by Google

tum inter Romanos & Perſas iterum exarſiſſe ; *Soporinus Perſarum rex nunc contra ſe gerit prælium* . Verum poſt Mediolanenſe Concilium & an. 355, pacatæ induciis res fuiſſe videntur cum Perſis; immo de pace actum fuit a Conſtantio an. 356, omnino firmanda cum iiſdem, qui *in Oriente per furta & latrocinia potius, quam, ut ſolebant antea, per concurſatorias pugnas hominum prædas agitabant & pecorum*, inquit Marcellinus lib. XVI. cap. 9. & ſub exitum anni 357. ac initium an. 358. litteræ utrinque & legati miſſi fuerunt, quo ſtabile demum fœdus iniretur, uti idem teſtatur lib. XVII. cap. 5. At Romani *negotio redierunt infecto* e Perſide, ſubdit is cap. 14. & Sapor Perſarum rex, compoſita pace cum Chionitis, & Gelanis, contra quos biennio fere ante bellum geſſerat, an. 359. totis imperii viribus Romanos aggreſſus eſt, & *autumno introrſus tendente* Amidam obſidione cinxit; quæ fuſe narrat laudatus auctor toto lib. XVIII. Hinc igitur conjicias licet, utrumque pro Athanaſio librum ſcriptum fuiſſe a Lucifero exeunte circ. an. 359. & incepto an. 360. ut Tillemontius, Montfauconius, & Gallandius recte aſſirmant . Paullo ſuperius animadvertimus Baronium in ea eſſe opinione, libros pro Athanaſio una cum duobus aliis *de non communicando cum hæreticis* & *de Regibus Apoſtaticis* eodem tempore Imperatori oblatos fuiſſe; & Papebrochius cap. IV. *verius* eſſe ait, *quod Conſtantius, prioribus libris*, ſcilicet pro S. Athanaſio, *una cum Auctoris confeſſione receptis, longius eum transferri juſſerit ſemel iterumque*. Sed hac in re neque Florentii ad Luciferum epiſtola quidquam certi nobis indicare videtur; *codex* enim, cujus meminit, & unum & plures libros complecti poterat, ſi genuinam nominis hujuſce ſignificationem inſpicias. Hæc tamen nobis ſententia, aut, ſi mavis, conjectura ineſt, ſingulos ſeorſim libros, ut in nova edit., ad Conſtantium fuiſſe delatos; & priorum lectione vehementius in Luciferum ira accenſus Germanicia Eleutheropolim in ærumnoſius exſilium, inde, acceptis libris pro Athanaſio ſcriptis, ad quartum exſilii in Ægypto locum abduci juſſerit ſanctiſſimum Antiſtitem : de quibus in Luciferi vita accuratius diſſeruimus . Franciſcus Pagius in Critic. Baronii ad an. 354. affert ex lib. I. Luciferi pro S. Athanaſio locum quemdam, quo probet, Georgium Cappadocem ante Mediolanenſe Concilium anni 355. epiſcopalem conſecrationem accepiſſe : *Lucifer Calaritanus, qui Concilio Mediolanenſi interfuit, in Apologia pro Athanaſio lib. I. teſtatur,*

an. circ. 360.

Ge-

... quod ad tempus, quo liber hic deſcriptus fuit, nobiſcum ſentit, cum autumet *poſt Conſtantinopolitanum Conciliabulum* hujuſce anni 360. confectum fuiſſe: cenſet tamen Gallandius præclarum hoc opus a Lucifero elaboratum an. 361. ſed nimium ſero; poſtquam enim ejus libri pro S. Athanaſio ad Conſtantium delati fuerunt ſub initia an. 360., tantum temporis nequit interceſſiſſe, ut Imperatoris mentem, ſenſuſque, & in ſe conceptos animi furores ex eorum lectione Lucifer cognoverit circa ejuſdem anni exitum, & novum hunc librum adverſus illum exaraverit anno ſolummodo 361. præſertim cum poſtremus liber, cui titulus, *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, initio hujus anni 361. editus ſit, & eodem anno ſcripta fuerit epiſtola Athanaſii, qua Lucifero ſuos in Conſtantium libros omnes ſe accepiſſe teſtatur.

Poſtremus liber a Lucifero adverſus Conſtantium compoſitus is eſt, quo *oſtendit*, moriendum eſſe pro Filio Dei, ait Papebrochius paullo poſt laudatum ſuperius locum, *quem poſt initium anni 360. eſſe conſcriptum oſtendit mentio* (pag. hic 257.) *Eudoxii* (*Adoxium rurſus eum nominat*) *ad Conſtantinopolitanam ſedem evecti, quod die 17. Januarii factum. Sequenti autem anno menſe Novembri moriens Conſtantius experiri cœpit veritatem eorum, quæ ſibi tum in aliis, tum in hoc potiſſimum libro comminatur Lucifer totus æſtuans martyrii deſiderio*. Equidem Lucifer in Ægypto graviſſimas exſilii ſui calamitates conſtantiſſime perferens, *quod autumaret*, ſubdit Baronius ad an. eumdem 358. num. 69. *Conſtantium & miniſtros ejus in necem ſuam conſpiraturos, alium addidit commentarium, cujus eſt titulus & argumentum*, Moriendum pro Filio Dei. *Videas hominem majore ſemper animi libertate atque conſtantia inſurgere in Conſtantium; quod ex una vel altera ejuſdem voluminis ſcripta ſententia datur inſpicere*. Habes in hoc li- *Liber, cui titulus,* Moriendum pro Filio Dei,

rius ſiquidem eſt libro *de non parcendo in Deum delinquentibus* ſcripto anno ipſo 360., cum nondum audiſſet Lucifer de Conſtantinopolitano Eudoxii Epiſcopatu. Quare hanc in rem ſic decernimus, librum hunc, cui titulus *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, ante Conſtantii mortem, quæ accidit III. Non. Octob. ſive Novemb., ut malunt alii, anni 361., a Lucifero deſcriptum editumque fuiſſe, & anno aut 360. ad exitum fere perducto, licet Tillemontius & Montfauconius annum abſolute 360. aſſignent, aut ipſis anni 361. exordiis, quod multo probabilius cum Gal-

ſcriptus an. circ. 361. landio poteſt affirmari.

Hæc quidem ſunt, proſequitur Baronius num. 73., *& alia plura his ſimilia, quæ Lucifer Apoſtolicæ Sedis Legatus apoſtolico pectore in Conſtantium ab exſilio tela conjecit. Iſta autem cum perlata eſſent ad Athanaſium in eremo latitantem, nonnihil gaviſus eſt, mittenſque ad Luciferum diaconum ſuum Eutychetem litteras dedit*, quas hic editas habes poſt Luciferi libros. Montfauconius eas inter Athanaſii opera vulgavit, *incertum eſſe* ſcribens, *an Latine ſcriptæ, & poſtea ab aliquo in Græcum tranſlatæ*; ſed nullum harum ſupereſt Græcum exemplar, & ſecunda epiſtola videtur latino ſermone ſcripta, ut cum ipſo Montfauconio obſervamus in nota eidem adjecta pag. 270. Porro

Prima Athanaſii epiſtola ad Luciferum idem Montfauconius falſo autumat, epiſtolam primam *forte paullo poſt exſilium Luciferi*, ad hunc ab Athanaſio miſſam; ideoque an. circiter 356. cum Lucifer ne primum quidem fortaſſe librum *de non conveniendo cum hæreticis* edidiſſet. Papebrochius utramque epiſtolam refert in an. 360. nam *hæc omnia*, ait cap. IV. de libris ſcilicet Luciferianis, *accepiſſe Athanaſium, cum in quarto exſilio partibus Ægypti vicinior degeret* Lucifer an. 360., *ideo perſuadeor, quia & titulum poſtremi libri, & ſtrendores diabolicos calcandos, & alias hic occurrentes phraſes obſervo*, in ſecunda nimirum ejuſdem Athanaſii epiſtola.

an. 360. Sed prior epiſtola in an. quidem 360. rejici commode poteſt, non item altera, quam idem

& altera Papebrochius in Tomo I. Maii Bolland. in vit. S. Athan. cap. 24. clarius ſcribit *datam* fuiſſe *circa an.* CCCLX. Miſſi quidem hoc anno fuerant a Lucifero ad Athanaſium, qui illum viſerent, & per quos de communibus utriuſque curis ageret; ſed eos Athanaſius nec videre nec alloqui potuerat, cum in ſecretiores latebras aufugiſſet inſidias

ve-

Digitized by Google

ius multo commodius ad geſta Mediolanenſis Concilii referri poſſunt, uti monuimus: & quid *pacis*, quid *edicti* nomine ibidem intelligat, ſatis & in vita Luciferi, & in notationibus noſtris diſſeruimus. Idem Machinus poſtremos collocat inter Luciferi opera librum, cui titulus *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, & alterum *de non parcendo in Deum delinquentibus*; hunc illi ordine poſtponit, quod falſum eſt; utrumque an. 360. affigit cap. 10. & 12., quod verum omnino eſt de altero, propius vero de primo. Quanti porro Luciferi libros fecerit Athanaſius, ex eadem epiſtola compertum eſt, qui præterea in Græcum ſermonem illos convertit, quo Orientalibus omnibus eſſent communiores, uti teſtantur Marcellinus & Fauſtinus in lib. Precum ad Imperatores, quorum de Luciferi libris teſtimonium hic juvat integrum exſeribere: *Dicant nunc, quid Lucifer novum docuerit, quod non ex Chriſti magiſterio traditum eſt, quod non ab Apoſtolis diſcipulis Salvatoris tranſmiſſum eſt in poſteros. Et bene, quod libros ſcripſit ad Conſtantium, non ut plerique gloriam captans ingenii, ſed divina teſtimonia aptiſſime congerens contra hæreticos, & contra ipſum patronum hæreticorum, ad divinam æmulationem pro Filii Dei amore ſuccenſus. Denotent quid illic contrarium Scripturis, quid novum quaſi hæreticus ſcripſit. Quos quidem libros, cum per omnia ex integro ageret, ſuſpexit & Athanaſius ut veri vindices, atque in Græcum ſtilum tranſtulit, ne tantum boni Græca lingua non haberet. Parum eſt, quin etiam propriis litteris idem Athanaſius eoſdem libros prædicat ut Prophetarum & Evangeliſtarum atque Apoſtolorum doctrinis & pia confeſſione contextos. Et quamvis plurimis in eum laudibus erigatur, tamen non æquat ad meriti ejus præconium; & quidem cum amplius laudare non poſſet: ita rerum ejus ſupereminentia quævis laudans lingua ſuperatur. Sed Lucifer, ignarus licet artificioſæ eloquentiæ, tamen ut prophetico & evangelico atque apoſtolico more ſcriberet, quod ſuper omnem humanam eloquentiam eſt, habuit gratiam ſancti Spiritus ex merito rectæ fidei & ſinceriſſimæ conſcientiæ.*

Græca verſio librorum Luciferi

e tiæ.

dam hæreſim valemus , *quare res ipſa ac veritas loquitur* ; ac rurſum 10. *Nos ſumus tantum ſacras ſcientes litteras* , *noſter ſermo eſt communis* , *contra veſter politus* , *ornatus* , *qui etiam dici mereatur diſertus* . Hinc in Libello Precum *ignarus* dicitur *artificioſæ eloquentiæ*. Ceterum Tilius in Præfat. ad Pium V. Pontificem, *Communis mihi*, ait, *atque illius ætatis videtur ſermo ipſius*, *adeo rudis eſt & incomtus* , *quem ipſemet etiam ruſticum vocat* ; *at qui diligenter perpenderit*, *eum gravem & ſententiis refertum* , *virique ingenio valentis inveniet* : & la Cerda cap. 37. Luciferum excuſat , quippe religionis abreptus ardore , & inter Græcos commorans , cum ſuos ſcriberet libros, fere invitus multa expreſſerit negligenti calamo, & Græcam dictionem ſecutus fuerit , ut in notis alicubi cum Tilio monuimus : *Videtur in multis latinitatem neglexiſſe*, *& ſecutus Græcos adeo zelo efferbuit*, *ut multa velut ab invito effluxerint*.

... , [illegible] Archiepiſcopus Calarita-nus (7). Ergo incerta Luciferi patria, incertum genus & tempus, incerta omnia, quæ ſomnians Methodius aſſeruit, ad annum uſque 354., quo & nomen & officium Luciferi primum occurrunt in litteris Liberii Pont. ad Conſtantium Auguſtum, qui per id tempus Arelate in Galliis jam devicto Magnentio conſtiterat, a Valente, aliiſque Arianis Epiſcopis comitatus & circumventus. Ad eum Liberius ſuperiore anno legationem inſtituerat, qua per Vincentium & Marcellum Epiſcopos ſperaverat ſe Auguſto perſuaſurum, ut pro Athanaſii cauſſa, & ad refellendos, damnandoſque Arianorum errores Aquilejæ Concilium libere cogeretur. Sed cum res non ceſſiſſet ex voto, & la-

1 Κάραλις, Ptolemæo *Carallis*: in Mſs. pluribus, *Caralis*, *Caralitanus*; Καρακάλεως, *Caracalis*, *Caracalitanus*, Καρακαλινων, *Caracalinorum* habet Sophronius de Vir. Illuſt. Gerardus Caſteel in Controv. Eccleſ. Hiſt. controv. 19. pag. 343. col. 1. *Luciferum Epiſcopum Calagurritanum* dixit: hæc eſt *Calagurris* Livio urbs Hiſpaniæ Tarraconenſis, nunc *Calahorra* in Caſtella Veteri. At quid a veritate alienum magis?

2 Ex commentitiis Inſcriptionibus Calaritanis, T. AELIVS LVCIFER, L. AELIVS LVCIFER, IV. AEMILIA LVCIFERA, & ex quodam ſuppoſititio Siculo lapide, L. CAESIVS LVCIFER. V. Boll. Acta SS. t. 4. 20. Maii edit. Ven. pag. 660. n. 2.

3 F. Ambroſius Methodius Tarentinus Ord. Eremit. S. Auguſtini in Vita Mſ. ex Boll. loco cit.

4 Boll. ib. in præter. ad 28. Maii. An is fuerit Calaritanus Antiſtes ſæc. Chr. IV. aut eo ineunte, an. ſcil. Ch. 303. ut Ferrarius, Arca, Bonfantes, Fara, Machinus, & Papebrochius contendunt, dubitat cl. Matthæius Sard. Sac. pag. 70.

5 Interfuit Nicænæ, & Sardicenſi Synodo: is non *Sardinienſis*, ſed *Sardicenſis* in Mœſia Epiſcopus fuit, ut conſtat ex Andronico Palæologo Seniore apud Goarium ad calcem Codini pag. 405. & ex Lequienio t. 2. Orien. Chriſt. col. 301. & ſeq. Machinus tamen totis viribus contendit Protogenem hunc Antiſtitem Calaritanum fuiſſe toto cap. 17. lib. 2. Defen. Sanct. B. Luciferi.

6 Cl. Matthæius loco ſupra cit. pag. 72. ait: *Hæc quidem de Lucifero narrat Methodius, ſed omnia incerta, ne quid gravius dicam, ſunt*. V. Papebr. l. cit. n. 2. & 3.

7 Defen. Sanct. B. Luciferi par. 1. c. 1.

Digitized by Google

Liberio magis magisque probaret, legatis se tertium socium adjunxit, ut Arelate commorantem Auguſtum conveniret. Hic adeo enixe apud illum egerunt legati, ut, quidquid Liberius deſideraverat, rogaveratque Conſtantium, feliciter obtinuerint, tum de cauſſa Athanaſii agitanda, tum præcipue de Concilio pro Eccleſiæ tranquillitate co-

1 V. Epiſt. Liberii *Papæ* ad Euſebium Vercellenſem Epiſcopum t. 2. Concil. edit. Venetæ pag. 803. & not. Binii ibid. pag. 800.

2 *Eutropium* vocat Cave de Script. Eccleſ. ſæc. Arian. V. *Lucifer*; ſed male.

3 Hilarius hic Rom. Eccleſiæ Diaconus Luciferianis ſe ſe adjunxit, eorumque coryphæus factus ſchiſmati hæreſim addidit, quem D. Hieronymus ob Arianorum ad Catholicam communionem redeuntium rebaptizationem novum orbis Deucalionem nominat in lib. contra Luciferianos. Opera tamen & zelo S. Damaſi *Papæ* Hilarium tandem ad ſanam mentem rediiſſe, & Catholicis adhæſiſſe cum Pagio in Ann. Bar. ad an. Chr. 362. n. 25. & Nat. Alex. ſæc. 4. c. 6. art. 14. tenet cl. Sarazanius in notis ad geſta & opuſcula S. Damaſi cap. 22. n. 6. noſque iiſdem fulti argumentis huic ſententiæ ſubſcribimus.

4 Ubi ſupra. V. Bolland. l. cit. n. 3.

5 In Epiſt. ad Euſeb. Vercell. t. 2. Concil. edit. Ven. pag. 803. ex Actis Vitæ S. Euſebii.

6 *Luciferiani a Lucifero Sirmiæ Epiſcopo, qui contra Epiſcopos Catholicos, qui Conſtantii perſecutione perfidiæ Arianorum conſentientes erant, & poſtea correcti redire in Catholicam* &c. S. Iſidorus de Origin. lib. 8. pag. 105. edit. Pariſ. 1601. & Honorius Auguſtodun. de hæreſ. in Bibl. PP. t. 12. Ita & Eralmus in not. ad Dial. S. Hieron. contra Lucifer., ac Nauclerus in ſuo Chron. t. 2., atque etiam Montbolonius in Prompt. t. 2. pag. 28.

7 V. Cornelium a Lapide in Apoc. c. 3. ℣. 1. *Et Angelo Eccleſiæ Sardis ſcribe* &c.

8 [illegible], τοῦ Σ[illegible] Εὐσεβίου, [illegible] Σαρδοῦς Λουκίφερος. Tom. 2. Concil. edit. Ven. pag. 1039.

9 *Ob hoc quod bene eſſet agnitus per contemtum ſæculi, per ſtudium ſacrarum litterarum, per vitæ puritatem, per conſtantiam fidei, per gratiam divinam* &c. In lib. precum Marcell. & Fauſt. apud Sirmondum t. 1. edit. an. 1696. col. 234.

10 *Ad exorandam manſuetudinem tuam, ut benevolo animo allegationes noſtras audire digneris, Fratrem & Coepiſcopum meum ſanctum virum Luciferum cum Pancratio Compresbytero meo & Hilario Diacono placuit proficiſci, quos credimus de Clementia tua ad pacem omnium Eccleſiarum non difficulter poſſe Concilium impetrare*. Ex litt. Liberii apud Baron. ad an. Chr. 354. n. 5.

11 *Ut ſimul cum eiſdem aggrediaris, ut Fides, quæ ab Apoſtolis tradita eſt Eccleſiæ Catho-*

Digitized by Google

ſcribere coegiſſet . Quo factum eſt, ut multi Epiſcoporum qua minis , qua vi & dolo victi ſubſcriptionem in Athanaſium darent, exiſtimantes ſalva Nicæna Fide unius hominis damnatione pacem tranquillitatemque turbatis Eccleſiæ Catholicæ rebus reſtituendam fore, quod ſubdole etiam Conſtantius ipſe ſpoponderat ; *Nos certe* , ait in epiſtola ad Euſebium , *qui eſſe Dei famulos gloriamur* , *hortamur pariter ac monemus*, *ut conſenſui Fratrum tuorum* (Arianos Epiſcopos innuit numero triginta , qui jam in Athanaſium Mediolani ſubſcripſerant) *adhærere non differas* . *Confidimus quippe* , *cum hoc fuerit factum*, *unitate firmiſſima poſſe Eccleſias gratulari* . Ita Conſtantius collectis per vim abſentium plurimorum Occidentalium Epiſcoporum ſubſcriptionibus contra Athanaſium, ſibi perſuadebat ſpeciem Oecumenici Concilii obtrudere poſſe in Athanaſium tanto Patrum numero damnatum, ut ipſemet Athanaſius in eadem epiſtola loquitur ; *Eo enim modo Imperator tantum numerum Epiſcoporum coegit* , *cum partim minis*

---

tholicæ, *nullo modo irrumpi poſſit* ..... *ut eorum conſortio jungat ſe fides tua*, *& ſimilis ubi fueris*, *adſit ſanctitas tua*, *uno colloquio* , *uno conſilio id agatis* , *quod Deo & Angelis ejus placet*, *& Catholicæ Eccleſiæ expedit* . Ex iiſdem litt. apud Bar. ibid. n. 6.

1 Amm. Marcell. lib. 14. & ex eo Baron. l. c. n. 9.

2 Τότε δὴ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ συνῆλθον ἐπίσκοποι, τῶν μὲν ἀνατολικῶν οὐδὲ πολλοί , ἐπεὶ τοὺς πλείους αὐτῶν τὸ τῆς ἡλικίας γῆρας , καὶ τὸ [illegible] τὸ διάστημα [illegible] ἀπέλυσεν· τῶν δὲ ἑσπερίων , ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους [illegible]. Lib. 2. c. 36.

3 Συνόδου δὲ τῶν ἐπισκόπων κατεπείγοντος , ἐν Μεδιολάνῳ συνελέχθησαν, ἐκ μὲν τῆς ἕω ὀλίγοι [illegible] ..... τῶν δὲ πρὸς δύσιν πλείους ἢ τριακόσιοι συνελέγησαν . Lib. 4. c. 9.

4 Ad an. Chr. 355. n. 3.

5 In notis ad Vitam S. Euſebii .

6 Hiſt. univ. t. 5.

7 In notis ad Socr. pag. 25.

8 In not. ad Sulp. Sever. n. 7. pag. 207. & 208.

1 Lib.

ſtantio vi & dolo extortis ab Epiſcopis occidentalium provinciarum ; eumque numerum Auguſtus ipſe oſtentabat tamquam Oecumenici Concilii, ut communi Occidentalis Eccleſiæ ſuffragio damnatum Athanaſium, & conclamatam ab Oecumenico Concilio Arianam doctrinam prædicaret : *Quæ res* (ſequitur idem Athanaſius) *in cauſſa fuit, cur tam multos compelleret, ut ſe paucis adjungerent, magnopere id ſtudens, ut multorum nomina corrogaret tum ad invidiam Epiſcopi* (Athanaſii), *tum ut ſpeciem aliquam, dignitatiſque imaginem Arianæ hæreſi conciliaret, cujus ipſe propugnator erat*. Hoc pacto, noſtro quidem judicio, Socratis & Sozomeni teſtimonia admitti poſſunt, utpote qui ex tot ſubſcriptionibus Epiſcoporum a Conſtantio ſubdole collectis ſupra trecentos Patres Mediolanenſi Concilio nomen dediſſe tradiderunt ; & veritati hiſtoricæ conſulitur cum Valeſio & Pratenſi aſſerentibus Concilio illi ſexaginta circiter Epiſcopos interfuiſſe. Nos hac in re nihil certi ſtatuimus, quamvis ex allatis teſtimoniis utramque ſententiam conciliari facile poſſe exiſtimemus. Eruditis judicium & votum eſto. Jam e diverticulo in viam. Ergo Liberii Pont. nomine Lucifer cum ſociis Mediolanenſi Concilio præfuit, qui, etſi Arianorum mentem, animumque Imperatoris ad vim Catholicis Epiſcopis inferendam paratiſſimum apprime cognoverat, de felici tamen rerum exitu pro Catholica veritate tuenda, defendendoque Athanaſio non omnino deſperaverat. Euſebius interea Vercellenſis Epiſcopus cum dolos Arianæ partis optime introſpexiſſet, & Mediolanenſem conventum, quamvis Catholici Concilii nomen præferret, tyrannicam potius conſultationem, Arianamque conjurationem

nem

1 Lib. 2. pro S. Athanaſio pag. 132.

2 Cap. 2. apud Boll. t. 5. Maii ad diem 25. n. 9. pag. 512. edit. Ven.

3 Tom. 11. Concil. Ven. edit. pag. 840. & 841.

4 Nomina Epiſcoporum, qui primi contra Athanaſium ſubſcripſerunt, affert Baron. t. 3. Annal. ad an. Chr. 355. n. 22. pag. 813. edit. Ven. ex tabula Archivi Vercell. poſt epiſt. Concilii Mediol. ad Euſebium, & Harduinus in notis ad eamdem epiſt., qui numero octavo *Martinianus* pro *Martinianus* legit in t. 2. Concil. edit. Ven. pag. 830.

1 Ex

[illegible] ſuis redditus eſt, ſed dein Arianorum Epiſcoporum perfidia cum Euſebio & Florentio ad Conſtantium rapitur. Euſebius tamen ac Florentius ſtatim dimiſſi ad Eccleſiam rediere, manente apud Imperatorem Lucifero, qui, cum ibi aliquot diebus detineretur, cum Arianis Epiſcopis pro Nicæna Fide diſputando ſtrenue decertavit, ejuſque animi robur & eloquentiæ vim Conſtantius ipſe, etſi ducto velo occultus, præſens tamen admiratus eſt (3). Sed poſtquam facto in Eccleſiam impetu ab Euſebio Eunucho Catholicorum Epiſcoporum plerique comprehenſi ſunt, & in Heracleanis Thermis (4) recluſi, Lucifer etiam carceri datus eſt cum Florentio apud Cajum militum tribunum (5).

§. III.

---

1 Ex Act. Vitæ S. Euſebii in Vercell. archivo Epiſtolas illas, & Euſebii reſponſivam ad Conſtantium affert Baron. l. c. n. 6. & 7.

2 Ex Vita S. Euſebii Vercell. Epiſc. apud Boll. ad diem 25. Maii n. 14.

3 *Sed perſpicis, in tuo palatio intra velum licet ſtans tuliſſe reſponſum a me ad conſervandam ſalutem, omnes Dei ſervos, calcata frivola auctoritate tua, mente, voluntate, ſtudio, virtute, voce conſentire*. Lucif. lib. *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, pag. 239. & ibid. infra pag. 244. *Non retines, Conſtanti, dixiſſe me judicibus, te velo miſſo audiente, quod licet totum militem tuum in nos decreviſſes jacere regni tui tela, in nos exſecratores blaſphemiæ tuæ, ut in ſacrilegi tui decreti contemtores, omnia ſua colliderent arma; nec ſic tamen quod poſſemus a propoſito recedere?* & deinde etiam ibid. pag. 245. *Non eſt novum quod nos legati aſſeverabamus in tuo palatio, & firmando non deſumus ſemper ſic fuiſſe & eſſe creditum a Chriſtianis, ſicuti apud Nicæam contra hæreſim tuam Arianam & omnes errores videtur eſſe ſacra fides conſcripta*.

4 Thermæ proximæ Herculis templo, cui etiam vicinæ erant ædes Maximiani Herculei. Ibi nunc S. Laurentii templum, quod prope quædam adhuc ſuperſunt rudera, ingenteſque columnæ. V. Caſtilion. Mediol. Antiq. pag. 7. 124. & 126., Tor. *Ritratto di Milano* pag. 112. Galeat. Gual. Prior. *Relaz. di Milano* p. 1. pag. 42.

5 Ex vita S. Euſebii apud Boll. l. c. n. 6. & ex alia S. Dionyſii c. 3. in 1. 5. Maii pag. 513. n. 29. *Facto impetu ab Euſebio Eunucho apprehenſi ſunt de fidelibus viris numero centum quadraginta & ſeptem, cum quibus quidam de ſacerdotibus & clero vincti intra Thermas Herculianas recluſi ſunt. Florentius vero & Lucifer Epiſcopus apud Tribunum Cajum, Euſebius Tribuno Gallioni cuſtodiæ traditus eſt*.

1 V.

Digitized by Google

cellinus (10)) *in Palæſtina, qui illo tempore inſequentibus illis pœnas graviſſimas dederunt, eo quod cum Catholicæ fidei Epiſcopo Lucifero convenirent. Negent, ſi non inter cetera ſua atrocia, januam clauſam ſecuribus effregerunt; ſi non irruentes in Luciferum fideliſſimum ſacerdotem divina quoque ſacramenta verterunt, unumquemque illic de his fratribus, qui convenerant, impia cæde multantes. Negent, ſi non hodie apud ſe ſancta myſtica vaſa, quæ tunc impie Lucifero diripuerunt, cum ſacris codicibus poſſident*. At his non contenti Ariani, ut conſtantiſſimum Chriſti athletam durius exagitarent, quarto etiam exſilio multarunt in ſuperioribus Thebis, ſeu ſecunda Thebaide, ut Socrates (11), Theodoretus (12), Sozomenus (13), & Caſſiodorus (14) tradiderunt, vel in partibus Ægypto vicinis, ut placuit Rufino (15). Cl. Richardus e Prædicatorum ſapientiſſima familia hoc etiam exſilium commutaſſe Luciferum, alioque traductum autumat (16). Verum cum locum exſilii non indigitet, treſque tantum antea Luciferi enumeret deportationes, crediderim reſpexiſſe Richardum ad exſilium in Cappadocia, quod primum

fuit,

---

1 V. epiſt. hanc hujus edit. initio.

2 In Vita S. Luciferi tom. 4. Maii c. 1. n. 8.

3 Ubi ſup. in Eccl. Calar. pag. 73.

4 Germanicia urbs Epiſc. in Euphratenſi Provincia, ſeu Cœleſyria, quæ & Comagena.

5 *Talis eſt Georgius, qualis fuerat Arius, quales qui ſunt Urſacius & Valens, vel ad quem me deſtinaſti Germaniciensium Adoxius*. Lib. 1. pro S. Athan. pag. 64. 65.

6 *Cum nollet ſub nomine Athanaſii Nicænam damnare fidem, Palæſtinam relegatus miræ conſtantiæ & præparati animi ad martyrium contra Conſtantium Imp. ſcribit librum, eique legendum miſit*. De Script. Eccleſ. in Lucif.

7 Baron. ad an. Chr. 356. n. 80.

8 Id. ad an. Chr. 355. n. 17. & Sirmond. l. c. col. 256.

9 Id. ad an. Chr. 362. n. 119.

10 In Libello Supp. ad Auguſtos apud Sirm. l. c.

11 Lib. 3. c. 5.

12 Lib. 3. c. 4.

13 Lib. 5. c. 12.

14 Hiſt. tripar. lib. 6. c. 19. *Uterque enim* (Lucifer & Euſebius) *ultra Thebaidis terminos ab exſilio remeantes*, &c.

15 Lib. 1. c. 17. Baron. l. c. n. 80. Papebr. l. c. n. 8. Matthæjus l. ſupra cit.

16 *Conſtance l'envoyà en exil à Germanicie, ville de Syrie, d'où il fut transferè à Eleutheropolis en Paleſtine, enſuite en Thebaide, & en un autre endroit dont on ne ſçait pas le nom*. Diction. Univ. Eccleſ. tom. 3. litt. L. pag. 712. col. 2. v. *Lucifer*.

1 Mar-

Digitized by Google

DUm exſul Lucifer perfidiam Arianorum patientia confundit, eorum etiam errores ſcribendo profligavit. Quatuor habemus priores egregie ſcriptos ad Conſtantium Auguſtum libros a Lucifero noſtro pro Catholica aſſerenda tuendaque veritate adverſus Arii & aſſeclarum ejus impia dogmata, & impotentes ad ea ſuſtinenda ipſius Imperatoris conatus. Scripta igitur iſthæc miſit ad Conſtantium Lucifer (9): ea is accepit, legit, obſtupuit, vixque ſibi perſuadens, inveniri aliquem poſſe tantæ confidentiæ, libertatiſque virum, qui de impietate ſua illum auderet tam libere aperteque arguere, Florentio juſſit Officiorum magiſtro, ut Lucifero ipſi ſuo nomine ſcribens illumne eorum voluminum auctorem eſſe ſciſcitaretur, mitteretque etiam libros ipſos a Lu-

---

1 Marcellinus & Fauſtinus erroris arguendi, qui Luciferi exilio decennium aſſignant in cit. libel.

2 In libel. prec. apud Sirmon. l. c. & ex Lucif. ipſo lib. *de non conven. cum hær.* pag. 11., ubi: *Propterea odis nos, quia concilium veſtrum malignantium exſecremur, propterea in exſilio ſumus, propterea in carcere necamur, propterea nobis ſolis prohibetur conſpectus: idcirco recluſi in tenebras coſtodimur ingenti cuſtodia: hujus rei cauſſa nullus ad nos viſendos admittitur hominum.*

3 Lib. 2. n. 40.

4 Hær. 30

5 Ad an. Chr. 356. n. 92.

6 Id. ibid. n. 80.

7 Διὸ καὶ σύνοδον διὰ ταῦτα κατὰ Μεδιόλανον πόλιν τῆς Ἰταλίας ἀθροίζει· καὶ πείθειν μὲν πρὸς τὸ οἰκεῖον διαστρέψαι βούλεται. Διονύσιον δὲ, καὶ Εὐσέβιον, καὶ Ῥοδανὸν, Παυλῖνόν τε, καὶ Λουκίφερ, τὸ οἰκεῖον καὶ τῆς ἀσεβείας μὴ καθελέσθαι εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ οὐδ' Ἀθανασίου καταγνῶναι ἀνεχομένους (ᾔδεσαν γὰρ τὴν Ἀθανασίου κατάκρισιν τῆς πίστεως προοίμιον καθαίρεσιν) ἐν Ἀρμενίᾳ ὑπερορίζονται. In Biblioth. edit. Rothomag. an. 1653. pag. 1444.

8 *In exſilio una cum S. Euſebio Vercellenſi a Conſtantino pulſus eſt.* In Catal. SS. ad diem 18. Jan. pag. 45.

9 D. Hier. de Scrip. Eccl. in Lucif.

§. V.

rat, qui illi certe ab Antiochena cathedra traductus poſt illa pſeudo-concilia fuit ſubrogatus (9). Hoc opus *de non parcendo in Deum delinquentibus* inſcripſit, cumque totus martyrii deſiderio æſtuaret, nec quæ in lucem ediderat ad Arianos opprimendos ſatis eſſe arbitraretur, poſtremum ſubinde opus elaboravit, cui titulus *Moriendum eſſe pro Filio Dei;* quos libros, etſi unico comprehenſos aliqui cenſuerint (10), & ſimul Conſtantio oblatos, attamen eadem animi conſtantia ſcriptos, poſt primos, de quibus mentionem fecimus, certum eſt elaboratos a Lucifero fuiſſe, ut ait Papebrochius (11), & fortaſſe in ultimo ſui exſilii loco. In hiſce Luciferi lucubrationibus patet vis magna dicendi, igneuſque ex ore Luciferi erumpens gladius ad hoſtes Eccleſiæ uno veluti ictu perimendos, ex quo factum, ut tot elogia in illum contulerint Patres, ſuorumque temporum Eliam illum appellare non dubitaverint (12). Hic judicium cl. Meldenſis Epiſcopi de Luciferiano ſtilo in medium liceat proferre, utpote qui diligentiſſime illius edendis operibus primus incubuit. *Ipſius ſermo* (ſcil. Luciferi) *adeo rudis eſt & incomtus, quem ipſemet etiam ruſticum vocat: at qui diligenter perpenderit, eum gravem & ſententiis refertum, virique ingenio valentis inveniet &c.* Deinde: *Totum opus exiguum admodum foret, ſi ab eo Scriptura divina, quam promtio-*

1 V. Baron. ad an. Chr. 356. n. 73., & Tilium in calce Operum Lucif. edit. Pariſ. an. 1568.

2 Baron. ibid. & Til. ibid.

3 Sard. Sac. in Eccl. Calar. pag. 73.

4 De Script. Eccl. ſæc. Ariano pag. m. 136.

5 V. in fine edit. Til. & Baron. l. c.

6 Baron. ibid.

7 Erui mus alias Athanaſium Lucifero deſtille epiſtolas ex iis verbis, *Miſimus etiam nunc* &c. in ſuperſtite illa, de qua loquimur, epiſtola: verum periere.

8 In libro *De non parcendo* &c. pag. 169.

9 Baron. ad an. Chr. 356. n. 69.

10 Tilius in Præf. ad Pium V. in edit. oper. Lucif.

11 T. 3. Maji ad d. 20. c. 4. n. 23.

12 S. Athan. apud Corn. a Lapide epiſt. 2. ad Timoth. c. 1. & S. Hieron. de vir. illuſt. c. 95.

2 In

[illegible] (5) : *Dixiſti, Pacem volo firmari in imperio meo, cupiens violare in nobis pacem dominicam* ; &, *Si non es tu Conſtantius Imperator, qui finxeris pacem te facere* ; &, *Nobis dicebas, Pacem volo fieri* . Ita in libro *de non conveniendo cum hæreticis* ; atque in libro 1. pro S. Athanaſio pag. 54. *Tu pacis cauſſa te facere adſtruxeris* , ut Athanaſius ſcilicet damnaretur : tum in lib. *de non parcendo in Deum delinquentibus* pag. 223. *Fingens pacem te firmare, conatus fueras ad omnem Dei Eccleſiam deſtruendam* ; quæ omnia certe Mediolanenſe Concilium ſpectant, cujus nefaria geſta Lucifer in ſuis libris omnibus ſæpiſſime perſtringit . Neque ea ad Ariminenſem Synodum referri poſſunt, cum illa pacis item obtentu a Conſtantio poſtea fuerit indicta, ut Sozomenus (6) & Socrates (7) teſtantur, ſed ficto ſemper & iniquo hæreticorum conſilio : Lucifer enim ſe id a Conſtantio audiſſe affirmat , *Pacem volo fieri* , cum nempe Legatus Pontificis Concilio præeſſet ; & Liberius ad Luciferum ſcribens paullo poſt idem Concilium hinc epiſtolam exorditur pag. 2. *Quamvis ſub imagine pacis humani generis inimicus vehementius in membra Eccleſiæ videatur eſſe graſſatus, vos tamen &c.* Hanc itaque ob cauſſam duplex *Edictum* comperio latum a Conſtantio : alterum quo Epiſcopi, qui a Concilio aberant , juſſi ſunt ſubſcribere Arianorum in Athanaſium ſententiæ; quod ab ipſo Athanaſio innuitur : *Quot* (inquit) *Epiſcopi* , *prout in ſacris lit-*

1 In cit. præf.
2 Coteleriu , Tilius , Sabatierius , Latinius, la Cerda.
3 Lib. 4. c. 8. edit. Valeſ.
4 Id. lib. 3. c. 28.
5 Lib. *de non conv. cum hæret.* pag. 9. & 12.
6 Lib. 4. c. 17.
7 Lib. 2. c. 37.

f 2 1 In

tamen diceres, ſi non recte [illegible]
in Palatio actam teſtatur in libro *Moriend. eſſe pro Fil. Dei* pag. 244. cum diviſſet *judicibus*, Conſtantio *velo miſſo audiente*, *quod licet* omnia imperii arma in ſe ſuoſque converterentur, *veluti in ſacrilegi decreti contemtores*, nunquam e propoſito Catholicæ Fidei tuendæ receſſiſſet. Hæc autem, quæ de Epiſtola, ſeu Edicto Conſtantii dicta ſunt, Hilarius quoque in animo habebat, cum ea ſcripſit (7), quæ attulimus in nota ſubjecta pag. 17. hujus editionis, & quæ Pratenſis ex eodem loco in aliam ad Sulpicium notationem tranſtulit: *Antea enim in obſcuro atque in angulis Dominus Chriſtus Dei eſſe ſecundum naturam Filius negabatur, & eſſentiæ inops paternæ accepiſſe cum creaturis originem ex non exſtantibus prædicabatur. At vero nunc publicæ auctoritatis profeſſione hæreſis prorumpens, id quod antea furtum nunc non clam victrix gloriabatur.* Et huc referunt Maurini Operum S. Hilarii editores teſtimonium[4] Luciferi ex lib. *Moriend. eſſe* &c. paullo ſuperius productum. Sane Ariana hæreſis tum primo Imperatorum auctoritate fulta in Mediolanenſi Synodo victrix in Romanum Orbem palam erupit, quæ antea non tuta ſatis ſe ſe aſtu & fraude tegebat; quod ſæpe in Conſtantium Lucifer ingerit, ejus ſcilicet imperio & potentia Arianum virus in omnes terræ partes fuiſſe diffuſum. Supereſt inquirendum, utrum huc referre quoque oporteat aliud Luciferi noſtri teſtimonium ex libro *de non parcen. in Deum delinq.* pag. 172., quod eſt hujuſmodi: *Negabis te ad idololatriam invitaſſe nos ſuſcipiendam? Si cenſes negandum, convincent te expoſitiones ſectæ tuæ Epiſcoporum comblaſphemorum videlicet tuorum, convincent te libelli recitati a te, ac dati Romæ Epiſcopis etiam Catholicis, ad hoc videlicet, ut omni in loco tua roborari poſſet blaſphemia.* Hæc Luciferi verba protulit
Au-

1 In epiſt. ad Solit.
2 Lib. 2. Hiſt. Sacr.
3 Lib. *de non conven. cum hæret.* pag. 17.
4 Id. in lib. *Moriendum eſſe pro Fil. Dei*, pag. 241. 245. 261.
5 Lib. 1. Obſerv. ad tom. 2. Script. Eccl. Hiſt.
6 Lib. *de non parc. in Deum delinq.* pag. 198.
7 Lib. de Synod. n. 78.

1 Art.

Digitized by Google

[illegible] *ac fortuito congreſſu deinde conſcri-ptam, eo jam tempore efformatam, lectam Catholicis Epiſcopis, ac per manus traditam eſſe potuiſſe*. Hæc ille, & recte de formula Sirmienſi; quæ tamen ſuæmet ſententiæ adverſantur; nam & Ariminenſis, & Seleucienſis, ſive Acaciana Formula, quas vult a Lucifero indicari, adhuc promulganda erat; & quidem triennio poſt editæ fuerunt, ſi cum Petavio annum 356. tribuas Romano Conſtantii triumpho; poſt biennium vero, ſi triumphum illud rejicias in annum 357. cum Pagio, Valeſio, aliiſque. Præterea Ariminenſis quoque formula clam & furtim a Valente confecta fuerat: de Seleucienſi vero condenda quot inter hæreticos Epiſcopos diſſidia orta, & contentiones motæ? qui tandem Formulam Ariminenſem ſuffragiis ſuis probaverunt. Neque hæ tantum Formulæ poſt ſcriptæ fuerunt, quam Conſtantius Romæ libellos illos diſſeminavit: nam & Eudoxius conventu Antiochiæ celebrato an. 358. una cum Epiſcopis, qui eidem opinioni favebant, & *ſimilis ſubſtantiæ* vocabulum, & *Conſubſtantialis* etiam vocem rejecit, ut Sozomenus aſſerit (4). Nihil propterea certi ex iis Luciferi verbis conſtitui poteſt; quæ, ut idem auctor ſcribit, *ſubobſcura videri* queunt *nobis, qui ab iis temporibus longe abſumus*. Sed ut noſtra quoque ſententia pateat, ſic quidem ſtatuimus, Luciferum non hanc vel illam potius *Fidei Expoſitionem* innuere, unice autem exprobrare Conſtantio, quot quamque variis poſt Mediolanenſe Concilium *Fidei Expoſitionibus* conatus fuerit Nicænam Fidem impie evertere, & Arianam *blaſphemiam in omni loco roborare*; quod rurſum in libro *Morien. eſſe pro Fil. Dei* Conſtantio objicit, uti ibi advertimus. Libelli autem ab illo Romæ recitati, & dati etiam Catholicis Epiſcopis, ii profecto fuerunt, quos in eodem libro *de non parcen. in Deum delinq.* pag. 220. commemorat hiſce verbis: *Quantum*

apud

---

1 Art. 63. de Arian. n. 6.

2 Lib. 2. cap. 12. n. 6.

3 In lib. 4. de Trinit. n. 12.

4 Lib. 4. c. 12.

1 Lib.

Digitized by Google

ve Coepiſcopos ejus ſalutare conſequi ...

Claudius Julianus cognomento *Apoſtata* Romani Imperii habenas, quas favore militum primum Lutetiæ Pariſiorum ſuperiori anno, dein iiſdem volentibus in Dacia arripuerat Conſtantio vivente, regendas metu liber & ſolus ſuſcepit. In ipſo veluti Principatus veſtibulo magnam ſibi laudem apud optimos quoſque comparavit vaferrimus Imperator, pacem turbatis Eccleſiæ rebus ſub prædeceſſore fruſtra quæſitam, deſideratamque reſtituens, omneſque Epiſcopos exſilio antea a Conſtantio multatos ad ſuas Eccleſias redire permittens (3), iiſdemque direpta ab hæreticis bona reſtituenda, nec quemquam amplius pro Fide vexandum decernens (4). Lucifer ergo Juliani gratia exſilio liberatus Tauro & Florentio Coſſ. anno 361. ad finem vergente (5) Ægyptiacam ſolitudinem reliquit, & ad Catholicos redux afflicto Eccleſiæ ſtatui ſubſidium attulit præſentiſſimum, & cum Euſebio Vercellenſi apoſtolicæ legationis ſocio eos, qui Arianæ hæreſi manum dederant, ad Catholicæ Eccleſiæ ſinum revocare ſatagens Orientis provincias magno labore luſtravit (6). Itinera hæc abſolviſſe Luciferum exiſtimo a tempore Edicti, quo Julianus Epiſcopos Orthodoxos ſuis ſedibus reſtituit, exeunte ſcilicet Novembri menſe anni 361. ad tempus uſque, quo indi-

ſtum

1 Lib. 1. c. 46.

2 Lib. 1. pro S. Athanaſ. pag. 109.

3 *Omnes Epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad Eccleſias redeunt.* Hieron. adv. Luciſ. Socr. lib. 3. c. 1. & 5. Sozom. lib. 5. c. 5. Theod. lib. 3. c. 4. Baron. ad an. Chr. 361. n. 13.

4 *Proſcriptis vero lege lata facultates ſuas reſtituit: populis autem civitatum palam interdixit, ne quem Chriſtianorum aut injuria afficerent, aut contumelia, neve invitos ad ſacrificandum traherent.* Sozom. ex verſ. Valeſ. lib. 5. c. 5. V. Julianum ipſum epiſt. 7. ad Artabium, ep. 43. ad Hecebolum ep. 52. ad Boſtrenos. Quam ſubdole hæc Julianus, vide Greg. Nazianz. Or. 2. in Julian., Sozom. lib. 5. c. 4. Socr. lib. 3. c. 1. Theod. lib. 3 c. 6. & 17. Evagr. Vit. Pat. in Apollonio c. 7.

5 Chron. Proſp. Aquit. ap. Caniſ. t. 1. Theſ. Monum. p. 293. & Petav. Rat. Temp. in Succeſſ. Conſ. Rom. t. 2. p. m. 466.

6 Ex Greg. Nazianz. Orat. de laudibus Baſilii, & Baron. ad an. Chr. 362. n. 58.

1 V.

... evidens omnino eſt, nec Alexandriam intraſſe, nec Athanaſium vidiſſe, nec Diaconum ibi, ut ſuo nomine Synodo intereſſet, reliquiſſe. Ergo qui vitam illam contexuit, ſibi minime conſtans hiſtoricæ veritati non conſuluiſſe dicendus eſt. Ego quidem crederem narrationem illam partim a Rufini hiſtoria excerptam, partim ab anonymo auctore e cerebro eductam, adeoque ſibi manifeſte contradicentem: verba enim illa, *Lucifer autem* &c., quæ poſtrema recitavimus, excerpta ad amuſſim & integre ſunt ex Rufini libro 1. c. 27. Credendum porro eſt, ut ſupra innuimus, Luciferum recta Antiochiam contendiſſe, nec Alexandriæ conveniſſe Athanaſium, ſed ab Euſebio divulſum, legatiſque ſuis ad Alexandrinam Synodum deſtinatis, ad auxilium præſtandum, ferendumque Antiochenis ſolatium properaſſe.

§. VII.

HÆc tunc temporis erat Antiochenæ Eccleſiæ facies. Duo unam eamdemque ſedem occupabant Epiſcopi, Meletius propter Catholicam fidem exſul, & Euzojus datus Meletio ſucceſſor ab Arianis. Quæ tunc Antiochiæ turbæ! Ariani Conſtan-

---

1 V. Nazianz. ibid. & Baron. ibid. n. 171.

2 Baron. ibid. n. 177.

3 Ἐγώ τε Ἀθανάσιος, ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι οἱ συνελθόντες ὑπεγράψαμεν καὶ οἱ ἀποσταλέντες δὲ παρὰ μὲν Λουκίφερος τοῦ ἐπισκόπου Σαρδινίας νήσου, διάκονοι δύο, Ἑρέννιος καὶ Ἀγαπητός. T. 2. Concil. edit. Ven. 1728. pag. 947. & ſeq. & T. 1. Opp. S. Athanaſii edit. Pariſ. an. 1627. pag. 580.

4 Lib. 8. c. 27. V. Baron. l. c. n. 180.

5 In Addit. ad Conc. Alex. ex nova Collect. Baluzii T. 2. Concil. ejuſd. edit. pag. 951.

6 V. notas ad Sulp. Sev. t. 2. pag. 244.

7 Apud Boll. ad diem 25. Maii tom. 5.

1 Ru-

inde qui ab Arianis redierunt adicite ad vos, eoſque ut patres aſſumite, & ut magiſtri & tutores accipite, cooptantes vos interim dilecto noſtro Paullino ejuſque ſociis: et abſenti Paullino Synodicam ipſam ſubſcribendam mittentes ab illo etiam fidei profeſſionem ſollemni ſcripto teſtatam voluerunt (11). Ita Athanaſius cum Ægypti Epiſcopis, & Epiphanius cum univerſis Cypri Eccleſiis Paullino communicantes illius electioni aſſenſerunt (12); quin & a Romano Pontifice Liberio approbationem meruit, ut Eccleſiaſticorum Annalium parens oſtendit (13), nec minus placuiſſe videtur Damaſo, qui Paullino epiſtolas dedit tum in negotio Vitalis de Apollinariſtarum hæreſi ſuſpecti & accuſati (14), tum contra Apollinaris, Arii, Sabellii, Macedonii, Eunomii, & Photini errores (15). Verum quidem eſt, Orientales Epiſcopos Paullini electionem re-

---

1 Rufin. & Baron. l. cit. & Caſſiod. Hiſt. Eccl. Tripar. lib. 6 c. 19.

2 Boll. tom. 4. Maii ad diem 20. c. 5. n. 34.

3 Socr. Sozom. Baron. l. c. Chron. Prosp. Aquit. apud Caniſ. t. 1. Theſ. Monum. pag. 293. *Lucifer adjectis duobus Confeſſoribus Paulinum Euſtathii Epiſcopi Presbyterum, qui ſe nunquam hæreticorum communione polluerat, in parte catholica Antiochiæ Epiſcopum facit.*

4 Loco cit. n. 180.

5 In not. ad Socr. lib. 3. c. 5.

6 Lib. 10. c. 9.

7 In crit. Baron. ad eumd. an. n. 23.

8 Hiſt. Chronol. Patriarch. Antioch. in Act. SS. tom. 4. Julii pag. 58. edit. Ven.

9 In Monito tom. 2. p. 2. n. 4. pag. 770.

10 In cit. Synodica Epiſt. *A Paullino vero Maximus & Calimerus, qui & ipſi Diaconi ſunt.*

11 In ead. Synod. *Ego Paullinus ita ſentio, quemadmodum accepi a Patribus, Filium eſſe, & ſubſiſtere perfectum &c.*

12 Richardus t. 1. Diction. Univ. V. *Antiochie* pag. 264. col. 2. *Athanaſe & toute l'Egypte communiquoit avec Paulin, Epiphane avec l'Isle de Chypre, l'Eveque de Rome avec les Occidentaux.*

13 Loc. cit. n. 231. & ſeq.

14 Obſervat Severinus Binius Paullino *Theſſalonicenſi* falſo inſcriptam Epiſtolam Damaſi ex doloſa nimirum inſcriptione a Theodoreto confecta & affixa Synodicæ Epiſtolæ Concilii Romani III., de qua vide notam ſequentem ex Tom. 2. Concil. edit. Ven. pag. 1015.

15 Synodica hæc epiſtola eſt Concilii III. Rom. data Paullino Antiocheno Epiſcopo. Theodoretus doloſe illi præfixit *Theſſaloni-cenſi*

Digitized by Google

[illegible] ut præcipitem Euſebio diſplicuiſſe, ejus judicium ægre tulit . Præconceptam hanc animi acerbitatem Concilii Alexandrini decreta de lapſis vere pœnitentibus recipiendis, dummodo hæreſum auctores non eſſent, eiſque cum dignitate ad ſuas ſedes reſtituendis auxerunt (3), præſertim cum præter ſuam ſententiam, qua ad fidem orthodoxam ab hæreſi redeuntes communioni quidem admittendi, priſtinis tamen honoribus erant privandi , Euſebio & Athanaſio auctoribus factum ſuſpicaretur . Quapropter indignatione æſtuans Lucifer Concilii illius decreta rejecit, & cum Epiſcopis dignitati reſtitutis ratus non eſſe communicandum, ab eis ceteriſque Alexandrinæ Synodi Patribus ſe ſe ſeparavit. Hoc facto periculoſo ſchiſmati locum & nomen dedit; qui enim in ejus ſententiam abierunt, Luciferiani dicti ſunt,

---

cenſi Paullino lib. 5. c. 11. Certum enim eſt, tunc temporis Acholium virum ſanctiſſimum Theſſalonicenſibus præfuiſſe ; quod & idem Theodoretus ſuimet immemor tradit ex Epiſtola Synodica Concilii Conſtantinopolitani. Id factum a Theodoreto Paullinianæ parti infenſo , ne Paullinus ipſe catholica communione Damaſo Pontifici conjunctus videretur , ut ſuſpicatur Severinus Binius in notis ad hanc Epiſt. Tom. 2. Concil. pag. 1065. edit. Ven. De hac etiam Damaſi cum Paullino commonione videnda epiſt. S. Baſilii 214. alias 359. & epiſt. 216. al. 272. & Sarazanius ad Opuſc. & Geſta S. Damaſi Papæ cap. 10. num. 2.

1 Ex Socr. & Greg. Nazian. Petavius Rat. Temp. p. 1. lib. 6. c. 7. pag. m. 281.

2 Baron. l. c. n. 215.

3 Conc. t. 2. ubi ſup. Ruf. lib. 2. c. 28. Baron. l. c. n. 182.

pehrochius (8), Rumartius (9), Thomaßinus (10), [illegible] (11), [illegible]
Macedo (13), Ferrarius (14), Spondanus (15), aliique recentiores. Contra verò pugnarunt Ambroſius (16), Auguſtinus (17), Iſidorus (18), Baronius (19), Natalis Alexander (20), Tillemontius (21), Sbaralea (22), Labbeus (23), Hieronymus de Prato (24), Severinus Binius (25), & plures alii nobiles Critici, quibus dubiæ ſententiæ alios adjungimus Rufinum & Sulpicium Severum. Archiepiſcopus Machinus grandi vo-

---

1 Ad an. 363. & Act. SS. T. IV. Maji ad d. 24 c. 5. n. 45.

2 V. Mazoch. in Vet. Martyr. marm. Neap. c. 1. & 4. ad d. XI Janu. Sabbat. in Vet. Kal. Neap. t. 5. pag. 26. Murat. ad Chron. Jo. Diaconi, Coletum Ital. Sacr. in Archiep. Neap. t. 6. Matth. Sard. Sac. loco cit. ubi in nota: „ *Illud animadverto, quod apud Baronium forſitan amanuenſium culpa dicitur Maximus in locum Zozimi ſuffectus. Miror hunc errorem oculatiſſimum Manſium in Lucenſi edit. non emendaſſe, tametſi vel ipſe Coletus T. VI. Ital. Sac. monuerit eſſe corrigendum.* „

3 Libel. Precum, ap. Sirm. l. c.

4 Et ex eo Perav. l. c. c. 7. pag. 281.

5 De reb. Sard. lib. 1.

6 Chron. SS. Sard. lib. 2. c. 3.

7 Sanctuar. Calar. lib. 2. c. 1.

8 Act. SS. t. IV. Maii ad d. 20.

9 In not. ad lib. 4. Vit. Vit. p. 188. edit. Ven. 1732. & Cœmet. Sacr. lib. 4. p. 1. c. 3. p. 366.

10 Diſſert. 5. de Syn. Arimin. n. 25. p. 82. ed. t. Luc.

11 Defen. Sanct. B. Lucif. edit. Calar. 1699.

12 In Vita Ml. ap Boll. l. c.

13 De Diis Tutel. Orb. Chr. p. 215. & ſeq.

14 Catal SS. 18. Jun. p. 35.

15 Epit. Annal. Baron. ad an. 362. edit. Pariſ. 1622. p. 464

16 Lib. 1. de S. Satyro tom. 2. Op. n. 47. col. 1127.

17 Op. t. 2. epiſ. 185. al. 50.

18 De Orig. lib. 8. c. 5. p. 105. edit. Pariſ. 1601.

19 Ad an. Chr. 362. n. 225.

20 T. IV. Hiſt. eccl. ſæc. 4. c. 3. art. 13.

21 T. VIII. Hiſt. eccl. n. 4. pag. 764. edit. Ven. 1732.

22 Adver. Vind Cypr. diſſert. 1. c. 1. n. 2.

23 Hiſt. Conc. Conſtantinop. I. in Collect. Conc. pag. 1092. edit. Ven. 1728.

24 In not. ad Sulpic. Sever. tom. 2. l. 2. p. 245. edit. Veron. 1754.

25 Ad Vit. S. Liberii P. ex lib. Pontiſ. Damaſi P. t. 2. Concil. edit. cit.

2 Vict.

a Sard. Sacr. loc. cit. *Ego ſingula hæc neque probo, neque reſpuo, ſed hiſtoricè tantum narra-*

rit, ut oſtendat non fuiſſe hactenus Romani Pontificis auctoritate rite probatum.

E 2 JOAN-

Digitized by Google

poſt homines natos maximam Arii hæreſim, Antichriſti matrem, in apertum projeci & ejiciam. Quem ſplendorem in tuæ ſanctitatis nomine apparere cupio, cujus evectionem ne quidem univerſus orbis amici atque inimici improbare aut contemnere poſſent, nec majorem in paſtore curam & laborem pro Eccleſiæ utilitate deſiderare. Duabus autem potiſſimum de cauſſis id facio, quarum prior eſt, ut meo ordini antiquitus in Gallia integerrimo, atque in Deum & principem propenſiſſimo ac fideliſſimo exprobrem, quod his temporibus noſtris adeo infelix & deplorandus fuerit, ut, puero rege noſtro Chriſtianiſſimo a Chriſtianiſſimis regibus bene de nobis meritis orto, ne unus quidem repertus ſit, qui illi religionem ſartam tectam conſervaverit: maxime cum his oculis viderimus cathedras cathedris adverſari, & menſas profanas adverſus altaria erigi, fideleſque Dei ſervos, Epiſcopos etiam ipſos ab hæreticis & perfidis hominibus judicari, ac modis omnibus opprimi; cumulum ne dicere auderem, atheiſmi praxim & omnem Dei oblivionem communem eſſe, & ſanguinem Chriſti beneficio redemtum ubique fuſum defluere: & tamen ne ulla quidem noſtrorum vox adhuc oblatravit. Sed, quia anteacto tempore ita ignavi fuimus, nunc, cum ſub tuo favore atque exemplo reſpirare licet, ut ſimiliter Epiſcopis fratribus animum demus, vireſque reſumamus, mortem potius oppetituri, quam Eccleſia ſpecioſa amica & ſponſa Domini noſtri Jeſu Chriſti amplius ita laceretur & violetur. Ad quam rem ſatis eos animabit hujus graviſſimi confeſſoris & evangelici præconis tuba. Altera me impulit ratio, quod multum mea in hoc libro interſit. Nam etſi totum volumen mihi opus videatur tractu uno Imperatori Conſtantio continuatum, ipſum tamen in libellos partitus eſt auctor; quorum unus aſſerit cum hæreticis venire nobis licitum non eſſe, aut aliquid commune cum ipſis habere. Cum eſſemus Poeſſiaci, non tam libere ſum locutus, ſed illud ſolum dixi, cum hæreticis diſputationis publicæ colloquium & collationem inſtituere nefas eſſe, quaſi in theatrum & luſum vocaremus verbum Domini; unde nihil aliud quam offendiculum multis naſci oririque poſſet, & tandem, quod jam tum valde reformidabam, comœdia in tragœdiam verteretur. Itaque ſolus in mea ſententia permanſi, & ab illa diſputatione, quæ mihi ſceleſta videbatur, me ſubduxi, atque multum contriſtabar ibi res ſacras profanarum more tractari. Quare a quibuſdam pro ſeditioſo & hæretico prope ſum habitus. Sed, quam triſtis, atque adeo quam horrendus rerum exitus fuerit, omnibus poſtea innotuit, quod non ſolum noſtris piis hominibus triſte occurrit, verum etiam poſteris magno dolori poterit eſſe. Supereſt ut enarrem, utrum operis iſtius auctor, ut et pleriſque doctiſſimis, & ipſi quoque peritiſſimo divinæ ſapientiæ Salomoni eveniſſe dicitur, ſub vitæ terminum in erroneam opinionem ſit prolapſus, cum nonnulli Luciferianos illius diſcipulos in hæreticorum numerum aſcribant. Meum

non

Digitized by Google

niet. Oſtendit enim verſio locorum ſacri voluminis, quod illa certe vulgaris erat, neque, ut poſtea fuit, recognita & emendata. Qui fit ut locutiones varietateſque notabiles non deſinant occurrere, quas lectori minus, quam ſumus, occupato colligendas relinquimus. Totum denique hoc opus exiguum admodum foret, ſi ab eo Scripturæ divinæ, quam promtiorem habere non potuiſſet, ſcinderetur & auferretur. Iccirco purus & ſincerus hic textus abſque ullo periculo recipiendus eſt. Quod ſi auctor hæreſeos labe notatus fuiſſet, majori probro nobis daretur, ſi homo reprehenſus tam eximium opus edidiſſet, nos vero in demandatis nobis provinciis mutos, attonitos, et excordes degere, hac præſertim ætate, quando maxime opus eſt, ut pari ſimus animi fortitudine, qua tunc erant illi Antiſtites, cum noſtrum de religione diſſidium poſt illud Arii ſit majus, quam unquam inter Chriſtianos fuerit exortum. Si quis nunc mortalium tam ſanctæ vitæ ac ſacrati ordinis exſtaret, qui talibus verbis principem ſuum improbum & perditum proſcinderet, quemadmodum hic dignus faciebat confeſſor etiam in exſilium miſſus & relegatus, quid quæſo de illo diceretur? Eum vocat ſerpentem, belluam & immaniſſimam feram, latronem, ſacrilegum, carnificem, homicidam, idololatram, templum dæmonum, & religionis everſorem, hæreticum, apoſtatam, Antichriſti præcurſorem, atque adeo ipſum Antichriſtum. Pacis inſuper edictum ejus, quod prætextu ſedandorum tumultuum promulgaverat, ſacrilegum & peſtiferum appellat. Hæretici ſuſurrones, qui mundanis principibus adulantur, ipſis perſuadere nitentes, quod Epiſcopi Epiſcoporum ſunt, ſicuti huic Imperatori Conſtantio eveniſſe hoc libro habetur, tales hodie illico capitis ſupplicio afficiendos eſſe clamitarent, & principes, qui hæc paterentur aut diſſimularent, ſtultitiæ aut ſimplicitatis arguerent, ſive is eſſet Conſtantius noſter, ſive Theodoſius ille magnus a ſancto Ambroſio Eccleſia pulſus: ferunt enim graviter & moleſte, quod reges reddere nequeant tam infeſtos probis, quam fuit Herodes Joanni Baptiſtæ. Quamvis ante hunc Conſtantium, excepto ipſius patre, nullus Imperator Chriſtiani nomen aſſumſerat, unde periculum erat, ne ferocior magiſque titillationi obnoxius redderetur. Atque illos maximos Imperatores totius orbis dominos fuiſſe conſtat, quibus noſtri reges quantumvis potentes neque viribus neque auctoritate pares videri poſſunt. Sed quanto magis ſummi

reges

---

(1) Auguſtinus in lib. de hæreſ. non Luciferi, ſed Luciferianorum opinionem de natura animæ recitat, eamque ipſis attribuit, quippe dicant animam *ex transfuſione generari*. Sane nihil hujuſmodi legitur in libris Luciferi; nec veterum quiſquam hunc errorem in Lucifero agnovit.

Digitized by Google

Regiſtrato in Libro a Carte 344. al Num. 970.

Davidde Marcheſini Segr.

Addi 13. Maggio 1777.

Regiſtrato nel Magiſtrato Eccellentiſſimo contro la Beſtemmia.

Gio: Pietro Dolfin Segr.

Digitized by Google

Digitized by Google

glorificatur Dei nomen in ruina Simonis, ita (5) Valente expulſo in adventu tuo, diſſoluta blaſphemantium Arianorum machina deſtruatur. Nos, domine ſanctiſſime, a prima die, qua (6) Vercellas venimus, reli-

NOTÆ.

1 Cum magna eſſet Euſebii ſanctiſſimi Epiſcopi Vercellenſis auctoritas, plurimum intererat, ut Mediolanenſi Concilio an. 355. in quo de cauſſa Athanaſii, ac fide Nicæna agendum erat, & ipſe adeſſet pro religione tuenda. Hac igitur epiſtola Lucifer, veluti pontificiæ legationis princeps Liberii nomine, illum ad Concilium, quod initum jam fuerat, invitavit: qui tamen diu diſtulit adventum ſuum; donec Conſtantius Imperator ſuis ipſe litteris Euſebium ad Synodum vocavit, cum ſpes eſſet Arianis illum in eorum ſententiam pertrahendi. Euſebius, his litteris acceptis, & Imperatori ſe brevi adfuturum reſpondit, & Mediolanum illico properavit. Exſtat Euſebii Epiſtola ad Conſtantium in geſtis Mediolanenſis Concilii in Tom. 2. Conc. Ven. Edit. in qua ſcribit *ſe etiam litteras fratrum, & Coepiſcoporum* ſuorum accepiſſe, Luciferi ſcilicet, ac aliorum Legatorum Liberii, tum Epiſcoporum Arianæ partis, nomine totius Concilii.

2 De hac Luciferi, tum Pancratii, & Hilarii legatione vide ipſius Luciferi vitam.

3 Forte *invadens*.

4 Innuit adventum Petri Apoſtoli ad urbem Romam, & Simonis Magi ruinam ejuſdem Apoſtoli precibus.

5 Quem cum Mago Simone comparat; iſque veluti Arianæ factionis caput pro ſuo arbitrio cuncta in Concilio gerebat adverſus Athanaſium, & Epiſcopos Catholicos. Erat Valens Murſę Epiſcopus Arianus in Pannonia.

6 Lucifer Vercellas venerat an. 354. cum a Liberio ad Conſtantium miſſus fuit,

Digitized by Google

Liberius (3) Epiſcopus dilectiſſimo fratri Lucifero.

QUamvis ſub imagine pacis, humani generis inimicus vehementius in membra Eccleſiæ videatur eſſe graſſatus, vos tamen, accepti-

NOTÆ.

1 Hanc epiſtolam huic loco inſerendam deſcripſimus ex Couſtantio in edit. Epiſtol. Summ. Pontif. cui titulus *ad Euſebium, Dionyſium & Luciferum in exſilio conſtitutos*. Plurimum confert ad illuſtranda Luciferi geſta; ejuſque initium iis cohæret, quæ Lucifer ipſe paſſim ſcribit de pace a Conſtantio Catholicis oblata in Concilio Mediolanenſi.

2 Hæc verba ex ceteris editionibus retineo; utrum vero Lucifer tum ad primum ſui exſilii locum perveniſſet, cum Liberii epiſtolam accepit, vide dicta in Præfatione. In ea gratulatur Liberius de gloria confeſſionis; ejus precibus ſe ſe commendat, & ut de univerſis, quæ Mediolani geſta ſunt, certiorem faciat, poſtulat.

3 Eundem titulum præfert exemplar ſimilis epiſtolæ ad Euſebium Vercellenſem ſcriptæ, uti paullo inferius notandum. Atque hic notationem Couſtantii ſubjicio. Apud Hilarium exſtat hæc epiſtola fragm. VI. ex mſſ. Remig. & Pith. nec non apud Baronium ad an. 355. n. 32. & Stephanum Ferrerium e tabulis Eccleſiæ Vercellenſis & Vaticano codice exſcripta. Non longe poſt Mediolanenſem Synodum, quæ anno 355. &, ut eruditis quidem videtur, ineunte, habita eſt, antequam Liberius ipſe Mediolanum vocaretur, immo & antequam quæ prædicta in ſynodo fuiſſent acta certo & accurate didiciſſet, adeoque circa medium annum 355. ſcripta eſt. Baronius ad an. 355. n. 34. *tum ad Euſebium tum ad reliquos epiſcopos exſules Dionyſium, & alios omnes* datam in codice Vaticano legi teſtatur. Optandum erat ut propria exemplaris verba exſcripſiſſet. Nam vereor ut non aliud præ ſe ferat hic codex, quam quod apud Hilarium. *Liberius antequam ad exſilium iret, hanc uniformem epiſtolam Confeſſoribus ſcripſit, id eſt, Euſebio, Dionyſio,*

Digitized by Google

..., graviora vulnera infligunt, tolerabiliter ferre poſſi-

NOTÆ.

nyſio, *& Lucifero in exſilio conſtitutis*. Cujus inſcriptionis litteræ ſi hæreamus, non *ad Confeſſores omnes diverſis in locis exſulantes encyclica*, ut ſcribit Baronius, ſed ad unos Euſebium, Dionyſium & Luciferum *uniformis*, ſeu tribus unius formæ exemplis, quod poſtea dictum eſt *a pari*, conſcripta eſt. Aliquando quidem probabile exiſtimaram, eandem & ad Pancratium presbyterum & Hilarium diaconum miſſam eſſe: at cum in epiſtola eos alloquatur, quos in principio *acceptiſſimos in Domino ſacerdotes*, ſubinde *ſanctos ſacerdotes*, & in fine *dominos fratres* appellat, cumque Epiſcopum atque in primis Romanum minime deceat, proprios clericos honorificis hiſce titulis compellare, veri videtur ſimilius ſingularem epiſtolam Pancratio atque Hilario ut filiis a Liberio ſcriptam eſſe. In tabulis Eccleſiæ Vercellenſis propria Euſebio ſervata eſt inſcriptio in hunc modum, *Liberius epiſcopus dilectiſſimo fratri Euſebio*: ſed in epiſtolæ ſerie nihil immutatum. *Couſtant.* cui aſſentimur; ſed de tempore, quo ſcripta fuit, vide Præf.

1 Ita Baron. At mſ. Pith. *acceptiſſimos ſacerdotes*. Apud Ferrer. *acceptiſſimos Deo ſacerdotes*. Couſtant.

2 Apud Ferrer. *quod qui in perſecutione coronati ſunt*, *ſolius perſecutoris fructus gladio*. In tribus hiſce poſtremis verbis concinit & mſ. Pith. Baronius vero præfert, *quod qui . . . . ſolius perſecutionis cruentos gladios*. Retinendum *perſecutoris*, cui opponuntur *fratres falſi*, a quibus perſecutionem ſuſtinere ut gravius eſt, ita & de ipſis triumphare glorioſius eſſe Liberius dicit. *Couſtant.*

3 Id eſt, Arianos Epiſcopos, præſertim Valentem, & Urſacium; de quibus ſæpe alibi.

Digitized by Google

S. P.

Digitized by Google

[illegible], & appellatum eſt tabernaculum teſtimonii, & fiebat ut omnis, quicunque quærebat Dominum, ibat ad tabernaculum teſtimonii foras extra caſtra. Cum autem egrediebatur foras de tabernaculo Moyſes, ſtabat omnis populus (1) ſpeculantes unuſquiſque ad oſtium tabernaculi ſui. Conſiderabant euntem Moyſen uſque dum introiret tabernaculum: mox autem cum introiiſſet in tabernaculum Moyſes, deſcendebat columna nubis, & ſtabat in janua tabernaculi, & loquebatur Moyſi, & videbat omnis populus columnam nubis ſtantem in janua tabernaculi, & ſtans totus populus (2) adoraverunt unuſquiſque ad oſtium tabernaculi, & locutus eſt Dominus ad Moyſen palam in palam, quemadmodum quis loquitur ad amicum ſuum. Miniſter autem Hieſus filius Navæ junior non exibat de tabernaculo. Per quod factum, oſtenſum eſt vos in Deum peccantes vitandos, ſecedendumque eſſe a vobis. Sed inquit; Ecce Moyſes, licet alio in loco habuerit tabernaculum, tamen non deſeruit populum, ſed hortatus eſt eos corrigere vias errorum ſuorum Deo propitio; nec hi, qui tuo ſacrilegio miſceri recuſaverunt, deſunt ab his officiis: dici etenim tibi cognoſcis, niſi vias correxeris tuas, quod ſis in æternum periturus. Id quod ergo intendere cœperamus,

quo

NOTÆ.

1 *Speculantes*, uti in Græco *σκοπεύοντες*. Sabbatierius legit *ſpeculans* ex edit. Bibl. PP.

2 Ita Græc. *προσεκύνησαν*; cum Sabbat. legat *adoravit* ex laud. edit., & paullo inferius *facie ad faciem*, ubi hic *palam in palam*.

1 Ver-

to magis adulterium veſtrum ſpiritale (5) exſecretur Dominus neceſſe eſt, unde & fueratis atque eſtis fugiendi: cum apoſtaticis non potueramus convenire Chriſtiani, quando dixiſſe inveniamus Spiritum ſanctum Ib. xxviii 12. per Moyſen : *Aperiet tibi Deus theſaurum cæleſtem optimum*, (6) *dare tibi pluviam terræ tuæ, in tempore benedicet opus manuum tuarum omne, generabis gentes multas, tu autem non feneraberis, & præliabis gentes multas, te autem non expugnabunt, conſtituet te Dominus Deus tuus in caput, & non in cauda, & eris ſupra & non ſubtus, ſi audieris mandatis Domini Dei tui, quodcunque ego mandabo tibi hodie cuſtodire & facere*, (7) *& non diſcedere ab omni ſermone quem ego mando tibi hodie, dextra aut ſiniſtra*. Quomodo cum pſeudoepiſcopis ſectæ tuæ Arianis nobis poterat convenire, quando videas non nos benedictos eſſe potuiſſe, niſi quia non abierimus poſt idololatriam tuam? niſi quia exſecrati fuerimus hæreſim veſtram Arianorum, ſicuti & omnium exſecramur hæreticorum? niſi quia tales vos

NOTÆ.

1 Verſio Antiqua: *Abſcedite vos de medio ſynagogæ iſtius, & conſummabo eos ſimul.*

2 Verſ. Ant. *Non diſpones ad eos teſtamentum, neque miſerearis . . . . neque matrimoniis jungamini cum eis. Filiam tuam non dabis filio ejus, & filiam ejus non ſumes filio tuo: diſcedere enim faciet . . . . alienis . . . . indignatione.*

3 Propius ad Græc. [illegible]. Cetera ſingularia in hac verſ. Lucif.

4 Verſ. Ant. *meretrix.*

5 Antea; *exſecratur Dominus. Neceſſe eſt &c.* nos cum Latinio ita, & clarius.

6 Sabbat. legit, *ut tribuat*. Græc. δοῦναι.

7 Verſ. Ant. *non præteribis ab omnibus verbis, quæ.*

1 Verſ.

[illegible] qua [illegible] populus in Hiericho conſtitutus , quod fuiſſet errore inventa humano ? Quomodo potueramus vobiſcum convenire , quando in (3) Regnorum tertio ſcriptum ſit libro , nec domos veſtras eſſe calcandas , nec cibos vobiſcum ſumendos , neque aquam accipiendam a vobis ? Hæc ita eſſe aperit ſacra ſcriptura : *Et factum eſt* , 3. Reg. XIII. 4.
dicit de illo coapoſtata tuo , (4) *verbum hominis Dei* : & infra : *Et ex-* Ibid.
tendit manum ſuam ad aram dicens : Apprehendite eum , & arida facta eſt manus regis , quam extendit in eum , & non potuit reducere eam ad ſe , & (5) ſacrarium ruptum eſt , & effuſa eſt pinguedo ejus a ſacrario ſecundum quod dixit homo Dei in verbo Domini . Et reſpondit rex & dixit homini Dei : Roga (6) a facie Domini Dei tui , ut revertatur manus mea ad me . Et rogavit homo Dei faciem Domini , & reverſa eſt manus regis ad eum , & facta eſt quemadmodum primum , & locutus eſt rex ad hominem Dei & dixit : Intra mecum in domum & prande , & dabo tibi munera . Et dixit homo Dei ad regem :
Nec

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. & *domum paternam ejus* . Lucifer cum Græc. ϰ̓ πάντα τὸν οἶκον .

2 Pro *anathemate* . Tilius .

3 Id eſt *Regum* , uti etiam in lib. 1. pro S. Athanaſ. notabimus .

4 In lib. de Reg. Apoſt. legit , *ut audivit verba* .

5 Ib. legitur *ſacrificium* .

6 *Faciem*. Latin. ut in lib. de Reg. Apoſt. Græc. δεήθητι τῶ προσώπω .

1 *Des,*

tus eſt ad me in verbo Domini dicens : Reduc eum ad te in domum tuam , & manducet panem , & bibat aquam . Et mentitus eſt illi , & reduxit eum , & manducavit panem in domo ejus , & bibit aquam , & factum eſt ſedentibus illis ad menſam verbum Domini ad pſeudoprophetam qui reduxit eum , & dixit ad hominem Dei , qui venerat ex Juda , dicens : Hæc dicit Dominus propter quod exacerbaſti verbum Domini , & non cuſtodiſti præceptum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus , & rediſti & manducaſti panem , & bibiſti aquam in hoc loco , de quo locutus eſt ad te dicens , Non manducabis panem neque bibes aquam ; ideo non intrabit corpus tuum in monumentum patrum tuorum . Et factum eſt poſtquam manducavit panem & bibit aquam , & ſtraverunt ei aſinam , & reverſus eſt , & abiit , & invenit eum leo in via , & occidit eum , & erat corpus ejus projectum in via , & aſina ſtabat ad eum , & leo ſtabat ad corpus ipſius , & venerunt viri civitatis illius , & locuti ſunt in civitate ubi prophetes ſenior habitabat in illa , & cum audiſſent qui reduxerant eum de via , dixit , Hic eſt homo Dei qui exacerbavit verbum Domini ; & abiit , & invenit corpus ejus projectum in via : & aſina , & leo ſtabat ſuper corpus ejus , & leo non edit corpus illius , neque inſilivit in aſinam . Si illi hoc repræſentatum eſt , (2) cur manducaſſet panem & potum ſumpſiſſet aquæ in loco profano apud homines alienigenas , quid nobis repræſentatum fuiſſet , ſi tecum , quem ſcimus hæreticum , quem novimus eſſe ne-

NOTÆ.

1 *Des.* Latin. *Dares* . Verſ. Ant. cum Lucif.

2 Pro *quia* , ut ſæpe alibi.

1 Vi-

ex toto corde ad Deum proclamaverat, fuiſſet domui ſuæ repræſentatus, loquitur ſcriptura ſancta exiiſſe ante faciem ejus Jeu filium Anani, qui fuerit videns, atque dixiſſe talia : *Si peccatorem illum adjuvas, & eorum, qui oderunt Dominum, amicus es, in hoc ſuper te iræ a facie Domini, ſed ſermones boni inventi ſunt tecum, quoniam abſtuliſti lucos de terra, & paraſti cor tuum ad requirendum Dominum*. Si illi hæc dicuntur, quæ nobis dicerentur, ſi tecum (4) hæretico Dei adverſario amici eſſe maluiſſemus ? aut nunquid dicere audebis, *Ego non ſum Dei inimicus, ita ut fuit Achab rex Iſrael* ? Quomodo non es inimicus, qui eadem agas quæ egit Achab ? cum ſic ſis impugnans religionem Dei, ſicut ille impugnaverit ; ſic perſequaris domum ejus, ſicut ille perſecutus ſit. Quomodo tecum ac cum tuis potuit nobis convenire, cum iſti Deo devoto regi, cur Ochoziæ regi Iſrael junctus fuiſſet in amicitiis, fuerit per Prophetam increpatum a Deo ? *Et junxit*, inquit, *amicitiam Joſaphat rex Juda cum Ochozia rege Iſrael, ipſe inique cœpit facere, & commu-*

2. Paral. xix. 2.

Ib. xx. 35.

NOTÆ.

1 Vide. quæ notabimus in lib. 1. pro S. Athanaſio, & quæ inferius in hoc libro.

2 In Mediolanenſi Concilio, qua de re infra paullo uberius.

3 *Regem, Deum hæc &c.* Codex Vatic.

4 *Tecum cum hæretico* Id.

B 1 *Ga-*

tis ſine notitia Dei, cum Deum non habentibus, in quos catervam ſciamus eſſe dæmonum? Neque enim poteſtis vos eſſe negatores unici filii Dei ſine dæmoniis, cum blaſphemare vos non faciant, niſi illi qui veſtra cæcaverint corda, ne videlicet poſſit a nobis (4) veritas comprehendi. Nunquid nam potueramus in veſtra demorari parte, conſentire veſtris flagitioſiſſimis meditationibus, cum per David glorioſum dicat Spiritus ſanctus, non eſſe beatos, niſi eos, qui ſe abſtraxerint a vobis unici filii Dei negatoribus, eos, qui ſerpentinis cogitationibus veſtris non ſe miſcuerint, beatos tantum manſuros? Pſal. 1. 1. *Beatus qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit*. Quomodo eſſet vobis & nobis unius loci conventiculum? cum audias item David dicere in Pſalmo ſexto: Pſal. vi. 9. *Diſcedite a me, qui operamini iniquitatem*. Si non operamini Ariani iniquitatem, judica tu princeps in ſacrilegio Arianorum, qui, cum dicamus nos Chriſtianos, horribili animoſitate perſequeris. Recte igitur ſcias nos feciſſe, recedendo a vobis Deo odibilibus. Quomodo etenim

nim

NOTÆ.

1 *Gaber*. Codex Vat. cum Græco in quibuſdam codicibus apud Sabbat.

2 *Potuerunt*. Id. ut in Græco Compl. *ἠδυνήθησαν*. Sabbat. legit, *ire in Tharſis*.

3 Id eſt *Paralipomenon*; quæ hujus vocis eſt interpretatio.

4 *A vobis*. Vatic. & rectius.

1 Hæc

Digitized by Google

ſendos admittitur hominum, quia videlicet noluerimus vobiſcum impiis ſacrilegis ullam ſcelerum veſtrorum habere ſocietatem, de quibus ex noſtra perſona directa eſt obſecratio ad Deum, ne ſcilicet vobiſcum degentes ſimul periremus, ſed fuiſſemus ſegregati de veſtro nefario concilio, de veſtra iniqua conſpiratione. Ait enim in viceſimo ſeptimo Pſalmo: *Exaudi Domine vocem deprecationis meæ cum oro ad te, cum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum, ne ſimul trahas cum peccatoribus animam* (4) *meam, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Cum his, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem ſunt in cordibus eorum. Da illis ſecundum opera illorum, & ſecundum nequitiam ſtudiorum ipſorum*, Pſal. xxvii. 3.

NOTÆ.

1 Hæc etiam Concilium Mediolanenſe reſpiciunt, in quo id Arianis propoſitum erat, ut damnandi Athanaſii ſpecie Nicæna fides everteretur: uti aperte teſtatur Sozomenus lib. 4. cap. 9. haud *alio conſilio Imperatorem & Arianos* damnationem Athanaſii *moliri, quam ut Nicænam fidem ſubvertant*.

2 Rurſum de eodem Concilio; deque hoc uberius diſſerendum fuit in Præfat., ubi etiam de numero Epiſcoporum, qui interfuerunt, opinionem noſtram proponimus, hoc præſertim Luciferi teſtimonio innixi.

3 Ex hoc Luciferi loco conjicimus, hunc librum ſcriptum ab eo fuiſſe cum Germaniciæ exſularet. Vide Præf.

4 Ut in Græc. *τὴν ψυχήν μου*. Verſ. Ant. *ne trahas me &c.*

reprobat Deus: nec enim poteſt odire populum [illegible], [illegible], & amare vos filios peſtilentiæ, vos perſecutores ſervorum ſuorum. Dixiſti, *Facite pacem cum Epiſcopis ſectæ meæ Arianis, & eſtote in*

Prov. IV. 14. *unum*; & dicit Dei ſpiritus per Salomonem in Proverbiis: *Vias impiorum noli, noli exſequi* (2), *neque æmuleris viam iniquorum, in quocunque loco exercitum conſtituerint, ne ſupervenias illuc: declina autem ab ea, & devita; non enim dormient, niſi male fecerint: ablatus eſt enim ſomnus ab eis, & non dormiunt. Hi enim cibantur cibis impietatis: vino autem iniquo inebriantur. Nam viæ juſtorum ſimiliter ut lux fulgebunt, procedunt & illuminant, donec corrigat dies. Viæ autem impiorum tenebroſæ, neſciunt quomodo offendunt*. Quomodo vobiſcum Arianis ſocietatem poteramus habere cum

Ibid. V. 3. adulteris ſpiritualibus? qui ſcriptum retineamus: *Nolite* (3) *intendere fallaci mulieri: mel enim diſtillat a labiis mulieris meretricis, quæ ad tempus im-*

NOTÆ.

1 De edicto illo pacificatorio loquitur a Conſtantio pro Arianis facto, & promulgato, de quo poſtea in hoc libello mentionem facit. *Til.* Sed quodnam illud fuerit, & quam ob cauſſam Catholicis propoſitum vide paullo inferius. Totus in eo Lucifer eſt, ut Conſtantio verſutum ejus conſilium & iniquum exprobret, quo ſub pacis ſpecie Athanaſii damnationem, & Catholicorum cum Arianis communionem totis viribus extorquere a Catholicis conatus eſt in Concilio Mediolanenſi; hinc illæ locutiones, quas ſæpe de pace ingerit, & de quibus in Præf. Huc refer, quæ Hilarius ſcribit in libr. un. contra Conſtant. *Unitatem procurat, ne pax ſit*.

2 *Noli ſequi*, apud Sabbat.

3 Sabbat. legit; *noli te &c.*

1 *In-*

Digitized by Google

… centeſimo octavo decimo: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Pſal. cxviii. 13.
Cum ſitis iniqui, quippe negatores unici filii Dei, cum odiri vos oporteat a nobis, propterea quod viam veritatis relinquentes comprehenderitis omnium errorum, propterea quod relinquentes lumen, ire delegeritis in exteriores tenebras, quomodo tibi capiti nefando, tibi Dei domus deſtructori, omnium iniquitatem operantium fomiti, potueramus eſſe cariſſimi? quomodo familiares amici, ut ſunt (5) Valens, Urſaceus, Epictetus (6), Saturninus (7), & ceteri? e quo nume-

NOTÆ.

1 *Inſipientiæ*. Latinius. In Gr. eſt ἀφροσύνης.
2 *Peſtilentiam*. Vatic. ut in Græc. λοιμῶν.
3 Apud Sabbat. *in medio domus tuæ*.
4 Alia eſt in Verſ. Ant. interpunctio: *non proponebam ante oculos meos rem malam: facientes &c.*
5 Valens, & Urſacius, de quibus etiam in lib. 1. pro S. Athanaſio, primas geſſerunt in Concilio Mediolanenſi adverſus Athanaſium, & Nicænam fidem, & apud Conſtantium ſumma auctoritate pollebant.
6 Fuit hic Epiſcopus Centumcellenſis, & Arianorum ſæviſſimus; contra Athanaſium ſubſcripſit in Concilio Mediolanenſi; & de illo hæc Athanaſius ipſe in epiſt. ad Solit. cum agit de Epiſcopis ordinatis per Conſtantium ab Arianis: *Epictetum neophytum hominem, juventute ferocem, audacem in amoribus Conſtantius habet, eo quod eum ad omnia ſcelera promptum alacremque conſpiceret, ejuſque opera Epiſcopis, quibus velit, inſidias ſtruit: nihil enim eſt, quod ille gravetur facere, modo Imperatori placeat.*
7 Saturninus Epiſcopus Arelatenſis in Con-

Digitized by Google

impie egerunt in me , & prophetæ prophetaverunt in Baal , & poſt inutilia abierunt . Noluimus hæc audire opprobria ; unde & fugiendum diximus (2) te ac tuos . Neque enim convenire poterat Dei domeſticis vobiſcum alienigenis , cum videamus dictum a Deo cum perfido tuo

Ibid. 25. illo populo carnali ; *Averte pedem tuum ab aſpera via , & faucem tuam a ſiti* . Quæ autem dixit , *Confortabor , quia dilexit exteros & poſt illos abibat*, poſt vos ergo exteros , poſt vos allophilos non ſolum non ire voluimus, ſed & anathema vobis filiis peſtilentiæ ac tenebrarum diximus, ne ſi receſſiſſemus ab apoſtolica atque evangelica fide, derelinqueremuſque viam quam tenuerunt Abraham , Iſaac & Jacob beatiſſimi , Abel, Enoch, Noe , & cuncti prophetæ , apoſtoli , atque martyres , hæc etiam dicta fuiſſent a Deo de nobis , quæ dicta ſunt de combla-

Ibid. 26. ſphemis tuis Judæis . *Quemadmodum confunditur fur , cum comprehenſus fuerit , ſic confundentur filii Iſrael ipſi , & reges eorum , & principes ipſorum ,*

&

NOTÆ.

Concilio Arelatenſi an. 353. cum Arianis communicavit , & in Mediolanenſi cum Valente & Urſacio in Athanaſii perniciem fœdus junxit , eorumque opera Ariana peſtis Occidentem late pervaſit . Auctor præterea fuit , ut Hilarius Epiſcopus Pictavienſis , qui poſt Synodum Mediolanenſem ab ejus ſocietate ſe ſe disjunxerat , ipſo Hilario teſte in lib. un. cont. Conſtant., in exſilium pelleretur a Conſtantio an. 356.

1 Pro *inani pulchritudine* . Tilius . Forte latine loquitur, cum dicit ; *dummodo regni ſui inanem pulchritudinem una perfruantur ſecum* , non , *inani pulchritudine* . La Cerda, & recte .

2 *Duximus* . Latin.

1 Con-

Digitized by Google

[illegible] *quo ego perierim*. Sic eſt de corpore eccleſiæ exciſus Sabellius (11), ut eſt & condeteſtabilis tuus exciſus Arius iſte, cujus ſermo ut cancer in te fortiſſime adeo ſerpſerit, ut totus jam can-

NOTÆ.

1 Congruit cum Verſione veteri ex mſ. S. Germ. apud Sabbat. præter hæc, *conventus Judæorum*. Verſ. Ant., quæ & Vulg. *congregata eſt ad eos ſynagoga Aſſidæorum* &c.

2 *In firmamentum*. Latin. cum Græc. *εἰς στερέωμα*, uti & Verſio Sangerm. Verſ. Ant. *ad firmamentum*.

3 Verſ. Ant. *collegerunt exercitum . . . in indignatione ſua . . . . ut evaderent*. Græcum conſonat verſioni Lucif. & Sangerm.

4 Cum Verſ. Sangerm. Verſ. Antiq. *proſperatum eſt . . . in manibus* &c.

5 Sabbat. legit *cornu*. Ita Græc. Latin. Vatic. & Verſ. Sangerm. & Ant.

6 *Noſ.* Vatic.

7 Cum mſſ. Sangerm. & Corb. Verſ. Ant. *eat*.

8 Verſ. Ant. *abſcide*, &, *pereat unum* &c.

9 *Clamat*. Vatic. & Latin.

10 Latine loquitur, id eſt *homines plenos lue*; ſic dixit Comicus; *ille ſcelus, qui me perdidit*. La Cerda.

11 Qui anno circiter 257. primum docere cœpit Patris & Filii & Spiritus ſancti unam eamdemque eſſe perſonam; Dei vero Sapientiam ſeu Verbum eſſe aliquid accidens perſonæ, ac ſubſtantiæ jam completæ. Hunc errorem damnavit Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, & Synodus Romana an. 258. ſub Sixto I. Pontif. Quæ vero ex hoc errore conſequuntur abſurda, hic Lucifer ipſe declarat.

1 Id

Digitized by Google

ego, quo poſſis tali confici morbo, quo jam & ipſe [illegible] maveras nos (6) potuiſſe vobiſcum convenire, tanquam non retineremus dixiſſe beatum Paullum : *Præcipimus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre inquiete ambulante, & non ſecundum traditionem quam acceperunt a nobis*. Quæ efficere potuerat ratio, ut deſerentes viam, quæ ducit ad cælorum regna, comprehenderemus veſtram quæ præcipitet ad gehennam ? Circumſcribere nos te potuiſſe arbitratus es ſubtilitate, qua ſerpens circumſcri- pſe-

2. Theſſal. III. 6.

NOTÆ.

1 Id eſt, *Non poteris dicere, quod Arii verba non te cancerarint*, hoc eſt, *ut morbus cancer rodere, ac putreſcere corpora ſolet, te non conſumſerint, ac fætidum reddiderint: quandoquidem fætor cancerationis tuæ*, id eſt, *Ariani tui dogmatis, quod ut cancer ubique ſerpit, & omnes corrumpit, jam fere totam Italiam pervaſerit*. Tilius. Eodem verbo uſus eſt Apulejus in lib. de virtut. herbarum, hoc ſenſu, ut idem ſit ac *in cancri naturam tranſire*; uti notat Cangius in Gloſſ. *Ut cancer rodit corpus, ac ſolet putreſcere, ita pariter putridus es*. La Cerda.

2 Circa annum Chriſti 134. ſuam hæreſim Marcion diſſeminavit, qua negabat, verum hominis corpus a Deo Filio aſſumtum fuiſſe : & anno 146. ac iterum an. 167. ab Eccleſia Romana ejectus & damnatus fuit.

3 Deeſt hic nominativus, *Deus* fortaſſe, aut *Eccleſia projecit* &c.

4 Hic Jeſum Chriſtum merum eſſe hominem impie docuit, damnatus primo in Synodo Antiochena an. 265. A Paullo idem impietatis virus hauſit poſtea Photinus Sirmienſis Epiſcopus, e ſua ſede dejectus, & damnatus in Concilio Sirmienſi an. 351. e Petavii ſententia.

5 Ita ex Latin. & Cod. Vatic. corrigimus, ubi editum antea *Dei conſilio*, Vatic. addit *unico*.

6 Ita cum Vatic. In edit. *non potuiſſe*.

1 Nar-

Digitized by Google

NOTÆ.

1 Narrat Sulpicius Severus in lib. 2. Hiſt. Eccleſ. Valentem & Urſacium in Concilio Mediolanenſi, ceteroſque Arianos *metu plebis, quæ catholicam fidem egregio ſtudio conſervabat, non auſos piacula profiteri, intra palatium* ſe congregaſſe: *Illinc*, inquit, *epiſtolam ſub Imperatoris nomine emittunt omni pravitate refertam, eo nimirum conſilio, ut ſi eam æquis auribus populus recepiſſet, publica auctoritate cupita proferrent; ſin aliter fuiſſet excepta, omnis invidia eſſet in rege & ipſa venialis: quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei merito videretur potuiſſe neſcire. Igitur lectam in eccleſia epiſtolam populus averſatur*. Hoc autem facinus Lucifer ſpectat hoc in loco, & Conſtantii epiſtolam *edicti* vocabulo nominat, uti in lib. 1. pro S. Athan. & in lib. *Moriendum eſſe pro Filio Dei*; ubi eidem ſe obſtitiſſe palam in palatio teſtatur. Vide quæ illic animadvertimus. Sicuti vero Sulpicius edictum hoc, ſeu epiſtolam *omni pravitate refertam* fuiſſe affirmat, ita Lucifer ſcribit *omnia venena Arianæ hæreſis* in ea *contineri*. Hieronymus a Prato in notis Sulpicianæ Hiſt. ſubjectis contendit adverſus Tillemontium, huc Hilarium etiam reſpexiſſe, cum in lib. de Synodis num. 78. hæc ſcriberet: *Homines perverſi eo uſque proruperant, ut cum hoc*, id eſt Arianum dogma, *ipſi prædicare publice*, in Eccleſia Mediolanenſi, *non auderent, Imperatorem tamen fallerent ad audendum. Feſellerunt enim ignorantem regem, ut iſtiuſmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam Eccleſiæ nondum regeneratus imponeret. Contradicentes Epiſcopos ad exſilium coegerunt*. Idem, atque Pratenſis, ſenſere antea Monachi Maurini in notatione huic Hilarii teſtimonio adſcripta.

2 Verſ. Ant. *ſuadeat*.

3 Verſ. Ant. *euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos &c.*

4 *Et contra*. Latin.

III. 5. Græcos. *Et Moyſes quidem fidelis in toto domo ejus tamquam* [illegible] *monio loquens* (4), *Chriſtus autem tamquam filius in domo ejus , quæ domus nos ſumus, ſi tamen liberalitatem* (5) *& exultationem ſpei tenuerimus , propter quod* (6) *dicit Spiritus ſanctus: Hodie ſi vocem ejus audieritis , nolite prædurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto, ubi tentaverunt patres tui in experimento , & viderunt opera mea quadraginta annis , ideoque peroſa mihi gens eſt , & dixi , ſemper errant corde. Iſti autem non cognoverunt vias meas , ſicut juravi in ira mea ſi intrabunt in requiem meam . Videte fratres ne caſu ſit in aliquo veſtrum cor malignum incredulitatis* (7), *diſcedendo a Deo vivente, ſed conſolamini voſmetipſos quotidie donec hodie vocatur* (8) : *ne prædurcetur aliquis ex vobis in errore peccati . Participes enim Chriſti facti ſumus , ſi quidem principium ſubſtantiæ uſ-*

NOTÆ.

1 *In humilitate & religione Angelorum, quæ vidit*. Verſ. Ant.

2 Verſ. Ant. *caput Chriſtum , ex quo omne corpus connexum, & conductione ſubminiſtratum, & provectum creſcit in incrementum Dei* . Hæc Græc. ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων &c. quæ conveniunt aptius cum Lucif. verſ.

3 Forte *apoſtatam*.

4 Verſ. Ant. *loquendorum* . Sabat. ita legit in Lucif. *in teſtimonium eorum quæ dicenda erant*.

5 Legendum cum Sab. *libertatem*. Verſ. Ant. *libertatem , & exultationem ſpei uſque ad finem firmam* &c.

6 *Sicut dicit* . Verſ. Ant. abeſt tamen *ſicut* a Verſ. Syriac.

7 Cum Græco, ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος . Verſ. Ant. *iniquitatis, diſcedendi a Deo vivente*.

8 Ex Græco καλεῖται . Verſ. Ant. *vocatus*.

1 *Ejus*

perator, qui dereliquiſti Domini caſtra, & tranſitum feciſti ad diaboli domum? Non delegimus ardere, ſicuti tu delegiſti cum amatore tuo diabolo, ſed in requiem perpetuam intrare feſtinamus, quam (14) tua aſtu-

NOTÆ.

1 *Ejus*. Verſ. Ant.

2 *Audito exacerbaverunt*. Ead.

3 *Quibus autem & peroſus fuit* XL. *annis? .... quorum oſſa ceciderunt* &c. Eadem. Græc. Veleſ. apud Sabat. habet πτώματα, *cadavera*, ut Lucifer.

4 Græc. εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι, cum Lucif. *Niſi contumaces*. Verſ. Ant.

5 Græc. μή ποτε. *Caſu* omittitur in Verſ. Ant.

6 *Intrare in requiem ejus neglexiſſe quis videatur*. Verſ. Ant.

7 Cum Græco, ὁ λόγος μὴ συγκεκραμένος, *ſermo non temperatus*. Latine vero legendum cum Sab. ex Verſ. Ant. *temperatum* ſcil. *verbum*. Mſs. plurimi apud eumdem μὴ συγκεκραμένους, *non temperatos*. Præterea in Verſ. Ant. eſt *fide* pro *fidei*, quod habet Lucifer cum Græco τῇ πίστει.

8 *Intramus enim in requiem, qui credimus*. Verſ. Ant.

9 *Et in hoc iterum ſic: Et* &c. Ead. ſed Græc. cum Lucif. καὶ ἐν τούτῳ πάλιν· εἰ &c.

10 *Supereſt reliquos . . . prædictum eſt*. Eadem. Lucifer ex Græco, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες.

11 Αὐτὸς in Græc. *Illi* Verſ. Ant.

12 *De aliis* legit Sabat. Græc. περὶ ἄλλης, ut in noſtra edit. *De alio*. Verſ. Ant. in qua *poſtera die* cum verbo *dixiſſet* jungitur, alio ſenſu ac in Lucif.

13 *In ſe*. Latin.

14 *Quam cum tua*. Til. *Quomodo*. Latin. ſed ex utroque ita ſenſus interrogationis effici poteſt: *quam cum tua aſtutia quomodo* &c.

Le-

[illegible]
inquam, poteris dicere te atque cunctos Arianos non eſſe generationem pravam & perverſam, quando hæc ſitis gerentes, quæ & illi: ſi illi fuerunt unicum negantes Dei filium, ita facitis & vos: ſi illi perſecuti ſunt ſervos æternæ clementiæ ejus, perſequimini etiam vos. Quid igitur oportuerat nos facere, niſi ſecundum Petri beati præceptum recederemus a vobis ſacrilegis? Unde enim vobiſcum poterat convenire?
Luc. xii. 1. cum dixerit Dominus in evangelio: *Attendite (9) vobis a fermento Phariſæorum quæ eſt hypocriſis*. Quomodo potueramus in uno eſſe? cum Co-
1. Cor. v. 1. rinthiis ſcribens dixerit beatus Apoſtolus: *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat, & vos inflati eſtis, & non potius luctum habuiſtis, ut tolleretur*

NOTÆ.

1 Legit Sabat. *in idem exemplum*. Editio noſtra cum Gr. ἐν τῷ αὐτῷ παραδείγματι, & cum Verſ. Ant. quæ habet, *ne aliquis . . . . cadat a veritate*.

2 Græc. ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. Verſ. Ant. *omni gladio acutiſſimum*, & *ſcrutator animi & cogitationis & cogitationis cordis*.

3 Ut in Græco, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. Verſ. Ant. *ante quem nobis oratio eſt*. Sabat. legit *oratio* etiam in Lucif.

4 *Imitatores*. Latin. & Til.

5 Forte, *cum in* &c.

6 Cum Cypr. epiſt. 73. Verſ. Ant. *vobis enim eſt repromiſſio*. Græc. ἡ ἐπαγγελία.

7 *Noſter*. Latin. cum Verſ. Ant. & Vulg.

8 Græc. διεμαρτύρετο καὶ παρεκάλει. λέγων addunt mſſ. plures apud Sabat. Verſ. Ant. *teſtificatus eſt & exhortabatur, dicens: Salvamini* &c.

9 Græc. προσέχετε. Verſ. Ant. *cavete, ... quæ eſt ſimulatio*. Lucifer cum Tertull. lib. 4. adv. Marc.

1 Cum

Digitized by Google

[illegible], vobiscum per diaboli venenum ad omnem deductis ebrietatem eſſe potueramus Dei cultores? Quomodo fieri iſtud potuerat, ut inter mortuos vivi ſtaremus? cum dignum eſſet magis vos filii adverſarii noſtri congregatos in unum videri, & nos contra Chriſti milites in unum, quo poſſetis ſine ulla dubitatione ab omnibus Deum diligentibus membra ac corpus meretricis vocitari; quo nomine etiam nos poſſemus nuncupari, ſi noſmet traderemus vobis: *Neſcitis quia corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit. Aut neſcitis, quia qui ſe jungit meretrici unum corpus eſt. Erunt enim, inquit, duo in carne una. Qui autem jungit ſe Domino, unus ſpiritus eſt; fugite fornicationem.* Ib. vi. 15. Cujuſmodi vis fugere nos debere fornicationem? Qui enim præter uxorem, aliam petere voluerit, ſornicarius dicitur. Item qui idolis ſervierit, for-

NOTÆ.

1 Cum Græco, *παρὼν δὲ τῷ πνεύματι*. Verſ. Ant. *ſpiritus*.

2 Cum Tertull. in lib. de pudic. Abeſt hæc vox *hominem* a Verſ. Ant. in qua præterea legitur, *in diem Domini Jeſu*. Lucifer cum Græco in mſs. pluribus, *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν*, apud Sab.

3 Verſ. Ant. *non bona*. Auguſt. in lib. 3. cont. epiſt. Parmen. *Per exprobrationem pronunciationis*, Bona gloriatio veſtra: *ſic enim nonnulli, & maxime latini codices habent*.

4 Cum Gr. *ἐάν τις ὀνομαζόμενος*. Verſ. Ant. *nominetur*.

5 *Aut fornicator*, Latin. ex Græc. *ἢ*.

1 Pro

Digitized by Google

Ibid.xv.33. gi, ſed volueris diabolo. Sed & cum dicit, [illegible] *enim mores bonos colloquia prava*; quid me jubet facere niſi ut fugiam cœtum tuum ſacrilegio maculatum, ne dum hæreo tibi, & ipſe tecum peream? Quomodo in tuo concilio maligno eſſe potueramus? cum A-

1.Tim.v.22. poſtolum beatum Timotheo inveniamus dixiſſe: *Manus cito nemini impoſueris, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipſum caſtum ſerva.* Sed quomodo eſſemus caſti, qui vobis hærendo, ut vos diſrupti fuiſſemus per illos cariſſimos veſtros, immundos videlicet ſpiritus a caſtitate fidei? quomodo non communicaſſemus alienis peccatis? Quod ſi vobiſcum manendum cenſuiſſemus, hoc eſſemus futuri, quod eſtis vos, hoc eſt membra meretricis. Quomodo nos Chriſtiani eſſe potueramus vobiſcum hæreticis? cui (5) item ſcripſiſſe Apoſtolum Timotheo ſciremus,

Ibid.vi.2. ut noſmet abſtraheremus a vobis hæreticis: *Hæc doce & exhortare, ſi quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, inflatus eſt autem nihil ſciens, ſed ægrotat circa quæſtiones & verborum rixas, ex quibus naſcuntur invidiæ,* con-

NOTÆ.

1 Pro *idololatræ*: ita aliena nomina vulgus corrumpit. *Til. & Latin.*

2. *A* forte demenda. *Latin.* recte.

3 *Quod vaſtiora ſint* &c. *intelligis, conſpice* &c. Id. Clarior ita ſenſus, retento etiam *intelliges* ſic: *& tamen quia carnali fornicatione .... quod vaſtiora ſint illa duo crimina intelliges, conſpice* &c.

4 Cum Græco in quibuſdam mſs. ἢ δοξάσατε τὸν Θεὸν. Verſ. Ant. *glorificate Deum in corpore veſtro.*

5 *Cum*. Latin. & Vatic.

I Verſ.

. . . . . cum nos propoſuerimus uſque ad mortis exitum apoſtolicam tenere fidem, iſtam ſcilicet quam apud Nicæam retinemus ſcriptam contra tuam blaſphemiam, & contra omnium hæreticorum tuorum exſecrabiles conatus. Quomodo in concilio veſtro Ariani (5) eſſe nos potueramus Chriſtiani? qui in libro Machabæorum prædeceſſores conſervos noſtros ſegregatos fuiſſe (6) ab illis qui juxta edictum contyranni tui Antiochi idolis ſupplicaverant: *Judas autem Machabæus qui decimus fuerat, & ſeceſſerat in deſertum, ibique cum feris vitam in montibus cum ſuis agebat, fœni cibo veſcentes morabantur, ne eſſent participes coinquinationis*. Cognoſcis hoc in uno teſtimonio nos recedere oportuiſſe a vobis, ne & nos participes fuiſſemus coinquinationis. Quomodo vobis jungeremur? cum item dicat Dominus ad apoſtolos, *Attendite vobis a fermento Phariſæorum & Sadducæorum*; & ut fermentum fuiſſe doctrinam non ſanam, quam videlicet aut tunc illi Phariſæi, aut Sadducæi, aut

1. Mach. v. 27.

Matth. xvi. 6.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *ſuſpiciones malæ, conflictationes* &c.

2 Cum Græco, *ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων*, quæ Verſ. Ant. omittit & Sab.

3 Hæ formulæ in epiſtola, ſeu edicto Conſtantii expreſſæ; de quo paullo ſuperius.

4 Id eſt, *Mediolanenſi*, uti alibi animadvertimus.

5 *Arianorum*. Vatic.

6 Deeſt verbum *legeramus*, vel ſimile quidpiam. *Tilius*. *Legerimus*. Latin.

I A.

modo cum tua præcepta orta videantur eſſe contra has Domini pro-
miſſiones, demorari vobiſcum fideles potueramus cum infidelibus? currentes in via lucis vobiſcum poſſemus ſtare hominibus iter conficientibus in via tenebris errorum repleta omnium ? Quis enim tam ſtultus

Ibid. 16. eſt, ut cum audierit Deum dicere: *Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus, propter quod exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos mihi eritis in filios & filias, dicit Dominus omnipotens*; quis, diximus, tam ſtultus eſt, ut nolit in ſe Deum inhabitare ? qui nolit ſe receptum a Deo reputari inter eos quos filios appellare dignatus eſt ? ut non fugiat te immundum per hæreſim tuam effectum ? Non æquum nobis viſum eſt, ut vobiſcum nos in uno fuiſſemus, quandoquidem nec ſit æquum homines morari cum ſerpentibus. Aut negabis unici filii Dei negatores dictos in ſacris ſcripturis ſerpentes ? Si negare non potes, adverte recte nos egiſſe fugere vos ſerpentes. Legiſti Apoſtolum Timotheo dicentem: *Pro-*

NOTÆ.

1 *Panes non accepimus*. Verſ. Ant.

2 Cum pluribus mſs. apud Sabat. Verſ. Ant. *ſciens tamen Jeſus, dixit*.

3 *A fermento* legit Sab. cum Verſ. Ant. Mſ. Cantabrig. & noſtro Vat.

4 *Fermento panum*. Verſ. Ant. *Panum* abeſt a Codd. Corb. & Cantabrig. ut a Lucif.

5 *Phariſæorum & Sadducæorum*. Verſ. Ant.

6 Cum Græco. Verſ. Ant. *Beliab*.

7 Ita Græc. ὑμεῖς γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντος. Verſ. Ant. *Nos enim templum Dei ſumus vivi; dicit enim Deus*.

1 *In*

[illegible] (2) : &, *Ego in Patre, & Pater in me* (3) : &, *Ego & Pater unum* 9. 10.
ſumus . Sæpe diximus , quia cum ſint duæ perſonæ Pater & Filius , Ib. x. 30.
& tamen dicat : *Ego & Pater unum ſumus* : &, *Qui me vidit , vidit &* Ibid.
Patrem : &, *Ego in Patre, & Pater in me;* nihil aliud nos illum voluiſſe Ib. xiv. 9. Ibid. 10.
aſſequi , niſi quia una ſit æternitas Patris & Filii , una ſit claritas, una potentia unave (4) magnitudo . Iccirco etenim etiam Apoſtolus in hac dicit ſecunda epiſtola : *Omnis qui recedit & non manet in doctrina* 2 Jo. 9.
Chriſti, Deum non habet : qui autem manet in doctrina ejus , ille & Patrem & Filium habet : ut per doctrinam colligentes ſacrorum evangeliorum Dei Patris & unici Filii ejus unam crederemus deitatem : hunc habere Deum , qui ita credat; qui autem receſſerit ab hac doctrina (hoc
eſt, *& ego & Pater unum ſumus*, utique cum ſit plurale, & duas oſten- Joan. x. 30.
dit perſonas & unam potentiam harum duarum perſonarum , hoc eſt
Patris & Filii) ergo dicit Apoſtolus : *Qui recedit, & non manet in do-* 2. Joan. 9.
ctri-

NOTÆ.

1 *In carne* , apud Sabat.
2 Cum Græco , a quo abeſt *meum*, quod ineſt Verſ. Ant.
3 *In me eſt* . Verſ. Ant. Irenæus in lib.3. convenit cum Lucif.
4 *Unaque*, Latin.

D 1 *Co-*

Digitized by Google

mus vos vermes Arii recipere nos ſervi Chriſti in ſocietatem, ne fuiſſemus eo veneno diaboli quo vos eſtis conſumti . Noluimus vobiſcum ire, cum hominibus videlicet, qui adhuc videamini eſſe extra Dei notitiam, qui adhuc ſub diaboli ſitis conſtituti poteſtate : noluimus mortuis conjungi vivi, quia tales vos eſſe cognoſcamini , quales fuerimus ipſi antequam credidiſſemus in unicum Dei Filium . Hæc ita ſe habere manifeſtat Apoſtolus Epheſiis ſcribens : *Et vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum* (10) *principem poteſtatis aeris hujus, ſpiritus , qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos omnes converſati ſumus aliquando in concupiſcentia carnis noſtræ, facientes voluntates* (11) *carnis & conſiliorum : & eramus naturales filii iræ, ſicut & ceteri* . Cum adhuc vos tales ſitis quales nos fuiſſe antequam credidiſſemus refert ſanctiſſimus Apoſtolus, utique fueratis vitandi homines, E,h. ii. 1.

in

NOTÆ.

1 *Cognoſcimur* . Latin.

2 *Demorari* . Id.

3 *Poſt unam correptionem & duo*. Verſ. Ant. Lucifer convenit cum Iren. lib. 3. & Cypr. epiſt. 55.

4 *Perverſus eſt hujuſmodi*. Verſ. Ant.

5 *Vos* legit Sab. cum Verſ. Ant. quæ etiam hic habet, *obaudire*.

6 Pro *obtemperantes* , & ita ſæpe.

7 *Qui nemini conſenſeritis*, hæc leguntur ſolummodo in Cod. Borner. apud Sabat. deſunt vero ubique.

8 *Suaſio ex eo eſt ?* Verſ. Ant. & ubi *Vos* , Sab. in Lucifero legit, *Nos ?*

9 *Neſcitis quia* abeſt a Verſ. Ant.

10 *Secundum ſæculum mundi hujus* , & *ſecundum principem* &c. Verſ. Ant.

11 Cum Græco [illegible]. Verſ. Ant. *voluptates ;* in qua, *eramus natura* &c.

1 A-

tum numerum Iſraelitarum, ore gladii perdidiſſet quinque Madiæ reges & Moab; qui deſtinati ad prælium interfectis omnibus maribus, quod ſexui pepercerint femineo occurrenti, increpat Moſes Iſrael filios, cur non etiam ſexum femineum deleviſſent, & jubet coram ſe eaſdem interfici, affirmans, quod enim ad idola adoranda poſſent populi illicere mentes. Si itaque & nos ſic exſecramur hæreſim tuam ut Moſes idololatriam, ſi ſic & quidem Dei gladio interfici cupiamus hæreſes omnium veſtrorum errantium, quomodo & Moſes illas idolis mancipatas, ſi ita vos fugiamus religionis Dei adverſarios, ut ille fugit idolorum cultores, exiſtimas nos non facere recte abſtrahendo noſmet a vobis? Quomodo etenim convenire nobis vobiſcum potuerat? cum ad Philippenſes dixerit: *Videte canes, videte malos operarios*. Vos canes, malos operarios quis Dei ſervorum non fugeret, niſi qui ſe non meminiſſet Chriſtianum? Vobis adverſarii Dei religionis ſervi Chriſti potueramus eſſe conjuncti, cum exhortetur Judas glorioſus Apoſtolus frater Jacobi Apoſtoli, ut te atque ſimiles tibi vitaremus, & in ſuſcepta fide Phil. III. 2.

NOTÆ.

1 *Hoc enim*. Verſ. Ant.

2 *Acceptum Deo*. Vatic. *Quod placeat Deo*

.... *autem & redarguite*. Verſ. Ant.

3 Id eſt, *hominis tenebroſi*.

D 2 1 *Qui*

aqua, omni vento circumferentur, arbores [illegible] *a radicibus evulſæ, fluctus feroces maris deſpumantis turpitudines ſuas, procellæ ſeducentes, quibus tempus tenebrarum* (7) *in æternum ſervatum eſt*. Et in-
Ibid. 17. fra: *Vos autem fratres mementote prædictorum ſermonum ab apoſtolis Jeſu Chriſti, quoniam dicebant: In noviſſimis diebus erunt irriſores, euntes ſecundum voluntates ſuas impias: hi ſunt* (8) *ſecernentes animales ſpiritum non habentes.* In his omnibus malis quia eſſe conſpectus es, Conſtanti, vitatæ ſunt a nobis tuæ interficere laborantes amicitiæ: ne videlicet tecum ad illa fuiſſemus præcipitati loca tormentorum, ad quæ omnes illos, quorum tenens es iter, (9) narrat præcipites datos.

NOTÆ.

1 *Qui ſunt*, &, *conſervatis & vocatis* legit Sab.

2 *Secundo*. Id.

3 Ut in Græc. Τύποις. Sab. legit *hæ*.

4 *Et carnem ſecutæ eſſent alteram, propoſitæ, &c.* Latin. ad ſenſum Vulg.

5 Græc. ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν. Sabat. legit, *in epulis ſuis maculæ, convivantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes*. Græcum vero idem hic ſonat, ac ἀγάπαι, quas vocabant, ſeu veterum Chriſtianorum convivia.

6 *Bis mortuæ*. Latin. ex Vulg.

7 Cum Græco, εἰς τὸν αἰῶνα. Sab. legit, *tempus tenebrarum æternum*.

8 *Secernentes ſe*. Latin. ad ſenſum Vulg.

9 Id eſt, *Apoſtolus Judas*, cujus protulit auctoritatem.

S. P.

Digitized by Google

probeʃa conditione, quid ſtatim facit ? nempe dicit ad populum : *Date* Ib. viii. 24.
mihi unuſquiſque inaurem de præda ſua. *Qui cum accepiſſet pondus inaurium* Ibid. 26.
(2) *aureorum ad mille ſeptingentos ſiclos, præter brachialia & torques, & operimenta, & purpuram quæ ſuper reges Madiam erant, & præter torques aureas, quæ in collo camelorum adverſariorum*, quid dicit feciſſe Gedeonem ſacra ſcriptura ? *Gedeon* (3) *qui & Jerobabel, fecit Ephod, & ſtatuit illud in civitate* Ibid. 27.
ſua Ephrath : & fornicati ſunt filii Iſrael ibi, & factum eſt Gedeoni & domui ejus in ſcandalum. Numquid nam diſtulit diebus aliquantis, & ſic hanc eſt operatus contra Deum malignam operam ? Numquid nam reminiſci potuit, cum hæc fuiſſet (4) aggreſſus facere, quod dixiſſet ei Deus : *Vade* (5), Ib. vi. 16.
ego ero tecum ? Ubi eſt illud, quod ſecundum præceptum Dei demolierit

NOTÆ.

1 Congruit cum Vulg. Verſ. Ant. *Quoniam Dominus erit tecum : & ... tamquam virum unum*. Alii cum Lucifero ex Græco, *ἔσομαι μετὰ σοῦ*.

2 Cum Vatic. Antea *inaureum*. Verſ. Ant. *Pondus inaurium aurearum, quas petierat, ſicli mille ſeptingenti auri ..... & operimenta purpurea, quæ erant ſuper reges Madian, præter torques, quæ erant in cervicibus camelorum ipſorum*.

3 *Et fecit illa Gedeon in Ephod & ſtatuit illud in civitate ſua in Ephra*. Vat. Verſ. Ant. *Et fecit illud Gedeon in Ephud, & ..... in Ephra. Et fornicatus eſt omnis Iſrael poſt illud ibi*, &c.

4 Cum Latin. ita corrigimus ; antea *feciſſet*.

5 *Vade* abeſt ab Verſ. Ant.

1 *Po-*

Digitized by Google

uſque dum venias (6) *Gazam, & non relinquebant ad vitam huic Iſrael ovem, nec vitulum, nec aſinum: quoniam ipſi & jumenta eorum aſcendebant, & tabernacula ſua adſerebant, & camelos ſuos ducebant, & adveniebant ſicut locuſtæ in multitudine, quoniam non erat numerus, & adveniebant ſuper terram corrumpere eam. Et pauper factus eſt Iſrael a facie Madiæ: & clamaverunt filii* (7) *Iſrael ad Dominum propter Madiam. Miſit Dominus virum prophetam ad filios Iſrael, & dixit illis: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego ſum qui adduxi vos ex Ægypto, & eduxi vos de domo ſervitutis, & abſtuli vos de manu regis Ægypti, & de manu omnium perſequentium vos, & ejeci illos a facie veſtra, & dedi vobis terram eorum. Et dixi vobis: Ego ſum Dominus Deus veſter, non timebitis* (8) *Deos Amorrhæorum, in quibus vos inhabitatis in* ter-

NOTÆ.

1 *Potens virtute*, ex Hebr. Verſ. Ant. *potens in fortitudine*.

2 Deeſſe videtur: *Et dixit ad eum Gedeon. In me &c.* Verſ. Ant. *Domine mi..... & ut quid invenerunt nos omnia mala iſta* &c.

3 *Nonne*. Latinius, uti in Græco.

4 *Deum accidiſſe;* videtur legendum vel *Deum attuliſſe*, vel *propter Deum accidiſſe*, vel etiam, *audierat enim quod &c.*

5 *Loca concava & occulta* in montibus. Nam *χρύπτειν occultare* eſt & *celare*, *ſpeluncas σπήλαια*. Til. & la Cerda ſubdens; Qui docti ſunt, pareant; has interdum notas reſpergimus ad omnium captum. Greg. Turon. lib. 10. cap. extremo; *ac per cryptas, & latibula cum paucis Chriſtianis, per eundem converſis* &c.

6 *Venirent* legit Sabatierius, & infra omittit *huic*.

7 *Clamaverunt filii Iſrael ad Dominum, & factum eſt eo quod clamaverunt filii Iſrael ad Dominum propter Madian.* Vatic. quod Hebr. magis conſonat, & alio interpreti in Hexapl. Origen. apud Montfaucon. Similiter & Cod. Alex. apud Sabat.

8 *Timebis* legit Sab.

1 *Vo-*

Digitized by Google

... de terra Ægypti, exauditi ſunt & liberati de manu Madiæ, & ab omnibus perſequentibus; quid ſentis arbitrari nos poſſe Chriſtianos eripi de manibus tuis? an necne, quod ſciam, es pervidens nos tantum Deum colere Abrahæ, Iſaac, & Jacob, & omnium prophetarum, apoſtolorum, & martyrum? Crede mihi quia auditi ſumus, & audiemur, ut tu poſſis cum omni tua fragili ſublimitate jacere ſub omnium ejus ſervorum calce; ſed & quod morulæ aliquæ fiant, ut non jam ſanctæ ſuæ eccleſiæ, exſtinctis vobis Arianis, tribuat plenam ſecuritatem pacis, eſt cauſſa illa, quia ſit dignum te adverſario ſæviente ad omnium veniri (3) probationem. Dicis: *Si male feciſſem, ſi hæreſim tenerem, jam in me Deus vindicaſſet.* Audis ſacram loquentem ſcripturam etiam alienigenæ diu pepercille Dominum, & tamen poſtea conſecutos merita factorum ſuorum. *Dixit Samuel ad Saul: Miſit me Dominus ut ungerem te ſuper Iſrael in regem, & nunc audi vocem verbi Domini: Hæc dicit Dominus omnipotens: Nunc defendam quæ fecit Amalec tibi Iſrael, quemadmodum obviavit tibi in via quam* (4) *aſcendiſti de Ægypto.* 1. Reg. xv. 1.

NOTÆ.

1 *Vocis meæ*. Vatic. corrupte.
2 *Vidit*. Latin.
3 *Venire*, vel *inveniri*. Latin.
4 Sabat. legit *qua*.

1 Eam-

omnia bona, ſed & omne opus pretioſum reſervaverunt, & ſuper omnia diſperdiderunt. Et factum eſt verbum Domini ad Samuelem dicens: Pœnitet me quod conſtituerim regem Saul, quoniam averſus eſt a me, & verba mea non ſtatuit. Et contriſtatus eſt Samuel, & clamavit ad Deum tota nocte: & ante
Ibid. 12. *lucem, & Samuel abiit in obviam Iſrael.* Et infra: *Et venit Samuel ad Saul, & ecce Saul offerebat holocauſtum Domino, & initia prædarum quæ attulit ex Amalec: & pervenit Samuel ad Saul, & dixit illi Saul: Benedictus es tu Domino, ſtatui omnia quæ locutus eſt Dominus. Et dixit Samuel: Et quæ eſt vox hujus gregis in auribus meis, & vox boum quam ego audio? Et dixit Saul: De Amalec attuli ea, quæ prædavit (3) populus optima gregis & boum, ut immolentur Domino (4) tuo regi; reliqua autem diſperdidi & exterminavi. Et dixit Samuel ad Saul: Nonne minimus eras in conſpectu dux ſceptrorum de tribu Iſrael, & unxit te Dominus in regem ſuper Iſrael, & immiſit te Dominus in (5) viam, & dixit tibi: Vade & diſperde illos, qui peccant in me, Amalec, & expugnabis illos uſque dum conſumes illos? Et quare non audiſti vocem Domini, ſed impetiviſti ad prædam, & feciſti quod malignum eſt coram Domino? Et dixit Saul: Quonian audivi populum, abii in*

viam

NOTÆ.

1 Eamdem ſententiam repetit Lucifer paullo inferius, ſed aliis verbis; huic ſimilem habet Optatus Milevit. lib. 2. cont. Donat. & alii libri in Græco, μεταμέλομαι, ὅτι ἔχρισα. Vid. Theodoret. quæſt. 33.

2 Sic cum Sabat. in editis inepte *regum*.

3 Pro *deprædatus eſt populus*, & *ſpoliavit Amalech*, ut antea dixit, *jaculavit* pro *jaculatus eſt*. Til.

4 *Domino Deo tuo*. Vatic. uti in Græco. Latinius adimit *regi*, ut Græc.

5 *In via*. Vatic. ut in Græco; ſimiliter paullo inferius, ſed Græc. ibi τῇ ὁδῷ.

1 *Di-*

[illegible] ne glorieris, quia poſt tantum facinus perpetratum ſis vivens hactenus ut vixerit Saul; ſed adverte cujuſmodi vindicta proceſſerit circa Saul, quod & circa te poſſit procedere, niſi tibimet conſulas. Si enim circa illum ſic eſt indignatus Dominus, primo cur prædam contra interdictum acceperit, ſecundo cur ejus hominem David fuerit perſecutus, quanto magis circa te indignationis ejus procedat vindicta neceſſe eſt, circa te cujus adeo ingentia ſunt ſcelera, ut etiam in ſacrilegii venires reatum. *Si male*, inquis, *egiſſem*, *ſi*, *quomodo dicit Lucifer*, *eſſem hæreticus*, *jam mihi abſtuliſſet Deus regnum*. Accipe etiam Salomonem ſupervixiſſe poſt idololatriam commiſſam, & intelligere dignare te quoque talem eſſe, qualis ille poſt idololatriam fuerit. (6) *Et ſuſcitavit Dominus ſatan Salomoni*, *Ader Idumæum & Eſrom* 3. Reg. 11. 14.

NOTÆ.

1 *In quam* legit Sabat.

2 *Sacrificent* legit idem.

3 Antea, *dicito*. *Dicto*. Vatic.

4 Verſ. Ant. *Diſrupit ..... regnum ab Iſrael ..... proximo tuo bono ſuper te*.

5 In lib. 1. pro S. Athan. dicit *vidi*, quod hic etiam reponendum cenſuit Latinius.

6 Paullulum differt hoc teſtimonium in Sabat. ubi pro *ſatan Salomoni*, *Ader*, *Saba*, *ſatanæ Salomoni*, legitur, *Adverſarios Salomoni*, *Adad*, *Soba*, *adverſarii Salomoni*; in quibus Lucifer fere congruit cum Septuaginta.

Salomon, ex quo idolis ſemet dignatus eſt mancipare, quam ejus filius Roboam, qui ſemper idolis fuit ſerviens, cum non ambulaverint in David itineribus, tamen vixerint in regno, & utrique regnantes ad vitæ ultimum diem pervenerint, quomodo te miraris ad temet, cur poſt commiſſum piaculum in eo ſcelere degens rex ſuperbias, quod neque tibi regnum neque vita auferatur a Deo? quando videas etiam Hieroboam Domini religionem funditus vertere ut tu fuiſſe conatum, & tamen ſupervixerit annis quam plurimis, & quidem in eo ſcelere
Ibid. 26. manens ſicut ſcriptum eſt: *Et (5) erat homo ex monte Ephræm ſervus Sa-*

lo-

NOTÆ.

1 *Damaſc.* Vatic. ferme cum Septuaginta Δαμασὶκ.

2 *Servientem, unde.* Poncius apud Latin. ſed locutio clarior videtur, ſi ita corrigas; *diabolo ſervientem, mundo &* &c.

3 Hæc extra ordinem ponuntur a Sabatierio in Verſ. Ant. ad 3. Reg. XII. quorum pars prior congruit quodammodo cum Vulgata, ut in margine notamus. Sed integrum hoc teſtimonium a Lucifero allatum legitur apud Septuag. 3. Reg. XII. poſt ℣. 24. quod cum ceteris, quæ conſequuntur ad ℣. 25. abeſt a Vulg. & ab aliquot Sept. exemplaribus, in aliis vero notantur, ceu *repetita, tranſpoſita, confuſa, male cohærentia*, inquit Nobilius hoc in loco. Iis vero uſus eſt etiam Theodoretus, præter Luciferum, qui parum a Græco diſſentit; ubi pro *viginti annis* eſt δώδεκα ἐτῶν.

4 Hoc teſtimonium abeſt a Vulgata; reſpondet tamen in aliquibus 3. Reg. XIV. 22. & 2. Par. XII. 14. Integrum vero, ut diximus, & ut notat Sabatierius, legitur in Septuaginta cap. XII. poſt verſ. 24.

5 Extra ordinem a Sabatierio ponitur hoc teſtimonium in Verſ. Ant. Reſpondet

qui-

... eumdem in ſervis ejus perſequamini, religionem ejus tollere cupientes e medio. Quod ita eſſe ex iſtius regis cognoſce facto Hieroboæ, qui cum fuerit filius ancillæ, cum ſe meminiſſet ortum de meretrice, cum regnum acceperit domini ſui Salomonis in opprobrium ejuſdem Salomonis, cur delinquens (1)

NOTÆ.

quidem Vulg. uti in margine notatur, ſed apud Sept. bis legitur, Vulg. conſonans cap. XI. 26. ſed cap. XII. iiſdem verbis, ac in Lucifero: quod cum ſuperiori inter repetita & confuſa a Nobilio rejicitur. *Sarira* pro *Sariram* legit Sab.

1 *Id eſt, regnare fecerunt in Iſrael, regem ſuper Iſrael conſtituerunt*. Til. & la Cerda.

2 Addit Sabat. e Lucifero exſcripta, *& aſcendit in ſacrarium, ut ſacrificaret*. Sed hæc infra occurrunt pag. 38. ubi nonnulla in hoc ipſo textu mutantur.

3 *Nolo ergo glorieris quod cum idololatriam ſis gerens, tamen vivas regni poſſidens gloriam; quando videas hunc Hieroboam vitulas feciſſe aureas, populum Iſraelitarum convertiſſe ad idololatriam; & tamen non ſolum ſtatim ut deliquerat exſtinctum, ſed & diu vivere permiſſum*. Tu quid ſit intelligis; volui autem, ut locutionem expenderes; eſt enim multus in his locutionibus. Nam infra; *cum itaque fuerit triginta quinque annis idololatriam gerens*; & ſtatim, *Noli, inquam, hinc tibi gloriari, quod cur hæc ſis faciens*. Taceo, *jaculavit, deprædavit, pepercitum, tinnibunt*, mille alia, quibus plenus eſt. *La Cerda*.

4 Id eſt, *obliviſcimini ipſius, immemores ipſius eſtis, ac ejus mandatorum*: & poſtea idem *perſequamini* pro *perſequimini*. Til.

pater ejus: & non accipiam regnum totum de manu ejus in diebus vitæ ejus propter David ſervum meum, quem elegi, quoniam contra faciam illi per omnes dies vitæ ejus: & accipiam regnum de manu filii ejus, & dabo tibi ſceptra decem; filio autem ejus dabo duo ſceptra, ut ſit poſitio ſervo meo David omnibus diebus coram me in Hieruſalem civitate quam elegi mihi, ut ponerem (3) *nomen meum ibi: & accipiam te & regnabis in quibus concupiſcit anima tua, & tu eris rex in Iſrael. Et erit ſi cuſtodieris omnia quæcunque præcepero tibi, & ieris in vias meas, & feceris quod rectum eſt in conſpectu meo, & cuſtodieris præcepta mea & mandata mea, ſicut fecit David ſervus meus: ero* (4) *tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, ſicut ædificavi David*. Cum audierit hæc a Deo homo ortus qui fuerit ex meretrice, homo qui ſe meminerat natum de genere ſervili, numquid, poſteaquam impleta ſunt omnia quæ promiſerat Dominus, illi, qui ſibi tanta promiſerat, eſt obſecundatus? & non ſtatim ut exaltatum ſe vidit, contra ipſum auſpicatus eſt? non ſtatim quomodo fuiſſet Deus derelictus ab omnibus cultoribus ſuis opera eſt data per Hieroboam? Dicitur tibi a nobis,
quod

NOTÆ.

1 *Derelinquens*. Latinius, *Delinquens in Deum* melius, ut infra *in ipſum delinquentibus*.

2 Locus obſcurus, quem ſic interpretor: *Hortamur, ut e tantis te eripias malis, præſertim cum primus non ſis, qui hæc ſcelera perpetres, ſed exempla tibi ſint propoſita, a quibus maxime caveas: habes hoc præterea, quod primus iſta non facias*.

3 *Ponam* legit Sabat.

4 *Et ero tecum*. Vatic. uti in Græco.

1 For-

erunt es in agro, & comedent eos volucres cæli. Non eſt, inquam, novum, ſi tu in hac pertinacia ſis perſtans, cum cognoſcas iſtum Hieroboam his omnibus non deterritum rebus: ſtatim etenim ut fuerat dictum ab homine Dei, ut ingreſſa eſt mulier civitatem, filius eorum mortuus eſt; & tamen non conſpexit Hieroboas quid ei Deus, propterea quod eum dereliquiſſet, & populum ſecum perire feciſſet, fuiſſet repræſentaturus, nec timuit ex morte filii ſui, quod & cetera illum poſſint ſub-

NOTÆ.

1 Forte ſubjiciendum, *quod & Deus* &c.

2 Contulit Sabat. hoc teſtimonium in Verſ. Ant. ex Lucif., ut etiam hoc in capite poſitum reperitur in Hexaplis & in Cod. Reg. apud Montfauconium, aliquantum vero immutatum. Apud Sept. Edit. Rom. inſertum eſt pæne ad verbum cap. XII. Latinius ita corrigit Luciferi dictionem, *& homo erat in Silo, & nomen ei Achiab, & hic erat ſexaginta annorum*. Ita ferme Sept. καὶ ἄνθρωπος ἦν ἐν Σηλώμ, κ' ὄνομα αὐτῷ Ἀχιά, κ' οὗτος ἦν υἱὸς ἑξήκοντα ἐτῶν. Codex noſter Vat. habet *ex ilon* corrupte; quod cum Tilius etiam advertiſſet in ſuo codice, corrigendum recte cenſuit, *erat ex Silo*. In textu tamen Luciferiano retinemus, *exilis*, quod etiam præſtitit Sabat.

3 Hæc uſque ad ea verba, *& Achiab*, partim cum Septuag. Hexapl. partim cum Septuag. Rom. Edit. conveniunt.

4 Sept. in Hexapl. eadem habent tum V. 1. tum hic V. 4.

5 Id eſt, *caligine oculorum impediebatur ne videret*. Til.

6 *Sarira*. Latinius, uti Septuag. Rom. Edit.

7 Quæ hic conſequuntur cum Rom. Sept. Edit. omnino conveniunt cap. XII. inſerta.

8 *Ut quod* habet Sabat. qui infra omittit, *Hæc dicit Dominus*.

9 *Sarira*. Latin. cum Sept.

1 De-

O ſacrarium, ſacrarium, hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur in domo David, & Joſias erit nomen illi, & ſacrificabit inter (4) *ſacerdotes excelſorum qui ſacrificant in te, & oſſa hominum comburet in te: & dabit in illa die prodigium quod locutus eſt Dominus: Ecce ſacrarium diſrumpetur & effundetur pinguedo quæ eſt in eo, & factum eſt ut audivit verba hominis Dei invocantis in aram quæ in Bethel erat, & extendit manum ſuam ad aram, dicens: Apprehendite eum. Et arida facta eſt manus regis quam extendit in eum, & non potuit reducere eam ad ſe. Et ſacrificium ruptum eſt, & effuſa eſt pinguedo ejus a ſacrario ſecundum prodigium* (5) *quod dixit homo Dei in verbo Domini. Et reſpondit rex & dixit homini Dei: Roga faciem Domini Dei tui, ut revertatur manus mea ad me. Et rogavit homo Dei faciem Domini, & reverſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt quemadmodum primum* (6). Impleta cum viderit hæc prodigia, quæ fuerant ore hominis prolata Dei, & brachium impium porrectum ad Dei hominis necem repente aridum factum pro metu, illico etiam per Dei cultoris precem factum incolume,

NOTÆ.

1 Deſumtum eſt hoc teſtimonium, quod ad ſenſum ſpectat, e Vulg. & e Septuag. in Edit. Rom. cap. XII. & a Montfauconio in Hexaplis collocatur in Ѵ. 2. cap. XIV. Omittitur a Sabat.

2 Vide ſup. pag. 1. & Luciferi vitam.

3 *Sacrificaret* apud Sabat. & melius, ut ſup.

4 *In te* legendum pro *inter* contendit Sabat.

5 *Prodigium* omittitur ſupra lib. *de non Conv. cum hær.*

6 *Quemadmodum primum* legitur etiam ſu-

[illegible] *via patris ejus* ; & tamen cum ſervirent idolis, fuerint in regno & mortui ſint in ea dignitate, & tradiderint filiis ſuis auctoritatem regni. Ne itaque etiam in eo plaudas, quod enim pater veſter vobis tradiderit regnum, dicens : *Niſi (4) pater meus bene feciſſet, conferre ſe ad Arianos, non ejus filii regnaremus*. Nolo dicas, *Si hæreticus eſſem, nunquam tantum imperarem, nunquam me permitteret Deus adhuc in regno eſſe*, quando videas viginti quatuor annis regnaſſe Baſiam (5) filium Achiæ ſuper Iſrael, de quo ſcriptum inveniſti in Regnorum libro tertio : *Et fecit malignum coram Domino, & abiit in viam* Ibid. 16.
Hieroboam filii Nabath, & in peccatis ejus, quemadmodum peccavit (6) in Iſrael; qui Baſia rex debuerat utique metuere ne fuiſſet percuſſus ut Hieroboas, ſi a viis receſſiſſet Domini. Sed ita eſtis, qui a Deo declinatis, ut cum vobis fuerit libitum in injuriam Dei ſuſcipere officium

NOTÆ.

ſupra *de non Conv. cum hæreticis*. Sed Sabat. habet hic, *ſicut prius fuerat*.

1 Ita Græcus ; ſed Sabat. loco *Reverſus eſt &*, legit *e contrario*.

2 Diſcrepat omnino a Græcis & Latinis, in quibus eſt *ἐπλήρου*, *implebat*.

3 *Abia*. Latin.

4 Vide hanc in rem notationes in lib. 1. pro S. Athan.

5 *Baaſan*. Latin.

6 Græc. *ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ*.

1 *Poſ-*

itaque fuerit triginta quinque annis idololatriam gerens, ne tibi aſcribas ad gloriam & dicas: *Iccirco non aliqua vulneror plaga, iccirco non jam exſtinctus ſum, ſed adhuc vivo regnum imperii Romani poſſidens, quia ſim bene credens, quia Arii recta ſit fides, quia fecerim bene removere epiſcopos, & alios tales inſtituerim quales concupiverit Arius.* Noli, inquam, hinc tibi gloriari, quod cum hæc ſis faciens, tamen ſuperbias, quando videas iſtum regem triginta quinque annis tenuiſſe regnum, in pace fuiſſe exemtum (6). Si igitur potuit illis quia ita exemti ſint impune idololatriæ crimen cedere, poterit & tibi, Conſtanti. Converte te itaque ad Dominum, ne talis inveniaris qualis eſt inventus Achab de

quo

NOTÆ.

1 *Poſſitis*. Latin.

2 *Territi*. Id. ſed ſenſus recte conſtat; *non poſſetis nec terreri exemplo, nec converti ad Deum*.

3 *Zambri*. Id.

4 *Quicquam*. Vatic.

5 Abſunt iſta ab Hexapl. & Vulg. leguntur vero apud Septuag. in Edit. Rom. cap. XVI. poſt V. 28. & ad Joſaphat Regem Juda pertinent. Latinius pro *filium Baſa* legit *filium Aſa*, qui Joſaphat pater. Porro eadem leges repetita in Edit. Sept. cap. XXII. V. 43. ubi etiam in Vulg. collocantur. Mendum vero in annis conſignandis Latinius notavit; nam & Septuaginta & Vulg. annos viginti quinque Joſaphat regno attribuunt. Sed vide quæ de hoc loco duximus omnino inquirenda in Præfatione. Idem Latinius aliquid deeſſe ſuſpicatur poſt illa verba, *in conſpectu Domini*; ſed nihil adjicere fas eſt, cum ita ferant etiam Sept. cap. XVI. 28.

6 Id eſt, *mortuum*, uti paullo inferius *exemti* pro *mortui*.

I

Digitized by Google

aut certe percipias digna factorum tuorum tunc, quando dicere non valebis inſcium te erraſſe. Hæc ita eſſe adverte exemplo admonitus Achab & prophetarum Domini interfectoris, & omnium dæmonum cultoris. Hunc tam ſceleratum intellige ideo poſt tanta ſcelera fuiſſe in regno diu reſervatum, ut tandem ſe ſi velit converteret, cui non ſolum non repræſentantur malorum factorum ſuorum merita, ſed & in anguſtiis juvatur ad hoc ſine dubio, ut poſſit conjicere non ſe per Baal & reliquos dæmones, quod ethnici Deos nuncupant, vindicatum, ſed per Deum Iſrael, cujus prophetam ſecum videret loquentem atque ſibi declarantem quonam modo Deus fuiſſet inimicos Iſraelitarum ad nihilum redacturus. Obſederat enim filius (3) Ader rex Samariam, cum aliis triginta duobus regibus, jactitans adeo tamquam nihil ſe habere Iſraelitas, ut unum ſe hominem omnem multitudinem Iſraelitarum (4) ſu-

NOTÆ.

1 *Ethbaal*. Latin. ex Vulg.

2 Pro *adhuc* in vetuſtis codicibus ſæpe legitur. Id. ſed poteſt intelligi *ad hoc*, id eſt *ad hunc finem*, uti paullo inferius.

3 Id eſt, *Benadad*. Id. ex Vulg., uti paullo inferius. Apud Septuag. cap. xxi. 1, υἱὸς Ἄδερ.

4 Forte addendum *crederet*, aut *diceret*.

gnoſcere quia ipſe ſit Deus patriarcharum ac martyrum, ad hoc ut conjicere poſſis non pro meritis fidei tuæ ac vitæ tibi victoriam tributam, quando ſis Achab in omnibus regi ſimilis, ſed ſic tibi contra merita tua exhibitam miſericordiam ab eo, quem dereliquiſti, ut fuerit Achab exhibita. Si enim dixeris propterea te vincere adverſarios tuos, quia bene ſis credens, potuit & Achab dixiſſe idolorum cultor, & prophetarum ſanctorum interemtor. Ad hoc ergo te reſervatum ut errores corrigeres (2) tuos, non vides? Illico ut occupaſti (3) Italiam, eccleſiam ejus tentaſti vertere; dixiſti Deum Patrem non eſſe verum Deum Patrem, unicum ejus negans Filium, affirmans non eſſe illum verum Filium; aſtruxiſti (4) etiam ſanctum paracletum Spiritum

ſa-

NOTÆ.

1 Forte legendum *qui*, id eſt *Deus*.

2 *Corrigeris*. Vatic.

3 Anno ſcilicet 354., cum e Gallia in Italiam venit, & Concilio Mediolanenſi interfuit anno 355. *Cum eſſet Mediolani*, inquit Athanaſius in epiſt. ad Solit., *omnia ex hæreticorum conſilio & ſuggeſtione faciebat, vel potius hi ipſi agebant, quæ vellent, poteſtatem contra omnes nacti*: tum fuſius narrat, quot in Italia turbæ fuerint excitatæ Conſtantii adventu, præſertim ut indictum Concilium in hæreticorum ſententias cederet.

4 Licet Macedonianis Pneumatomachorum vocabulum præ ceteris fuerit attributum, quippe Spiritus ſancti divinitatem negaverint, Ariani tamen multo, quam illi, impudentius in Spiritum ſanctum ſentiebant, quem, æque ac Filium, creaturam vocare, ideoque ex nihilo factum non dubitarunt: proinde Ariano Imperatori hanc etiam exprobrat Lucifer in Trinita-

tem

turus. Et ut credere poſſis Dei ſemper odio habitos homines ab hominibus apoſtaticis, amatos vero inimicos Dei religionis, hoc eſt diaboli cultores, accipe quos amaverit Achab, & quem odio habuerit. *Et dixit Joſaphat rex Juda ad regem Iſrael: Interrogate nunc hodie Dominum. Et convocavit rex Iſrael omnes prophetas, quaſi quadringentos viros, & dixit illis rex Achab: Si ibo in Remma ad Galaath in pugnam, aut ceſſabo? & dixerunt: Aſcende*. Et infra: *Et dixit Joſaphat ad regem Iſrael: Non eſt hic propheta Domini, & interrogabimus Dominum? Et dixit Achab rex Iſrael ad Joſaphat regem: Unus eſt per quem interrogemus Dominum, ſed ego odi illum, quoniam non loquitur de me bona*. Item (4), poſteaquam dixiſſet prophe- Ib. xxii. 5. Ibid. 7.

NOTÆ.

tem blaſphemiam, de qua decertabant aliquando Ariani cum Semiarianis, & Macedonianis, qui paullo pudentiores Spiritum ſanctum & a communione quidem divinitatis, & a creaturæ pariter notione excludebant. Vid. Petav. lib. 1. de Trinit. cap. 14.

1 Ea innuit, quæ Mediolanenſe Concilium conſecuta ſunt, quæque Athanaſius in epiſt. ad Solit. & in Apol. ad Conſtant. fuſe perſequitur. Vide etiam Hilar. in libr. un. contra Conſtantium.

2 Vide hac ſuper re notationes in lib. 2. pro S. Athan.

3 Puto legendum &.

4 Quæ hic conſequuntur uſque ad ea ver-

Digitized by Google

rea quod non receſſerit a ſupervacuis, impletus lepra quidem fuerit, ſed tamen quinquaginta duo annis regnaverit in Hieruſalem. Sed tu in eo potior Oziæ regi, quia tu non elephantiam habeas, quæ cum temet omnes conſumere poſſit artus, ſed illam quæ animam valeat penitus maculare. Dole tibi nobiſcum & mitte lacrymas pro te; conſpice quomodo maculet corpus, hæc videtur (2) elephantia, quomodo conſumat membra lepræ virus: intellige quod ſic Ariana hæreſis elephantia veſtra interna illa omnia tua maculet; adverte, quod enim ſic efficiat hominem tuum interiorem ſicuti & hæc, quæ comprehenderit hos, quos videas elephantiam (3) infuſos. Ne dixeris; *Niſi bene agerem, numquam tanto tempore imperarem, numquam adhuc vivere fuiſſem permiſſus*. Quando & (4) Manaſſem cernas filium Ezechiæ regis regem Judæ ſedecim annorum ſuſcepiſſe regnum, & quinquaginta (5) ſeptem an-

NOTÆ.

verba *Dixit rex* &c. videntur Sabat. verſ. 17. quodammodo reſpondere, & in ordinem hujus cap. poſſe referri. Sed verba ſunt Luciferi, quibus ea compleċtitur, quæ a Ṽ. 13. ad Ṽ. 17. de Michæa propheta ibidem leguntur.

1 Neſcio cur hæc a Sabat. omiſſa, quæ ad Antiq. Verſ. ſpectant, & parum a Græco differunt apud Septuag. *ἄρτον . . ἐσθίειν αὐτὸν ἄρτον θλίψεως . . . ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι με* &c.

2 Forte *videlicet*.

3 *Elephantia*. Latin.

4 Vide, quæ in hunc locum de Manaſſe inquirimus in Præf.

5 Corrigit Latin. *quinquaginta quinque*, tum hic, tum inferius, uti in Vulg. & Septuag. Retinet Sabat. numerum annorum

[illegible] quæ fecit Amorrhæus qui erat ante faciem ejus, & peccare fecit Juda in idolis ſuis: propter hoc hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego adduco mala in Hieruſalem et in Juda: omnes qui audierint hæc, tinnibunt (2) *aures eorum utraque: et extendam in Hieruſalem menſuram Samariæ et pondus domus Achab, et deleam* (3) *Hieruſalem quemadmodum deletur buxum de poſte ante faciem ejus: et dabo eos in manus inimicorum ipſius, et erunt in direptionem et combuſtionem omnibus inimicis eorum, quoniam projecti ſunt de poſt me, et erant de poſt me* (4), *et erant exacerbantes me, ex qua die exierunt patres eorum de terra Ægypti uſque in hunc diem. Et cetera verborum Manaſſe, et omnia quæ fecit, quemadmodum peccare fecit Iſrael, nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda, et quemadmodum ſanguinem innocentium fudit multum valde, uſque dum impleret Hieruſalem ſuper os* (5), *extra peccatum, quæ* (6) *peccare fecit Juda, ut faceret, quod malignum eſt in conſpectu Domini Dei?*

Et

NOTÆ.

rum *quinquaginta ſeptem*; ſed mendum irrepſiſſe ſuſpicor vel in codic., vel in editis, cum hunc numerum nulli hactenus Bibliorum Codd. præferant.

1 *Audierint* antea mendoſe.

2 Pro *tinnient*, *ſonitum ſentient aures eorum*. Til. & la Cerda.

3 *Delebo* legit Sabat.

4 *Et erant de poſt me* omittit idem, legitque *deexacerbantes* pro *exacerbantes*.

5 *Os ſuper os*. Latin. & recte.

6 *Quod* pro *quæ*, & infra *viginti duos* pro *viginti duo* habet Sabat.

1 Id

Digitized by Google

vatum ? minime ; ſed quid ſentis, credo, pro tua illa prudentia, dicis impune omnia illi ceſſiſſe Manaſſe regi. Talis es tu, ut ita ſentias de Manaſſe; quod enim quia quinquaginta ſeptem annis regnans filio tradidit regnum, & ipſe in pace defecerit, potuerint impune ei ceſſiſſe tanta admiſſa. Noli tibi ipſe miſereri ut temet ad Deum vertas, noli corrigere nefarios actus tuos, & invenies te torqueri cum Manaſſe, quem Manaſſem in eo videris tu præcedere; quod enim ille tantum intra terminos Hieruſalem ſanguinem juſtorum ſuderit, tu autem toto ſudiſti ac fundis in regno Romano[3]. Sed, inquis, ille filios ſuos ante ſimulacra deorum ſuorum concremavit[4] vel conſecravit : & tibi ſi fuiſſent, feciſſes ſine dubio eoſdem Arianam ſuſcipere blaſphemiam. An ignoras, quia ſicut tunc placebant diabolo hi qui filios ſuos comburebant, quoniam quidem una eſſet illis mens derelinquendi creatorem, & ſervire creaturæ, ita nunc nihil exigat diabolus a te, niſi ut neges unicum Filium Dei? hoc eſt illi acceptiſſimum ſacrificium, ut ſis credens quomodo & Arius crediderit : plus eſt illi noſtris temporibus hoc, ut Dei neges Filium, quam ſi temet in honore omnium dæmonum ignibus volueris concremari. Videt enim ab omnibus idolorum

rum

NOTÆ.

1 Id eſt, *qui alter eſt ſimilis tibi*.
2 *Quia*. Latin. & recte.
3 Pro *apud quas*, vel *in quibus*. Til. *In quas*. Latin.
4 *Vel aliqua*. Til.

1 Sen-

[illegible] . Ceterum crede quod potuit hic & tunc Manaſſem & nunc te in uno atomo (3) exſtinguere oculorum: ſed parcit, non quia non poſſit, ſed quia dignum ſit & ejus coronari cultores contra veſtram manentes crudelitatem immobiles, & vos inimicos ejus clementiæ, ſi tales ut eſtis durare cenſueritis, ad pœnam damnet ſempiternam. Tu ut dicas, *Si non bene agerem, numquam adhuc imperarem*, faciunt illi qui te errantem non ſolum corrigi nolunt, ſed ut & pereas impellunt. Non mirum; ſcriptum eſt enim, & te & illos tales futuros. *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & qui iniqua gerit benedicetur: exacerbavit Dominum peccator ſecundum multitudinem iræ ſuæ, non (4) inquiret: non eſt Deus in conſpectu ejus, inquinatæ ſunt viæ ejus in omni tempore: auferantur (5) judicia ejus a facie ejus*. Cum igitur tu dicis: *Bene facimus tollere epiſcopos illos, qui confitentur ſe tenere fidem apud Niciam ſcriptam, &* Pſ. ix. 3. poſt 11.

con-

NOTÆ.

1 Senſus obſcurus; forte *ut poſſis uſque vermes fauciare*; vel, *tu vermes*, pro *vermis*, *fauciare Chriſtianos, ut non poſſint eſſe veri Chriſtiani*.

2 *Derelinquere populum Deum*. Vatic.

3 Id eſt, *in ictu oculi exſtinguere*. Til, & la Cerda.

4 Ita Hebr. Septuag. & Vulgata. Verſ. Ant. demit *non*.

5 Unus Lucifer legit *auferantur*; ubique *auferuntur*.

1 Id

initio, nec timens aliquam (9) *veniam* [illegible] *cet tibi: Quid feciſti ? aut quis ſtabit contra judicium tuum ?* Similiter & tibi parcitur, Conſtanti, ut agas pœnitentiam, aut eorum intereas exemplo, qui cum ſciti (10) fuiſſent a Deo, quod non eſſent acturi pœnitentiam, quod non fuiſſent ſemet converſuri ad Deum, propterea fuerit (11) ab initio malignum, tamen pepercerit eis, & non ſtatim ut deliquerunt eos puniverit. Ne igitur dicas, *Si non bene agerem, numquam profecto mihi Deus pepercifſet*; quando videas conſceleratis tuis diu pœnitentiæ locum exhibitum, ut tandem malorum factorum ſuorum vi-

NOTÆ.

1 Id eſt, *Epiſcopi Catholici*.

2 Vide notata paullo ſuperius.

3 Eadem hic eſt & Ant. Verſ. & Vulg. nonnihil tamen ab utraque differt Luciferi locus.

4 *Exerrarint partibus*. Latin. & ita corrigit etiam Sabat. ad Græc. Διὰ τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις. Ubi vero Nobilius legerit *partibus* apud Luciferum, haud divinari licet, cum neque ex Pariſienſ. neque ex Lugdunenſ. in Biblioth. PP. edit. id deprehendatur.

5 Septuag. πολίταις.

6 *Peregrinationes*. Vatic.

7 *In partes* legit Sabat.

8 Sabat. in Lugdunenſi edit., qua uſus eſt, legit, *non quia*; uti etiam in Græco, *quia* demto: ſed prima editio Pariſienſ. habet, *numquid*; idque retinemus.

9 *Aliquam* retinemus cum Sabat. licet mendum videatur typographi, & in Græco ſit τινά. Perſtat tamen ſub dictione utraque ſenſus.

10 Id eſt, *quos, cum Deus ſciviſſet delictorum ſuorum pœnitentiam minime acturos*. Til.

11 *Quod ſemen fuerit*. Latin. Forte, *propterea quod fuerint ab initio maligni*. Til. & la Cerda. Lucifer reſpicit verba paullo ſuperius ex lib. Sapient. exſcripta.

1 Vi-

Digitized by Google

... erunt tamquam palea quæ a vento rapitur, aut tamquam pulvis, qui a tempeſtate volvitur; videant (10) *autem oculi illorum mortem*. Cum hæc ſciam Dominum de illis dixiſſe, *Scitote* (11) *quia nemo*

NOTÆ.

1 Vide hoc ipſum teſtimonium paullo ſuperius, ubi variant quædam.

2 Octo enim & decem ſuper trecentos fuerunt Nicæni Concilii Patres.

3 Ab anno ſcil. 350. exſtincto Conſtante.

4 Verſ. Ant. *Audite ſermones meos ..... & tenentur carnes meæ doloribus : Quare ..... domus eorum abundantes, & timor nuſquam ..... vaccæ eorum concipientes non abortant, & feta eorum ſalvavit, & peperit ..... ſicut vetuſtæ oves eorum ; & parvuli eorum ludo ſe provocant : tenent pſalterium & citharam, & lætantur ad vocem organi : & finierunt in bonis vitam ſuam ..... dicunt autem Domino : diſcede a nobis, noſſe vias tuas nolumus ..... Imo vero ..... dolores autem tenebunt eos ab ira. Et erunt ſicut palea in vento, & ſicut pulvis quem abſtulit turbo ..... videant oculi ejus necem ſuam.*

5 Senſum ſingularem hujus loci in Luciferiana verſione indicat quodammodo Scholiaſt. Græcus apud Nobilium : *μετὰ σπουδῆς ἐρῶ, ϗ συντόμως ἐπιμνησθήσομαι τῶν μελλόντων ἐνδέχεσθαι*, *quid impii vivunt* &c. nam Nobilii conſequens interpretatio ad rem non eſſe videtur. Sabat. legit, *Cogunt loqui : Ut impii*, omiſſo *me* & *quid*.

6 Βοῶν. Septuag.

7 Ita Symm. *οὐκ ἐξέτρωσε*, pro *abortum non paſſa eſt*. Til.

8 Cum Septuag. *μένουσι δὲ ὡς πρόβατα αἰώνια*.

9 Septuag. *ἀναλαβόντες ψαλτήριον*. Aquila, præpoſito in Hexapl. aſteriſco, *ὀργάνου*. Cetera omnino Lucifero peculiaria.

10 Pro *videbunt*. Til. ut in Vulg.

11 Hiſce Lucifer ſenſum Job explicat

G in

Digitized by Google

cum paſtoribus rapuerunt, & pecora orphanorum [illegible] *pigneraverunt, agrum non ſuum ante tempus demeſſi ſunt, & coegerunt homines in vineis ſuis gratis operari, & multos deſpoliaverunt, & eſurientibus panem abſtulerunt, & in faucibus multis obſederunt, & non intellexerunt viam*
Ibid. 18. *juſtitiæ. Maledicatur pars illorum in terris. Quæ* (5) *eſt enim ſpes impiis*
Ib. xxvii. 8. Ibid. 14. *hominibus, aut quem aditum poſſunt habere apud Dominum? Sed &* (6) *ſi* (7) *corroboraverint, ad egentiam venient, & qui remanſerint ex illis, mala morte morientur, & viduis illorum nemo miſerebitur, & ſi collexerint aurum aut argentum tamquam lutum, hæc omnia juſti poſſidebunt.* Ne itaque jam digneris injuſte tibi blandiri, imperator, quia cum ſis talis, qualem adſe-

NOTÆ.

in iis verbis: *Audite me, quoniam dolores vulneris mei cogunt me loqui.*

1 Locus mutilus. Forte *certis pœnis*. Latinius. Verum ſi *certis* pro *aliquibus* intelligatur, ſenſus erit integer.

2 *Credo*. Vatic.

3 Verſ. Ant. *Supervenirent mihi tenebræ, & ante faciem meam tegeret caligo.*

4 Verſ. Ant. *Dominum non latuerunt horæ, impii autem neſcierunt dies ejus? Finem tranſgreſſi ſunt: gregem cum paſtore rapientes paverunt. Jumentum pupillorum abegerunt ..... demeſſuerunt: infirmi vineas impiorum abſque mercede & cibo coluerunt. Nudos multos fecerunt ..... & eſurientium ..... in anguſtiis inique inſidiati ſunt, viam autem juſtitiæ ignoraverunt.*

5 Verſ. Ant. *Quæ enim ſpes eſt impio, quia exſpectat, & confidit in Domino ſi forte ſalvatur.*

6 Verſ. Ant. *Si autem & juvenes facti fuerint ..... & qui circa eum ſunt, morte morientur, ... quod ſi & collegerit ut terram argentum, & velut lutum paraverit aurum ..... conſequentur.*

(7) *Si ſe corroboraverint* legit Sabat. & infra *collegerint* pro *collexerint*.

1 Verſ.

Digitized by Google

uem a malis emergere per pœnitentiam, per veram ſatisfactionem. *Numquid* (5) *ſuſtinentiam bonitatis ejus & patientiam contemnis, ignorans quoniam bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem ſecundum duritiam tuam, & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum operam ejus.* Redi, Conſtanti, ad Deum: contra interni tui hoſtis latrocinium ſume pœnitentiæ arma; ſuge adulatorum, qui tibi non fuerint dignati quæ ſe habent dicere, perniciosam laudem; memento ore Iſaiæ dixiſſe Dominum: (6) *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & ſemitam pedum veſtrorum turbant.* Crede in unicum Dei Filium, accipe veniam tuorum ſce-

Rom. ii. 4.

Iſ. iii. 12.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Convertimini ..... in jejunio, in cilicio .... & ſcindite* &c. *Scindite* etiam in Lucifero legit Sabat.

2 Fortè ex ſenſu verborum Joelis hæc repetit, cum nullibi licuerit hunc textum invenire.

3 Senſum hic reſtituit Latin. inſerto verbo *Audi*. Nos cum Vatic. verbum *Reminiſcere* ſubjicimus, quod in edit. deerat.

4 Verſ. Ant. *peccatoris*. Unus Cyprianus in lib. de lapſ. convenit cum Lucifero.

5 Verſ. Ant. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas .... ſecundum opera.*

6 Verſ. Ant. *Qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, & vias pedum veſtrorum diſturbant.*

Digitized by Google

3 Verſ. Ant. *Convertimini ..... quia miſericors & miſerator eſt, patiens .... pœ-*

[illegible]
pra pag. 41. lin. 24.

S. P.

Digitized by Google

[illegible], cujus animi atque es impudentiæ judicandi Dei ſervos (2) eam dare formam, quæ non fuiſſet de lege veniens Domini? Nec timuiſti, ne fuiſſet dictum ad Deum a nobis de te, quomodo fuerat dictum de refuga illo angelo: *Serpens ſuaſit me; Conſtantius imperator ſeduxit nos; credidimus ei, cum arbitrati fuiſſe hominem*. Nonne (3) videre potuiſti, quia poſſis tali percuti Dei indignantis ſententia, qua percuſſus videtur & ſerpens? cui dicitur: *Quia* (4) *tu feciſti hoc, maledictus* Ibid. 14.
tu ab omnibus pecudibus, & ab omnibus beſtiis terræ, quæ ſunt ſuper terram: *ſu-*

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Et vocavit Dominus Deus .... & dixit illi: Ubi es? & dixit ei: Vocem tuam audivi deambulantis .... & timui quia .... & dixit illi: Quis nunciavit .... niſi a ligno quod præceperam tibi tantum ne ex eo manducares, ab eo ediſti? .... quam dediſti mecum, hæc .... & edi. Et dixit Dominus Deus .... ſerpens ſeduxit me* &c.

2 *Servis*. Vatic.

3 *Non*. Id.

4 Verſ. Ant. *Quia feciſti hoc .... ab omnibus pecoribus, & ab omnibus beſtiis, quæ .... ſuper pectus tuum .... ambulabis .... omnes dies ... Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen ejus: ipſa tibi ſervabit caput, & tu ſervabis ejus calcaneum.*

1 Sen-

Digitized by Google

obtulit & ipſe de primitiis ovium ſuarum, & reſpexit Deus ſuper ... *ſuper munera ejus, ſuper Cain vero & ſuper ſacrificia ejus non reſpexit: & contriſtatus eſt Cain valde, & concidit vultus ejus. Et dixit Dominus Deus*

ad

NOTÆ.

1 Senſus eſt de Chriſto. *Til.*

2 *Non.* Vatic.

3 Propter edictum pacificatorium a Conſtantio Ariano promulgatum prætextu pacis cum fratre Conſtante natu minore, qui Catholicus erat, ut poſtea videbitur. *Til.* Sed non hic hujus loci ſenſus. Scripſit Lucifer hoſce libros poſt Mediolanenſe Concilium anni 355., in quo cum Athanaſii abſentis damnationi ſubſcribere noluiſſet, in exſilium pulſus fuit cum aliis Epiſcopis Catholicis, forte in Cappadociam, qui primus exſilii locus; anno vero 349. Athanaſius Alexandrinæ Eccleſiæ reſtitutus jam fuerat a Conſtantio, qui Conſtantis metu ad id ſe adduci paſſus eſt. Cum igitur ait Lucifer, Conſtantium *pacis cauſsa* id eſſe molitum, ut Athanaſius damnaretur ab Epiſcopis Catholicis in Concilio Mediolanenſi, id intelligit, Athanaſii damnationem, tamquam pacandæ Eccleſiæ prætextum, ab Imperatore propoſitam fuiſſe.

4 Ablativus eſt abſolutus more Græcorum, quem uſurpat pro plurali, *inſpectis operibus tuis*; quo ſæpe numero utitur tam in nominativo, quam in accuſativo caſibus. *Til.*

5 *Proclamanti*. Vatic. Quod nos dicimus *appellantem*. Participium eſt alibi ab auctore repetitum, verum in activa voce, his verbis: *Si juſtum eſt judicium audiri ſe proclamantem*, id eſt *appellantem* de judicis iniqua ſententia, quam videlicet perverſe adverſus Athanaſium tulerat Conſtantius. *Til.*

6 *Sumere ſententiam* dicit, pro *condemnari*. *Sumit* ergo *ſententiam*, id eſt *condemnatur* a Domino, qui quidem dat nobis formam judicandi, poſteaquam audiverimus, & diligenter percontati fuerimus. Quemadmodum dixit ſerpenti: *Quia tu feciſti hoc, maledictus ab omnibus pecudibus terræ &c.* Til. & la Cerda.

7 Verſ. Ant. *Operabatur*.

1 Pe-

Moyſen inveneris dixiſſe : *Venit ad me populus quærens judicium a Domino*(8). Si populus iccirco ad nos confluit, ut ſecundum Dei legem judicetur, cur tu inquies, *Damnate innocentem*? Itaque cum hoc præceptum, quod prolatum eſt a te, non ſit veniens ex lege Dei, ſed ſit plane ex voluntate firmatum diaboli, tandem intellige, quiſnam ſis. Uxor Loth converſa in ſalem eſt, quod implere nequiverit imperata; nobis, credo, interventu tuo, quia videlicet ſis rex Romani imperii, nihil accideret malorum, ſi falſis prægravatum criminibus damnaremus. Sacra ſcriptura in Exodo, *Moyſes*, inquit, *aſcendit in montem Dei & vocavit* Ib. xix. 3.

Ibid.

eum

NOTÆ.

8 Peculiaris omnino eſt apud ſolum Luciferum hujus verſiculi verſio, cujus nulla in Græcis, Latiniſque Bibliis indicia, neque ex Patribus, aut Interpretibus licuit reperire. Verſ. Ant. *Nonne ſi recte offeras, recte autem non dividas, peccaſti? Quieſce*, &c.

2 *Dicis*. Vatic.

3 Verſ. Ant. *pabuli*.

4 *Verum carnem in ſanguine animæ ſuæ*. Eadem. Græc. caret *ſuæ*, uti Lucif.

5 Verſ. Ant. *Et de manu hominis fratris exquiram* &c.

6 Verſ. Ant. *Effundetur anima ejus*. Abeſt a Græco, uti a Lucif. *anima ejus*.

7 Verſ. Ant. *Inquirere*.

8 Supra, *a Deo*.

1 Græc,

percutiendos, apoſtolicam deſerendam fidem, & tuam incipiendam per-
fidiam (6). Cur hæc, quæ mandatis Domini adverſantur, fieri præcipiendum putaſti? cum etiam in Levitico Dominum memineris dixiſſe ad Moyſen: *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Ego Dominus Deus veſter, ſecundum ſtudia terræ Ægypti, in qua inhabitaſtis, in ea non facietis, & ſe-*

Lev. xviii. 2.

NOTÆ.

1 Græc. ἱεράτευμα. Verſ. Ant. *ſanctiſſimum*.

2 Sab. legit *pluribus*, ut in Verſ. Ant.

3 Verſ. Ant. *Non apponeris cum multitudine declinare cum pluribus .... & pauperis non miſereberis* &c.

4 Ita Verſ. Ant. Septuag. ὥστε ἐκκλῖναι. Sed Coteler. Tom. 1. Monum. Eccl. Græc. Luciferi verſionem cum Græco Complut. convenire annotat pag. 5. ὥστε ἐκκλῖναι.

5 Septuag. λυμανεῖται. Lucifer videtur legiſſe λοιμανεῖται a λοιμός, *peſtis*. Cotel. ibid.

6 Sunt, qui cenſent, Luciferum, cum *perfidiam*, *blaſphemiam*, *idololatriam* Conſtantii nominat, ab eo intelligi epiſtolam, quam pravitatis, ac falſitatis plenam ſubſcribendam propoſuit Epiſcopis Catholicis in Eccleſia Mediolanenſi ad Concilium celebrandum adunatis an. 355. Hoc eſt veri ſimilius; & de hac, ſeu potius *edicto* iiſdem a Conſtantio propoſito, ut inferius Lucifer ipſe illud appellat, vide notationes in lib. *de non conven. cum hæretic.* Simpliciori tamen ſenſu intellige Arianam hæreſim, quam fere ubique hiſce nominibus diſtinguit. Hieronymus a Prato in Diatriba de geſtis Liberii §. 10. præpoſita Opp. S. Damaſi cenſet *idololatriæ* verbo innui Formulam Fidei Ariminenſem; alii Formulam Sirmienſem Arianam; ſed cum Lucifer geſta præcipue ſpectet Mediolanenſis Concilii, neutram ab eo indicari exiſtimo in hiſce libris; utraque enim poſt Concilium illud edita fuit; licet Lucifer poſt Ariminenſe, & Sirmienſia Concilia libros pro Athanaſio ſcripſerit.

1 Con-

Digitized by Google

[illegible] rogari necem , & cum te contemtum advertiſſes, tetendiſti temet ad genera omnia ingerenda pœnarum . Dicit Deus : *A facie (9) divitis ne timeas* , *& honorabis faciem* Ibid. 32. *presbyteri*, *& timebis Dominum Deum tuum*. *Ego ſum Dominus Deus tuus* . Et tu timeri te potuiſſe es arbitratus, & exhonorari Athanaſium, quem Deus præceperit honorandum ? Non legeras dixiſſe Deum: *Non facie-* Ibid. 35. *tis*

N O T Æ.

1 *Conſcriptos juſtum eſſe*. Vat. .

2 Videntur hæc e duplici ejuſdem ſaltem cap. verſiculo deſumta ; ſed nullibi ea, quæ priora, licuit reperire etiam Sabat. qui propterea ſub eodem Ỳ. 11. utraque collocavit : & priora quidem di[illegible]erunt ab Ant. Verſ. , quam ex Auguſtino hic ille exhibuit , poſteriora fere conveniunt.

3 Sæpiſſime variat perſonas , & numeros tam in allegatione Scripturarum , quam in contextu orationis ; ut , *Ego ſum Dominus Deus veſter* , *non nocebis proximo tuo:* deinde ſubdit, *Non facietis iniquum in judicio* . Til. Verum ita legitur etiam in Græco.

4 *Tuum* omittit Sabat.

5 Sabat. legit *facies* ex edit. Lugdun. in Biblioth. SS. PP. Græc. ποιήσετε , ut in edit. Pariſienſi.

6 Pro *non odio proſequeris*, aut *habebis fratrem tuum*. Til. & la Cerda.

7 Verſ. Ant. *Non odio habebis ..... in animo tuo*, *arguendo argues*.

8 Vide ab Imperatore deferri Epiſcopis judicium ſanguinolentum , & hujus fit mentio toto hoc libro. *Til.*

9 Verſ. Ant. *A facie ſenioris exſurges*, *& honorabis perſonam* &c. Græc. πρόσωπον cum Lucif. Suſpicor tamen priora verba , *a facie divitis ne timeas*, repetita eſſe, quod ad ſententiam ſpectat, ex Ỳ. 15. ejuſdem cap. *neque miratus fueris ad perſonam potentis*.

quanto magis præter Deum neminem metuere condecet, qui non terras Chananæorum, Jebuſæorum, & Gergeſæorum, atque Amorrhæorum ſimus deſiderantes conſequi, ſed cæleſtia regna, ſed Dei perpetuum amorem? Quomodo etenim vigor inanis dignitatis tuæ nos ab hoc potuit aut poteſt propoſito flectere, cum præter Deum ſtatuerimus metuendum neminem? Non ſumus Chriſtiani ex illis, qui dixerunt: *Propter quod odiit nos Dominus, eduxit nos de terra Ægypti, tradere nos in manus Amorrhæorum, & diſperdere nos*; ſed ſumus ex illis, qui dixerunt, ac dicunt ad Deum: *Propter te* (5) *occidimur tota die, æſtimati ſumus, ut oves occiſionis, ſed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos.* Non timuimus, neque timemus minas tuas nos, qui novimus nihil poſſe Deo reſiſtere, ne ut illi pereamus, qui audiunt a Moyſe: *Fratres veſtri averterunt cor veſtrum dicentes: Gens magna eſt &* (6) *dura multa & potentior vobis, & civitates magnæ, & muratæ uſque ad cælum, ſed & filios gigantum vidimus illic.* Non timemus gladium tuum Chriſtiani, qui

Ibid. 17.

Rom. VIII. 36.

Deut. I. 28.

NOTÆ.

1 *Non audiri*. Latin. & recte.
2 *Juſtæ*. Til.
3 *Sumas* omittit Sab.
4 *Deus* omittitur a Sabat. & legitur in Græco.
5 Verſ. Ant. *morte afficimur*.
6 Pro *multum dura & aſpera*, ſuo more & Græcorum, qui ſæpiſſime utuntur hujuſmodi adjectivis pro adverbiis: vel adponenda virgula ante *multa*, ut legatur *gens magna & dura, multa & potentior*. Til. & la Cerda, & recte; Græcus enim habet, ἔθνος μέγα, καὶ πολὺ &c.

1 *Id*

Digitized by Google

... ſurſum & eorum quæ ſunt in terra deorſum , & quæcumque ſunt in aquis ſubtus terram: non adorabis illa , neque ſervies eis , quoniam ego ſum Dominus Deus tuus, Deus zelans, reddens peccata patrum in filiis , in tertiam & quartam progeniem , eis qui oderunt me , & faciens miſericordiam in millibus his qui diligunt me, & his qui cuſtodiunt præcepta mea. Et hæc dicis divina mandata calcanda : Suſcipite idololatriam meam, derelinquite Deum , interficite inimicum meum , non Dei , Athanaſium , quo poſſitis inveniri inter eos, qui oderunt Deum , quibus promiſerit ſe in tertiam & quartam progeniem redditurum ; date operam , ne cum illis diligamini a Deo, propter quos dicit : *Faciens miſericordiam in* (4) *millia his qui diligunt me, & his qui cuſtodiunt præcepta mea* . Conſpicis , prudentiſſime imperator , hoc tibi bonum videri, quod ſit malum , & hoc malum quod bonum . Aut negabis bonum , aut negabis bona te ma- Ibid 10.

NOTÆ.

1 Id eſt, *numquam Moyſes hæc verba illis addidiſſet , numquam ſermones ad illos proſequutus fuiſſet* . Til.

2 Sabat. legit *ambulaſtis* , & infra *ambularetis in eo* .

3 Sabat. legit *omnium* . Græc. eſt παντός.

4 Paullo ſuperius dixit *in millibus* ; hic ad Græc. εἰς χιλιάδας.

Digitized by Google

Ib. d. 5. Et infra : *Produces virum illum, aut mulierem illam, & lapidabitis eos in lapidibus, & morientur: in duobus teſtibus, aut in tribus morietur. Moriens, non morietur in uno teſte; & manus teſtium erit ſuper eum in primis ad occidendum illum, & manus totius plebis poſtremo: & tolles malignum ex vobis ipſis*. Si non es, Conſtanti, currens cum maledictis, cur non mandatis Dei ſervi paruiſti Moyſis? Cur cum ille dicat, duobus tribusve teſtibus etiam idololatram perire, tu nec quidem audientiam volueris præberi viro Deo dicato, eique negare feciſti audientiam, cui ſis traditus a Deo? ei, inquam, cui ſi juſta defendenti reſtiteris, morte mori juſſus ore fueris Moyſis? Ut enim judicia ſacerdotis maneant inviolata, dicit ſic:

Ib. d. 8. *Exſurgens aſcendes in locum quemcumque* (3) *elegerit Dominus Deus tuus invocari nomen ejus ibi: & loquere* (4) *ad ſacerdotes, levitas, aut ad judicem, quicumque factus fuerit in diebus illis: & requirentes nuntiabunt tibi judicium. Et facies ſecundum omne præceptum quodcumque nuntiaverint tibi, qui ſunt in loco illo, in quo elegit Dominus Deus tuus invocari nomen illius ibi, & obſerva te nimis: facies ſecundum omnia quæcumque conſtituerunt* (5) *tibi; ſecundum legem, & ſecundum judicium, quodcumque dixerint, fa-*

N O T Æ.

1 Pro *cuſtodi*; infinitivus pro imperativo. *Til.* Sabat. legit *cuſtodite*; Græc. eſt φυλάξαι; ſed mendum eſſe exiſtimo in Pariſienſi noſtra edit.

2 *Tranſire teſtamentum*. Latin. propius ad Græc. παρελθεῖν τὴν διαθήκην.

3 Sabat. *quocumque*.

4 *Venies*. Latin. ex Græco ἐλεύσῃ.

5 *Conſtituerint* habet Sabat.

1 Verſ.

(2) revocet nos in Ægyptum, hoc eſt, Ibid. 16.
ad idolorum cultum; quaſi dicat: Quis es tu, inquam, qui tibi uſurpaſti hanc auctoritatem, quam tibi Deus non tradidlt, & ſi traderet, & inter (3) te eſſe permitteret, primo in loco Chriſtianum te eſſe oportuerat, quia ſcelus eſſet alienigenam Dei ſervos judicare, inimicum religionis domeſticos Dei. Deinde ſi fuiſſes Chriſtianus, & te participem cenſuiſſet Deus ſacerdotibus fieri ad gerendum (4) populum ejus, accipe qualem te eſſe præceperit in Deuteronomio. *Et erit cum* Ibid. 18.
ſederit in principatu ſuo, ſcribe (5) bæc in libro ante ſacerdotes & levitas, & erit cum ipſo, & legetis eis omnes dies vitæ ejus, ut diſcant timere Domi-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *principes* cum Græco mſ. Alex. Lucifer cum Græc. mſ. Oxon. & edit. Ald. ac Complut. ἄρχοντα. Ceterum quædam alia variant in hoc textu.

2 Omittitur hoc teſtimonium a Sabat. ineſt tamen Græc. Septuag., quod parum differt a verſione Lucif. μὴ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Αἴγυπτον.

3 Id eſt, *apud te eſſe*, *in tua poteſtate*, *atque arbitrio*, *penes te*. Dura eſt, ac rudis admodum locutio, qua ſæpiſſime utitur. Til. *In te*. Latin.

4 *Regendum*. Latin. Id eſt *ad regendum*, *ac gubernandum populum ejus*; ubi *gerere* pro *gubernare* & *regere* uſurpat: vel forte reponi debet *regendum*, quod immutatum eſt librarii vitio. *Til. & la Cerda*.

5 Apud Sabat. *Scribet ..... & leget eum omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum ..... a fratribus ſuis &c.* omnino ferme cum Græco.

1 *Ei*.

Digitized by Google

& auferes (3) *iniquum ex vobis ipſis, & ...*

nent amplius facere verbum malignum hoc in vobis . Non parces oculis tuis ſuper eum, animam pro anima , oculum pro oculo, dentem pro dente , manum pro manu, pedem pro pede . Cum cernas hæc fieri , de te , homicida , Deum ſtatuiſſe dicas. Quæſo, quid ſit aliud dicere, *Damnate eum, quem ſcitis innocentem, facite contra Dei mandata*; niſi, *evellite corda, tollite vobiſmet ſenſus, ultro jugulate veſtras animas, licet videntes quia fovea ſit, fingite vos cæcos, præcipiteſque voſmet date in æternam voraginem , mergite in eam foveam, a qua non vos eripi poſſe cernitis , vobis ipſis vitam auferte, ſumite perpetuam mortem ?* Quid eſt aliud dicere , *Fac quod Deus fieri prohibuit* , niſi, *eſtote inimici Deo , acquirite vobis diabolum amicum , date operam ne conſequamini paradiſum , ne denique regnum cælorum quod vobis promiſit , ſi mandata ejus ſervaveritis, Deus: amate inferna, diligite ſtagnum ardentem , deſiderate eſſe cum omnibus, qui ſunt ſemper dantes pœnas , deſiderate dici homines diaboli* . Hæc ſunt præmia , quæ tua egregia conquirunt conſilia , hæc illa optima quæ mortem pariunt ſempiternam , hæc quæ demergunt (4) hominem cælo jam proximum ad inferna . Adhuc non ſciebas
Ib. xxv. 13. ſcriptum, ut ad hæc nos rogares mala gerenda ? *Non erit in ſacco tuo pondus & pondus, majus aut minus: non erit in domo tua menſura & menſu-*

ſu-

NOTÆ.

1 *Ei* . Til. & la Cerda.

2 Deeſt *teſtis* apud Sabat. ſed Græc. *μάρτυς ἄδ.*

3 Sabat. legit *auferetis* . Græc. eſt *ἐξαρεῖς*, *auferes* , ut in noſtra edit.

4 *Demergant* . Vatic.

1 *In*

propter iniquitatem ſtudiorum tuorum . Si non ſunt mala ſtudia falſa mittere crimina, perſequi Dei cultores, Dei idololatriam introducere in eccleſiam, manu militari jugulare credentes in unicum Dei Filium , poterunt hæc maledicta non te ac tecum apprehendere currentes . Convocaſti nos ad Dei ſacerdotem jugulandum , ad eum interimendum, per quem te præcepta ſua audire ſanxerit Deus . *Et ſcripſit Moyſes verba legis hujus in libro , & dedit eum ſacerdotibus & levitis , qui tollunt arcam teſtamenti Domini, & presbyteriis* (5) *Iſrael . Et mandavit eis Moyſes in illa die, dicens: Poſt ſeptem annos in tempore anni remiſſionis in die feſto ſcenopegiæ in coeundo omnem Iſrael apparere in conſpectu Domini Dei tui , in loco quem elegerit , legetis hanc legem in conſpectu Iſrael , in auribus eorum, convocatis in eccleſiam viris & mulieribus, & natis, & proſelyto* (6) , *qui fuerit in civitatibus veſtris, ut audiant & diſcant timere Dominum Deum* Ib. xxxi 9

ve-

NOTÆ.

1 *In ſortem*, apud Sabat.

2 *Abominabilis cum eſſe ſacris referatur litteris*. Vatic.

3 *Audieris .... Dei tui*, apud Sabat. & *ut cuſtodias & facias*. Græc. in mſs. Alex. & Oxon. φυλάσσειν & ποιεῖν.

4 Thlipſen, *afflictionem*, a Græco θλῖψιν; unde facile intelligitur, eos vulgo ſic locutos, & plerumque græcizare; in inſula enim, in qua Lucifer morabatur, idioma Græcanicum uſurpabant. *La Cerda*.

5 *Presbyteris*. Vatic. & apud Sabat.

6 Ita Græc. Sabat. *proſelytis*.

1 *Et*

fueritis veſtigio pedum tuorum (5), *vobis dabo illum* , *ſicut dixeram Moyſi* ; *deſertum & ante Libanum uſque ad flumen Euphratem* (6) *& uſque ad mare magnum*, *uſque ad ſolis occaſum*, *erunt fines termini veſtri*. *Non reſiſtet homo in conſpectu tuo per omnes dies vitæ tuæ* , *& ſicut eram cum Moyſe*, *ſic ero tecum*, *& non derelinquam te*, *neque deſpiciam te* . Numquid poteſt Deus eſſe cum inimico ſuo Georgio ? numquid ei quem non ordinaverit, quem non elegerit, poterit eſſe propitius ? Talis eſt Georgius , qualis fuerat Arius, quales qui ſunt Valens (7) & Urſacius , vel ad quem

NOTÆ.

1 *Et corpoſtatam* , & in ſimilibus vide compoſitionem ex Græco, & Latino; quod libellum hunc vulgari loquendi modo conſcriptum declarat. *Til.*

2 Georgius Cappadox a Conſtantio Imperatore in Eccleſiam Alexandrinam intruſus an. *356.*, pulſo Athanaſio, *per tempus quadrageſimæ* , uti Athanaſius teſtatur in Apologia de fuga ſua. *Monſtroſus Cappadox* appellatur a Nazianzeno in oratione de laudibus Athanaſii , ubi ſceleſtam ejus vitam deſcribit.

3 *Et corpore* , Latin. demit . Videntur tamen retinenda hæc verba , ita ut legatur *e corpore*, & ſenſus ſit, *tametſi Athanaſius e corpore ſolutus jam obiiſſet* &c.

4 *Allegiſſet* dixit pro *elegiſſet* , ſeu *vocaſſet*, aut *ab eo allectus fuiſſet* : ubi dignoſcitur verorum Epiſcoporum inſtitutionis forma, & quod Principi non licet inſtituere Antiſtites , & de manus impoſitione. *Til.*

5 *Veſtrorum* legit Sabat.

6 *Flumen magnum Euphratem* . Vatic. cum Græc. ἕως τοῦ ποταμοῦ μεγάλου &c.

7 Famoſiſſimi Arianæ partis ſectatores, Valens Murſæ, Urſacius Singiduni Epiſcopus.

1 Is

Digitized by Google

[illegible], qui manſerit & in Cain. Quæ te cauſſa ad hæc, Conſtanti, impulit gerenda, ut potentia regni tui ad tantam perductus ſuperbiam ſtatuiſſes eum necandum, quem Deus ſibi in ſacerdotali honore elegerit? Non inveneras in primo Regnorum (6) libro ſcriptum? *Non* (7) *glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque glorietur potens* Ier. ix 23.

tens

NOTÆ.

1 Is Eudoxius eſt, homo Arianus, Germaniciæ Antiſtes, ubi Lucifer aliquanto tempore exſulavit juſſu Conſtantii. *Adoxium* appellat per antiphraſim, id eſt, *inglorium*.

2 Litteras ſcilicet civium Alexandrinorum ad Conſtantium, quibus graviter de Georgii ſceleribus conqueſti ſunt. Vide Baronium ad an. 356.

3 Id eſt, *eximia atque egregia facta tua & opera*. Til.

4 *Eſſe advertas*. Vatic.

5 Pro *cuſtodi & fac*, infinitivus pro imperativo more Græcorum, quorum locutiones in talibus prorſus ſequitur. *Til.* Ita Græc. φυλάσσεσθαι καὶ ποιεῖν; ſed Sabat. legit, *cuſtodi & fac*.

6 Ita hos libros vocabant veteres, & non *Regum*, ut videre eſt apud Tertullianum, Cyprianum, Auguſtinum, & alios antiquos. *Til. & la Cerda*.

7 Legitur hoc teſtimonium in Vulg. apud Jerem. ix. 23. ſed exſtat etiam in lib. 1. Reg. 11. 10. apud Septuag. iccirco minime memoria lapſus eſt Lucifer, ut Latinius autumat. Igitur quo legitur modo apud Septuag. Verſ. Ant. ex mſ. Cod. S. Germani aliquantum differt a Luciferiana; habet enim; *Prudens in ſua prudentia, & non .... intelligere & cognoſcere Dominum*: ſed Græc. apud Theodor. ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, uti Lucifer, qui cum Cypr. lib. 3. teſtim. convenit. Sabatierius affert Luciferi verſionem

I in

digetur. Et ecce dies veniunt, & diſperdam (6) [illegible]

tris

NOTÆ.

in Jerem. cap. IX. 23. legitque ℣. 23. *& non glorietur fortis in fortitudine ſua, nec* &c. ut ipſe Lucifer infra lib. 2. pro S. Athanaſio; in ℣. autem 24. Verſ. Ant. exhibet ex Cypr. lib. 3. teſtim. in qua hæc differunt a Lucif. *Intelligere & noſſe, quoniam ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam, & judicium, & juſtitiam ſuper terram.*

1 Poſtquam Georgius Alexandrinam ſedem vi occupavit, id egiſſe videtur Conſtantius, ut Catholici Epiſcopi ejus facinus comprobarent; ſed reſtitit cum ceteris Lucifer; ideoque, hinc conjicimus, duriori exſilio multatum fuiſſe, & Eudoxio traditum Germaniciæ Epiſcopo, & Catholicorum hoſti infenſiſſimo; qua propterea in urbe alterum exſilium perpeſſus ſit.

2 Verſ. Ant. *Ad Heli ..... Revelans revelatus ſum ad domum patris tui, cum eſſent in terra Ægypti ſervi in domo Pharaonis. Et elegi domum patris tui ex omnibus ſceptris Iſrael mihi ſacerdotio fungi .... ad altare meum ..... & portarent* &c. Verum ex Hieronymo in epiſt. ad Marcellam Luciferi verſio ſupplenda omnino eſt ita, ut ſenſum efficiat: *& elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Iſrael mihi in ſacerdotium* &c. *Tribubus* ex Græco apud alium Interpretem in Hexapl. *ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν.*

3 Verſ. Ant. *Domui .... omnia quæ ſunt ignis filiorum ..... Et ut quid ..... & in ſacrificium meum impudenti ..... & glorificaſti ..... ſuper me, benedicere primitias omnis ſacrificii in Iſrael in conſpectu meo?* Hebr. vero habet *honoraſti*, uti Lucifer; & in Græco deeſt præpoſitio *in* nomini *Iſrael*, quod etiam Lucifer ſervat.

4 Verſ. Ant. *Dominus Deus .... tranſibunt .... & nunc dicit Dominus: Nequaquam: ſed glorificantes me glorificabo, & qui ſpernit me, ſpernetur.* In Græco *nequaquam mihi* cum Lucif. & *διαλείψεται, tranſibit.*

5 Pro *tranſibit*, ut dicit *deleam* pro *delebo*. Til. & la Cerda.

6 Verſ. Ant. *Exterminabo .... & ſemen domus patris tui ..... ſenior ..... Et virum exterminabo tibi ab altari meo ..... & defluat*

corde , diabolus ſtatueris ab hominibus cultoribus teneri Dei ? Cum hæc ita ſint , jam tuæ erit prudentiæ æſtimare , quid tibi agendum expediat, utrum ne hic corrigens errores tuos , conſecutus veniam tantorum ſcelerum , inter Dei inveniri ſtatuas domeſticos ; an redactus ad nihilum , ſicut promittit ſpernentibus ſe Dominus , incipias in perpetuum dare pœnas , quas dant hi quorum tenere delegeris itinera . Et ut plane videre poſſis, quæ te maneant pericula , propterea quod ſis exhonorans divinitatem , accipe Samueli etiam quæ dicantur propter Heli filios . *Et dixit Dominus ad Samuel : Ecce ego facio verba mea in* 1. Reg. III. 11.
Iſrael , & omnis qui audierit ea , tinnient utraque aures ejus, in illo die , quo ſuſcitabo ſuper Heli omnia quæ locutus ſum in domo ejus , & conſummabo quæ prædixi ei , quoniam ego ulciſcor in domo ejus uſque in æternum propter ini-

qui-

NOTÆ.

fluat . . . . & omnis qui ſuperaverit domus tuæ .... una die &c. Græc. πρεσβύτης, *ſenex* , & ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ , uti Lucifer , *in uno die* .

1 *Diſperdam tibi* . Vatic. uti in Græco .

2 *Gladio virorum* , demit Latin. , quæ verba deſunt & in Græcis Bibliis & Latinis.

3 Paullo ſupra idem Lucifer : *Qui honorificant me , honorificabo eos* .

4 Pro *nonne* ſuo more . *Til.*

5 *Quam Arii ædificaverit in corde diabolus* ; aut, *in corde diabolus ſtatueris* ; aut, *quam Arius ædificaverit in corde , tu diabolus* &c. Latin.

Digitized by Google

infra: *Expugnaverunt nos, & [illegible]* *fugit unuſquiſque in tabernaculum ſuum, & facta eſt plaga magna valde, & ceciderunt ex Iſrael triginta millia virorum: & arca Dei capta eſt, & ambo filii*
Ibid. 18. *Heli mortui ſunt.* Et infra: *Et vir properans acceſſit ad Heli, dixitque ei: Ego ſum qui veni de caſtris fugiens de prælio hodie. Et dixit Heli: Qui ſermo factus eſt filiole? Et reſpondit vir* (1), *& dixit: Fugit vir Iſrael a facie alienigenarum, & facta eſt plaga magna in populo, & ambo filii tui mortui ſunt, & arca Dei capta eſt. Et factum eſt cum audiſſet, Arca Dei capta eſt, cecidit ſupinus de ſella juxta portam, &* (3) *contribulatum eſt dorſum ejus, & mortuus eſt; quoniam ſenex erat & gravis homo, & ipſe judicabat in Iſrael viginti annis.* Si hæc mala Heli ſacerdoti & judici Iſraelitarum uno die venerunt, propterea quod non, ut fuerat dignum, ſuos caſtigaſſet filios, quid tibi religionis Dei deſtructori cernis venturum, iſto in loco probandum tibi cenſui. Quod enim ex Dei veniat voluntate, ut nos ejus ſervi ſubjiciamur vobis perſecutoribus noſtris, dixiſſe te non negabis; *Niſi noſtra fides, hoc eſt, hæc, quæ dicitur a Lucifero Ariana, fuiſſet catholica, numquam in omnes plebes accepiſſem poteſtatem.* Si ita eſt, potuit & illorum allophylorum, qui arcam ceperant Dei, quiſquam fuiſſe melior, quam eſt Dei cultor. Utique tu dicis fidem tuam, quam nos novimus hæreticam, hoc tibi præſtitiſſe: ſed & Maxentius,

Ne-

NOTÆ.

1 *Ophne* apud Sabat.
2 *Vir* abeſt a Sabat.
3 Id eſt, *confractum eſt, atque contuſum ex lapſu.* Til. & la Cerda.

1 Men-

Digitized by Google

… uſque ad …,
& contrivit illis mures in ſedibus, & fecerunt ſibi Gethæi ſedes pelliceas, & miſerunt arcam Dei in Aſcalonem. Et factum eſt, ut intravit arca Dei Iſrael in Aſcalonem, exclamaverunt Aſcalonenſes dicentes: Ut quid miſiſtis arcam Dei Iſrael ad nos, ut morti tradat nos, & populum noſtrum? & mittunt & convocant regulos alienigenarum, & dixerunt: Remittite (3) *arcam Dei Iſrael, & reducatur in locum ſuum, & non morti dabit nos, & populum noſtrum: quia acta eſt confuſio gravis in civitate tota, gravis valde, ut intravit arca Dei: & qui vivebant, & non ſunt mortui, percuſſi ſunt ſedibus ſuis: & aſcendit clamor civitatum uſque ad cælum.* Vides, Conſtanti, quomodo ſinat Deus noſter humiliatam videri religionem ſuam a vobis alienigenis, & eo quidem uſque humiliatam, donec etiam vos, perſecutores veræ religionis, videatis non eſſe Deum alium præter Deum noſtrum. Sed ut iterum ad Athanaſii redeam cauſſam; numquid non ſciebas ſcriptum in Regnorum libro primo: *Et Samuel judicabat populum Iſrael in omnibus ſanctificationibus*; ut imperandum putares per Domini ſacerdotes fuiſſe Ib. VII. 16.

da-

NOTÆ.

1 Mendoſe *reliquos*, uti Nobilius, & Sabat. animadvertunt; corrigendum itaque *regulos*, in Græco *σατράπας*; & paullo inferius idem Lucifer repetit *regulos*.

2 *Facta eſt*. Latin.

3 Sabat. *remitte*. Græc. in plurali, ſed alio verbo *ἐξαποστείλατε*, *emittite*.

1 Pro

bes, ſed feras, ſed belluas, atque [illegible]

hoc, quod Athanaſium injuſte perſequeris, non eris Sauli comparandus ? quando ſis ita jugulare cupiens innocentem Athanaſium, quomodo & ille fuerit interficere deſiderans, non ſolum Samuelem, ſed & David. Eos Saul nempe interficere minabatur, cum quibus cognoſcebat eſſe Deum. *Et vidit*, inquit ſcriptura, *Saul, quoniam Dominus cum David eſt, & omnis Iſrael diligebat eum: & magis adjecit Saul timere a facie David. Et loquutus eſt Saul ad Jonathan filium ſuum, & ad omnes pueros ſuos, occidere David*. Reſponde, imperator impudentiſſime, ſi hæc gerere poteſt Dei habens ſpiritum. Quo Saul cœpit hæc gerere tempore ? nempe quo per Samuel maledictus reprobatus eſt; eodem etenim tempore ſcriptum eſt, receſſiſſe Dominum ab eo, cum David vero fuiſſe. Quibus rebus probatur vos eſſe Arianos ſine ſpiritu Dei, qui perſequimini Athanaſium virum plenum Spiritu ſancto. *Et erat*, inquit, *David in omnibus viis ſuis ſapiens, & Dominus erat cum illo, & omnis Iſrael & Juda diligebant David*. Igitur ut ea te agere poſſis cognoſcere circa Athanaſium, quæ egerit Saul circa David, accipe ſcriptum: *Et Jonathan filius Saul diligebat David valde, & indicavit Jonatha David dicens: Saul quærit occidere te*. Et infra: *Et loquutus eſt Jonatha ad patrem ſuum*

Ib. xviii. 28. — Ib. xix. 1. — Ib. xviii. 14. — Ib. xix. 2. — Ibid. 4.

NOTÆ.

1 Pro *quia*, & aliquando pro *cum*, ut ſuo loco dicetur. *Til.* & la Cerda. Et *quia* pro *cur*: *ſi juſtum non eſt, quia cogis facere nos eam rem* &c. La Cerda.

2 Apud Sabat. *ego expello*, ut in lib. *de Regibus apoſtaticis*. Vide ſup. pag. 33. ubi quædam alia variant in hoc textu.

3 Se-

es omnis domus patris tui. Et infra : *Et dixit rex curſoribus , et ſtantibus* Ibid. 17.
ſibi : Adducite , et occidite ſacerdotes Domini , quoniam manus eorum cum David eſt , quoniam cognoverant quod David fugeret , et non (2) *decooperuerunt aurem meam . Et noluerunt pueri regis ingerere manus ſuas adverſus ſacerdotes Domini* . Quid dicis, æquiſſime rex ? ſi illi regis pueri noluiſſe referuntur obedire imperio regis , ſi illi contemſiſſe monſtrantur præcepta Saul, ne contra Dei feciſſent mandata , nos epiſcopos fuerat dignum Domini calcantes præcepta , implere tua ſacrilegi homicidæ ? Iccirco ergo nos dignaris perſequi , quia non Domini mandatis tua anteponamus . Hæc fecit & Saul, quæ ita eſſe probat ſacra ſcriptura dicens:
Et dixit Saul ad Doeg : Converte te in obviam ſacerdotibus Domini . Et converſus Ibid. 18.
eſt Doeg Syrus , et mortificavit (3) *ipſe ſacerdotes Domini , et occidit illa die trecentos quinque viros , et omnes portantes ephod , et Oben* (4) *civitatem ſa-*

NOTÆ.

1 *Sedebat* . Latin. cum Græco & Vulg.

2 *Non* abeſt a lect. Sabat.

3 Id eſt, *morti tradidit , morti mulctavit , & interfecit* , quemadmodum ipſe poſtea explicat linea ſequenti ; *& occidit illa die trecentos quinque viros* : unde nomen *mortificationis* , quo inferius utitur ; *quoniam filii mortificationis eſtis* , id eſt , *eſtis filii mortis ; digni* videlicet , *quibus mors inferatur , quia dominum veſtrum Chriſtum Domini non cuſtodiviſtis* . Til. & la Cerda.

4 Hujuſmodi propria nomina ut hic a noſtris Bibliis ſunt fere omnia diverſa , ita etiam in ſequentibus non concordant, ut

Digitized by Google

& exiit David poſt Saul dicens : Domine rex. Et reſpexit Saul poſt ſe , & inclinavit ſe David in faciem ſuam ſuper terram , & adoravit eum , & dixit David ad Saul: Quare audis verba populi dicentium , Ecce David quærit animam tuam? & ecce in hac die viderunt oculi tui , quomodo tradidit te Dominus hodie in manibus meis in ſpelæo (5) , & nolui te occidere , & peperci tibi , & dixi : Non injiciam manum meam in dominum meum , quoniam Chriſtus Domini eſt: qui accepi pinnam chlamydis tuæ in manu mea , & ego abſcidi laciniam chlamydis tuæ , & non occidi te . Cognoſce & vide hodie , quoniam non eſt in manu mea malitia , neque injuſtitia , & non peccavi in te , & tu quæris animam meam accipere . Judicet Dominus inter me & te , et vindicabit me de te , manus autem mea non erit in te . Sicut dicitur parabola an-

NOTÆ.

ut facile inde videre ſit longe aliam vulgarem tunc temporis ipſos a nobis habuiſſe verſionem, quæ emendata poſtea fuerit. *Iidem* .

1 Pro *poteſtate*. Iid.

2 Ita habetur in vetuſto exemplari, cum dicendum fuiſſet *qui*. Til.

3 Sic interpungit Sabat. *Dixit Dominus tibi : Dabo &c.* Gr. Compl. Ἰδὲ ἐγὼ δίδωμι, quod noſtræ lectioni reſpondet.

4 Id eſt, *ademit occulte, & clam abſtulit oram chlamydis Saul* . Ubi dignoſcitur ſumma bonitas ipſius Davidis, qui , cum Saul interficere poſſet , tamen ei pepercerit . *Til. & la Cerda* .

5 Id eſt, *in ſpelunca, in loco abdito & concavo* . Sic ſæpe numero dictiones integras Græcas uſurpat Latinis eas immiſcens , ut ante dixit , *thlipſen* , θλῖψιν, pro *afflictione* : unde facile intelligere eſt tunc temporis ſic ipſos fuiſſe locutos: inſulæ etiam illæ , in quarum una hic auctor ſedem ſuam habebat , atque in aula imperatoris græcizabant . *Til.*

1 Græc.

Digitized by Google

dormiebat in ſtragulis præclaris, & plebs erat circa eum. Et David dixit ad Amalech Cethæum, & Abeſſa filium Sarviæ fratrem Joab dicens: Quis introibit mecum in caſtris ad Saul? & dixit Abeſſa ad David: Ego ibo tecum. Et intraverunt David & Abeſſa ad populum nocte, & ecce Saul dormiebat in ſtragulis pretioſis, & lancea fixa ad caput ejus praelara, et Abner dormiebat circa eum. Et dixit Abeſſa ad David: Concluſit Dominus hodie inimicum tuum in manibus tuis: & nunc occidam de lancea ſemel in terram figens, & non repetam illam. Et dixit David ad Abeſſa: Non continges illum: quoniam quis injiciet manum ſuam in Chriſtum Domini, & purus erit? Et dixit David: Vivit Dominus, quoniam niſi Dominus percuſſerit illum, aut niſi hora illius venerit, & moriatur, vel in pugnam deſcenderit & apponatur, mihi autem non ſit a Domino injicere manum (3) in Chriſtum Domini: & nunc accipe lanceam, quæ eſt ad caput illius, & lentem aquæ, & recedamus nos. Et accepit David lanceam, & lentem aquæ a capite ejus, & abierunt ipſi: & non erat qui videret, neque qui ſciret, & non erat qui vigilaret: omnes enim dormiebant, quoniam timor Domini irruerat in illos: & tranſivit David contra, & ſtetit in cacumine montis longe, et erat magnum iter inter eos: et de-

NOTÆ.

1 Græc. δίκαιος; apud Sabat. *juſtior*.
2 *Regnando* omittitur a Sabat. at eſt in Gr. βασιλεύων.
3 *Manum meam*. Vatic. ut in Græco.

Digitized by Google

hodie in manibus meis, & nolui injicere manum meam in Chriſtum Domini. Ecce ſicut exaltavit ſe anima tua in diem hunc ante oculos meos, ſic ſignificetur anima mea in conſpectu Domini, & abripiat me, & eruat me ex omnibus tribulationibus. Et dixit Saul ad David: Benedictus tu fili, & faciens & potens poteris. Hæc iccirco indidi; ut tandem poſſes conjicere; ſic te ſive Athanaſium; ſive nos injuſte perſequi, ſic te famulari in tuæ ſalutis necem, ſic tibimet mortis apud divinitatem contrahere pericula, ut ſibi per hæc quæ egerit contraxerit Saul. Si hæc non ita ſunt, dic cur nos perſequaris? nempe quia non fundamus ſanguinem innocentem. Quem vis imitemur, tene aut David? de David enim ſcriptum

2 Reg. VIII. 15. invenio: *Et David regnavit in Iſrael, & erat faciens judicium & juſtitiam in toto populo ſuo*: te vero eſſe cernimus injuſtum judicem, cultorum Dei interfectorem. Cur nos perſequeris? nempe quia noluerimus, ut tu es, fieri apoſtatæ, quia noluerimus unicum Dei negare Filium. David liber & Trinitatem loquitur perfectam, & unam narrat deitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti; & tu eſſe inveniris apoſtata. Quem, inquam, ſequar, tene an David? illum ne cultorem Domini, miſericordiæ amatorem; an te ſacrilegum, carnificem? cujus ſapientiæ homo per-

NOTÆ.

1 *Cuſtodiſtis*. Vatic.

2 *Si Dominus Deus tuus incutit te, in me odoretur victimam*. Latin. ex Vulg. & Græco. *Dominus Deus incutit*. Vatic. omiſſo *tuus*, ut in Græco.

3 Οἰ... Græc. quod omittitur a Sabat.

1 A

[illegible] Chriſtianos convocans : ſed audis a nobis quæ audiit Achab ille cultor idololatriæ ab Helia glorioſo: *Non nos evertimus Dei domum*, *ſed evertis tu & domus patris tui* . Aut negabis nihil te cogitare, niſi ut omnes nos coapoſtatas efficias tuos ? Sed ut cœperam de Heliæ & Achab dicere actibus: *Et dixit Helias*: *Ego non verto Iſrael*, *ſed evertis tu & domus patris tui*, *dum relinquitis vos Dominum Deum noſtrum*, *& itis poſt Baal. Et nunc mitte*, *& congrega ad me omnem Iſrael in montem Carmeli*, *& prophetas confuſionis quadringentos quinquaginta*, *& prophetas lucorum quadringentos*, *manducantes & bibentes in menſa Jezabel. Et miſit rex Achab ad omnem Iſrael*, *& collegit omnes prophetas in montem Carmeli* : *& acceſſit Helias ad omnes*, *& dixit eis*: *Uſquequo vos claudicatis ſenſu veſtro ? ſi eſt Domi-* Ibid. 18.

NOTÆ.

1 A Sabat. omiſſus verſiculus, qui cum Græco optime cohæret.

2 *Non ſumus vertentes* dicit more Græcorum pro *non vertimus*, & *vertimus* pro *evertimus*; ſicut ait paullo infra: *Nos non evertimus Dei domum*, *ſed tu*; id eſt, *non perturbamus Dei domum*, *non confundimus*, *neque delinquere facimus Dei populum*, *quemadmodum vos Ariani* . Deinde paullo inferius *vertere* uſurpat pro *convertere*, ſic inquiens: *Nec poſt tanta dignatur ſemet vertere ad Deum*, id eſt *convertere ad Deum*, *& eum obſecrari*, *ut ipſi ſit miſericors* . Til. & la Cerda. Adverte tamen in ipſo textu editum fuiſſe *nos ſumus* &c. quam locutionem retinemus, cum & interpunctionis & ſententiæ ratio id poſtulet: error librarii forte irrepſit in notam Tilii, ubi *non* pro *nos* editum.

[illegible] ad prophetas dicens : Diſcedite [illegible], & ego [illegible]. [illegible] diſceſſerunt & abierunt; & dixit Helias ad populum : Accedite ad me. Et acceſſerunt omnes populi ad eum, & accepit Helias duodecim lapides ſecundum numerum tribus Iſrael, ſicut locutus eſt Dominus ad eum dicens : Iſrael erit nomen tuum. Et ædificavit lapides, & reſtituit altare Domini quod diſſipatum fuerat, & fecit foveam, quæ caperet duas metretas ſeminis in gyro altaris, & conſtipavit ſcizas (5) ſuper altare quod fecit, & demembravit holocauſtum, & impoſuit ſcizam, & ſtipavit ſuper altare, & dixit : Accipite mihi quatuor hydrias aquæ, & effundite ſuper holocauſtum, & ſuper ſcizam. Et dixit : Iterum afferte. Et iterum attulerunt. Et dixit : Repetite tertio. Et repetierunt tertio, & manabat aqua in circuitu ſacrarii, & foveam impleverunt aqua. Et clamavit Helias in cælum, & dixit : Dominus Deus Abraham, & Iſaac, & Iſrael, exaudi me Domine, exaudi me hodie in igne, ut ſciant (6) omnis populus hic, quoniam tu es Dominus Deus Iſrael, & ego ſervus tuus, & propter te feci hæc opera, & tu verſaſti (7) cor populi hujus retro. Et cecidit

ignis

NOTÆ.

1 Pro *ſuperſum*, id eſt *ſolus inter Dei veros prophetas remanſi & ſuperſum, qui vos quadringentos falſos Baal prophetas vincam*. Til. & la Cerda.

2 *Solus* demit Latin. Sed retinenda vox, quæ vim Græcæ dictionis μονώτατος egregie exprimit alteri voci *unus* conjuncta, quaſi *uniſſimus* diceres.

3 Pro *quando*. Til. & la Cerda.

4 Sabat. *aſcenderes* juxta Græc. ἀναβῆναι.

5 Id eſt, *collegit ſchizas*, id eſt ligna quæ ſecuerat, & ſciderat ſuper altare. Nam σχίζειν *ſcindere* eſt vel *ſecare*, & σχίζα lignum ſectum, & in particulas diſciſſum. *Til. & la Cerda*.

6 Cum Græco γνώτωσαν; *ſciat* legitur a Sabat.

7 Pro *averſiſti*, ac ſi diceret, *Propter malitiam populi ejus eum retro a te averſiſti*; quæ interpretatio ad verſionem Hebrai-

... in eo dignaris dirigere ,
quos hæreſis Arianæ ſectæ vides homines , & es Dei cultores quam acerrime perſequens . Pauca de multis geſtis inter Achab & Heliam iccirco duxi tibi ingerenda , ut poſſis noſcere (5) vos, ex quo Deum derelinquitis, neque ſignis , neque prodigiis facile converti ad eum , ſed magis in veſtris durantes erroribus , ut beſtias immanes ſævire in gregem Dei cultorum . Deprecamur te , Conſtanti , ne adhuc in his tuis malis digneris demorari, ſed magis emergas a turbinibus diaboli, ne illa comprehendant te mala , quæ Achab & Jezabel . Nec in eo dicas felicem te, quia potens ſis ad Dei perſequendos homines; quando videas potuiſſe ad petitum Heliæ exſtingui Achab & Jezabel , & tamen fuerint reſervati , ut plenius & Heliæ Dei hominis tolerantia fuiſſet beatificata, & illorum impleta impietatis menſura : quaſi vero non poſſet Helias petere Deum, ut arderent perſecutores religionis ejus idolorum cultores . Ignem petit dari de cælo ad ſacrificia conſumenda;

NOTÆ.

braicam propius accedit . *Til.*

1 *Deduxerunt* . Vatic.

2 More Græco , pro *non eſt aliquid*, vel *non eſt quidquam* . Til. & la Cerda .

3 Id eſt, *cælum tenebroſum & obſcurum factum eſt*, ſicuti fit adveniente pluvia . *Ita*.

4 *Jezrael* . Latin. & Sabat. uti Græc. & Vulg.

5 Pro *cognoſcere*, ſive *noſſe* . Til.

e Et

Digitized by Google

eum dicentes: *Maledixiſti Dominum & regem; & deducite eum*, *& lapidetur & moriatur*. Talia ſunt opera nunc veſtra Arianorum: reos nos dicitis, impingitis multa, nec teſtibus falſis egetis, ipſi enim teſtes in omnibus falſi eſtis. Sic vos filii perditionis Ariani interficere tentatis Athanaſium, quomodo Nabutheum Jezabel; tamquam poſſetis omnia conſpicientis effugere manum. Scis vindicaſſe Deum ſanguinem Nabuthei, mortem ejus de manibus interfectorum exquiſiviſſe; & arbitraris ex tuis manibus non Deum exquiſiturum ſanguinem ſacerdotis
Ibid. 17. ſui Athanaſii? *Et (5) dixit Dominus ad Heliam Theſbitem dicens*: *Surge & deſcende in obviam Achab regi Iſrael*, *qui eſt in Samaria*, *quia hic in vineam Nabuthei deſcendit*, *ut poſſideat eam*. *Et dices ad eum*: *Hæc dicit Dominus*: *Quomodo occidiſti Nabutheum*, *& poſſediſti vineam ejus*, *propter hoc hæc dicit Dominus*: *In loco in quo linxerunt canes & ſues ſanguinem Nabuthei*, *ibi lingent*

gent

NOTÆ.

1 *Exſtinguere* legendum videtur.

2 Et hic verſiculus a Sabat. prætermiſſus, qui a Græco aliquantum differt, & ferme congruit cum Vulg.

3 Pro *Noboth*. Ita & Joſephus lib. 8. Antiq. cap. 13. ex tribus Codd. Vatic. Henneberg. & Busbequiano in edit. Havercampii.

4 Verſ. Ant. *Et conſtituite Nabuthe in principem populi*, *& conſtituite .... iniquitatis ex diverſo ejus*, *ut falſum teſtimonium perhibeant .... Benedixit Deum & regem*: *& producite illum & lapidate*. Lucifer aptius hæc cum Græco: ἐν ἀρχῇ τοῦ λαοῦ, *in primo populo*; παρανόμων, *iniquorum*; καταμαρτυρησάτωσαν αὐτοῦ, *teſtentur adverſus eum*; & addit *moriatur*, ut Græc. καὶ ἀποθανέτω.

5 Hunc verſiculum, *Et dixit Dominus ad Heliam Thesbitem dicens*, omittit Sabat., qui cum Græco & Vulgata cohæret.

1 Græ-

Digitized by Google

Quibus rebus intelligeris eſſe filius peſtilentiæ, tenebrarum fons, gurges omnium malorum, caput totius nequitiæ, ſentina omnium blaſphemorum, hæreticorum fomes, radix amaritudinis, arbos igni deſtinata, quippe adferens fructus mortiferos, inimicus Dei, hoſtis eccleſiæ, veritatis interpolator, pravitatis concinnator, injuſtitiæ amator, juſtitiæ adverſarius, totus in tenebras, & quidem inextricabiles converſus, factus vero verius templum omnium dæmonum, quorum inſtinctu hæc cuncta, ut Achab, perpetratus fueris mala, ac perpetreris. Sed non diu, niſi te converteris ad Deum, eſſe poteris impunitus; cum cernas quæ receperint Achab & Jezabel. Si enim Achab, ſicut ei fuerat promiſſum ore Heliæ, interit, ſi canes cômedunt Jezabel, tu eris a tantis impunitus facinoribus? qui non ſolum non doles interfeciſſe te Deo mancipatos, ſed & adhuc glorieris, exiſtimans bene te feciſſe. Nec mirum cum præſcius futurorum, cujus tu negator es, dixerit in Evangelio: *Veniet (6) hora, ut omnis qui vos occiderit putet ſe officium Deo facere*; Io. xvi. 2.

NOTÆ.

1 Græc. ὁ ἐχθρός μου. Legit Sabat. *inimicum tibi*.

2 Id eſt, *quidquid tuum eſt, uſque mingentem* &c.

3 *Jezrael*. Vatic. cum Græco.

4 *Ingerantur*. Id.

5 *Negaret, ut totidem non poſſes*. Id. corrupte.

6 Verſ. Ant. *Hora mea, ut omnis, qui interfecerit vos, arbitretur obſequium præſtare*

Digitized by Google

Et conſtituit ibi ſacerdotes excelſorum, et ſimulacris, et dæmoniis, et vitulis, quæ fecit Hieroboam: et projecit eos a (4) *filiis Iſrael, et a tribubus Iſrael, qui dederant cor ſuum quærere Dominum Deum Iſrael*. Non erit itaque admirandum, ſi tu nos vel nobis divinitus commiſſos perſequeris, ſi de re nobis commiſſa nos pellis, ſi denique locis noſtris ordines Dei inimicos eos, qui tecum dereliquerunt Deum, quando videas hæc te implere quæ fecerit Hieroboam. Quid eſt enim dicere: *Fidem apud Niciam damnate conſcriptam, et ſuſcipite meam*; niſi hoc quod dixit Hieroboam, *Et relinquite Deum, & ſervite ſimulacris meis*? Quis tu homo dicis; *Damnate abſentem, inauditum, innocentem*? certe is, qui jam fidem apoſtolicam negaveras atque evangelicam, nempe is, qui traditionem beatorum deſtruxeras, quantum apud te ac tuos eſt, apoſtolorum: inde denique factum eſt, ut ad tantam venires vecordiam, quia fueris ut Hieroboam ſine Deo. Ceterum ſi Deum habuiſſes, ſi te ejus meminiſſes cultorem, numquam profecto diceres; *Damnate innocentem, percutite inauditum, abſentem, conſacerdotem veſtrum*. Et ut videas te non eſſe in Deo,

NOTÆ.

re Deo; ſed hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem neque me. Cum Cypriano ep. 56. congruit Lucifer uſque ea verba, *ſed hoc faciunt* &c.

1 Vide, quæ de hac re diſſeruimus in Præfat.

2 *Reperiris*. Latin.

3 *Roboam*. Id. & recte; in Græco, Πρὸς Ἰούδα εἰς Ἱερουσαλὴμ, ubi Roboam regnabat.

4 *A filiis Iſrael*, demitur a Latin. & abeſt

... *condemnate juſtum, perſequimini innocentem, damnate, in-terficite omnes credentes in Deum*? Numquid dixit, *Amate, quod non amat Deus; odite juſtitiam, diligite injuſtitiam*, ſicuti dicis tu? Aut numquid negare poteris te dixiſſe, *Damnate Athanaſium abſentem, inauditum?* Joſaphat Deo dicatus rex Judæ dicit ſecundum Domini judicandum legem; & tu dicis in apoſtaſiam converſus rex, *Damnate inauditum*. Pone interea, Conſtanti, hodie in corpore eſſe Joſaphat regem, & utroſque vos dicere ad nos, ille quidem hæc: *Videte quid vos facietis: non enim homini judicabitis, ſed Domino, et vobiſcum eſt in verbo, et nunc ſit timor Domini ſuper vos, ut ſervetis et faciatis. Neque enim eſt cum Domino Deo noſtro iniquitas, neque perſonæ acceptio*; tu contra eſſe damnandum dicas inauditum, & eum quidem quem etiam ipſe ſcias innocentem; cui obe- Ibid. 6.

NOTÆ.

abeſt a Græco & Vulg.

1 *Judicum*. Vatic.

2 *Vos facitis*. Latin. ut in Græco, ὑμεῖς ποιεῖτε. Infra: *Vos facietis*.

3 Id eſt, *ad judicandum*, & *ut judicent habitatores Jeruſalem*. Til.

4 *Eos* apud Sabat. ſed Græc. αὐτοῖς.

5 *Zabadias filius Iſmael*. Latin. cum Græco.

Digitized by Google

nempe misisti per omne regnum tuum, ut cunct[illegible]
ſpueremus, ſuſciperemuſque præceptum tuum, quod tentaret impugnare Domini præceptum. Joſaphat miſit principes virtutis regni ſui, miſit conſiliarios ſuos, miſit levitas ac Domini ſacerdotes, obſecrans ut cuncti cultores Domini fuiſſent in regno ſuo, ut omnes unanimes Deo tantum ſemet præberent famulos; mittit etiam librum ſacræ legis per glorioſum Moyſem traditum, ut nihil extra feciſſent (6), quam quæ fieri mandaſſet Deus. Tu non ſolum legem Domini inveniris impugnaſſe, quæ præcepit innocentem & juſtum non necandum, ſed & ipſum dereliquiſſe Deum; ſiquidem non iis apoſtolicam tenens fidem, ſed Arii perfidiam. Ille populum errantem ab idolis convertit ad Deum, tu populum Deo dicatum conatus es facere apoſtatam, quod es tu, hoc eſt, ſacrilegus. Perſecutus es atque perſequeris Athanaſium, ejus ſitiens cruorem. Sed vide quid Spiritus ſanctus dicat in nono
Pſ. ix. 6. poſt 11. pſalmo, in quo tu mihi ſpecialiter deſcriptus eſſe videris: *Dixit in corde ſuo: Non movebor a (7) ſæculo in ſæculum ſine malo, cujus os maledictione ple-*

NOTÆ.

1 *Patris ſui David*. Id. cum Vulg.

2 *Sicut*. Id. & Til.

3 Particula *&* deeſt apud Sabat. qui legit etiam *de Juda* pro *a Juda*.

4 *Erat liber legis*, apud Sabat.

5 Ita Græcus: Ἀπὸ τῆς [illegible].

6 Pro *facerent* ſuo more. Til.

7 Verſ. Ant. *De generatione in generationem ..... in occulto ..... in occulto ſicut leo in cubili ſuo ...... pauperem du[illegible] abſtrahit illum. In laqueo ſuo adfligabit illum .... dum dominabitur* &c.

1 Ver-

[illegible] animam ſuam . & cogis iniquitatem amare magis quam juſtitiam . Si non eſt injuſtum damnare inauditum , accuſantibus vobis hæreticis, catholicum convince. Ego etenim cum adhuc ſcriptum invenio: *Pluet ſuper peccatores laqueos*: *ignis*, *& ſulphur*, *& ſpiritus procellarum*, *&(6) pars calicis eorum*: *quoniam juſtus Dominus*, *& juſtitiam dilexit*: *æquitatem vidit vultus ejus*; te atque omnes tecum facientes in hac parte eſſe cognoſco . Veniet utique ſuper vos ignis & ſulphur, & ſpiritus procellarum, niſi converſi fueritis ad Deum , quia ſit pars calicis veſtri negatorum unici Filii Dei, ejus divinæ majeſtatis dicatorum perſequutoribus: qui cum ſciatis Deum juſtum, juſtitiam diligere, amare æquitatem , vos cenſueritis damnare innocentem , perſequi Domini fideliſſimum ſacerdotem . *Diligite* , inquit , *Dominum* , in pſalmo xxx. Spiritus ſanctus, *omnes ſancti ejus*, *quoniam veritatem requirit Dominus*, *& retribuet facientibus (7) abundanter ſuperbiam*. Et tu nos impuleras ad interficien-

Ibid. 7.

Pſ. xxx. 24.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Dicetis*.

2 Verſ. Ant. *Tetenderunt ..... ſagittas in pharetram*.

3 *Es tamen*. Latin. & recte ; ſed Til. Phraſis , inquit , rudis eſt , quaſi dicat ; *Tu mihi videris ille eſſe*, *de quo Pſalmiſta loquens de Antichriſtis verba facit* : vel etiam : *Æſtima num tu is es qui merearis numerari inter Antichriſtos* , *qui Dei unici Filii negator exiſtis*.

4 Omittitur *Dominus* in Verſ. Ant. ſed legitur in Græco & Vulgata.

5 *Et* deeſt in Verſ. Ant. & Vulgata.

6 *Et* omittitur in Verſ. Ant. & Vulgata, ubi *juſtitias* legitur pro *juſtitiam*.

7 Verſ. Ant. *His qui abundanter faciunt ſuperbias*.

Digitized by Google

Ibid. 11. ſcriptum apud David: *Oſtende (6) miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam his, qui recto ſunt corde. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris (7) non moveat me: ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt nec poterunt (8) ſtare.* Quid dicis? talis eſt miſericordia Dei ac juſtitia, ut abſentes & inauditi damnentur? & quidem innocentes, quos punire nec præſentes licet. Sed quid mirum ſi hæc fieri mandaſti,

NOTÆ.

1 *Dominus* omittunt Verſ. Ant. & Vulg. ubi *miſericordia* tantum legitur pro *& miſericordia*.

2 Verſ. Ant. *Cupit ..... Cohibe ..... dolum. Deverte*.

3 Verſ. Ant. *Sibi ..... ut inveniret iniquitatem ſuam ..... odiit*.

4 Hoc dicit εἰρωνικῶς, cum eum injuſtiſſimum, atque impiiſſimum judicet, quia abſentem, &, quod pejus eſt, innocentem damnari voluerit Athanaſium. *Til.*

5 *Scariotem*, jota ablato, dicit, & ita ſæpiſſime nomina propria corrumpit, ut tunc vulgus loquebatur. *Id.* Pro *Iſcharioten*, gaudens dimidiare. Unde *ſtriculus* apud Arnobium pro *hiſtriculus*, *trionem* pro *hiſtrionem*. Gloſſæ veteres apud Iſidorum: *Strio, mimarius*, ferme *ſcenicus*. *Scarioth* etiam dixit S. Odo Abbas Cluniac. ſerm. de Magdal. *Quod vero Judas Scarioth contra hanc ſanctiſſimam mulierem indignatus dicere*: Inde etiam *Spaniſcus* pro *Hiſpaniſcus*, aut *Hiſpanicus*, ut cum dixit Anaſtaſius in Benedicto III. *Spaniſcas, quæ pendens ſuper altare*. Item *veſtem de Spaniſco ornatam*: id eſt, de velo Hiſpanico; ut enim erant vela Tyria & Alexandrina, ita & Hiſpanica. *La Cerda*.

6 Verſ. Ant. *Prætendit miſericordia tua*. Græc. cum Lucifero, παράτεινον τὸ ἔλεός σου.

7 Verſ. Ant. *Peccatorum .... omnes operantes*.

8 Hic cum Verſ. Ant. *poterunt*; ſed paullo inferius *potuerunt* cum Græco δύνανται.

1 Verſ.

Digitized by Google

autem non derelinquet eum in manibus ejus. Dicit propheta plenus Spiritu ſancto: *Noli æmulari inter malignantes, neque zelaveris (9) facientes iniquitatem: quoniam tamquam fœnum velociter areſcent, & ſicut olera herbarum cito decident*. Et dicitur a te Conſtantio deſtructore Dei religionis, *Meos imitamini*? Quis vos imitetur, niſi qui velit vobiſcum tamquam olera herbarum areſcere? Quis? niſi qui velit Dei indignatione deleri? Si vere utique dicit: *Juſtitiam loquimini; juſte (10) judicate filii hominum*: & tu in innocentis exſurgis necem. Dubitare itaque non poterit te eſſe ex illis Ibid. 1. Pſ. LVII. 2.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Derelinque indignationem: ne æmuleris ut nequiter facias, quoniam qui inique agunt* &c. Lucifer propius ad Græc. *furorem* θυμόν, *ut maligneris* ὥστε πονηρεύεσθαι, *qui malignantur* οἱ πονηρευόμενοι.

2 Græc. cum Lucif. Βρύξει. Verſ. Ant. *fremebit*.

3 Verſ. Ant. *Irridebit eum, quoniam proſpicit eo quod veniat*. Sabat. quoque legit, *quoniam proſpicit*.

4 Verſ. Ant. *Et tetenderunt .... ut trucident juſtos corde. Framea .... in cor*.

5 Id eſt, *præſtat juſtum eſſe modica bona poſſidendo, quam injuſtum eſſe, & ingentes divitias cum peccatoribus poſſidere*. Til. Sed aptius fortaſſe, *melius eſt modicum juſtum*, id eſt, *bene partum*. Verſ. Ant. & Sab. *modicum juſto*.

6 Verſ. Ant. *ſtatim* legit pro *mox ut*.

7 Verſ. Ant. *Sicut*.

8 Verſ. Ant. *Conſiderat ..... & perdere eum: Dominus non relinquet*. Græc. θανατῶσαι, ut Lucif. *mortificare*.

9 *Æmulatus fueris* pro *zelaveris*, & *cito* pro *velociter*, in Verſ. Ant.

10 Verſ. Ant. *Juſta*.

1 Verſ.

Digitized by Google

riter atque increpare Spiritum ſanctum per [illegible]

Pſ. LXI. 4. *Quouſque irruitis in hominem ? interficitis* (5) *univerſos ? Timor*, inquit

Prov. 1. 7. Salomon, *Domini*, *initium ſenſus*; *ſapientiam autem & diſciplinam impii ſpernunt*. Hinc diſciplinam & ſapientiam ſpernis, quia ſis ſine Dei timore. Hinc impius eſſe ſacris deſcriberis litteris: impius utique, quia non ſolum ipſe deſerueris Deum, ſed & qui (6) colentes illum tam infeſte perſequaris. Væ tibi quia cum illis eſſe inveniris, de quibus in Pro-

Ibid. 10. verbiis lego: *Fili*, *non te ſeducant viri impii*, *neque acquieſcas*, *ſi te rogaverint dicentes*: *Veni*, *communica nobiſcum ſanguinem*, *abſcondamus autem in terra virum juſtum injuſte*: *deglutiamus* (7) *autem illum*, *velut inferi vivum*. Quid te Arianorum Judæorum imitatorum delectaverat, Conſtanti, ut has illorum impias audiens voces ad effundendum ſanguinem Dei ſervorum fuiſſes eoſdem ſecutus ? Cur non conſilia audiſti Salomonis dicentis ti-

Ibid. 15. bi ? *Nec abieris vias cum illis*, *ne declinaveris pedem tuum ad ſemitas eorum*: *non enim inique tenduntur retia avibus*: *ipſi enim qui homicidii participes ſunt*, *theſaurizant ſibimetipſis mala*. *Hæ ſunt viæ omnium conſummantium*

tium

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Abalienati .... ſerpentium*, *ſicut aſpides ſurdæ & obturantes*.

2 Verſ. Ant. *Et venefici*, *qui incantantur* &c. In Græco numerus ſingul. ut in verſ. Lucif.

3 Verſ. Ant. *Conteret dentes eorum in ore ipſorum*, *molas leonum confregit .... devenient velut aqua decurrens*, *intendens .... auferentur*: *ſupercecidit ignis*, *& non &c.*

4 Verſ. Ant. *In propria ..... dedit eis ..... his qui*.

5 Verſ. Ant. *& interficere*. Græc. Φο-νεύειν cum Lucif.

6 *Et colentes*. Vatic.

7 Verſ. Ant. *Abſorbeamus vero eum tamquam infernus viventem*.

1 Verſ.

[illegible] tibi, quia dictum de te perſecutore noſtro
video: *Oculus contumelioſus*, *lingua iniqua*, *manus ſunt* (2)*effundentes ſangui-* Ib. vi. 17.
nem juſti, *& cor fabricans cogitationes malas*, *& pedes feſtinantes ad male fa-*
ciendum. Legiſti: *Fili*, *honora Dominum*, *& valebis*: *præter eum ne timeas* Ib. vii. 1.
alterum; & tamen te timeri voluiſti, Deum vero contemni. Unde
etenim ſolum Deum potuerimus reperiri metuentes, ſi minis tuis ſuc-
cumbentes, abſentem, inauditum, & quidem eum, quem ſciremus ju-
ſtum, damnaremus? Salomon dicit: *Statera doli abominatio eſt coram Do-* Ib. xi. 1.
mino: *pondus autem æquum acceptum eſt ei*. Tu contra mandare non du-
bitas, *Damnate injuſto judicio virum*, hoc rectum putans, quod perverſum
eſt. Adhuc Salomon de te ac tibi ſimilibus: *Viæ inſipientium rectæ co-* Ib. xii. 15.
ram ipſis: *exaudit autem conſilia ſapiens*. *Damnate*, inquis, *Athanaſium*:
& quidem ubi valere non potuiſti ingenio deteſtandæ ſubtilitatis tuæ,
viribus imperii tui cœpiſti. De te itaque ſcriptum accipe: *Malus cum* Ib. xiii. 16.
contumelia agit mala; & iterum, quod temet ſic laqueo jam necaveris,
hærendo Arianis, ſicuti & Judas Scarioth Judæis; *Lex ſapienti fons eſt* Ibid. 14.
vitæ, *ſtultus autem laqueo morietur*. Adhuc dicitur de te: *Rex audax in-* Ibid. 17.
cidet in mala. Utique incidiſti in hæc mala, quia nihil ſapientiæ tibi
re-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Simplices obtinent .... imprudentes autem*, *contumeliæ cum ſint cupidi*, *impii effecti odio habuerunt ſenſum*, *& obnoxii .... increpationibus*.

2 *Sunt* delet Sabat.

1 Verſ.

Digitized by Google

tere unicum Dei Filium, ſicuti illi confeſſi ſunt, ac nos confitemur; & veniam conſequeris tantorum ſcelerum. Legiſti enim apud Salomonem: *Mors & vita in manibus linguæ*; & apud beatum Paullum: *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem* (2). Meminiſti ſcriptum: *Teſtis falſus non impunitus erit, & qui accuſat inique, non effugiet*: & tamen fuiſti auſus inficiari (3) Athanaſium. Non enim nobis fuerat aliqua cauſſa cum collegis ſectæ tuæ Arianis, cum eoſdem jam pridem Dei potentia cum Ario apud Niciam, tempore quo non ſolum contra blaſphemiam veſtram, ſed & contra omnes hæreſes fides deſcripta eſt, præuniverit. Non, inquam, nobis cum illis pſeudoepiſcopis, inimicis Dei, magiſtris tuis, aliqua fuerat quæſtio, ut iterum contra eoſdem confligeremus, quos ſemel Deus pepulerat de populo ſuo. Itaque nunc nobis tecum eſt ratio, quia te auctorem inſtitueris, quod enim Athanaſius fuiſſet reus (4): quem inauditum quia punire noluerimus, homo qui temet teſtem ſcires falſum, ut fera immanis ac bellua cœpiſti nos cum Athanaſio velle punire, tamquam frendoribus (5) tuis poſſis ſer-

Ibid. 21. Rom. x. 10. Prov. xix. 5.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Judicat .... injuſtum vero juſtum, exſecrabilis.*

2 Verſ. Ant. *In ſalutem.*

3 Pro *falſi criminis accuſare Athanaſium, & ei injuriam facere.* Til.

4 Ex Latin. & Til. antea *meus.*

5 Id eſt, *rabidis clamoribus.* Vox barbara a verbo Latino *frendo*; *frendens* enim dicitur, quod *minando frangat dentes*; ita Iſid. in Etymol.

1 Verſ.

Digitized by Google

ſanguis? Diſplicet tibi Athanaſius, quod traditionem beatorum apoſtolorum cuſtodiat, quod ſe chriſtianum fateatur, quod nolit eſſe coapoſtata tuus. Non mirandum; quandoquidem ſcriptum teneamus: *Sanctus autem immundus eſt apud malos*. Vobis malignis diſplicet is, qui Deo placeat, tibi præſertim temerario ac ſuperbo, qui temerarius hinc eſſe intelligeris ac ſuperbus, quod contra Dei ordinationem tetenderis manum, quod apoſtolicam traditionem putaveris deſtruendam, quod epiſcopos, ſub quorum te ſollicitudine agere oportuerat, ſub tuam ditionem cenſueris redigendos. Quid igitur ſis intellige, audiens per Salomonem quod tibi ſit ſuperbo nomen: *Temerarius & ſuperbus peſtilentia vocabitur*. Peſtilens licet ſis homo, tamen morbo tuo vexare nos non póteris, quia tutelam nobis ſit præbens divina clementia. Tentaſti denique peſtilens facere nos compeſtilentes tuos; ſed ille, cui dicati vivi-

Ibid. 15.

Ibid. 14.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Iniqui regis minitatio ſimilis rugitui leonis*. Alius Interpres Græc. in Hexapl. pro *rugitui* βρυγμῷ, habet στεναγμῷ propius Lucif. verſ. & paullo inferius Græc. eſt ἀπειλὴ *mina*, ubi Verſ. Ant. *ira*.

2 Verſ. Ant. *Non diſtat ira regis ab ira leonis*.

3 Pro *armis Dei induti*, in accuſativo more Græcorum. *Til*. Poeticum eſt. Iterum ait, *coopertus judicium*, pro *judicio*. La Cerda.

Digitized by Google

os tuum & judica juſta. Et tu dicis, *Damnate innocentem?* Retineo qui-
Ib. xxv. 6. dem ſacris (6) continens ſcripturis: *Noli ſuperbire coram rege*: ſed ſi intra terminos poteſtatis tuæ eſſe voluiſſes, & ſuperbus (7) exſtitiſſem te contra, re vera ipſe me ut prævaricatorem legis condemnaſſem. Nunc vero quia homicidæ tibi ac ſacrilego vera dicamus, non utique tamquam ſuperbi puniri merebimur, ſed magis præmiis afficiemur cæleſti-
Ib. xxvi. 3. bus, quod tibi erranti non pepercerimus. Scriptum eſt: *Flagellum equo, & ſtimulum* (8) *aſino, virgam autem genti inſipienti (9)*. Vos negatores Dei unici Filii recte inſipientes vocamus, quos videamus in tanto ver-
Ibid. 11. ſari ſacrilegio. Nam cum eſſe ſcriptum video, quod *ſicut canis qui convertitur ad vomitum ſuum, & odibilis efficitur, ita ſtultus ſua malitia converſus ad ſuum peccatum*; de te ſpecialiter dictum judico. Quare, inquis?

quia

NOTÆ.

1 Id eſt, *Deus, cui dicati vivimus, non permiſit conatus tuos peſtiferos ingredi corda noſtra; liberavit nos a nimis conatibus tuis;* ubi *tentamenta* pro *conatus* dicit. *Til.*

2 *Ne ceſſes*, legit Sabat.

3 *Subveniri*. Latin.

4 *Timeri*. Id.

5 *Meliores parebunt*. Id. cum Græco, Βελτίω φανοῦνται.

6 *Continens* dicit pro *contentum eſſe*, vel *contineri*. Til. & Latin.

7 Clarius fuiſſet, ſi dixiſſet, *& contra te ſuperbus exſtitiſſem*: verum ſic ſæpe numero tranſponit verba, & implicat dictiones. *Til.*

8 *Stimulus* & *virga*. Latin. & Verſ. Ant. *Aſino imperat*. Verſ. Ant.

9 Verſ. Ant. *Nationi imprudenti;* vocem *inſipienti* habet Theodotio, ſed conjunctam *corpori*.

1 In-

habitum (7) a patre tuo non ſugit te; quandoquidem & tu in ea eum digneris perſequi cauſſa, in qua fuerit & tuus pater perſecutus. Dicat denique ſe non eſſe chriſtianum, fateatur ſe Arianum, & erit apud te ſapientiſſimus, magnus. Digne itaque comparatus es cani, qui redierit ad vomitum ſuum: jam enim chriſtianus æſtimabaris, & non eſſe Arianus, ex quo Athanaſium cum talibus litteris divinitus ſibi

com-

NOTÆ.

1 Innuit litteras a Conſtantio ſcriptas *Catholicæ Eccleſiæ populo apud Alexandriam* an. 349. quo Athanaſius Eccleſiæ ſuæ reſtitutus fuit; iiſque juſſit omnia in ſanctiſſimum Antiſtitem neſarie decreta abrogari.

2 Id contigit an. 336. cum Conſtantinus M. Euſebianorum inſidiis, ac fraudibus circumventus Athanaſium, qui Conſtantinopolim adierat ejus opem imploraturus, exſulem in Gallias miſit.

3 Intercefferat enim Conſtans Conſtantii frater pro Athanaſii reditu an. 348. cumque Conſtantius Perſico bello premeretur, ne Conſtantis auxilia ſibi deeſſent, hujus petitioni maluit aſſentiri.

4 Hoc quoque Conſtantius timuit, ne Conſtans Catholicus Imperator in ſe arma converteret.

5 Vigebat adhuc Perſicum bellum, cum Lucifer hæc ſcriberet: & ingenti apparatu Conſtantius in Saporem Perſarum regem militares copias inſtruebat anno exeunte 360.

6 *Itaque*. Vatic.

7 Vide, quæ in Præf. de hac re uberius diſſeruimus.

M 2 1 Ge-

tatus eſt tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino, & percuſſit omnes inimicos ſuos (2) *in poſteriora; opprobrium ſempiternum dedit*
Ps.LXXXI. 2. *illis*. In LXXXI. pſalmo, *Quouſque*, dicit Spiritus ſanctus, *judicabitis* (3) *iniquitatem, & faciem peccantium ſumitis? Judicate pupillum & egenum, humilem*

NOTÆ.

1 Geſta hæc ſunt an. 358. cum Eudoxius, Antiochena ſede occupata, novum Aetii dogma ſecutus eſt: hac de cauſſa apud Conſtantium accuſatus a legatis Ancyrani conventus, per litteras Imperatoris, & ejuſdem decreto ab illa ſede dejicitur. Anno autem 359. Acacianorum ope factus in gratiam Conſtantii rediit poſt Conciliabulum Seleucienſe hujus anni coactum menſe Octobri, cum Imperatorem Conſtantinopoli adiiſſet, & doctrinam Aetii ficte ejuraſſet: anno vero inſequenti 360. Eccleſiam Conſtantinopolitanam obtinuit. Igitur Lucifer ineunte circiter anno 360. libros hoſce ſcribebat. Cum vero ſubdit, Conſtantium Eudoxii hæreſim veluti catholicam fidem probaſſe, intellige Arianam hæreſim, in qua Eudoxiani ab Eudoxio ita dicti plurimum pollebant; ab ea tamen Aetii dogma diſcrepabat: vel in ea Lucifer opinione fuit, novas Aetii blaſphemias, quas Eudoxius uſque ad obitum propugnavit, a Conſtantio damnatas non fuiſſe; cum probe noſſet & Eudoxium in ſententia perſtare, & Conſtantii gratiam adhuc obtinere. Conſtantius tamen Aetiano errori numquam adhæſit. Hic Lucifer Eudoxium *Germanicienſium*, ſcilicet Antiſtitem, appellat, quia, Antiochenum Epiſcopatum cum vi arripuiſſet contra Canonum decreta, & Imperatoris voluntatem, hujus epiſcopatus titulo appellari jure non debuit; & fortaſſe nondum audierat Lucifer, cum hæc ſcriberet, illum in Sedem Conſtantinopolitanam intruſum fuiſſe, Macedonio dejecto, menſe Januario anni 360.

2 Verſ. Ant. *Meos retro*. Lucifer ex Græco, αὐτὰ εἰς τὰ ὀπίσω.

3 Verſ. Ant. *Judicatis* ..... *judicate pupillo & egeno*.

1 Verſ.

malum quod vos iccirco amatis, quia ſitis non in eccleſia Dei. Quomodo etenim te in eccleſia eſſe poteris adſtruere Dei, homo qui non ſolum eccleſiam ſis perſequens, ſed & ipſum negans qui fundarit eccleſiam? An non es ſuperbus, & habitare poteris in domo Domini, quamdiu in hoc manſeris ſupercilio? Quis enim merito poterit dici ſuperbus, ſi tu poſſis humilis judicari, qui dicis; *Damnate contra mandata divina innocentem, calcate præcepta Dei, mea ſervate?* Sed fortaſſe non loqueris iniqua, & poteris inveniri inter chriſtianos tu negator Patris, negator unici Filii ejus, negator Spiritus ſancti paracleti, Arianæ hæreſis fundator, deſtructor apoſtolicæ fidei; non loqueris iniqua labiis tuis venenatis, nihil ore illo profers ſacrilego quod ſit iniquum. Ignorabas in pſalmo centeſimo ſecundo Spiritum ſanctum dixiſſe de Domino: *Faciens* (4) *miſericordiam Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus*; ut injuſte mandares judicari (5)? Cujus mandatis parere nos dignum Pſ. cii. 6.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Quæ intellexerunt*. Græc. cum Lucif. *οὐδὲ συνῆκαν*.

2 Verſ. Ant. *nequitiam*. Græc. *πονηρὸν*, ut Lucif.

3 Verſ. Ant. *Non inhabitabat ..... qui loquebatur*.

4 Verſ. Ant. *Facies miſericordias Domini*. Græc. cum Lucif. verſ. *ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ κύριος*.

5 *Judicare*. Latin.

1 *Qui*

acquiratis perditionem in operibus manuum veſtrarum ; quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum . An meminiſti legiſſe ? Cur præcepiſti quæreremus nobiſmetipſis mortem ? Si non legiſti , cognoſce quid nos facere fueris hortatus, tu qui in ſortem delegeris eſſe illorum , quorum facinora deſcribat ore Salomonis Spiritus ſanctus di-
Sap. II. 22. cens : *Neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, nec judicaverunt honorem animarum ſanctorum; quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſuæ ſimilitudinis fecit illum : invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum* . Imitantur ergo illum qui ſunt ex parte illius . Conſpicis te imitatorem eſſe diaboli , in parte eſſe conſtitutum illius ; cognoſcis tu quod tibimet conquiras mortem , tu qui nolueris in imaginem Dei, quomodo es factus a Deo, manere, ſed temet contuleris ad illum, cujus invidia mors intraverit in orbem terrarum . Contra accipe quantam felicitatem cupiat conſequi Athanaſius; unde & nolit eſſe, quod ſis tu, Arianus apoſtata; accipe quantam fuerint etiam illi, quos jam quod ſe Chriſtianos dixerint , es interficere dignatus , conſecuti
Ib. III. 1. beatitudinem . *Juſtorum autem animæ in manu Dei ſunt , & non tanget illos tormentum* (4) . *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & æſtimata eſt malitia*

NOTÆ.

1 *Qui nondum ereptus es ;* quæ Lucifero uſitata locutio.

2 Verſ. Ant. *Scrutantur* , & *exquirent* .

3 Verſ. Ant. *Zelare ..... in errore* .

4 Verſ. Ant. *Tormentum mortis ; mortis* abeſt a Græco, ut a Lucifero. Sabat. legit, *tor-*

Digitized by Google

nitentiam habentes (13), *& per anguſtiam ſpiritus gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in* (14) *riſu & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: quomodo* (15) *computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt!* Tunc hæc dicturus es, niſi tibi conſulueris, quando videris te demerſum in tartarum: tunc dicturus hæc, quæ dicit dicturos ſuos (16) perſecutores militum

litum

NOTÆ.

tormentum malitiæ.

1 Κάκωσις in Græco. Verſ. Ant. *afflictio*.

2 Verſ. Ant. *Et quod a nobis eſt iter, exterminium; illi autem* &c. Sed ita interpungendum videtur: *Ab itinere juſto abierunt.*

3 Gr. Καὶ γάρ. Verſ. Ant. *ſi*.

4 *Et* deeſt in Verſ. Ant. Græcus, καὶ ὀλίγα.

5 Verſ. Ant. *Et quaſi holocauſti. Holocauſta hoſtia* habet idem Lucifer lib. *Mor. eſſe pro Dei Fil.* Sabat. legit *Holocauſti*.

6 Verſ. Ant. *Fulgebunt juſti, & tamquam ſcintillæ in arundineto. Et* additur etiam a Latinio & in Gr.

7 Verſ. Ant. *Longam vitam .... enim.*

8 Verſ. Ant. *Cogitaverit .... de illo Deus .... munierit illum ..... contemnent eum ..... contumelia inter mortuos in perpetuum ..... deſolabuntur & erunt gementes.*

9 Pro *peribit*, ut ante *exiet* pro *exibit*. Til. Verſ. Ant. *peribit*.

10 Verſ. Ant. *In cogitatione .... ipſorum.*

11 Verſ. Ant. & Sabat. *Anguſtiaverunt, & qui.*

12 Græcus, ἐροῦσιν. Verſ. Ant. *Dicentes intra ſe.*

13 *Agentes* legit Sabat. Verſ. Ant. *Agentes & præ anguſtia.*

14 Cum Græco, εἰς γέλωτα. Verſ. Ant. *in deriſum; in riſum*, Latin. & Sabat.

15 *Ecce quomodo*, habet Sab. & Verſ. Ant.

16 *Vos*. Latin.

1 Verſ.

Digitized by Google

illi de omnibus; fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo, o mali tyranni (12), *ſunt ſermones mei, ut diſcatis ſapientiam & non excidatis.* Tunc, ſi nec dum nos audieris, Conſtanti, viſurus, quæ nunc videre vales minime per incredulitatem tuam, videbis tunc cum inter contyrannos tuos fueris collocatus in illis locis tormentorum, non ſolum quod injuſta amaveris judicia, ſed & quod Dei domum deſtruere volueris, quod negator Dei Filii exſtiteris, quod aliter fidem prædicari ſanxeris per manentem (13) potentiam tuam, quam prophetæ & apoſtoli prædicaverunt. Nec poteris dicere: *Non ſum inter illos quos deſcribit per*

NOTÆ:

1 Verſ. Ant. *Sol intelligentiæ*. A Græco abeſt *intelligentiæ*.

2 Id eſt, *loca deſerta, ardua, ac difficilia*. Iterum ut ſupra Græcam dictionem, quod ſæpiſſime facit, uſurpat. *Til. & la Cerda*. Græc. ὄρυμοι, in Verſ. Ant. *vias*.

3 Ex Græc. Πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας. Verſ. Ant. *Aut divitiarum jactantia quid contulit*.

4 Verſ. Ant. *Diadema ſpeciei*, & *teget eos, & brachio ſancto ſuo*. In Græco omitt. *ſancto ſuo*.

5 Verſ. Ant. *Multitudines*.

6 Verſ. Ant. *Cogitationes ſcrutabitur*, omiſſo *regni*. Demitur etiam a Latin. & Sabat.

7 *Miniſtri regni illius*. Verſ. Ant. & Sab.

8 Verſ. Ant. *Legem juſtitiæ*; abeſt a Græco *juſtitiæ*.

9 *In* omittit Verſ. Ant.

10 Verſ. Ant. *Non enim ſubtrahet .... cujuſquam Deus, nec verebitur*.

11 *Puſillum*. Vatic. & Verſ. Ant.

12 Ut in Græco τύραννοι. Verſ. Ant. *Reges, ſunt hi ſerm.*

13 *Amentem*. Latin.

Digitized by Google

in antichriſtum , unde aut quomodo vos poteritis Chriſti probare ſervos, cum manifeſtaretis (5) voſmet veſtra profeſſione eſſe famulos antichriſti ? Antichriſtus etenim, in quem Arius crediderit, re vera (6) *fuit, quando non fuerit* : contra noſter Salvator Dominus ac Deus Dei unicus Filius, non eſt, ut tu vis, Conſtanti, creatura, ſed eſt Dominus creaturæ; eſt æternus, inæſtimabilis, ſicut eſt, & cujus eſt Filius : induit ſane perfectum hominem noviſſimis diebus de utero virginis ; ſed & cum ſuſcepiſſet hominem, talis eſt immutabilis, incorruptibilis, inenarrabilis, & inconvertibilis , qualis eſt & cujus eſt Filius; non eum ſuſcepti hominis cauſſa in aliud, quam quod ſemper fuit , potuit convertere ; quandoquidem in forma ſit Dei patris ſui, quandoquidem ſit

æqua-

NOTÆ.

1 Græc. βεβαίωσις. Verſ. Ant. *conſummatio*. Et paullo poſt, *facit eſſe*, pro *faciet te*.

2 Verſ. Ant. *patrum meorum* : *meorum* abeſt etiam a Græco.

3 Verſ. Ant. *Sapientia tua ..... ut dominaretur ..... directione cordis &c.*

4 *Et humanum*. Lat. & Verſ. Ant. Sed vereor, ne mendum irrepſerit, cum paullo inferius dicat Lucifer ; *quomodo juſtus nos & humanos* &c. unde arguas eum ſcripſiſſe *juſtum & humanum*.

5 *Cum manifeſtetis*. Latin.

6 Utitur ea formula Lucifer adverſus Antichriſtum , qua Ariani , cum Jeſu Chriſti divinam æternitatem negarent : *Fuit, quando non erat*.

Digitized by Google

retines in carcere? cur mittis ad exſilia? niſi quia ſis metuens ne vos lu-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Conſtitutus* pro *eſſet*.

2 *Quid ſit*. Vatic.

3 Jeſum Chriſtum Patri ſolummodo ſimilem ὅμοιον eſſe, quidam ex Arianis dicebant, nulla *ſubſtantiæ* vel *uſiæ* facta mentione: κατὰ πάντα vero ὅμοιον eſſe Filium Patri Semiariani, & Homœuſiaſtæ affirmabant, Euſebio Cæſarienſi magiſtro. At cum perfecta ſimilitudo nihil ab æqualitate & identitate naturæ differat, ideo hæc propoſitio, *Filius* ὅμοιος *Patri eſt*, pro diverſo enunciantis conſilio & Catholica & Ariana poterat cenſeri; & complures e Semiarianis, explicato ſuæ mentis ſenſu, inter Catholicos propterea admiſſi, cum ὁμοιούσιον idem plane eſſe ac ὁμοούσιον confiterentur. Lucifer igitur *ſimilem* Patri Filium dicit juxta perfectam ſimilitudinem, qua proinde & æqualis eſt, & ejuſdem cum Patre naturæ; unde *æqualem* etiam appellat, tamquam per *æqualitatis* vocabulum *perfectam ſimilitudinem* indicare voluerit. Sed Hilario Arelatenſi hujuſmodi voces tum ὁμοίου, tum ὁμοιουσίου valde erant ſuſpectæ; quare in reſponſis apologeticis pro libris ſuis de Synodis hæc ad Luciferum ſcribit: *Satis abſolute, domine frater Lucifer, cognoſci potuit, invitum me homœuſii mentionem habere. Sed quia tu ſimilitudinem Filii ad Patrem prædicabas, demonſtratio ejus a me fuit exponenda ſine vitio:* quod pluribus in locis ipſe præſtat.

4 *Se* omittit Verſ. Ant. quæ poſtea habet, *Vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti*.

5 *Erant*. Verſ. Ant.

6 Pro *lumine & luce privari*; ubi accuſativum pro ablativo uſurpat. *Til. & Latin.* Sunt qui emendant, *carere lumine*; quod non fero in hoc auctore. *La Cerda*.

7 *Cuſtodiebant*. Verſ. Ant.

8 Eadem. *Sæculo dari*, omiſſo *vitæ*.

9 Addendum forte *nos*. Latin.

1 Ra-

Digitized by Google

in pſalmo cxxxv. *Qui percuſſit Ægyptum cum primitivis eorum*, *quoniam* Pſ. cxxxv. 10.
in ſæcula(3) *miſericordia ejus*, *& eduxit Iſrael de medio eorum*, *quoniam in ſæculum miſericordia ejus*, *in manu forti & brachio excelſo*, *quoniam in ſæculum miſericordia ejus*. *Qui diviſit mare rubrum in diviſionem* (4), *quoniam in ſæculum miſericordia ejus*, *& transduxit Iſrael per medium ejus*, *quoniam in ſæculum miſericordia ejus*, *& excuſſit Pharaonem & exercitum ejus in* (5) *mare rubrum*. Qua de re hæc ſcripta invenio? niſi ut crederem, quia cum tu me premere tentares, Deus meus quod ſic potuiſſet, niſi te convertiſſes, exſtinguere, quomodo Pharaonem, & me quod ſic fuiſſet erepturus de manibus tuis, quomodo & illos de Pharaonis poteſtate. Iccirco etenim dicit ad ſingulas virtutes, *quoniam in ſæculum miſericordia ejus*, ut mihi aperiret, quoniam Domini miſericordia mecum ſit ſemper permanens, qui ei tantum ſim ſerviens, tecum vero eſſe non poſſe, quia videlicet inimicus illius ſis, quomodo fuit & Pharao. Noluimus damnare abſentem, noluimus in eum quem ſcimus innocentem, & in eum quem novimus catholicæ fidei prædicatorem, dare juxta deſiderium tuum ſententiam. Quare? quia nos chriſtiani in Deum por-

NOTÆ.

1 *Rabidos*. Vatic.
2 Verſ. Ant. *Suam*, quæ habet etiam *prælegis*, pro *prælegit*.
3 *Sæculum*. Verſ. Ant.
4 *Diviſione*. Verſ. Ant.
5 Ut in Græco, εἰς θάλασσαν ἐρυθράν. Verſ. Ant. *in mari rubro*.

Digitized by Google

[illegible] Apud Amos pro-
phetam ſciebas utique ſcriptum, quando dediſti diſciplinam, exemplum
Am. v. 7. damnandi ſcilicet innocentem; *Qui fecit (9) in excelſo judicium, & juſtitiam in terra poſuit*. Dei juſtitiæ violator, Michæam prophetam dixiſſe num-
Mich. iii. 1. quid ignorabas de Juda & eorum principibus? *Non levaverunt ad Deum manus ſuas, & concupiebant (10) agros, & diripiebant orphanos, & domum per potentiam invadebant, & diripiebant virum & domum ejus, virum & hereditatem ejus: propter hoc hæc dicit Dominus: Ecce ego cognoſco (11) ſuper plebem*

NOTÆ.

1 *Conſequi ſumus*: Vat. mendoſe.

2 Verſ. Ant. *Neque in ..... ſpiritus eorum*.

3 *Et revertetur in terram ſuam*, abeſt a Verſ. Ant. ſed legitur in Græco.

4 Latin. hæc verba *Beatus &c.* demenda cenſet; ſed contra Luciferi ſententiam, quæ patet.

5 Hic liber eſt, quem Septuag. & Vulg. *Eccleſiaſten* appellant; *Eccleſiaſtici* vero nomine intelligitur liber, cui titulus Σοφία Σειρὰχ apud Septuag. id eſt *Sapientia Sirach*. Si mendum abeſt ab hoc Luciferi loco, haud uſitato quidem a veteribus titulo Eccleſiaſtes librum notavit.

6 *Quæret*. Verſ. Ant.

7 Lucif. cum Græc. ἐκεῖ ὁ ἀσεβὴς, ϗ τόπον τοῦ δικαίου, ἐκεῖ ὁ ἀσεβής. Verſ. Ant. *Ibi impietas; & locum juſtitiæ, ibi iniquitas*.

8 Verſ. Ant. *Domus regis auribus percipite: ad vos enim ..... quia laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſuper Itabyrium*.

9 Cum Græco Septuag. Ὁ ποιῶν εἰς ὕψος κρίμα, ϗ δικαιοσύνην εἰς γῆν ἔθηκεν. Verſ. Ant. *Facit*.

10 Verſ. Ant. *Deſiderabant ..... pupillos, & domos opprimebant, & rapiebant ..... propterea hæc*.

11 *Cogito*. Latin. cum Græc. Verſ. Ant. & Vulg. Præterea Verſ. Ant. *Super tribum*

[illegible], verum (13) non ſolum non tacuimus male te agere, ſed nec tacebimus . Non enim alius es ab eo , propter quem dicitur: *Pla-*

NOTÆ.

bum iſtam mala , de quibus non auferetis colla veſtra .

1 Verſ. Ant. *Audite hæc duces ..... & reliqui .*

2 *Qui ædificatis Sion in ſanguinem , & Jeruſalem in iniquitatibus .* Latin. ex Græco, Verſ. Ant. & Vulgata . Verſ. Ant. *In ſanguinibus .* Vulg. *In iniquitate .* Sabat. legit *ædificatis* in Lucifero .

3 Verſ. Ant. *Duces ejus in .... in mercede .... prophetæ ejus in ..... & ſuper Dominum ..... Nonne Dominus . ... ? non venient ſuper nos mala .*

4 *In quo apprehendam Dominum? ſi ſuſcipiam Deum &c.* Verſ. Ant. *Si* abeſt a Græco , ut a Lucif.

5 *Aut* demitur a Latin. deeſt in Græco & Verſ. Ant. *Apprehendam*, Verſ. Ant.

6 Græc. εἰ προσδέξεται , abeſt *aut* . Verſ. Ant. *Suſcipiat .... in millibus ..... vel in decem millibus hircorum ..... aut dabo &c.*

Sabat. legit *: Suſcipiam Dominum .*

7 Cum Cypr. lib. 3. Teſtim. Verſ. Ant. *Pro impietate .... pro peccato .* Sabat. *Pro mea impietate .*

8 *An renunciatum tib' eſt &c.* Latin. *Annunciatum eſt tibi homo quid bonum .* Verſ. Ant. *Quid* habet etiam Sabat.

9 Verſ. Ant. *Quærat a te : niſi ut facias judicium , & diligas .... ambulare cum Deo tuo .*

10 Græc. καταδυναστεύει . Verſ. Ant. *Impius prævalet adverſus juſtum .*

11 Cum Græco in edit. Rom. & Compl. ἱνατί ἐπιβλέπεις ; Verſ. Ant. *quare non aſpicis &c.*

12 Ferme cum Græco in edd. iiſdem ἐν τῷ καταπίνειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον . Verſ. Ant. *Cum devoraverit impius juſtiorem ſe* : omiſſo, *ob hoc .*

13 *Virum* , commate poſtpoſito . *Latin.*

1 Verſ.

Digitized by Google

Ibid. 12. lica . Sed & cum audio dicatum Deo prophetam dicere : *Væ qui ædificant* (3) *civitatem in ſanguinibus* , *& præparant civitatem in iniquitatibus*; tu mihi eſſe videris, qui ſpeluncam latronum ſis per ſanguinis fuſionem ædificans, per necem Dei ſervorum . Aut negabis ſpeluncam latronum eſſe veſtrum malignum concilium Arianorum ? Si non eſtis latrones , quomodo interficere invenimini Deo dicatos ? Civitates in ſanguine qui ædificant, væ habent . Prudentiſſimus imperator non vidiſti , væ tibi poſſe eſſe , quia hæreſem tuam per ſanguinis Dei hominum fuſionem putaſti reædificandam ? Dicit Spiritus ſanctus per Sophoniam prophe-
Soph. II. 3. tam : *Quærite Dominum* , *&* (4) *omnes humiles terræ judicium operamini* , *& juſtitiam quærite*, *& reſpondete*, *ea ſic ut tegamini* (5) *in die iræ Domini*: tu dicis , *Damnate innocentem* , *eſtote mecum homicidæ* , *ſacrilegi* ; an non hæc ſunt , quæ nos facere præcipis ? Imperaſti damnari Domini ſacerdotem, nec non imperaſti Arianam perfidiam tenendam , rejiciendam vero fidem apud Nicæam conſcriptam. Si hæc impleri mandaſſe te refragari non potes, conſpice & homicidas & ſacrilegos nos efficere voluiſ-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Arrogans eſt* ..... *nihil perducit ad finem* ..... *ſicut infernus* ..... *& iſte quaſi mors*, *non adimpletur*.

2 Verſ. Ant. *O qui multiplicat avaritiam malam* ..... *ut ponat in excelſo &c.*

3 *Ædificat* , & *præparat urbem* . Verſ. Ant.

4 *Et* demitur a Latin. , & abeſt etiam a Verſ. Ant.

5 Verſ. Ant. *Ea ut protegamini*.

1 Pro

[illegible] (8) *ſuperponunt vobis*, *propter quod ego iratus ſum minima*. *Ipſi autem compoſuerunt ſe in mala*. Audes, tenebrarum amator, exſecrator luminis, dicere, *Damnate innocentem*, cum dignetur præcipere nobis Deus per Zachariam dicens: *Judicium juſtum judicate*, *& pietatem* (9) *& miſericordiam facite unuſquiſque ad fratrem ſuum*: *& viduam*, *& orphanum*, *& proſelytum* (10), *& pauperem*, *per potentiam nolite nocere*, *& malitiam unuſquiſque non reminiſcatur fratris ſui in corde ſuo*. Cum hæc ſint mandata cæleſtia, tu cujus auctoritate dixiſti, *Laniate conſervum veſtrum*? Ib. VII. 9.

NOTÆ.

1 Pro *inquiram* dicit, unde *ſcrutinium* pro *inquiſitione* & *catecheſi* uſurpatur etiam apud veteres. *Til.* & la Cerda. *In die illa: Scrutabor*. Verſ. Ant.

2 *Ulciſcar*. Latin. cum Verſ. Ant. addito *&*.

3 *Qui contemnunt cuſtodias ſuas*. Verſ. Ant.

4 Verſ. Ant. *O illuſtris .... audivit .... ſuſcepit ..... non eſt confiſa ..... appropinquavit*. *Principes ejus in ea veluti rugientes leones*.

5 *Dimittebant*. Verſ. Ant. & *prophetæ ejus portantes ſpiritum*. Sabat. legit in Lucif. *ſubreliquerunt*.

6 *Sancta*. Latin. ex Græco cum Verſ. Ant. in qua, *Polluunt ſancta*, *&* *impie agunt in legem*. *Dominus ..... non faciet iniquitatem*.

7 *Quod enim nos*. Vatic.

8 *Quæ ſuperimpoſitæ ſunt*, *pro eo quod ego quidem .... modicum*; *ipſi vero ſuperpoſiti ſunt in mala*. Verſ. Ant.

9 Verſ. Ant. *Et miſericordiam*, *& miſerationem faciat*.

10 Omittitur a Verſ. Ant. ſed ineſt Græco. Verſ. Ant. *Et pupillum & pauperem non opprimatis*: *& malitiæ unuſquiſque fratris ſui nolite meminiſſe in cordibus veſtris*.

1 Verſ.

Digitized by Google

[illegible]
Mal. 1. 6. chiam dicit Deus: *Filius honorificat* (7) *patrem*, *& ſervus dominum ſuum* (8). *Et ſi pater ſum ego*, *ubi eſt honor meus* (9), *dicit Dominus omnipotens*? Quem igitur timorem atque honorem Deo facturi eramus, ſi feciſſemus, quæ tu fieri mandaſti? Illa enim tua præcepta & timorem & honorem Dei nituntur auferre dicatis ejus clementiæ. Sed & infra
Ib. 2. 17 tuam ſpecialiter operam manifeſtans, dicit: *Exacerbatis* (10) *Deum in verbis veſtris*, *& dixiſtis*, *In qua re exacerbavimus eum? in eo quod dicatis*, *Omnis qui facit malum*, *bonum eſt coram Deo*, *& in ipſis benedicet*: *& ubi eſt*

Deus

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Et noluerunt attendere*, *&* *dederunt dorſum contemnens*, *& aures ſuas aggravaverunt*, *ut non audirent*; *& cor ſuum poſuerunt inobediens*, *ut non audirent legem meam*. Sabat. legit in Lucif. *inſuaſibile* & *degravarunt*.

2 Pro *legi meæ*, ut ſupra *carere lumen* pro *lumine*; id eſt, *ut non parerent legi meæ*. Til.

3 *Non audierunt eum*; *ſic clamabunt*, *& non &c.* Verſ. Ant.

4 Pro *quieſcite*, *requieſcite*, *manere in pace*. Til. *Confidite*. *Iſti ſermones ſunt quos facietis*. Verſ. Ant. abſque *animæ*.

5 Verſ. Ant. *Cum proximo ſuo*; *veritatem & judicium ..... malum proximi ſui non cogitet ..... & juramentum mendax ne diligatis*, *quia &c.*

6 *Tui*. Vatic.

7 Verſ. Ant. *Glorificat*.

8 *Dominum ſuum timebit*. Verſ. Ant. *Timebit* abeſt a Græco Cod. Vatic. ut a Lucif.

9 Verſ. Ant. *Ubi eſt gloria mea? & ſi Dominus ego ſum*, *ubi eſt timor meus? dicit &c.*

10 *Exacerbaſtis* melius legit Sabat. Verſio Ant. *Provocaſtis Dominum in ſermonibus veſtris ..... In qua re provocavimus .... dicitis .... bonus eſt in conſpectu Domini*, *& in his ſibi complacet*.

1 *Qua-*

Digitized by Google

tuis, quam Dei parere præceptis maluerint. Gaudens es quod eoſdem tua calliditate illiciens ad ſuſcipiendam perduxeris hæreſim tuam, quod in omnibus eos habeas ſubjectos, illos quos jampridem videras pro nihilo te dicere (4), quos cernebas calcare propter veritatem regni tui auctoritatem. Sed ſcire te volumus, non eſſe novum hoc factum, ſed ſæpe ita eſſe actum a perſidis atque inconſideratis, ab eis, quos præſcius futurorum ore ſanctiſſimi Malachiæ præoſtenderit prophetæ: *Gravaſtis (5) adverſum me conſilia veſtra, dicit Dominus omnipotens, & dixiſtis: In qua re detraximus de te? quia dixiſtis: Vanus eſt omnis qui ſervit Deo: & quid amplius? Quod cuſtodivimus præcepta illius, & ambulavimus deprecantes ante conſpectum Domini omnipotentis. Et nunc nos magnificamus alienos, &* Malach. 3. 13.

re-

NOTÆ.

1 *Quare*. Latin. *Quia* ponitur pro *cur*: uno etenim pro altero ſæpiſſime utitur, & pro *cum* etiam, ut, cum occurret, dicetur. *Til.* & ex eo Galand.

2 Verſ. Ant. *Ire in viam ..... reſpectus in operibus* &c.

3 *Contradixerint*. Latin. & Galand.

4 *Ducere*. Latin.

5 Verſ. Ant. *Ingravaſtis ſuper me verba veſtra, dicit Dominus. Et dixiſtis: In quo locuti ſumus contra te? Et dixiſtis: Vanus eſt qui ...... quid amplius quia ...... mandata ejus, & quia ..... ſupplices ante faciem .... Et nunc nos beatos dicimus alienos, & ædificantur omnes qui faciunt iniquitatem ..... & ſalvi facti ſunt.*

O 2 Deo

multiplicaveritis preces (7), non exaudiam vos : .... ſanguine .....
ſunt. Væ tibi, Conſtanti, qui tantam Dei incurreris offenſam, ut non videre potuiſſes, quid tibi fuiſſet cavendum. Cum enim dicat ore Elaiæ illis prophetarum ſanctorum & omnium juſtorum interfectoribus,
Ibid 16. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malitias ab inimicis (8) veſtris ante oculos meos, deſinite a malitiis veſtris, diſcite bonum facere, inquirite judicium, eripite injuriam accipientem, judicate pupillo, & juſtificate viduam*; ad hæc tu contra juberes trucidandos Dei cultores, ipſum deſerendum Deum, ſuſcipiendam vero idololatriam; hoc fuit audiſſe Dei monita, & fuiſſe correctum. Qua de re iſtud cogis nos facere? niſi quia ſis cupiens

nos

NOTÆ.

1 D.o hic omittit Sabat.

2 Græc. κατελάλησαν. Verſ. Ant. *Loquuti ſunt ..... & attendit ..... & audivit ..... librum monumenti in conſpectu ſuo bis qui timent ..... & qui reverentur nomen ejus*.

3 Verſ. Ant. *Et erunt mihi ..... in acquiſitionem; ..... ſicut ..... filium ſuum, qui ſervit ei. Et convertar, & videbitis quid ſit ..... iniquum, & inter ..... & eum qui non ſervit ei*.

4 *Domini* abeſt poſt *dies* utroque in loco Verſ. Ant. ubi pro *ut ſarmenta* legitur *ſtipula*, pro *ex eis*, ut in Græco, *in eis*, & pro *vitis*, *ramus*; & alia quædam minima variant.

5 Verſ. Ant. *Peccatis ..... nequam ..... ſceleſti, reliquiſtis ..... & in indignationem miſiſtis illum ſanctum &c.*

6 *Legem Dei*, ut in Græco. Verſ. Ant. *Verbum Domini, populus* &c.

7 Verſ. Ant. *Si multiplicetis precem*.

8 *Animabus*. Latin. & Galand. ut in Græco & Verſ. Ant. *Nequitias ab animis veſtris, a conſpectu oculorum meorum ..... exquirite ..... liberate ..... judicate orphano &c.*

1 Quæ-

Digitized by Google

pulo Dei? Et quis tantam aliquando fecit quantam tu? qui neque omnia genera tormentorum inferendo deſinis (3), neque varie puniendum. Noluimus innocentem, tamquam reum punire, ne iſta & nos percuteret ſententia, quæ ore adhuc prophetatur Iſaiæ: *Væ ſcribentibus nequitiam: ſcribentes enim nequitiam ſcribunt, declinantes judicium pauperum, & rapientes judicium egentium plebis meæ, ut ſit illis vidua in rapinam, & pupillus in direptionem: & quid facient in diem* (4) *viſitationis? Tribulatio enim vobis a longe ſuperveniet, & ad quem refugietis*? Non temperavimus (5) tuo conſilio venenato, cupientes confugere in omnibus tribulationibus noſtris atque anxietatibus ad eum, ad quem confugerit ille juſtitiæ amator in omnibus probatione Job; non obedivimus præcepto tuo crudeli, quia voluerimus imitatores inveniri iſtius Dei ſervi Job dicentis: *Liberavi pauperem de manu potentis, & orphano, qui ſine adjutorio erat, ego eram adjutor. Os autem viduæ me ſemper benedixit. Juſtitia enim eram veſtitus, &*

Iſ. x 1.

Job xxix. 12.

coo.

NOTÆ.

1 Quædam levia, quæ ſenſum non vertunt, variant hic in Verſ. Ant.

2 Verſ. Ant. *Ad quid incenditis .... & rapinæ mendici .... ? Cur vos læditis populum meum .... mendicorum conſ.*

3 Pro *inferre deſinis*, ubi gerundium pro infinitivo uſurpavit. *Til.* Locus autem non videtur mutilus, uti cenſet Latinius, nec nobis, neque Galandio.

4 *In die*. Latin. uti legit Sabat. & eſt in Græco.

5 Pro *obtemperavimus*. Til. & Latin. & la Cerda; ut in lib. 2. *Falſo temperaſſemus crimini*.

Digitized by Google

ſia, unam potentiam habere, unicamque dominationem Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, hanc fidem, quam dicis hæreticam; & tuam aſtruis catholicam, illam quæ dicat Deum non habere verum Filium, quæ dicat *fuiſſe* (7) *quando non fuerit*, quæ dicat *factum ex nihilo*, utique ex illis ſenſibus, quibus Rabſaces dux Aſſyriorum regis exprobrabat Deum Abrahæ, & Deum Iſaac, & Deum Jacob, dicens:
Iſ. xxxvi. 14. *Non vos ſeducat Ezechias, quia poſſit vos liberare de manibus regis Aſſyriorum Deus veſter*. Ita & tu dux antichriſti dicis per tuos: *Non vos ſeducant verba epiſcoporum veſtrorum, qui mihi contradicunt, quia vos liberare non poteſt fides, quam illi prædicant*. Licet enim ſermonem varient, tamen res ad hoc perducitur ut conſtare poſſit, te ſic nobis exprobrare Deum,

NOTÆ.

1 Pro *judicio*, ut antea dixit, *induti arma* pro *armis*, more Græc. *Til.* Verſ. Ant. addit *ſicut chlamyde*, ubi quædam etiam alia ſane levia hic variant.

2 *A dentibus* legit Sabar. Verſ. Ant. *Cæcorum, & pes claudorum. Ego eram pater invalidorum: judicium quod non noveram, exquiſivi. Confregi molas iniquorum, & de medio dentium eorum rapinas extorſi.*

3 Græc. ἵσταμαι. Verſ. Ant. *Appendat me in ſtatera æquiſſima.*

4 Verſ. Ant. *Scit autem ..... innocentiam ...ſi defluxit pes meus de via* (abſque *recta*; in Græco, ἐξέκλινεν), *& ſi ſecutum eſt oculum cor meum.*

5 *Patrem innatum*. Vatic.

6 Pro *Deitas*. Til. & la Cerda.

7 Hæ formulæ, quibus Ariani Jeſu Chriſti divinitatem oppugnabant.

1 *Im-*

Interea ſic vos Ariani ſuperiores poteritis Athanaſio inveniri nunc apud Deum, quo modo & illi tunc inventi ſunt, qui Job exprobrant (5). Utile eſt tibi, Conſtanti, ut per Athanaſium Domini ſacerdotem pro facinoribus tuis ſis ſupplex Deo, per ipſum dirigas vota tua, ſicuti & illi per Job; per Athanaſium ſive per coepiſcopos ejus des operam, ſalutarem conſequi baptiſmum (6). Ceterum quo velitis vos torqueatis modo adverſus Athanaſium, vos de filiis eſſe invenimini, quippe hæretici, illius anguis, colubri, refugæ, deſertoris; Athanaſius vero eſt Dei domeſticus, ut fuit Job; eſt de filiis lucis, & ipſam tenens juſtitiæ viam, quam tenuit ſervus Dei Job; eſt ipſe poſſidens fidem, unde & de filiis Athanaſius Abrahæ eſt. Sic Dei Filium confitetur

Atha-

NOTÆ.

1 *Impotens enim ſit*. Vatic.

2 *Eſſe tu*. Id.

3 Sabat. corrigit *in eum*, pro *meum*, ut in Græco, *εἰς αὐτὸν*; & legit *in regionem ſuam*.

4 Verſ. Ant. *Duo. Non enim ..... verum quicquam*.

5 *Exprobrabant*. Latin.

6 Videtur innuere Conſtantium baptizatum ab hæreticis rebaptizandum, vel nondum baptizatum, quod magis credo. *Til.* Sed ex hiſt. Eccl., & S. Athanaſio in lib. de Syn. ediſcimus, eum ab Euzojo Epiſcopo Ariano baptizatum fuiſſe paullo ante, quam moreretur, an. ſcilicet 360. quo in Perſica expeditione vita deceſſit Mopſueſtiæ in Cilicia III. non. Octobris.

1 De

Digitized by Google

cleſia. Inde denique Abrahæ fidem provocat apoſtolus, probans auctoritate uſus ſacrarum litterarum, ſic credidiſſe Abraham, quomodo nunc fuerit credens Paullus, tunc vero ſe fuiſſe filium iræ erroneum, quando cum Judæis negabat unicum Dei Filium. Cum hæc ita ſint, obſecro te, ut jam contra Dei domum gerere pugnam deſinas, accipiaſque hortamenta cæleſtia, quæ te perducere poſſint ad conſequendam ſa-
Iſ. xlvi. 12. lutem perpetuam. Ore accipe quæ dicat ad vos Iſaiæ Deus: *Audite me, qui perdidiſtis cor veſtrum* (4), *qui longe eſtis a juſtitia*. Aut ſi cor tuum tecum eſt, ſi non a juſtitia es longe, cur dicis nobis Dei ſacerdotibus, *Damnate abſentem, punite innocentem*? Si enim cor tuum non amiſi-
Ib. lvi. 1. ſti, & juſtitiæ tenes viam, cur non retines ſcriptum? *Cuſtodite judicium, facite juſtitiam: appropiavit* (5) *enim ſalutare meum advenire, & miſe-*

NOTÆ.

1 De fide Abrahæ loquitur Apoſtolus, ad Rom. III. & ad Gal. III.

2 *Patrem innatum*. Vatic.

3 Id eſt; *carnifices ut tu es*. Sæpiſſime his compoſitionibus utitur, ut *coarianos tuos*, *compeſtilentes tuos*, *conblaſphemos tuos*, *coapoſtatas tuos*; & his ſimilibus. *Til. & la Cerda*.

4 *Veſtrum* abeſt a Græco & Verſ. Ant.

5 Pro *appropinquavit* dicit, & *advenire* pro *advenit*, infinitivus pro perfecto: & paullo inferius, *appropiare Deo deſiderant*, id eſt *percupiunt proximi eſſe Deo*, *appropinquare Deo*. Til. & la Cerd. In Verſ. Ant. *Quia juxta eſt ſalus mea, ut veniat, & miſericordia mea ut reveletur*. Sed Luciſ. Græcam ſyntaxim omnino ſequitur: ἤγγικε γὰρ τὸ σωτήριόν μου παραγίνεσθαι, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι.

1 Verſ.

& egenos (8, *qui ſine tecto ſunt*, *induc in domum tuam: ſi videris nudum*, *operi*, *& domeſticos ſeminis tui noli deſpicere*. Quam tenes, rex prudentiſſime, ſpem? cum hæc omnia verteris in contrarium. Quomodo enim omnem nodum ſolviſti iniquitatis, cum ſive incredulitate tua, qualem te

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Hæc*, *&* *homo qui retinet iſta: & cuſtodit ſabbata ut non profanet ea*, *& ſervat manus ſuas ne faciat iniquitatem*.

2 Verſ. Ant. *Non eſt gaudium* ..... *Dominus Deus*. *Clama in fortitudine*, *& ne parcas; quaſi tuba* ..... *eorum*: *me etenim* .... *quaſi gens quæ* .... *& quæ* .... *Petunt me* .... *appropinquare Deo cupiunt*.

3 *Tuba* legit Sabat.

4 Verſ. Ant. *Neque ſi incurvaveris quaſi circulum collum tuum* ..... *ſubſtraveris* ..... *vocabis jejunium & diem acceptabilem*.

5 Addendum forte, *ſed ſolve omnem nodum iniquitatis*, *ſed ſolve &c.* ut in Verſ. Ant. & in Græc. cum paullo inferius hanc ſententiam Conſtantio objiciat; *Quomodo enim omnem nodum ſolviſti iniquitatis &c.* & integrum Iſaiæ teſtimonium hoc iterum modo producat. Ita Cotelerius in Tomo 1. Mon. Eccl. Gr. pag. 690. & ex eo Galandius. Verſ. Ant. *Nonne* .... *elegit?* .... *ſed ſolve omnem colligaturam iniquitatis*, *diſſolve &c.*

6 Aptius cum Græco συναλλαγμάτων. Verſ. Ant. *cautionum*.

7 Verſ. Ant. *Fractos* .... *ſcripturam iniquam conſcinde*.

8 Verſ. Ant. *Pauperes ſine tecto* ..... *ne deſpexeris*. Lucifer ipſe habet paullo infra *Pauperes*, & *non deſpicies*.

1 Vi-

Digitized by Google

conviperinos tuos Arianos, natos videlicet de impuderato (8) patre veſtro diabolo; diligis fratres (9) tuos, quia hos videas tibi proximio-

NOTÆ.

1 Vide dicta in præfat.

2 Significat Lucifer hac comparatione Arianorum calliditatem & aſtum, qui hæreſim occulte primo fovebant ſe ſe Catholicos in ſpeciem profitentes, deinde audaciores facti palam errores ſuos prædicare tuerique cœperunt: quod etiam Hilarius innuit his verbis in lib. de Synod. *Nunc publicæ auctoritatis profeſſione hæreſis prorumpens, id quod antea furtim muſſitabat, nunc non clam victrix gloriabatur:* & Sulpicius Severus lib. 2. Hiſt. *Ariani perfidiam ſuam occultabant, non auſi palam erroris ſui dogma prædicare Catholicos ſe gerebant.*

3 Gerundium *torquendo* pro infinitivo *torquere* uſurpat, ut ſupra *ferendo* pro *ferre*. Til. & la Cerda.

4 *Demiſiſti confractos*. Vatic.

5 *Carceres, metalla &c.* Latin. Vide, quæ in lib. 2. notabimus hac de re.

6 *Anne*. Id.

7 *Inveniris*. Id. & Galandius.

8 Pro *impudente*, qualis eſt Diabolus omnium hæreticorum pater. *Til.* & la Cerda. *Inviperato*. Poncius apud Latin. Lugdunenſes Bibl. PP. editores, prout interpretatus fuerat Tilius, edidere *impudente*: quod non probandum videtur. Paſſim enim inſolentibus vocibus utitur Lucifer. Vide ſis Cangium in Gloſſ. V. *impuderatus*. Galand.

9 Memorat Lucifer, quanto favore, & quanta pollerent auctoritate Ariani, præſertim Epiſcopi, apud Conſtantium; qui ſuo cuncta arbitratu gerebant, Catholicorum bonis ditati, & illuſtrioribus Eccleſiis potiti: & huc reſpicit fortaſſe Hilarius in lib. un. contra Conſtant. idem hiſce verbis Imperatori exprobrans; *Epiſcopatus tuis donas; e quibus quinquaginta ſedium Epiſcopos cum ſatellitio militari ad invitos populos fuiſſe ſubmiſſos*, teſtatur Athanaſ. in epiſt. ad ſolit.

1 Ca-

Digitized by Google

unicum Filium ejus, negans ſanctum paracletum Spiritum. Quomodo aut exaudire te poterit, aut dicere tibi: *Ecce adſum*? cum vertis, quantum apud te eſt, ejus religionem, cum ejus antiſtites catholicos removeris, & hæreticos conſtitueris? quomodo te exaudiet, quem calcandum putaſti modis omnibus, niſi pœnitentiam malorum factorum egeris, niſi vias tuas nefarias deſerens, ſanctæ eccleſiæ juſtum iter comprehenderis? Tunc utique hæc promiſſa Dei conſequi poteris. Scriptum eſt enim propter eos, qui corde ex toto ſe ſe ad Deum converterint: *Hæc dicit Excelſus in excelſis habitans* (4), *in æternum ſanctus in ſanctis, nomen ei Dominus Altiſſimus in ſanctis requieſcens, & puſillanimis dans* (5) *animæ æquitatem, & dans vindictam contribulatis corde. Non in æternum iraſcar vobis, nec ſemper vindictam de vobis exigam.* Sed quibus Is. LVII 15.

hoc

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Erumpet .... & ſanitates tuæ .... orientur, & præibit in conſpectu tuo juſtitia tua, & gloria .... Adhuc loquente te* &c.

2 *Et adhuc* habet paullo infra idem Lucifer.

3 *Caligine*. Latin. ſed ab edito non diſceſſerim. *Galand.* recte.

4 Verſ. Ant. & Sab. ſic interpungunt: *Et in excelſis habitans in æternum; Sanctus in ſanctis nomen illi; excelſus in ſanctis &c.*

5 Verſ. Ant. *Dans patientiam, & vitam his qui corde contriti ſunt .... Ulciſcar in vos, neque ſemper iraſcar vobis*. Sabat. legit *animæquitatem*.

P 1 Verſ.

Digitized by Google

eſſe in veſtro cœtu Arianorum invenitur , [illegible] nim quæ agere dignaris , non ſunt Dei , ſed diaboli . Si opera ſunt illa Dei , ut proſcribas certos quod aut Athanaſium antiſtitem Dei non damnaverint innocentem , aut quod non cohæretico tuo Georgio (3) communicaverint, aut quod ſe dicant Chriſtianos , quod nolint effici coapoſtatæ tui, poſſunt ſane æſtimare (4), ſi illa opera Deo ſint placita; item ſi eleemoſyna eſt iſta , quam de (5) lacrymis das alienis , de eorum bonis, qui deportari, interfici, proſcribique maluerint a te, quam aut innocentem damnare , aut negare unicum Dei Filium , in quem

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Si abſtuleris .... colligationem , & ordinationem* .

2 Ex Græco ἐξέλιπεν. Verſ. Ant. *deficiet* . Sabat. *deficit* . Alia quædam levia in hoc textu variant in Verſ. Ant.

3 Georgius Cappadox Alexandrinam ſedem occupavit ad an. uſque 361. quo a furente populo interfectus eſt.

4 *Æſtimari*. Latin. & Galand.

5 Gloriabatur maxime Conſtantius in eccleſiaſticis ſumtibus , & pia quadam in pauperes liberalitate ; ſed hæc eidem exprobrat Lucifer tum hic , tum aliis in locis, quippe vel ſpolia e catholicis templis detracta, vel bona Epiſcoporum, quos in exſilium ejecerat, & catholicorum, quibus aut vitam auferri , aut facultates publicari juſſerat, in alios præſertim ſuæ partis homines largiſſime erogabat. Hinc Hilarius in lib. unic. contra Conſtantium ; *Auro reipublicæ ſanctum Dei oneras , & vel detracta templis , vel publicata edictis , vel exacta pœnis Deo ingeris* ; & ibid. *Eccleſiæ tecta ſtruit , ut fidem deſtruat* ; unde Lucifer ipſe ſuperius : *Es memorias martyrum inſtaurans , & ſervorum Dei cruorem fundis*.

Digitized by Google

P 2 S. P.

Digitized by Google

emendantes emendabitis (2) *vias veſtras*, *& cogitationes veſtras*, *& facientes feceritis judicium inter virum & proximum ejus*, *& proſelytum*, *& pauperem*, *& viduam non potentabitis* (3) , *ſanguinem innocentis non effuderitis in hoc loco*, *& poſt alienos Deos non abibitis*. Emendabis vias tuas, ſi jam deſinas perſequi Dei ſervos, ſi te Chriſtianum fueris confeſſus, & eſſe Arianum negaveris, ſi Filium Dei, verum Dei Filium credideris, ſi anathema feceris dicentes: *Erat* (4) *quando non erat*, & *factus eſt ex nihilo*: mutabis vias tuas, ſi pœnitueris pro homicidiis, proque (5) ſacrilegio tuo; alioquin eris, (6) ut nunc es, ex illis, in quorum exprobrationem dicitur a Deo: *Numquid ſpelunca latronum eſt domus mea*, *in qua vocatum eſt nomen meum*? Quos vis eſſe Dei domum, vos ne Arianos, an nos Chriſtianos? Si enim veſtra maligna congregatio eſt do-

Ibid. 11.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Deum* ..... *in bonis* ...., *quia quos præſcit* .... *imaginis* &c.

2 Sabat. legit *emendaveritis*.

3 Id eſt, *poteſtatem veſtram non exercebitis*, *ut ſanguinem ejus fundatis*, *& ipſum interficiatis : ubi potentare*, pro *poteſtatem & dominium exercere* uſurpat. *Til. & la Cerda*.

4 Hanc Arianorum formulam aperte damnavit Synodus Nicæna : *Eos autem*, *qui dicunt*, Erat quando non erat, *&*, Priuſquam naſceretur, non erat, *&*, Quia ex nullis exſtantibus factus eſt, *hos anathematizat catholica & apoſtolica Eccleſia*.

5 Cum Latin. & recte ita correximus; in edito legebatur *pro quo*.

6 *Eris unus ex illis*. Til.

1 *Niſi*

Digitized by Google

ſcriptum eſt: *Hæc dicit Dominus: Non glorietur ſapiens in ſua ſapientia* (3), Ibid. 23.
& non glorietur fortis in fortitudine ſua, nec glorietur dives in divitiis ſuis, ſed in hoc glorietur qui gloriatur, inquirere (4) *me & intelligere, & ſcire in Deum gloriari, quia ego ſum Dominus qui facio miſericordiam, & judicium, & juſtitiam ſuper terram, quia in his eſt voluntas mea, dicit Dominus.* Cum igitur videas in his eſſe voluntatem Domini, quomodo hæc quæ amare ſe dicit Dominus, peroſa habere dignaris? *In hoc*, inquit, *glorietur, qui gloriatur, inquirere me & intelligere, & ſcire in Deum gloriari.* Quo- Ibid. 24.
modo poteris te dicere nunc in Deum gloriari? Quomodo poteris requirere te illum adſtruere, cum ſis provocans omnes cultores ejus majeſtatis ad deſerendam fidem apoſtolorum, ad blaſphemiam dogmatis veſtri ſuſcipiendam? *In hoc glorietur, qui gloriatur, in-* Ibid.
quirere me & intelligere, & ſcire in Deum gloriari, quia ego ſum Dominus qui fa-

NOTÆ.

1 *Niſi te correxeris, eris unus ex illis.* Id. & Galandius; ſed poteſt retineri, *ut es*, hoc ſenſu: *Niſi te correxeris ex eo, qui nunc es.*

2 *Non viſitabo.* Latin. In Græco μὴ οὐκ ut in Vulg. *numquid non.*

3 *Patientia.* Codices quidam apud Tilium.

4 Verſ. Ant. *Intelligere, & noſſe, quia ego* &c. Vide quæ ſuper hoc textu notavimus ſupra pag. 65. n. 7.

1 Con-

Digitized by Google

..., quæ contra clamat Spiritus ſanctus ex perſona noſtri populi ad

Jb. x. 23. Deum dicens; *Scio Domine, quoniam non ſunt hominis viæ ejus, neque vir ibit & corriget cogitationem ſuam: doce nos Domine, ſed in judicio, & non in ira, ne paucos nos facias: effunde iram tuam ſuper gentes, quæ neſciunt te, & ſuper regna quæ nomen tuum non invocaverunt, quia comederunt Jacob, & conſumſerunt illum, & paſcua ejus exterminaverunt* (8). Conſpicis te unum eſſe

NOTÆ.

1 Convenit cum Cypr. lib. de orat. Domin. Verſ. Ant. *Ex patre diabolo eſtis, & deſideria ..... homicida erat &c.* Mſ. Cantabrig. apud Sabat. & idem Sab. in Lucif. habet *concupiſcentias*, ut legitur etiam in lib. *de non parc. in Deum delinq.*

2 Pro *objeceris*. Til. Quot & quam graves calumnias in Athanaſium hæretici confinxerint, ex ejus vita plane perſpicuum.

3 Ærumnis ſcilicet, exſiliis, carceribus confectos catholicos, præſertim Epiſcopos, intelligit. Idem teſtatur Athanaſius in epiſt. ad Solit. *Epiſcopi flagellati, & acerbis vinculis conſtricti ſunt ..... quot monachi flagellati, quot Epiſcopi conciſi!* præſertim in Oriente, ubi verſabatur Conſtantius; clariores vero ex Epiſcopis in perferenda Conſtantii crudelitate nominat Serapammonen, & Paullinum Trevirenſis, Euſebium Vercellenſis, Dionyſium Mediolanenſis, Luciferum ipſum Calaritanæ Eccleſiæ Antiſtites, aliosque, de quibus meminit Eccleſiaſtica Hiſtoria, præſertim de Hilario Pictavienſi.

4 Pro *de innocentibus*: clarius tamen fuiſſet, ſi dixiſſet, *Noluimus ferre ſententiam in innocentes*, ſive *in innocentem*; & forte *in innocentem* legendum eſt. *Til. & Latin.*

5 Id eſt, *qui tecum errant*.

6 Verſ. Ant. *Incircumciſi carne, domus vero Iſrael incircumciſi ſunt corde.*

7 Sabat. legit *omnes*.

8 Infra Lucifer ipſe, *deſolaverunt*.

1 Du-

gregis, quando noſtra paſcua non ſit niſi cæleſtis doctrina? *Si vis*, inquit Dominus, *ad vitam venire, ſerva mandata*; & iterum: *Si feceritis quæ mando vobis, jam non dico vos ſervos, ſed amicos* (8). Cum hæc ita ſint, debes tu ad te purgandum dare præcepta dominica, quæ juſſerint in-

Matth xix. 17. Io. xv. 14.

NOTÆ.

1 Dura ac rudis admodum eſt locutio, & more Græcorum duæ negativæ pro affirmatione ponuntur. Item dicit *laniando* pro *laniare*, ut ſæpenumero ante dictum eſt, gerundium pro infinitivo ponens: deinde mox uſurpat participium pro infinitivo *ſeminans* pro *ſeminare:* quod latinius efferretur; *Niſi tu quidem, qui neque laniare Dei deſtiteris ſervos, neque blaſphemias tuas toto in regno tuo ſeminare*. Til. & la Cerda, qui addit; *ſed hic vir gerundia ponens pro infinitis conturbat ſententiam*.

2 Pro *nemo poterit dubitare*, id eſt, *nemo ignorabit te conatum fuiſſe exterminare paſcuam* pro *paſcua Dei*. Til.

3 Pro *in votis haberent*, id eſt, *ſi vellent in ſuis remanere ſedibus ſecuri, apoſtolicam prædicare fidem non auderent:* ubi notanda eſt hæreticorum adverſus Catholicos crudelitas & ſævitia. *Id. & la Cerda*.

4 Pro *aggrederentur*, & *tentare auderent*. Iid.

5 Id eſt, *fides Patriarcharum &c. eſt pinguis animæ nutritio*.

6 Senſus eſſe poteſt, *Cum vis juſtum eſſe in Eccleſia Dei, ut* &c. *Injuſtitiam* pro *juſtitia* ſubjicit Galandius.

7 *Qui es hæreticus*.

8 Ita etiam codex Major. Monaſt. apud Sabat. Verſ. Ant. *Jam non dico vos ſervos, quia &c. vos autem dixi amicos*. Lucifer ipſe habet paullo poſt, *Quod mando vobis, jam non dicam &c.* & iterum infra, *Quod præcipio vobis* &c.

1 Verſ.

Digitized by Google

(3) *vos, dicentes: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod potens ſit* (4) *Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Jam enim* (5) *ad radices arborum poſita eſt ſecuris. Omnis enim* (6) *arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur.* Quid ſentis ad hæc? debuimus damnare innocentem, debuimus dare contra abſentem inauditum ſententiam? & quomodo cum hoc feciſſemus, potueramus reperiri Chriſtiani? Cum illos quo poſſint eſſe Chriſtiani, hortatus fuerit beatiſſimus Joannes, ut dignum fructum feciſſent (7) pœnitentiæ; illi, qui nec dum comprehenderant viam juſtitiæ, comprehendere cogebantur; nos, qui jam tenemus, urgebamur atque urgemur a te illud occupare iter iniquitatis, in quo poſiti noſcantur Judæi. Quid igitur nobis poſſet accidere, ſi vipereis tuis depaſti fuiſſemus conſiliis? niſi ut ex Chriſtianis fuiſſemus viperæ (8) progenies effecti. Cur hæc fieri mandaſti, niſi quia conſerpentes

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Vidit, quoniam .... valde, & miſit & occidit .... pueros qui erant in .... regionibus ejus.*

2 *Demonſtravit*, ferunt codd. plures apud Sabat. Verſ. Ant. *Demonſtrabit, ... ira ventura.*

3 Verſ. Ant. *proferre*. Mſ. S. Germ. ex Sabat. cum Lucif.

4 Verſ. Ant. *Quoniam potens eſt.*

5 *Etenim*. Vatic.

6 Verſ. Ant. *Omnis ergo .... excidetur .... mittetur*. Græc. cum Lucif. ἐκκόπτεται.... βάλλεται.

7 Pro *facerent*. Til. & la Cerda.

8 *Viperea*. Vatic.

1 Cum

des; quicumque autem occiderit, *reus erit judicio* (7). *Ego autem dico vobis quod omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſſa*, *reus erit judicio*; ut hæc fieri imperares? Si iratus fuero ſine cauſſa fratri meo, ſi dixero ei, Fatue, reum me dicit futurum unicus Dei Filius in gehennam; & (8) imperator Conſtanti, ſi ſudero cruorem innocentis, dicis, requiem æternam poſſeſſurum: nec retinere potuiſti, quando meditabaris interfici oportuiſſe Athanaſium, ſub quali conditione munera juſſerit offerri Dominus? *Si igitur offers munus tuum ad altare*, *& ibi rememoratus fueris*, Ibid 11.
quod (9) *habeas aliquid cum fratre tuo*, *pone munus tuum ante altare*, *& vade prius reconciliari fratri tuo*, *& tunc reverſus offer munus tuum*. Quid fuerat operatus malorum Athanaſius, ut hæc tranſgreſſus præcepta inter-

NOTÆ.

1 Cum Cypr. l. 3. teſtim. Verſ. Ant. *Quoniam ipſis miſerebitur Deus*.

2 Forte, *Tu tamen*. Galand. qui paullo inferius legit *locupletatos* pro *locupletatis*.

3 *Si cum*; intellige *ſi quando*.

4 Vide mox dicta.

5 Pro *nec*. Til. & la Cerda, & Galand. Forte, *Anne*, vel *nonne*. Galand. rectius.

6 Verſ. Ant. *Ab antiquis .... qui autem*.

7 Verſ. Ant. utrobique *in judicio*. *In* abeſt a Græco, uti a Luciſ.

8 Forte, *Et tu Imperator* &c. Galand.

9 Cum Hilario Pictav. Comment. in Matth. Verſ. Ant. *Si ergo offeres .... quia frater tuus habet aliquid adverſus te: relinque ibi .... veniens offeres*.

Q 1 Verſ.

Digitized by Google

[illegible] ? aut quomodo dicis fratri tuo [illegible]
tuo, & ecce trabes (5) in oculo tuo eſt ? Hypocrita ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere feſtucam de oculo fratris tui. Trabem in oculo tuo dicit eſſe Dominus, & audes dicere Athanaſio viro juſtiſſimo, *Feſtucam habes in oculo*? Ille enim nihil horum commiſit, quæ ei dignaris objicere: contra tu, quæcumque diximus, es operatus, *Damnate*, quoties dixiſti, *innocentem*. Quam nos aliam voluiſti compre-
Ibid. 13. hendere viam, niſi tuam, quam deſcribit Dominus, dicens: *Quam (6) lata & ſpatioſa via, quæ ducit ad interitum, & multi ſunt qui intrant per illam*? Quia (7) itaque ſis in hac lata & ſpatioſa conſtitutus via, præcepiſti damnari innocentem, cupiens profecto cunctis revelari, quod

tua

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Odies .... benedicite qui maledicent vobis*.

2 Verſ. Ant. *His, qui odiunt vos, & orate pro calumniantibus vobis, & perſequentibus vos ... ſolem ſuum oriri jubet .... Si enim diligitis ..... hoc faciunt ? et ſi ſalutatis fratres ..... amplius facietis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo &c.* Cypr. lib. de bono patient. *qui vos perſequuntur*. Mſs. plures φίλους, *amicos*. Græc. ποιεῖτε, *facitis*. Tertull. lib. 1. adverſus Marc. *eritis*: omnes hi cum Lucif.

3 *Iſta* legit Sabat.

4 Verſ. Ant. *remetietur*; ita corrigunt Til. & Latin.

5 Corb. & Sangerm. codd. *trabis*, apud Sabat. & Verſ. Ant.

6 Verſ. Ant. *Quia lata ..... via eſt .... ad perditionem*. Cypr. lib. 3. teſtim. Hilar. in Matth. Codex Clarom. Sabat. cum Lucif. *Quam lata*.

7 Pro *cum*. Til.

1 In-

Digitized by Google

[illegible], ut diximus, placita [illegible] Deo Patri, poteris intrare in regnum cælorum ? Audis enim dicere unicum Filium ejus : *Non omnis qui dicit mihi , Domine , Domine , intrabit in regnum cælorum , ſed qui facit voluntatem Patris mei* . Damnari jubes innocentem : non recolis in Exodo dixiſſe Deum ? *Si rixaverint* (5) *duo , & percuſſerint mulierem in utero habentem , & abortiverit* (6) *non deformatum , detrimentum patietur : quodcumque æſtimaverit* (7) *vir mulieris , dabit cum* (8) *dignitate . Quod ſi deformatum fuerit , dabit animam pro anima , oculum pro ocu-*

Ibid. 21.

Ex. XXI. 22.

N O T Æ.

1 Innuit Conſtantii e Galliis adventum in Italiam an. 354. ubi ea molitus eſt, quæ in Mediolanenſi Concilio anni inſequentis neſarie perpetrata ſunt ab Arianis .

2 Pro *admonitione* & *exhortatione* . Til. Hanc vocem notat etiam du-Cangius in Gloſs. litt. M. ex Lucifero .

3 Verſ. Ant. *abintus* .

4 Verſ. Ant. *Uvas ..... Omnis ergo ..... Igitur ex fructibus ..... dicet* .

5 Verſ. Ant. *Si litigabunt duo viri* .

6 Pro *abortum paſſa fuerit , & pepererit non deformatum* , id eſt , *integrum & perfectum , nec membris captum , aut mutilum* : & hæc lectio propius accedit ad textum Hebraicum , quam noſtra communis . Til. & la Cerd. Verſ. Ant. *Et exierit infans ejus nondum formatus* . Galandius legit *nondum formatum* cum Auguſtino Quæſt. LXXX. & rejicit Tilii ſententiam , quæ tamen poteſt probari .

7 Verſ. Ant. *Quantum indixerit ..... & dabit* .

8 Ita Græc. *μετὰ ἀξιώματος* . Verſ. Ant. *Cum poſtulatione, &, ſi autem formatum fuerit ..... combuſtionem pro combuſtione* . Sab. legit , *ſi autem deformatum* , pro *quod ſi* .

Digitized by Google

deſtruere coneris, cum ſis prævaricator legis, cum deſertor ſacramenti militiæ cæleſtis, cum perſecutor Dei religionis, cum te circa ejus cultores præbeas carnificem, quomodo poteris ſapiens vir inveniri ſimilis illi, quem dixerit Dominus ſupra petram ædificaſſe domum ſuam? Sed inquis contra hæc; *Non ſum inſipiens, ego novi me ſapientem.* Si ſapiens es, cur ea feciſti atque es faciens, quæ ſoli poſſunt facere inſipientes? Si es ſapiens, cur damnari mandaſti inauditum abſentem? cur innocentem præcepiſti interfici? cur Dei ſacerdotes deſideraſti hoſtes Dei fieri? neque enim poſſint Dei effici amici per hoc factum, cum
Jo. xv. 14. Dominum ſcias dixiſſe apoſtolis: *Si feceritis* (7) *quod mando vobis, jam non dicam vos ſervos ſed amicos*. Si ſapiens es, cur damnantem te Athanaſium Dei ſacerdos audire debeo? Tu eum cauſſas præſtare allegatio-
num

NOTÆ.

1 Hæc ironice dicta. Vide notat. in lib. *Moriendum pro Filio Dei.*

2 Verſ. Ant. *Verba mea hæc ..... ſimilis eſt.*

3 Cum Græco, φρονίμῳ. Verſ. Ant. *ſapienti.*

4 Verſ. Ant. *Flaverunt venti, advenerunt flumina, & impegerunt ..... verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis eſt viro ..... flaverunt venti, advenerunt flumina, & impegerunt in domum illam.*

5 Calmet legit ex Lucif. *impugerunt* inter variant. lection. Tom. VII. Comment. in S. Script.

6 *Eum* legit Sab.

7 Vide quæ notavimus pag. 119. N. 8.

1 *Lu-*

Digitized by Google

apoſtolus quod homicidæ non ſunt poſſeſſuri regnum cælorum, & tu Conſtantius prudentiſſimus dicis imperator, *Jugulate abſentes, mactate inauditos, interficite innocentes, & veſtrum erit Dei regnum*. Hinc datur intelligi quam ſis ſapiens; ſi denique ille ſis qui domum tuam ædificaveris ſupra petram: dixiſſe etenim te negare non poteris: *Ego propterea cupio damnare Athanaſium, quia deſidero placere Deo*. Sic utique & nos placere deſideraſti Deo, quomodo jam tu placueris, ex quo videlicet Athanaſium es dignatus cogitare interimere in noſtra omnium conſcientia Domini ſacerdotum (3). Sic (4) in primordio Cain Deo placuit, mox ut interficere meditatus eſt fratrem; quomodo videtur, Conſtanti, unde ſit radix tua, de qua deſcendiſſet ſtirpe. Numquid nam poteris negare poſt hæc, te in illo eſſe choro quem narrat apoſtolus Romanis: *Et ſicut non probaverunt Deum babere in notitiam* (5), *tradidit illos* Rom. 1. 28.

Deus

NOTÆ.

1 *Luxuria* abeſt a Verſ. Ant. in qua *irritationes* pro *rixæ*, & *poſſidebunt* pro *conſequentur*.

2 *Furit*. Poncius apud Latin.

3 *Sacerdotem*. Galand. non recte; nam ſenſus conſtat, *In conſcientia noſtra omnium ſacerdotum Domini*.

4 Ironice dictum.

5 Verſ. Ant. *In notitia*, ut Lucifer ipſe lib. *Mor. pro Dei Fil.* ubi habet etiam *conveniant*, pro *conveniunt*.

1 Mſſ.

Digitized by Google

cur, mendax imperator exſtitiſti? cur non timuiſti ne exemplo Ananiæ & Sapphiræ fuiſſes exſtinctus? Loquitur in Actibus apoſtolorum ſcri-
Act. v. 3 ptura dixiſſe beatum Petrum ad Ananiam: *Ut quid replevit ſatanas cor tuum mentiri Spiritui (8) ſancto, ut ſubtraheres de pretio prædii? nonne manens tibi manebat, & venditum in tua erat poteſtate? Quid eſt (9) quod poſuiſti in corde tuo rem iſtam? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias hos ſermones cecidit, & exſpiravit: & factus eſt timor magnus*

ſu-

NOTÆ.

1 Mſſ. duo Sabat. ἀκαθαρσίᾳ cum Lucif. Verſ. Ant. *fornicatione*, *avaritia*, omiſſo *nequitia*, & pro *malis moribus*, *malignitate*.

2 Verſ. Ant. *Suſurrones*, *detractores* .... *elatos*, omiſſis *ſibi placentes*, *gloriantes*.

3 Verſ. Ant. *Obaudientes* ..... *ſine affectione* ..... *cognoverunt*.

4 *Ea* omittit Sabat. & Verſ. Ant.

5 Ita etiam Clemens Alex. cum quibuſdam mſs. οὐ μόνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Verſ. Ant. ſolum *coram hominibus*.

6 *Exitus*. Latin. & Galand. ſed poteſt & intelligi *pacem exitus*, id eſt, *Finem*, *exitum*, *obitum pacificum ſuſtuliſſem*, *ſi innocentem damnaſſem*; vel *ſuggeſtione exitus heretici*, *quæ* ſcilicet *finem obtinuiſſet veræ fidei pernicioſum*.

7 Vide paullo inferius notata.

8 Uti Cypr. lib. 3. teſtim. Verſ. Antiq. *Quare implevit* .... *mentiri te in Spiritum Sanctum*, *& uſurpare de pretio poſſeſſionis?* Lucifer ipſe paullo poſt habet, *ut fuiſſes mentitus* pro *mentiri*.

9 Verſ. Ant. *Quid utique poſuiſti* ..... *hanc* ..... *Statimque audiens* ..... *verba hæc* ..... *omnes audientes hæc* .... *autem protinus* ..... *collexerunt eum & traducentes* ... *quaſi* ..... *& uxor ipſius*, *ignorans quod factum eſſet*, *introivit*. *Ad quam Petrus ait* .... *agrum vendidiſtis? Illa autem dixit: Etiam tanti. Dixit autem Petrus ad eam: Quid utique* ..... *vobis* ..... *maritum* ..... *ſtant ad oſtium* .... *Cecidit autem confeſtim*.

1 Pe-

Digitized by Google

omnem domum Dei fueris perſecutus, qui effuderis cruorem cultorum ejus, qui ſacerdotes ejus miſeris ad metalla & exilia, & hæreticos locis ordinaveris eorum, qui evangelicam fidem dixeris hæreticam, & blaſphemiam (1) veſtram dixeris catholicam, qui introduxeris idololatriam in eccleſiam, qui deſerueris Deum Abrahæ, Deum Iſaac, Deum Jacob, ac omnium prophetarum, apoſtolorum, ac martyrum, & idololatriam fueris Arii ſecutus, exiſtimas, ſi in hac blaſphemia atque crudelitate duraveris, quod non in te maxima ſit vindicta futura? Deinde ſi adverſariis Suſannæ ſic eſt Deus vindictam dare dignatus, in te arbitraris non graviorem proceſſuram? Procedet, mihi crede, ſi non te mature converteris. Si enim illi, quia Suſannæ pudicitiam violare fuerant conati, hæc quæ ſubjeci meruerunt conſequi, quanto magis tu qui eccleſiæ es aggreſſus violare caſtitatem? Petiverunt illi falſo crimine Suſannam, & vos totidem petiſtis non ſolum Athanaſium ſed & cunctos vobis reſiſtentes. Aut unum dare poteris e reſiſtentibus, cui non applicitum fuerit crimen? Sic vos fuiſtis armati ad eccleſiæ violandam caſtitatem, ſicut illi ad Suſannæ fuerunt, qui dixerunt: *Oſtia* Dan. XIII. 10.
vi-

NOTÆ.

1 Ita legimus, ubi editum erat *blaſphemam*; ſic paullo poſt *in hac blaſphemia* ſcribit ipſe Lucifer; de qua vide Præf.

1 S. Dio-

Digitized by Google

tunc nos vindicatos novimus, quando tu ſerpens publicatus (4) es, quan-

NOTÆ.

1 S. Dionyſius Epiſcopus Mediolanenſis uſque ad annum 355. qui in Mediolanenſi Concilio hujuſce anni ab Arianis deceptus Athanaſium damnavit. Sed Euſebii Epiſcopi Vercellenſis callido, prudentique conſilio ejus ſubſcriptio deleta fuit: nam ad Arianos Epiſcopos converſus, ſimulanſque, ſe quoque in Athanaſii damnationem conſentire, priorem ſibi ſubſcribendi locum præ Dionyſio tribui poſtulavit, quippe ſenior eſſet ætate. Hac ratione permoti Ariani nomen Dionyſii delent, primas Euſebio deferant; quos ille increpans, iiſque irridens, ait: *Neque ego me veſtris ſceleribus polluo, neque filium meum* Dionyſium *vobiſcum participare permitto*. Actus eſt in exſilium Dionyſius, ejuſque in locum ſuffectus Auxentius Arianus, ſed Catholicum aliquando ſe ſimulans, qui Valentiniani Imperatoris indulgentia Mediolanenſem occupavit eccleſiam annos 20. vita functus an. 374.

2 Cum Til. Latin. & Galand. recte: antea *quidem*.

3 Pro *immiſiſſe*; id eſt, *ſi hæc, quæ de te aſſero, non egeris, jam non es Arianus, nec falſo Athanaſium accuſaſti*. Til. la Cerda, & Galand.

4 Tota Mediolanenſis Conciliabuli machina eo converſa erat, ut Athanaſius ab Epiſcopis catholicis, præſertim occidentalibus damnaretur, veluti criminum reus, quæ in illum hæretici toties effinxerant; *ut inde Arianæ impietati, cujus erat patronus* Conſtantius, *ſpeciem aliquam conciliaret*; inquit Athanaſius ipſe in epiſt. ad Solitar. Epiſcopos itaque Imperator urgebat, ut in Athanaſium ſubſcriberent; *Comminabundus ſtringebat gladium contra illos, & quoſdam abripi e conſpectu jubebat. Videns autem Luciferi, Euſebii, & Dionyſii Epiſcoporum conſtantiam ..... exſurgens ille confeſtim dixit: Ego nunc accuſator ſum Athanaſii, propter me credite iis, quæ dicunt Ariani. Illis autem reſpondentibus, Quomodo accuſator eſſe potes abſentis rei? ſi enim accuſator adeſt,*

Digitized by Google

Suſanna autem erat tenera nimium & bonæ formæ: injuſtè autem juſſerunt revelari eam (erat enim velata) ut ſaturarentur forma ejus. Flebant autem omnes ejus (3), *& ceteri qui videbant eam. Aſſurgentes igitur duo presbyteri in media plebe poſuerunt manus ſuper caput ejus: ipſa autem lacrymans aſpexit in cælum, quoniam erat cor ejus confidens in Domino. Dixerunt autem presbyteri: Ambulantibus nobis in viridario ſolis intravit hæc cum puellis, & dimiſit puellas, & clauſit oſtia viridarii: & venit ad eam juvenis qui erat abſconditus, & concubuit cum ea. Nos autem cum eſſemus in angulo viridarii, videntes iniquitatem accurrimus ad eos, & vidimus concurrentes* (4) *eos. Illum*

NOTÆ.

adeſt, abeſt autem reus, judicium nullum exercetur: adeſſe autem propter itineris longinquitatem non potuit .... Quod ſi de auditis objiciens loqueris, æquum eſt te quoque illa credere, quæ dicit ipſe: ſi autem non credis illi, credis vero iſtis, potius videntur iſti in tui gratiam talia dicere, & ob eam Athanaſium accuſare. Hæc cum ſibi coram dicta Imperator *audiſſet, & ſuam reputaret contumeliam, illos ejecit in exſilium*. Athan. ibid. & huc ſpectant, quæ hoc in loco Lucifer innuit, & quæ paullo ſuperius; *quæ te compulit ratio fieri teſtem falſum?* uſque ad hunc locum.

1 Per ironiam dicta.

2 Id eſt, *ut eam morti traderent:* ſic antea; unde etiam participium, quo utitur inferius: *jacent venena veſtra virtute Dei mortificata*, id eſt, *mortua, vana, & inania*. Til. & la Cerda.

3 Sabat. legit *ſui*.

4 *Concumbentes*. Til. ex Græco & Vulg.

R cui

a ſanguine hujus. Et converſa eſt omnis ...
iſte ſermo quem tu locutus es ? At ille ſtans in medio eorum dixit : Sic ſtulti Iſrael non interrogantes neque verum cognoſcentes damnaſtis filiam Iſrael ? Redite in judicium, falſum enim teſtimonium adverſum eam dixerunt. Sic etiam nunc exclamante Athanaſio ad Deum, omnes famulos ſuos Deus fecit pro veritate exſurgere contra vos adverſarios ſuos. Hæc cultoribus ſuis præſtitit, quæ tunc Danieli devotiſſimo ſuo, quo poſſemus te falſum eſſe teſtem intelligere, te unum eſſe de viperarum progenie, te falſa hæc cum conſacrilegis tuis poetaſſe (1). Redeunt ad juſtum judicandum judicium jam cuncti (2) inter hæc torquenti mortis ſententiam, etiam illi, quos inſcios ſua calliditate per te dominator animæ tuæ diabolus circumſcripſerat. Non enim eſſe poteſt præter coarianos tuos, qui non velit Athanaſii vindicari innocentiam, adeo qui non faveat innocentiæ Athanaſii, ſicut & nunc Suſannæ, poſteaquam conſtitit illam falſo crimine petitam, pudicam ab impudicis, caſtam ab adulteris,

NOTÆ.

cui aſſentitur Galandius.

1 Id eſt, *finxiſſe, & falſo attuliſſe*; quod poetæ multa, quæ nunquam fuerunt, fingant. *Til. & la Cerda.*

2 Locus corruptus, inquit Tilius, quem Latinius ita emendavit: *jam cuncti in te retorquent &c.* ſed ſenſus, licet obſcurus, hic eſt: *Epiſcopi cuncti catholici, etiam illi, quos tu ſeduxeras, redeunt ad judicium juſtum pro Athanaſio contra te torquentem inter hæc ſententiam mortis in nos.*

Digitized by Google

venere peccata tua, quæ ante faciebas, judicans judicia injuſta, & innocentes quidem damnabas, nocentes autem dimittebas, dicente Domino: Innocentem & juſtum non occides. Nunc tamen hanc ſi vidiſti, dic ſub qua arbore vidiſti eos tractantes? Et dixit: Sub lentiſco. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum. Jam enim angelus Domini accipiens præceptum a Deo ſecabit te medium. Et cum removiſſet illum, juſſit admoveri alterum, & dixit ad eum: Semen Chanaan & non Juda, ſpecies ſeduxit te, & concupiſcentia evertit cor tuum: ſic faciebatis filiabus Iſrael, & illæ quidem timentes concumbebant vobiſcum. Sed non ſuſtinuit filia Juda injuſtitiam veſtram. Nunc autem dic mihi, ſub qua arbore comprehendiſti eos invicem tractantes? Reſpondit: Sub ilice. Dixit autem illi Daniel: Recte mentitus es & tu in caput tuum. Manet etenim angelus Dei gladium habens ad ſecandum te medium, ut vos perdat. Et exclamavit omnis ſynagoga voce magna & benedixit Deum, qui ſalvos facit ſperantes in eum: & ſurrexerunt adverſus duos presbyteros, quoniam comprobaverat eos Daniel ex ore ipſorum falſos teſtes, & fecerunt illis quemadmodum ipſi male proximo facere voluerunt ſecundum legem Moyſi, & occiderunt, & ſalvus factus eſt ſanguis innocentis in illo die. Quid reſpondere, Conſtanti, imprudentia tua poteſt ad hæc? conſpicis ne reos tanti ſceleris paſſim damnatos, niſi omnibus diligentiſſime diſcuſſis? & tu in eum quem innocentem ſciebas, jubere non dubitaſti, darent Dei ſacerdotes mortis ſententiam? Quid audituri ſi feciſſemus? nempe hæc quæ

R 2 illi

Digitized by Google

tre , quod Græci dicunt omouſion , per quem omnia ...
ne quo factum eſt nihil , & in Spiritum paracletum verum Dei Spiri-
tum . Tibi ergo falſo teſti, ſpiritali adultero, homicidæ ſacrilego di-
gne graviora dicentur, digne qui tantis ac talibus criminibus major ſis
illis pſeudopresbyteris Suſannæ inimicis . Si enim illis dicitur men-
tientibus: *Recte mentitus es in caput tuum. Jam etenim* (4) *angelus Domini ac-*
Ibid. 55. *cipiens præceptum a Deo ſecabit te medium*; &, *Recte mentitus es* (5) *in caput*
Ibid. 59 *tuum. Manens eſt angelus Dei gladium habens ad ſecandum te medium, ut vos*
perdat ; quanto magis, niſi tibi proſpexeris, ad te talia dicentur? Num (6)
ſcis eſſe ſcriptum: *Beati qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud* (7)? exci-
Luc. xi 28. derat cordi illi tuo errorum vincto tenebris, ut juberes damnari inno-
centem : niſi fallor etenim omni in loco lex ſacra innocentem & ju-
ſtum non condemnandum loquitur ; & iccirco quia hæc fieri contra
Dei mandaſti præceptum, unum te habemus ex illis, quos Dominus per-
cu-

NOTÆ.

1 De numero Epiſcoporum, qui Concilio Medioianenſi interfuerunt, vide jam dicta in vita S. Luciferi.

2 Hæ formulæ catholicæ fidei ex ſymbolo Nicæno deſumtæ uſque *omnia facta ſunt*.

3 Sive *ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ*, quod proprie ſonat Græcum vocabulum *ὁμοούσιον*. V. Petavium lib. 4. de Trinit. cap. 5.

4 Supra idem Lucifer *enim*.

5 *Et tu* addit ſupra idem Lucifer, ubi *manet etenim* etiam habet, pro *manens eſt*.

6 *Non*. Latin. Locum reformarunt Lugdunenſes, *Cum ſcis &c* inquit Galandius; ſed recte ſtat interrogatio *Num*.

7 *Illud* omittit Verſ. Ant.

1 Verſ.

Digitized by Google

lias & cluſerit (8) *oſtium*, *& incipietis foris ſtare & pulſare* (9) *dicentes*: *Domine*, *Domine*, *aperi nobis*. *Et reſpondens dicet*: *Neſcio vos unde ſitis*. *Tunc incipietis dicere*: *Manducavimus coram te & bibimus*, *& in plateis noſtris docuiſti* (10). *Et dicet vobis*: *Neſcio* (11) *unde eſtis*, *diſcedite a me omnes operarii ini-*

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Væ vobis quoniam .... incerta .... ambulantes ſupra*.

2 Præfuit Lucifer Mediolanenſi Synodo legatus Liberii cum Pancratio & Hilario Romanæ Eccleſiæ Clericis.

3 Verſ. Ant. *Profecto teſtificamini conſentire*.

4 *Vos* pro *non*. Latin. recte, & ex eo Galandius.

5 Verſ. Ant. *Ipſi .... ædificatis*. *Ædificatis* habet etiam Sabat.

6 Verſ. Ant. *Propter hoc & ſapientia Dei dixit : Mittam ad vos .... & ipſos occidetis & perſequimini*, *ut exquiratur ſanguis omnium .... progeniem ..... Abel juſti ..... inquiretur a progenie hac*.

7 *Quærent*. Latin. & Sabat. ex ſua edit. Verſ. Ant. *Per anguſtam portam .... quærunt intrare*, *& non potuerunt*. Editio noſtra convenit cum mſ. Corb. apud ipſum Sabat.

8 Pro *clauſerit*. Til. *Cludo* pro *claudo* obvium in aliis. *La Cerda*. Verſ. Ant. hic; *Cum autem intraverit . . . & clauſerit ... ſuum*. Græc. cum Lucifero ἐγερθῇ, *exſurrexerit*. *Clauſeris* pro *cluſerit* legit Sabat.

9 Verſ. Ant. *Pulſare oſtium . . . . dicet vobis : Neſcio unde* &c.

10 Additur *& in ſynagogis* in Verſ. Ant. ſed abeſt a Græco.

11 Verſ. Ant. *Neſcio vos ... recedite*.

1 *Vi-*

Digitized by Google

ritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti . Dicis , credo: *Et ego ic-circo vobis mandaveram damnare abſentem, quia damnaverat & apoſtolus* . Primo omnium beato apoſtolo catholici nuntiaverant hi , quos norat fideles, quos Deo probaverat devotos , & teſtem ſciebat eſſe omnem Corinthiorum ſanctam eccleſiam . Tu contra cum (3) conſacrilegis tuis accuſantibus Deo odibilibus hæreticis nos dignabaris urgere ad

Ibid. 4. abſentis damnationem . Deinde cum apoſtolum audis dicere: *Congregatis vobis & ſpiritu meo cum virtute Domini* (4) *Jeſu, tradere hujuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis*; tu tenebra (5), cur nobis dicentibus, *Ad ipſum nos noſtris impendiis pergemus in plebe, cui divinitus conſtitutus eſt , eumdem audiemus , tantum da catholicos accuſatores ſecundum ſacræ legis mandatum*; cur detrectaſti? cur , tamquam gladiatores non epiſcopi eſſemus, tantum juxta vota tua, quo poſſemus interficere eum, cujus tu olim ſitie-

bas

NOTÆ.

1 *Videritis* . Vatic. & Verſ. Ant.

2 Verſ. Ant. *Omnino .... fornicatio , & talis fornicatio .... patris aliquis .... de medio .... Ego enim ut .... ſpiritus .... in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti .... hujuſmodi ſatanæ ... in diem Domini Jeſu Chriſti* .

3 *Tu contra , tenebra , te , atque cum conſacrilegis &c.* Vatic.

4 *Domini noſtri Jeſu Chriſti* . Idem Lucifer ſupra.

5 *Tenebra* , ſingulare, quod non eſt in uſu, uſurpat pro plurali *tenebræ*, ut *opera tua* pro *operibus tuis* . Til. & la Cerda. Ita loqui placet Lucifero: neque aliter infra : *Si te ſecuti tenebram fuiſſemus* . Galand.

1 Verſ.

Digitized by Google

rem internecialque, dic obſecro, ſi his diſſimilis ab Herode illo rege, cujus carnificinam deſcribens ita loquitur ſacra ſcriptura: *Eodem in tempore remiſit Herodes rex manus, ut noceret quoſdam* (2) *de eccleſia. Occidit* (3) *autem Jacobum fratrem Joannis gladio, & cum vidiſſet quod placeret hoc Judæis, addit* (4) *ut comprehenderet Petrum. Erant autem dies azymorum. Hunc cum apprehendiſſet, miſit in carcerem traditum quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt paſcha producere* (5) *eum plebi. Petrus* (6) *vero cuſtodiebatur in carcere. Oratio ergo inſtantiſſime fiebat ad Dominum pro eo ab eccleſia; & cum futurum eſſet ut eum Herodes produceret, illa nocte Petrus* Act. xii. 1.

dor-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Eam .... ſcientes .... peccatoribus eſt, ſceleſtis .... patricidiis & matricidiis, maſculorum concubitoribus, homicidiis, impudicis.*

2 Pro *quibuſdam*. Til. Verſ. Ant. *Eodem autem tempore immiſit Herodes ... affligeret quoſdam. Noceret* pro *interficeret*; la Cerda.

3 Verſ. Ant. *Interfecit .... videns autem quia placitum eſt .... adpoſuit adprehendere & .... Quem & adprehenſum .... tradens .... cuſtodire eum.*

4 *Addidit*. Latin.

5 Græc. ἀναγαγεῖν. Verſ. Ant. *perducere.*

6 Verſ. Ant. *Petrus quidem ſervabatur .... Oratio autem erat, inceſſanter .... ad Deum .... Cum autem vellet producere .... erat Petrus dormiens inter duos milites, ligatus ..... cuſtodes autem ante oſtium cuſtodiebant ... & lux fulſit in habitaculo: percuſſit &c.*

1 *Et*

Digitized by Google

bunali, *& concionabatur ad eos*. *Populus autem clamabat*: *Dei voces*, *& non hominis*. *Confeſtim autem percuſſit eum angelus Domini*, *quia non dedit honorem Deo*, *& vermibus ſcatens exſpiravit*. Ignorabas tu, qui (7) te legiſperitum vis videri, dixiſſe Joannem apoſtolum (8), ut cum dice-
1 Jo. 2. 3. res (9), *Damnate innocentem*: *Ex* (10) *hoc intelligimus quoniam cognovimus eum*,

NOTÆ.

1 *Et ſurrexit*, abeſt a Verſ. Ant.

2 Verſ. Ant. *Tranſeuntes autem primam cuſtodiam & ſecundam venerunt* ... *quæ ultro* ... *Et exeuntes tranſierunt* .... *reverſus in ſe dixit* ... *manu*.

3 *Græc.* Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι. Sed Lucifer legebat tranſpoſitis vocibus, ὅτι ἀληθῶς: *Nunc ſcio quia vere*, nec ἐν ὁράματι dumtaxat, *miſit Dominus*: Atque ita legiſſe quoque Chryſoſtomus perhibetur. *Galand.* Vide Chryſ. hom. 26. in Acta Apoſt.

4 Verſ. Ant. *Tribulatio non minima*. Græc. τάραχος ſolum, ut Lucif. & ἐγένετο, *factus eſſet*, ubi *factus eſt* in Verſ. Ant.

5 Verſ. Ant. *Requirens eum et non inveniens*, *diſquirens*.

6 *In Cæſaream* legit Sabat. Verſ. Ant. *Deſcendens ab Jud. in Cæſ. morabatur* .... *Herodes animis infeſtus* .... *Sidoniis*: *unanimes autem* .... *ſuper cubiculum* .... *civitates* .... *indutus veſtem regalem & ſedens* ... *ſucclamabat*: *Dei vox* ... *eo quod non dediſſet gloriam Deo*, *& conſumptus verm.*

7 Vide not. in lib. *Moriendum pro Filio Dei*.

8 *Beatum Apoſtolum*. Vatic.

9 *Ut diceres*. Id. Senſus eſt; *ignorabas*, *cum diceres*, Damnate innocentem, *dixiſſe Joannem* &c. *Ut* redundat.

10 Græc. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν &c. Verſ. Ant. *Et in hoc cognoſcimus eum*, *ſi ſervaverimus*. *Qui dicit quia cognovit* ... *ſervat* .. *ſervaverit* .... *in hoc perfecta eſt dilectio Dei*.

1 Su-

Digitized by Google

venire tecum cruciatus. *Filii, nemo vos fallat* (5): *qui facit juſtitiam, juſtus eſt* (6); *qui autem facit peccatum, a diabolo eſt, quoniam origine* (7) *diabolus peccat. Ad hoc enim declaratus eſt Filius Dei, ut ſolveret opera diaboli.* Igitur cum dicatur ab apoſtolo, quia ſit peccatum a diabolo, & tu compellas nos crimina capitalia committere, quid te aliud poſſum dicere, niſi procuratorem diaboli? eum quem videam ita ejus diligere cauſſas, ita ejus colere rem, ut cunctos nos in ejus cupias inveniri parte. Unde etenim omnem Dei cultorem compellis ad ipſum facere tranſitum, niſi quia delegeris favere parti ejuſdem? Audis dicere beatum apoſtolum: *Iccirco declaratus eſt Filius Dei, ut ſolveret opera diaboli*; & tu ſis urgens Dei cultores opus conſummare diaboli. Cum hæc agis, nonne vi- Ib. III. 7 Ibid. 8.

NOTÆ.

1 Supra *in hoc* idem Lucif.

2 *Ab eis* idem ſupra.

3 Verſ. Ant. *Nam qui in tenebris eſt, & in tenebris ambulat*; & *excæcaverunt oculos ejus*.

4 *Homicida*. Latin. & Galand.

5 Verſ. Ant. *Filioli .... ſeducat*.

6 Addit Verſ. Ant. *Sicut & ille juſtus eſt*; quæ tamen deſunt in mſſ. quibuſdam.

7 Verſ. Ant. *Quia ab initio .... In hoc manifeſtatus .... ſolvat*. Lucifer ipſe habet infra *iccirco* pro *ad hoc*.

S   1 Verſ.

Digitized by Google

lios (4) appellare dignatus eſt, me jam conſtituerit Deus. Quam ob cauſſam me Cain fieri voluiſti, tenebras etiam & filium diaboli? in quo te læſi, in quibus rebus exſtiti adverſarius ſalutis tuæ, ut mihi deſideraris ita eſſe nocitum? cur hæc iteramus? niſi ut aliquando intelligere poſſis, quod quidnam ſit bonum ſis ignorans. Si enim ſcires, numquam & ipſe tantum admiſiſſes facinus, & nos perpetrare urgeres. Dicas inter hæc precor, quamobrem perſequeris Dei domus antiſtitem? dicit enim apoſtolus, quia *qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*. Si nos vis habere homicidæ nomen, cur odis fratrem tuum? Proba odio dignum Athanaſium; quid malorum operatus ſit manifeſta, ut ſit odiri dignus etiam ab omnibus nobis. Profecto non dabis opus commiſſum ali-

Ibid. 15.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *In hoc manifeſtati ſunt .... a Deo .... non diligit .... quia .... annunciatio quam audivimus ab initio*. Græc. ἀπ ἀρχῆς, ut Lucifer, qui habet infra *ab origine* pro *ab initio*.

2 Verſ. Ant. *Diligamus invicem, non .... erat, & occidit .... Et cujus rei gratia occidit? quia opera ejus .... fratris vero ejus .... mundus .... quia tranſivimus de .... quia diligimus .... Qui non diligit*.

3 *Cain ex maligno*. Vatic. Ita in Græco omittitur *qui*, uti etiam a Lucifero paullo inferius.

4 Ex Joannis textu allato legerim *filios Dei*. Galand.

1 *Hæc*

odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ſcitis, quia omnis homicida non habet vitam (2) *in ſe manentem*. Non audeas jam dicere, *Damnate innocentem*, homo non habens in te vitam manentem, homo qui nec dum feceris tranſitum de morte ad vitam. Si enim feciſſes, hoc eſt, ſi in unicum Dei Filium ſicut nos credidiſſes, nec homicida eſſe delegiſſes, ne videlicet inciperes iterum regredi ad mortem. Duplici igitur modo conſtitutus ſine ſpe vitæ dignatus es imperare Dei ſacerdotibus, interficere innocentem. Sed fortaſſis tenes (3) dicere: *Amo amantes Deum, & odio habeo odientes eum*. Sed hæc de Athanaſio non poteris dicere, quoniam quidem magis conſtet, te odire Deum, quia & dereliqueris illum, & tranſitum feceris ad idololatriam. Itaque, quia nullam culpam perſequeris in Dei ſacerdote, ſed ſolam juſtitiam, ſed ſolam Dei religionem, ſupereſt ut adhuc videas nos, quos hortabaris innocentes interficere, quales eſſe juſſerit circa conſervos noſtros iſte beatus apoſtolus Joannes: *Ille propter nos* (4) *animam ſuam poſuit, & nos debemus pro fratribus animas noſtras po-* Ibid. 16.

NOTÆ.

1 *Hæc eſt* habet idem Lucifer ſupra, & *opera ipſius* pro *illius*. Vide.
2 *Vitam æternam* habet ſupra idem Lucif.
3 *Tenes*. Latin. & Galand.
4 Verſ. Ant. *Pro nobis*, & omittit *noſtras*. *Propter* ſolum legerat Sabat. in ſuo exemplari.

Digitized by Google

dicit, *quoniam amamus filios Dei*, *quoniam* (12) *Deum* [illegible] *facimus* . *Hæc eſt enim caritas Dei ut mandata ipſius cuſtodiamus*; & tu me dignaris impellere ad hæc mandata diſſipanda , alia contra ipſa , quæ per te inſtinctu diaboli prolata ſunt, inſtituere . Quomodo inveniri pote-

te·

NOTÆ.

1 *Habemus* legit Sabat. Verſ. Ant. *Habemus .... poſtulaverimus .... quia mandata ejus ſervamus .... illi, in conſpectu ejus facimus*; &c.

2 Addit Latin. *Et hoc eſt mandatum ejus ut credamus & amemus &c.* Ita Verſ. Ant. & Vulg. in quibus poſt *credamus* inſunt verba *in nomine Filii ipſius Jeſu Chriſti*, quæ a Lucifero aferuntur poſt verbum *faciamus*.

3 Verſ. Ant. *Dilectiſſimi , diligamus invicem; quia dilectio*.

4 *Fratrem* abeſt a Verſ. Ant. quæ ſic legit: *Qui .... quia Deus dilectio eſt . In hoc manifeſtata eſt dilectio .... quia ... unigenitum in hunc mundum .... ipſum .... dilectio , non quia nos dileximus , ſed quia ipſe dilexit nos; & miſit .... litatorem pro peccatis .... Dilectiſſimi &c.*

5 *Nos* omittit Sabat.

6 Verſ. Ant. *Dixerit* , *Diligo Deum* .

7 Græc. [illegible] . Latin. corrigit *videt* ex Vulg. & Verſ. Ant. in qua ; *Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt , Deum, quem non videt , quomodo poteſt diligere?*

8 *Et iterum : Ex hoc &c.* Vatic.

9 Verſ. Ant. *In hoc cognoſcimus quia diligimus .... quia Deum diligimus , & præcepta ejus .... dilectio Dei , ut præcepta ejus ſervemus , & præcepta ejus &c.*

10 *Quia* legit Sabat.

11 Additur a Latin. *ut mandata ejus cuſtodiamus &c.* ex Græco & Verſ. Ant. ac Vulg. quæ poſtea Lucifer recitat ferme ibidem . *Repetita verba*, mandata ipſius, *in cauſſa* fuiſſe, *cur præcedentia librario exciderint*, Galandius autumat ; ſed haud ita facile librarii culpæ tribuendum, ſiqua deſunt, quæ Lucifer ſciens ipſe omiſerit.

12 *Quando* idem Lucif. ſupra.

1 Verſ.

Digitized by Google

2 [illegible], Vatic.

3 *Caminum*. Til. & Latin. cum Græco & Verſ. Ant. ac Vulg. Fruſtra eſt, cum dicit Tilius pro *in caminum*; nam grammatice quoque *in camino* egregie dices. Nec pigebit aliqua adducere. Plautus Amphyt. *in mentem fuit*, & Bacchidib. *Ecquid in mentem eſt tibi?* Etenim Agellius locum hunc laudat lib. 1. cap. 7. & defendit hanc ſcripturam Cicero pro lege Manil. *Cum veſtros portus in prædonum poteſtatem fuiſſe ſciatis*; & pro Quinctio; *res cœpit eſſe in vadimonium*. Arbiter; *res eſt in controverſiam*; quod eleganter & in modum Ciceronis dictum aſſerit Turnebus. Manilius lib. 5. *cum venit in regione*, ut Cicero, *veni in Senatu*. Plaut. Epid. *in amorem hærere*, ſic legit Camerarius; & Henricus Stephanus multis defendit illud Plauti, *in mentem fuit*. Lege Taubmanum ad Plautum in Amphytrione. Lege eumdem in eadem comœdia, ubi defendit, *interrumpam in ædibus*, & ibidem, *pergam in ædibus*. Ulpianus; *finge in poſſeſſionem* Præſcript. adver. hæret. cap. 8. *foris a-* *[illegible]*; quem in locum Junius legit, *foras*; ſed Pamelius *foris* legit ex veteribus. In ſacris litteris eſt, *ingrediatur putredo in oſſibus meis*. Itaque indifferenter antiqui hæc nomina uſurpabant; ex qua conſuetudine Lucifer dixit, *Mittent eos in camino ignis ardentis*; & infra; *numquid fugerat te, dixiſſe Dominum B. Petro: Converte gladium tuum in loco ſuo*. La Cerda.

4 Idem quod *ſatagente*. La Cerda.

5 Poſt vocem illam *Sol* commate interjecto, ubi punctum inerat in veteri editione, ita disjunctas ſententias in unum ſenſum colligavimus Latinii auctoritate, qui particulam *aut* pro *autem* ſubſtituit.

6 *Gaude adhuc*. Latin.

7 Verſ. Ant. *Exibunt .... de medio juſtorum ... eos ... ignis ardentis*. Mſ. Clarom. apud Sabat. *exient*; & Græc. ceterique omnes mſſ. codd. carent *ardentis*, ut Lucif. verſ.

8 Verſ. Ant. *Puſillis iſtis .... præcipitetur in profundo .... abſcide*.

1 Ex

Digitized by Google

te deliquiſſe ? & icc irco in nos tam infeſtus es ? nos in te peccaſſe noſmet non retinemus. Quomodo etenim in te peccaſſe nos probari poterit, cum te de morte venire ad vitam urgeſcimus (2)? & tamen ſi ſentis nos in te deliquiſſe, accipe quæ te circa nos facere juſſerit Dominus dicens: Ibid. 15. *Quod ſi peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum, & ſi audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi autem non te audierit, adhibe tecum unum (3) vel duos, ut in ore duorum, vel trium teſtium, ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic eccleſiæ: ſi autem eccleſiam non audierit, ſit tibi tamquam ethnicus & publicanus.* Cum hæc non feceris quæ præceperit Dominus fieri, cum non ſolum (4) tu in te & nos non monueris, quibus præſentibus Athanaſium unum e nobis convincens reum fuiſſe, ſed coegeris eum inauditum a no-

NOTÆ.

1 *Ex puſillis his, qui credunt in me.* Verſ. Ant. ſed abſunt a Græco & a Vulg. verba, *qui credunt in me*, uti a Lucif.

2 Pro *ſæpius urgemus*. Til. & la Cerda.

3 *Tecum adhuc unum*. Vatic. cum Græco & Verſ. Ant.

4 *Solus tu inter te & nos*. Latin. ſed melius; *Cum non ſolum tu inter te & nos non monueris, convincens quibus*, id eſt *nobis, ipſis præſentibus Athanaſium unum e nobis reum fuiſſe, ſed coegeris* &c. Latinius idem *convinceres* pro *convincens* legendum autumat; ſed retineri participium optime poteſt. Latinium ſequitur Galandius.

1 Con-

tra arcam ſalvari non potuerunt, ita nec vos, ſed ſic litis interituri, niſi credentes in unicum Dei Filium ejus in ſancta eccleſia fueritis commanentes nobiſcum. Si igitur teſtes neque tu neque comblaſphemi tui eſſe poteſtis, quomodo feciſti inſulſiſſime rex damnari, & quidem a conſacerdotibus ſuis totius virum innocentiæ? Addo illud, quia jam illum accuſaveratis fuiſſe homicidam (2) apud Sardicam in ſynodo catholicorum, & probare (3) minime valuerit iniquitas veſtra. Addo quod tu ipſe ad eccleſiam Alexandrinorum dederis litteras (4) adſtruens il-

NOTÆ.

1 Conſtantius enim ad Mediolanenſe Concilium non invitavit Athanaſium, qui litteris Liberii Pontificis ad ſe Alexandriam delatis minime fidens, cum ſuſpicio eſſet ab Arianis confictas fuiſſe, ne in Italiam quidem venerat; & inſidias ſibi parari in palatio Imperatoris metuens miſit legatos ad Conſtantium, qui ſibi illum conciliarent: ſed fruſtra; nam ut ipſe Athanaſius teſtatur in epiſt. ad Solit. *ſingulis urbibus cogebat Epiſcopos*, Galliarum ſcilicet, & Italiæ, *ad mutandam* in cauſſa Athanaſii *ſententiam*; &, *cum ei audientiam denegaſſet*, in Concilio Mediolanenſi Epiſcopos *juſſit ſubſcribere contra Athanaſium*.

2 In Concilio Sardicenſi anni 347. Athanaſius de nece Arſenii Epiſcopi pluries jam ab hæreticis accuſatus, a Patribus Synodi abſolutus fuit.

3 Forte *probari*.

4 Exſtant hæ litteræ apud Athanaſium in Apol. 2. & Socratem lib. 2. cap. 23., quibus ſcribit Conſtantius, ſe ad illos *virum remittere vitæ rectitudine, & morum* pro-

Digitized by Google

pem petentes. Omnes etenim in ecclesia [illegible]
mus ei, apud quem non ſit acceptatio perſonarum: & tamen benefeceris,

NOTÆ.

probitate omnibus notiſſimum; cum nimirum e Galliis, ubi exſulabat, ad Alexandrinam Eccleſiam revocatus fuit.

1 Id eſt, *ſi*.

2 Hæc corrupta ſunt, licet ſenſus facile appareat. *Til.* Latinius vero ita corrigit: *At cum tu iniquum nihil veritus reſtitueris, & loco catholici miſeris* &c. Sed placet locum hunc ſic interpretari: *Cum tu loco innocentis*, Athanaſii, *in quem catholicus*, id eſt *catholici Epiſcopi, nihil loco veri*, ſcilicet *ex iis, quæ contra illum calumniantur Ariani, conſtituerit*, hoc eſt *decreverit ineſſe, miſeris* &c.

3 Vide, quæ de Georgio dicta jam ſunt, & quæ paullo inferius dicemus: de clade vero Catholicis Alexandrinis illata, qui a Georgii communione abhorrebant, hæc Athanaſius in Apol. 1. *Videre erat poſt ſeptimanam Paſchæ, virgines in carcerem detrudi, Epiſcopos vinctos a militibus duci, viduarum, pupillorumque ædes populari .... noctu Chriſtianos raptari ædeſque obſignari, & fratres clericorum pro fratribus in periculum devocari .... in hebdomade poſt ſacram Pentecoſtem .... ipſo die dominico .... virgines ignibus flammantis rogi admotas ... ceteros omnes quotquot comprehenderunt una cum virginibus ... relegarunt ... corpora defunctorum inſepulta .... ex Ægypto, & Africa Epiſcopos ad fugam exſiliumque compulerunt .... quos tanta acerbitate rapuerunt, ut quidam in via, quidam in exſilio mortem oppetierint*. Hæc geſta anno 356. poſt Mediolanenſe Concilium, & ejectum e ſua ſede Athanaſium.

4 Omittit *uſque* paullo inferius, ut etiam Tertull. in lib. de orat. & de patient. Verſ. Ant. *Dimittam illi .... Dicit illi Jeſus .... ſeptuagies*.

1 Su-

Digitized by Google

ego miſertus ſum tibi ? Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad uſque redderet univerſum debitum. Sic & vobis faciet Pater meus qui in cælis eſt, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Quid reſpondes ad hæc tu, cujus mentis oculi videre minime potuerint hæc quæ præceperit fieri Dominus? Ubi ponis illud quod neque in te, neque in Deum deliquerit, ſed ſit ſuſtinens perſecutionem, cur apoſtolicam teneat fidem, cur nolit fieri ut tu es ſacrilegus? Firmaſti interficere veritatis prædicatorem cupiens in eo te collocari honore, in quo ſunt illi, quos in evangelio & prophetarum interfectores deſignat Dominus, & impias manus ad ipſum etiam porrecturos (*6*) aperit dicens:

NOTÆ.

1 Supra, *dixit ei*.

2 *Habitum* omittit Verſ. Ant.

3 Codd. plures apud Sabat. *decem millia* cum Lucif. Græc. μυρίων. Verſ. Ant. *centum*.

4 Verſ. Ant. *Habebat .... dominus ejus .... ut redderet .... rogabat dominum ſuum ... Miſericordia autem motus ... illius, debitum remiſit ei. Regreſſus .... Et procidens conſervus ejus .... & omnia .... ſunt valde, & enarraverunt .... fuerant .... illum .... nonne ergo .... te miſereri* (omiſſo *quoque*) *.... tui?*

5 Cum Græco, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ. Verſ. Ant. ſolummodo, *debitum remiſit ei*.

6 Cum Til. & Latin. Antea, *porrecturus*.

T 1 Verſ.

Digitized by Google

quam creatori ? Si pro creatura interfecti ſunt beati prophetæ, quomodo eos habet cariſſimos Deus ? quomodo quia ipſorum verbis non crediderunt Judæi, ſunt hodie Dei inimici ? Unde Dei Judæi inimici ? unde extra Domini poſiti inveniuntur vineam ? niſi quia prophetarum interemtores exſtitiſſent, niſi quia æternum Deum æterni Dei Filium prædicaverint prophetæ, & illi comblaſphemi tui non ſolum non crediderint prophetiæ eorum, ſed & eoſdem interemerint. Quid etenim perſecutos fuiſſe arbitraris in prophetis Judæos, niſi unicum Dei Filium, ſicut & in apoſtolis atque martyribus ? Ex te ſaltem cognoſce vera eſſe quæ dico : ſiquidem & tu, quem (6) in Athanaſio nec non & in nobis, Dei verum perſequaris Filium. Cum hæc ita ſint, cen-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Sepem ei .... in ea turrim .... ſervis ejus* (omiſſo *coloni*) .... *alium ... miſit alios ſervos plures prioribus .... Forſitan reverebuntur ..... occidamus eum ..... Dixerunt .... perdet, & vineam &c.*

2 *Et* omittit Sabat.

3 Apud Calmet Comm. in Evang. inter var. Evang. lect. omittitur *eum* in hoc Lucif. loco.

4 *Dicit illis*. Vatic.

5 *Habens*. Latin. & Galland. ex prava interpunctione decepti; cum legeretur; *ſit regnans, cum Patre unam habere deitatem. Aperiunt &c.*

6 *Qui*. Til. *Quoque*. Latin. & Galland. haud recte; nam ſenſus eſt; *& tu, quem perſequeris in Athanaſio necnon & in nobis, &c.*

1 Verſ.

inveneritis, vocate ad nuptias. Et egreſſi ſervi in vias congregaverunt quotquot invenerunt, malos & bonos, & impletæ ſunt nuptiæ a diſcumbentibus. Intravit autem rex ut videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo huc veniſti (4) *non habens veſtimentum nuptiale? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Tollite eum pedibus & manibus, & mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium*. Quia itaque ſine veſtitu ſis nuptiarum, Conſtanti, eris in perpetuum, niſi te converteris, talis, qualis ille, cui dicitur: *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* Sic venturus in tenebras exteriores. Nec dubites etenim te venturum ad exteriores tenebras, quandoquidem jam totus in tenebras ſis converſus. Illi etenim, qui juſtorum ſuderunt ſanguinem prophetarum, qui unicum Dei negaverunt Filium, & tenebræ, & filii diaboli vocantur. Quia hæc ſis & ipſe agens, utique & tenebrarum, & diaboli filius eris perſeveraturus, Ibid 11.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Vocare invitatos*.

2 Verſ. Ant. *Miſit alios ſervos ſuos .... & ſaginatio .... parata ſunt .... Ille autem rex .... & civitatem illorum ſuccendit .... ſervi ejus .... omnes quotquot .... nuptiæ diſcumbentium .... videre diſc. ... veſtimento .... veſtem .... Tunc ait .... illum &c.*

3 *Civitatem* legit Sab.

4 Infra idem Lucif. *Intraſti non habens veſtem nupt.*

Digitized by Google

dem diabolus per mag...

Ibid. bus eſſe intelligeris unus ex illis qui dignoſcantur audire. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis menthам, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ graviora ſunt legis, judicium, & miſericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere: duces cæci, liquantes culicem & camelum tranſglutientes*. Aut negabis (7) culicem te liquare, & camelum tranſvorare, homo, qui, cum ſtipem non ſolum rogatus, ſed & tribuens ſis nonnumquam ſponte, tamen, ut eſt ſæpe dictum, proſcribas Chriſtianos ſe confitentes, deportas, torqueas, poſtremo interficias? & icIbid. 27. circo eſſe te cum illis debes advertere, ad quos dicatur: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ aforis parent hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia: ſic & vos aforis quidem paretis hominibus juſti, intus vero pleni eſtis hypocriſi & iniquitate*. Es ex illis interfectoribus, ad quos dicitur: *Ser-*

NOTÆ.

1 Pro *ſi*. Til. & la Cerda.
2 Pro *quod*. La Cerda.
3 *Eris futurus*. Til.
4 *Tranſglutientes*. Latin. ut idem Lucif. paullo inferius, verſo etiam *autem* in &. Verum heic nulla mutatione facta legerim equidem diviſim *contra glutientes*. Galand. non ſatis bene.
5 Pro *quia*. Til.
6 Forte *damnaveris*. Id.
7 Id eſt, *minora præcepta ſervare, majora contemnere*.

1 Verſ.

Digitized by Google

1 Verſ. Ant. *Progenies ... ecce ego .... & ſapientes viros .... & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini ... donec veniat ſuper vos .... juſtus &c.*

2 *Judicium* Lucifer infra, & *genimina* pro *generamina*, & *ecce ego mitto*.

3 Forte *quam vipereo*. Galland. ſed melius, *ex illo genere vipereo*.

4 Cum Vatic. Antea *inveneris*.

5 Ea hic innuit, quæ impie crudeliterque perpetrata ſunt a Syriano duce juſſu Conſtantii, ut Athanaſio expulſo, vel interemto, Georgius Cappadox in ejus locum intruderetur anno 356.; quæque ab ipſis Alexandrinis narrantur in libello ad Conſtantium miſſo graviter de Syriano, ejuſque facinore conquerentes; nam *vigilantibus*, inquiunt, *nobis in Dominico, & precibus vacantibus, eo quod ſynaxis paraſceves die celebranda eſſet, de repente per intempeſtam noctem .... in ipſis recitationibus ſacrarum lectionum januas fregit .... ſtatim ex illius edicto alii ſagittas mittere .... enſeſque ad lucem candelarum micare, virgines multæ calcibus elidi .... icti ſagittis perfoſſi concidere, aliqui militum ad prædam verſi virgines denudare .... Epiſcopus*, Athanaſius, *per id tempus ſedebat in throno, omnes ad preces cohortans .... cum hinc illinc raptaretur, minime minus diſcerptus fuit .... & neſcimus quid de illo factum ſit .... deinde tot occiſorum hominum corpora juſſerunt milites ea in occultis abdere. Sanctiſſimas autem virgines interfectas, ibique relictas in monumentis ſepelierunt .... Diaconi porro in ipſo Dominico alii plagis concidebantur, alii vinculis conſtringebantur .... quiſque pro ſua libidine fractis oſtiis introrumpebat, ſcrutabaturque omnia, in ea loca penetrans, in quæ non omnibus Chriſtianis fas eſt introire*. Hæc illi. Porro diſcimus ex hoc Luciferi teſtimonio finxiſſe Arianos, ea ex Judæorum tumultu patrata fuiſſe.

6 Verſ. Ant. *Inſurgent .... abundavit .... refrigeſcet*.

1 A

Digitized by Google

quibus criminibus ſi te nolueris liberari, ſangui-
nos coram Deo mundi futuri a ſanguine tuo, qui tibi omnibus veritatem pateſecerimus modis; a te non ſolum tuus, ſed & eorum requiretur ſanguis, quos aut ad hæreſem perduxiſti ſuſcipiendam, aut ad innocentem illexiſti jugulandum. Sed ſi dixeris: *Arbitrabar illorum catholicam fuiſſe fidem, quos dicitis Arianos*; ſi in fidei nutaſti cauſſa, ſi quod ii qui credere ſe dicant in creaturam ignoraſti quod ſint hæretici, hi qui dicant Deum non habere verum Filium, numquid etiam hoc ignoraſti, quia non ſit juſtum gladio perſequi innocentem? numquid fugerat te dixiſſe
Ib. xxvi. 52. Dominum beato Petro: *Converte gladium tuum in loco ſuo* (2). *Omnes enim qui accipiunt gladium, gladio peribunt*? Quid interea, Conſtanti, acturus, qui tantam Chriſti Dei unici Filii ſervorum interemeris multitudinem? Vi-

NOTÆ.

1 A Socrate lib. 2. cap. 23. & Nicephoro lib. 9. cap. 21. *Acbetas* dicitur, ut etiam Latinius notavit. Is erat diaconus, cum anno 348. litteras Conſtantii detulit ad Athanaſium commorantem Aquilejæ, quibus ad Alexandrinam ſedem revocabatur. In ſacerdotium cooptatus jam fuerat, cum Lucifer hæc Conſtantio exprobrabat, & cum Dydima presbytero, qui forte *Didymus* appellandus, a Catholicis partibus ad Arianas defecerat. Gallandius legendum putat *Abetam ex diaconis*; ſed nullo fretus argumento, cum Lucifer utrumque ex presbyteris fuiſſe affirmet.

2 Verſ. Ant. *In locum ſuum*, ut idem Lucifer in lib. *de non parc. in Deum delinq.*

1 Su-

Digitized by Google

ſecura, quia ſint opera tua mala, noluiſti rem quam detuleras pleniſſime examinari per Dei ſacerdotes. Cur noluiſti? niſi quia timueris opus tuum publicari ſerpentinum. *Dum ſumus in corpore*, inquit apoſtolus, *peregrinamur a Domino* (10): *ex fide enim ambulamus non per ſpeciem: audemus etiam* 1. Cor. v. 6.

bo-

NOTÆ.

1 Supra Lucifer ipſe, *peribunt*.

2 *Accepturos*. Vatic.

3 *Qui*. Latin.

4 Verſ. Ant. *In cælo. Et ſicut ... ita* &c.

5 Verſ. Ant. *Qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat &c.* Lucifer convenit cum Cypr. lib. 2. teſtim.

6 Verſ. Ant. *Unigenitum .... credidit ... Qui credit* (omiſſo *ideo*) .... *qui autem non credit* (omiſſo *in eum*) .... *unigeniti* &c.

7 Verſ. Ant. *Hoc eſt autem : quia* &c. Græc. favet verſ. Lucif.

8 *Et non venit ad lucem*, addunt Vatic. & Latin. & Græc.; ſed hæc abſunt etiam a Verſ. Ant. in qua, *Omnis enim qui male agit .... arguantur &c.*

9 Dicendum, *ſunt facta* : & in veteri codice ſcriptum erat in ſingulari, *arguatur opera ejus, & manifeſtetur opera ejus*. Genera & numeros more vulgari non ſemper obſervat. *Til. & la Cerda*, qui ſubjicit: *Tale in aliis eruditis frequentiſſimum*. Græc. Φανερωθῇ . ἐν Θεῷ ἐστιν εἰργασμένα : ſcilicet nimis religioſe verba Græci textus expreſſit Lucifer. *Galland.* Verſ. Ant. *Qui autem facit ... ad lucem ... quia in Deo ſunt facta*.

10 Verſ. Ant. *A Deo: per fidem .... voluntatem* (omiſſo *bonam*) .... *omnes vos* &c. Lucifer in lib. Mor. pro Dei Fil. *Poſiti in corpore, peregrinemur a Domino*, ſenſum potius exprimens, quam ipſa verba.

1 Verſ.

Digitized by Google

verſo ſpiritu te quoque agi, quo ſunt acti atque agantur Judæi : Niſi etenim illo fuiſſes excitatus ſpiritu contra nos Deo ſervientes, numquam ſine dubio abſentem damnari, & quidem innocentem mandares. Sed hæc ſic ego ſæpe repeto, tamquam etiam ipſe, cum interdum vacas a furoris ſtimulis, non conſideres omnibus te modis ita a juſtitiæ regula exorbitaſſe (6), ut nec in Actibus apoſtolorum videre potueris, petentibus Judæis ad Paullum necandum beatum, hominem gentilem præſidem Feſtum minime cœtui Judæorum commodaſſe (7) aſſenſum, ſed tam ipſos, nec non & Paullum ſe in unum auditurum poſſe (8) pollicitum : gentilis ſervavit æquitatis jus, tu vero deſtruxiſti : aut æquitas eſt damnare inauditum, interficere abſentem, audientiam vero negare juſto ei homini, cui omnis teſtis ſit Dei populus, quod enim falſe fue-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Magna autem facta ſeditione .... ne diſcerperetur .... ab ipſis ..... deſcendens rapere eum de medio eorum, & reducere in caſtra.*

2 Cum Græco, δήπου. Verſ. Ant. *Confide ..... in Hieroſolyma ..... & Romæ ..... facta collectione Judæi devoverunt ſemetipſos.*

3 Verſ. Ant. *Pluſquam quadraginta .... feciſſent .... qui cum acceſs.*

4 Verſ. Ant. *Ad principes ſacerdotum, & ſeniores, dixerunt: Devotione devovimus nos ipſos nihil guſtare* (omiſſo *in totum*).

5 Verſ. Ant. *Notum facite tribuno cum concilio .... tamquam aliquid cognituros certius de eo: nos autem &c.*

6 *Aberraſſe, declinaſſe, a juſtitiæ regula diſceſſiſſe.* Til.

7 *Conſenſum præbuiſſe*, vel *conſenſiſſe Judæis*. Id.

8 *Eſſe*. Id. & Latin. & Galland.

1 De-

Digitized by Google

des, quem advertamus eſſe latronem atque furem illum, quem præoſten-

de-

N O T Æ.

1 Deſunt hic plura, quæ omnino ex Verſ. Ant. inſerenda, ut ſenſus conſtet; quod Tilius etiam & Latinius animadverterunt: *Feſtus ergo cum veniſſet in provincia, poſt triduum aſcendit in Hieroſolyma a Cæſarea. Manifeſtaverunt autem ei principes Sacerdotum, & priores Judæorum, adverſus Paullum: & rogabant eum, poſtulantes gratiam adverſus eum, ut accerſeret eum in Hieruſalem, inſidias facientes, ut* &c. Omiſſa intermedia equidem exiſtimarim ab incurioſo ſive librario ſive typographo, qui oculos a præcedente voce *Hieroſolyma* ad ſequentem converterit. *Galland.* Sed caret culpa typographus, cum ea verba in ipſo codice omiſſa fuiſſe Tilius affirmet.

2 Verſ. Ant. *Feſtus igitur .... ſervari* (omiſſo *quidem*) .... *profecturum*.

3 *Potentes* addit Latin. & Galland. ex Vulgata. Verſ. Ant. *Qui ergo in vobis, ait, potentes ſunt, deſcendentes, ſi . . . . illicitum* &c.

4 Verſ. Ant. *Demoratus eſt autem .... dies non amplius octo ... deſcendens in ... in craſtinum ſedens, juſſit Paullum adduci. Adveniente autem eo .... qui ab Hieroſolyma* (omiſſo *Judæi*) .... *multas & graves cauſſas objicientes Paullo, quas non vincebant probare .... Quoniam neque .... quidquam peccavi.*

5 *Ab* legit Sabat.

6 Cum Mſ. Cantrabig. apud Sabat. Verſ. Ant. *faciem*.

7 Verſ. Ant. *Judicat hominem, niſi audierit primum ab ipſo, & cognoverit primum quid fecit?*

8 Verſ. Ant. *Ex ſuis propriis ... quia ... ſicut & pater ejus.*

9 *Cum luce clarius ſit te mendacem eſſe, & falſa contra Athanaſium dixiſſe.* Til.

ſi quis per me intraverit , ſalvus .... ,
fur non venit , niſi ut furetur . O tu itaque fur, qui ad hoc intraſſe Dei inveniaris ovile, ut videlicet fuiſſes furatus & interficeres, qua adhuc

voce

N O T Æ.

1 Verſ. Ant. *Amen dico .... in cortem .... ſed aſcendit alia parte*.

2 Quantopere a Georgii communione abhorrerent Alexandrini, ipſi teſtantur in libello paullo ante memorato: *Si edictum principis eſt, ut in nos perſecutio fieret, parati ſumus omnes ad martyrium ſubeundum .... obſecramuſque, ut obtineamus, ne illis liberum fiat, alium Epiſcopum introducere; quod ne fieret reſtitimus, Athanaſium reverendiſſimum deſiderantes, quem Deus ab initio nobis dedit ſecundum ſucceſſionem patrum noſtrorum, quem ipſe Conſtantius religioſiſſimus Auguſtus cum litteris juramentiſque huc miſit*. Quæ vero conſecuta ſunt, cædes, exſilia, publicationes bonorum, proſcriptiones in tota ferme Alexandrini Epiſcopatus diœceſi integro ferme ſexennio uſque ad reditum Athanaſii ſatis declarant, paratos fuiſſe Catholicos illos extrema quæque malorum oppetere, quam cum Georgio ullam inire religionis ac ſacrorum ſocietatem.

3 *Ante*. Latin. & Galland. ut in Verſ. Ant., in qua, *Cum autem oves .... produxerit, ante illas vadet*. Græc. ἐκβάλῃ.

4 Verſ. Ant. *Sciunt .... alienum autem .... ab eo, &c.*

5 *Hanc*. Til.

6 *Blaſphemiis*. Id.

7 *Probant ſequentia*, vel *ſequentia* femininum facit. *Id.*

8 Verſ. Ant. *Quia ego ſum oſtium .... quotquot*.

9 Ita Græcus, πρὸ ἐμοῦ, quod abeſt a Verſ. Ant.

10 Verſ. Ant. *Oſtium. Per me ſi quis introierit, ſalvabitur: & introibit, & exiet, & paſc.*

1 Verſ.

Digitized by Google

rιιιι ejus, amare poterit, ſi damnem innocentem ? Dicit Filius Dei: *Si quis me diligit, ſermonem meum cuſtodiet, & Pater meus diliget illum, & ad illum veniemus, & apud illum manebimus* : & tu dicis, eſca ignis apoſtata, *Damnate innocentem* . Quo genere Dei diligere inventi fuiſſemus Filium, ſi contra mandata ipſius jugularemus virum juſtum? Quomodo fieri poterat ut diligeret nos Pater, & venirent Pater & Filius, & manſitare dignati fuiſſent in nobis, ſi reſcindentes Domini mandata, tua ſacrilegi præcepta cuſtodiremus? Conſpice, Conſtanti, invidus ille amator tuæ voluntatis diabolus a quali nos gloria per te clientem ſuum pellere tentaverit, niſi nobis Domini ſubveniret pietas; te (5) jam non ho- Ibid. 23.

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Præcepta mea cuſtodite .... ſpiritum .... hic mundus .... quia .... eum, nec cognoſcit eum: vos autem noſtis illum, quia &c.*

2 Lucifer infra *mandata*, & *apud illum manebimus*.

3 Verſ. Ant. *Servat ea .... & manifeſtabo ei .... non ille Scariotha, ſed alius ... quia nobis incipis manifeſtare teipſum ... dicis ei .... ſervavit .... eum, & ad eum .... manemus .... non ſervat.*

4 *Iſcarioth* legit Sabat.

5 Id eſt, *niſi te &c. calcaremus &c.*

V 2 1 Verſ.

Digitized by Google

ctum (6): oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe ſicut diſpenſatorem Dei, non pro-tervum (7), non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpilucrum (8); ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, juſtum, ſanctum, continentem, amplectentem id quod ſecundum doctrinam eſt, fidem (9) verbi, ut potens ſit exhortari in doctrina (10), & contradicentes revincere. Sunt enim multi etiam non ſubditi, vaniloqui, & deceptores (11), maxime qui ex circumciſione ſunt, *quos*

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Præceptum .... qua dilectione dil.... Majorem hac dilectionem .... quæ ego præcipio &c.*

2 *Me quamvis non monente, nemo erit, qui non emendabit hunc locum Luciferi*, inquit Cotelerius in notationibus ad Apophthegmata Patrum pag. 621. monum. Eccl. Græc. *cum ad Græcam lectionem*, μείζονα ταύτης τῆς ἀγάπης, *vertendum ſit*, majorem hac caritatem. Sabat. legit *hac* in ipſo Lucif. Mſ. Foſſat. apud ipſum Sabat. præfert *hanc*.

3 *Sed amicos*, abeſt a Verſ. Ant. legitur in mſ. Major. Mon. apud Sabat. & in Cypr. epiſt. 63. Vide quæ notavimus pag. 119. N. 8.

4 Verſ. Ant. *Ordinavi ..... ut quodcumque a Patre in nom.*

5 *Presbyteros*. Latin. ex Græco. Verſ. Ant. *presbyterium* cum Lucif. At nihil mutandum. Hanc enim Luciferi lectionem in nonnullis exſtare codicibus, monet Millius tum in hunc locum, tum etiam in Prolegom. ad N. T. §. 777. *Galland.*

6 *Non ſubditos* legit Sabat. Verſ. Ant. *non ſubjectos*.

7 *Superbum* habet Sabat.

8 Litteram Græci textus αἰσχροκερδῆ exprimere conatus eſt Lucifer. *Galland.*

9 Verſ. Ant. *Fidelis verbi*.

10 *In doctrina ſana*. Galland. ex Vulg. *Et exhortari in doctrinam ſanam*. Verſ. Ant.

11 Græc. φρεναπάται. Verſ. Ant. *ſeductores*.

1 Hoc

Quomodo doctrinam integram, quam tradiderunt apoſtoli, præ-

NOTÆ.

1 Hoc nomen corruptum eſt, & puto reponendum eſſe, *integerrimi Epiſcopi*, vel tale aliquid. *Til. & la Cerd.* Cangius in Gloſſario ita emendat hunc Luciferi locum: *ut vos veritati reſiſtentes indeptemini Epiſcopi interventu &c.* a verbo nimirum *indeptare:* ſed ſenſus adhuc obſcurus; quare retinere ſatius eſt verbum *indentemini* ab *indentare* deductum, quod *dente infringere* ſignificat, eoque utitur in epiſt. 2. S. Pacianus Epiſc. Barcin. apud Cangium ipſum: *de ſimilibus quidem Apoſtolus, quos oportet indentari:* & ſenſus erit, *ut Ariani nimirum indententur*, id eſt *infringantur*, *conterantur ſana doctrina & auctoritate talis Epiſcopi*, qui a Paullo deſcribitur in ea ad Titum epiſtola.

2 Hoc Jobi teſtimonium inter cap. XIV. ejus libri apud Septuag. Et Origenes pluribus in locis eadem fere verba, quæ Lucifer, exhibet: *Nemo mundus a ſorde, nec ſi unius diei fuerit vita ejus:* nimirum in lib. IV. de Princip. Homil. 8. in Levit. & 3. in Num. in Select. in Pſal. 129. Lib. 3. in Cant. Hom. v. in Jerem. & XIV. in Luc. ac Tom. XV. in Matth. Tum Auctor Quæſt. ad Orthod. quæſt. 88. Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδείς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος ἐπὶ τῆς γῆς. Verſ. Ant. *Quis enim erit mundus abſque ſorde? nec unus quidem .... fueris .... ſuper terram.*

3 Cum Græco, πλανῶμεν. Verſ. Ant. *Noſmetipſos ſeducimus.*

4 *In omnibus*, abeſt a Verſ. Ant. Monet Hieronymus in Tit. II. 6. ita eſſe legendum, ut fert verſio Luciferi; ſed Lucifer repetit, *per omnia teipſum* &c. ubi Verſ. Ant. *in omnibus*, quæ cum Græco ad ℣. 7. referuntur.

5 Verſ. Ant. *In doctrinam, in integritatem, gravitatem, ſermonem ſanum .... habens quod &c.*

6 *Quid* omittit Sabat.

1 *Sa-*

Digitized by Google

Et Conſtantius tu imperator dignaris dicere , filius impii , ſcelerati , perditi , maligni , iniqui , injuſti . Ubi hanc ſpem inveniam beatam, quam me exſpectare docet apoſtolus beatus , ſi non ſolum ipſius , qui omnem beatitudinem tribuere potens eſt , ſervos interemero , ſed & ipſum negavero ? Tu etenim utrumque facis, Conſtanti , quia & ſervos ejus perſequeris atque interficis , & ipſum deſerens idolis te mancipandum cenſueris. Cur iſta geris , niſi quia tibi non illuxerit gratia Dei ſalvatoris noſtri ? Si enim illuxiſſet , meminiſſes apoſtoli dicentis
Eph. v. 15. præceptorum : *Videte itaque quomodo caute (7) ambuletis , non quaſi inſipientes , ſed ut ſapientes , redimentes tempus , quia dies mali ſunt . Propterea nolite effici imprudentes , ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini* . Si voluntas

NOTÆ.

1 *Satellitibus* . Til. & Latin. vel *ſatellitus ſatelliti*, vel quod ego exiſtimo *ſatellitis* , ut ſit genus interpunctionis , quod nos dicimus *abbreviaturam* ; cum poſtea clare dicat, *ut illos tuos ſatellites* . La Cerd. Sic ſtilus Luciferianus pro *ſatellitibus* . Galland.

2 Verſ. Ant. *Dei ſalutaris omnibus &c.*

3 *Erudiens* legit hic Sabat.

4 *Et adventum* . Latin. ex Græco & Vulg. ac Verſ. Ant.

5 Pro *mundaret* . Til. *Mundaret* . Latin. Verſ. Ant. *mundet* cum Lucif.

6 *Et ſæcularia deſideria .... & pie & juſte* . Idem Lucifer ſupra.

7 Cum Græco ἀκριβῶς , quod deeſt in Verſ. Ant.

1 *Ulla* .

los qui plus menſæ tuæ copias fecerunt, quam ea, quæ promittit ſuis Dominus; illos qui tui convivæ eſſe delegerint, quam patriarcharum, prophetarum, apoſtolorum, vel martyrum; ad quos dicitur rectiſſime: *Veſter Deus venter eſt*. *Examinate* (4), dicit apoſtolus, *bonum continete*, *ab* 1 Theſſ. v.
omni ſpecie mala continete (5) *vos*: & quia viderimus maledictam operam 21.
veſtram Arianorum & vitaverimus, odio laboramus. Sed quam pulcrum eſt, quamque jocundum a te odiri, amari vero a Deo! Repuliſti nos e re commiſſa nobis, arbitratus potuiſſe te, quod Deus ædificavit, deſtruere. *Unicuique autem noſtrum*, ait Epheſiis ſcribens, *data* Eph. iv. 7.
eſt gratia ſecundum menſuram dignationis (6) *Chriſti*, *propter quod dicit*: *Aſcendens in altum captivam duxit captivitatem*, *dedit dona hominibus*. *Quod au-*

NOTÆ.

1 *Ulla*. Latin.

2 Cum Græco. Verſ. Ant. *ſemper*.

3 Ita Græc. *ἐν τῇ αἰσχύνῃ*. Verſ. Ant. *confeſſione*.

4 *Examinate omnia*. Latin. cum Græco & Verſ. Ant. & Vulg.

5 Verſ. Ant. *Abſtinete*.

6 *Donationis*. Id. Latin. cum iiſdem. Nihil muto. Vox enim *dignatio* pro *donatio* frequenter uſurpatur a Tertulliano, Cypriano, aliiſque Patribus. Vide ſis Cangii Gloſsarium v. *Dignatio*. Galland.

1 Vulg.

1 Vulg. *Et agnitionis Filii Dei*, ut habet textus Græcus: Καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Deeſt tamen, ut apud Luciferum, lectio τοῦ υἱοῦ etiam apud Clem. Alex. Pædag. lib. 1. c. 5. *Galland.* Verſ. Ant. *In unitatem fidei & agnitionis Filii Dei*.

2 Græc. πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης. Vulg. *ad circumventionem erroris*. Quem in locum Millius obſervat, veterem interpretem μεθοδείαν reddidiſſe *remedium* tum heic, tum Eph. VI. 11. eamque verſionem in complurium veterum Latinorum ſcripta manaſſe: Cujus quidem interpretationis cauſſam ejuſmodi fuiſſe putat idem vir eruditus in Proleg. ad N. T. numm. 568. 866. Nimirum, inquit, *remedium* ætate iſta ſignificaſſe videtur *deceptionis* genus aliquod, quo per adhibita pharmaca & potiones ſimplicium loculos emungebant venefici aliive circumforanei nebulones. Quum autem jamdudum exſoleverit iſte vocis ſenſus, & *remedium* jam aliud omnino ſignificet, S. Hieronymus in ejus locum *circumventionem* repoſuit: & Epheſ. VI. 11. pro *remedia diaboli*, quod habuit Vetus Italica, *inſidias diaboli* reſcripſit. *Galland.*

3 *Creſcamus in illo omnia*. Verſ. Ant.

4 Locus mancus, aut omnino corruptus videtur. *Til.* & ita quidem, ut nequeat apte explicari:

5 *Inſidias* ſcilicet eo ſenſu, quem modo ex Millio enarravimus. *Galland.*

6 *Abſtuliſti, depoſuiſti Epiſcopos Catholicos, & Arianos inſtituiſti*. Til. & la Cerda. De hoc graviter conqueritur etiam Athanaſius in Apologiis, & in epiſt. ad Solit. & ad Epiſcopos Africæ. *Quæ Eccleſia*, ſcribit in Apol. de fug. ſua ad Conſtantium, *non luget obſtructas ab illis*, Arianis, *in Epiſcopos ſuos inſidias? nonne Antiochia ob Euſtathium .... ademtum in mœrore eſt? & Balaneæ ob Euphrationem; Paltus & Antaradus ob Cymatium & Carterium; Adrianopolis ob Eutropium, deinde ob Lucium; Ancyra ob Marcellum, Beræa ob Cyrum, Gaza ob Aſclepam &c.*

7 I. e. diabolo *ſervare*. Gallandius mallet legendum eſſe *deferre*.

1 Ja-

Digitized by Google

te ſumſemus apoſtatam ſecuti? Deinde cum dicat: *Veritatem facientes creſcamus in caritate*, & ſit manifeſtum criminibus falſis petitum Dei ſacerdotem per te ac tuos Athanaſium, ſi ea, quæ imperas, feciſſemus, quomodo aut in veritate, aut in caritate currere conſpecti fuiſſemus, qui & caritatem exſtinxiſſemus, quam tenemus cum coepiſcopo noſtro Athanaſio, & quia (3) falſo temperaſſemus (4) crimini, & ipſi tibi fallaci in innocentis necem juncti tecum mereremur divina indignatione percuti? Sic ergo, Conſtanti, ædificatur domus Dei per fallaciam, per ſanguinis innocentium fuſionem, per prædicationem blaſphemam? Væ tibi qui ad hoc ſis vivens, ut hæc cuncta mala per te gerat diabolus. Tu mihi dicis: *Puni innocentem, derelinque fidem catholicam, atque ſuſcipe venena hæreſis meæ*; & eſt apoſtolus dicens; *Hoc itaque dico & teſtificor in Domino, ut non amplius (5) ambuletis, ſicut & gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, obſcurati intellectu, alienati a vita (6) Dei, per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum*. Cui obediam veſtrum? ti-

Ibid. 15.

Ibid. 17.

NOTÆ.

1 *Jaculatus eſt cor tuum, feriit cor tuum*. Activum uſurpat loco paſſivi; quod latine non dicitur. *Til.*

2 *Poteramus*. Latin.

3 *Qui*. Id.

4 Pro *obtemperaſſemus*, *paruiſſemus falſo crimini in Athanaſium delato*. Til. Latin. & la Cerd. & Galland.

5 Verſ. Ant. *Jam non vos ſic ambulare*.

6 *Via* legit hic Sabat.

X 1 Su-

Digitized by Google

vum hominem eum, qui ſecundum Deum ſit, induiſſe reperiri potueramus? Quomodo manentes in juſtitia & ſanctitate & veritate conſpecti fuiſſemus, qui injuſta tecum gerentes eum novum hominem, qui ſit creatus ſecundum Deum, exſtinxiſſemus, & illum veterem, qui corrumpitur ſecundum erroris concupiſcentiam, ut ante corrumpebatur, quam Deum noſſe cœpiſſet, iterum portare cœpiſſemus? Iſta etenim cuncta faciunt,
Ibid. 25. quæ tu facis, non Dei domeſtici, ſed ſatellites antichriſti: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem, unuſquiſque ad proximum ſuum, quia ſumus invicem membra*. Si fuiſſes de eccleſiæ Dei membris, mihi crede quod numquam mendacium pertuliſſes ad eccleſiam; ſed (6) quia ſis illius homo, qui deceperit Adam per fallaciam & Evam, iccirco pertuliſti men-

NOTÆ.

1 Supra idem Lucifer: *Obſcurati intellectu .... per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcit.*

2 Verſ. Ant. *Deponere vos ſecundum priorem* &c.

3 Græc. *ἀπάτης*. Verſ. Ant. *ſeductionis*.

4 Verſ. Ant. *In juſtitia & ſanctitate & veritate. Propter quod .... cum proximo ſuo.*

5 Legendum videtur *prætermiſiſſemus*, atque ita locus interpungendus: *Ubi hæc prætermiſiſſemus monita ſalutis, quæ nos cuſtodire hortatur Apoſtolus: quomodo &c.* Atque emendationem ſuadent, quæ mox ſubduntur verba, *conſpecti fuiſſemus, exſtinxiſſemus, portare cœpiſſemus*. Galland. Sed particula *etenim* prioris interrogationis cum altera conjunctionem vetat; & prior illa *ubi &c.* aptius ad Conſtantium refertur, qua eum interrogat, quomodo oblitus ſit monita Apoſtoli, qui mendacium prohibet omnibus, præcipue Epiſcopis.

6 *Sed*, cum Latinio; antea leg. *ſi*.

1 An-

Digitized by Google

te ne hæc graviter accipias, quæ ſalutis tuæ cauſsa proferantur. Dolere etenim te arbitror quod dixerim per te nos aggreſſum ſerpentem, & quod te multis in locis inter eos poſuerim qui fuerint dicti ſerpentes. Conſidera operam tuam & illorum, & ſi non unum vos eſſe cognoveris corpus, dicito me non juſte hæc dicere. Tuos magiſtros in perſidia Judæos audis certe in ſacris evangeliis ſerpentes ſæpe dictos a Domino, *ſerpentes generamina viperarum*. Unde hoc nomine vocari meruerunt? certe propter nequam opus illorum, certe propter incredulitatem ſuam. Inde & Joannes Baptiſta, *Progenies viperarum*, dicit ad eos, *quis monſtravit* (10) *vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo dignos fru-*

Matth. XXIII. 33.

Ib. III. 7.

NOTÆ.

1 Antea *accipite*, forte librarii errore; & ita ſentit etiam Galland.

2 *Tunc* omittit Verſ. Ant. & habet *non pudebat illos* pro *non confundebantur*.

3 Verſ. Ant. *prudentiſſimus*, &, *quæ ſunt ſuper terram*. Hieronymus in quæſt. Hebraic. legit *ſapientior* cum Lucif.

4 *Beſtiis*. Til.

5 *Quid quia* pro *cur*. Id.

6 Verſ. Ant. *Dixit Deus: Non edetis ab omni ligno paradiſi?*

7 Verſ. Ant. *A fructu ligni .... Non edetis .... neque tangetis illud.*

8 Verſ. Ant. *Non morte moriemini .... quoniam qua die .... de eo .... vobis oculi .... tamquam dii.*

9 Aliquid hic deeſt, quo ſenſus illius accuſativi *dicentem* perficiatur; vel, ſolœciſmo admiſſo, conjungi debet cum verbo *calcatur*: nihil tamen immutare voluimus.

10 Ita Codd. plures apud Sabat. Verſ. Ant. *demonſtrabit*, & *fructum digrum*. Luci-

Digitized by Google

ſurrexit de ſede ſua, & abſtulit a ſe ſtolam ſuam, & circumdedit ſe cilicium (10),

&

NOTÆ.

ciſer ipſe ſupra pag. 120. *Quis demonſtravit .... ab ira ſuperventura ?... dignum pænitentiæ fructum.*

1 *Non* forte demendum. *Latin.*

2 Nos hunc locum ita cum Latin. & Galland. correximus, ubi in Tiliana editione legebatur: *Quis te eſſe Deum timentibus dubitabit, quo es pronunciare &c.* Lugdunenſes Bibl. PP. editores ita correxerant: *Quis te e timentibus Deum aſſeret, quod potes pronunciare, cum videas ſcribas* &c.

3 Verſ. Ant. *Præcepit .... & ejecit .... ſuper ſiccum. Et factus eſt ſermo ... ſecundo .... Niniven ... juxta præd.... Niniven, ſicut ei locutus fuerat ... magna Deo, quaſi itinere viæ dierum trium .... ingredi civitatem quaſi itinere .... Adhuc tres dies &c.*

4 *Niniven* hic & infra legit Sabat.

5 *A Deo* habet Sab. pro *adeo*.

6 Sic Tiliana editio & Verſ. Ant. Atque hujuſmodi lectio recte retenta fuit in Bibl. PP. Pariſienſi. Sed in Lugdunenſi non ſolum contra primi exemplaris fidem, ſed & fœdo errore ita inquinata effertur: *adhuc quinquaginta dies*. Secutus eſt Luciſer pro more ſuo Septuaginta, apud quos Jon. III. 4. legitur, ἔτι τρεῖς ἡμέραι. Neque aliter veteres Patres Luciſero antiquiores. At in Hexaplis Origenianis priſci ex Græcis Interpretes Aquila, Symmachus, ac Theodotion, ἔτι τεσσαράκοντα ἡμέραι, *adhuc quadraginta dies*, conſtanter ferunt, ut habent Hebr. Syr. & Chald. De hac vero lectionum varietate ſacrarum ſcripturarum enarratores conſulendi. *Galland.* Sabatierius quoque legit hic: *Adhuc quinquaginta dies.*

7 Verſ. Ant. *In Deum .... & veſtiti ſunt ſaccis a majore uſque ad minorem.*

8 *Cilicia*. Vatic.

9 Verſ. Ant. *Appropinquavit ſermo ad .... de throno ſuo .... & coopertus eſt ſacco .... in cinere.*

10 *Cilicio* legit Sabat.

1 *Præ-*

Digitized by Google

NOTÆ.

1 *Prædicatum eſt Ninive a rege, & a majoribus omnibus ejus, dicentibus: .... & jumenta .... non guſtent quidquam, nec paſcantur*. Verſ. Ant.

2 *Cilicio* hic quoque legit Sabat. Verſ. Ant. *Et cooperti ſunt ſaccis homines & jumenta, & clamaverunt ad Dominum vehementer, & reverſus eſt .... de via .... quæ erat in manibus eorum, dicentium*.

3 *Et pecudes* transferendum ſuperius ita, *circumdederunt ſe cilicia homines & pecudes*, uti etiam in Verſ. Ant. nec propterea demendum *homines* poſt verbum *proclamaverunt*, quod vellent Latinius & Galland. licet abſit a Verſ. Ant.

4 Cum Græco, μετανοήσει. Verſ. Ant. *Quis ſcit ſi convertatur Deus, & exhortetur, & avertatur .. & non pereamus?* Abeſt autem a Græco *exhortetur*, ut a Lucifero. Sabat. legit hic: *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus, & revertatur &c.*

5 *Opera* habet Sabat. Verſ. Ant. *Opera eorum, quia converſi ſunt de .... & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat ut faceret &c.*

6 *Quam* legit Sabat.

7 Verſ. Ant. *Grandi, & confuſus eſt: oravitque ad Dominum, & ait .... iſti .... ſermones mei .... in terra mea? propterea præoccupavi .... ſcio enim quod tu miſericors & miſerator, patiens & multæ miſerationis, & agens pœnitentiam ſuper malitiis*.

8 *Et dixit, Valde* &c. Latin. & Galland. quod ſuppl. ex Græco & Verſ. Ant. ac Vulgata. Verſ. Ant. *Et dixit Dominus Deus .... Valde contriſtaris tu ſuper cucurbita? Et ait: Valde contriſtor ego &c.*

9 Verſ. Ant. *Super cucurbita, pro qua .... in nocte, & in nocte periit .... parcam Ninive civitati magnæ &c.*

10 *Pluſquam duodecim myriades virorum, qui ignorant dexteram & ſiniſtram ſuam, & pecora multa?* Verſ. Ant.

11 Sabat. habet, *qui neſciunt quid ſit inter dexteram aut ſiniſtram*.

1 Ei-

ſanis, parricidis & matricidis, homicidis, impudicis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ adverſatur,

NOTÆ.

1 Εἴτις δὲ. Græc. ex Cod. Borner. apud Sabat. Verſ. Ant. *ſi quis alter* &c.

2 *Circumciſus octavo die, ex genere Iſrael, de tribu &c.* Sic legit Sabatier.

3 Abeſt a Verſ. Ant. *converſatus*, & habet *ſine crimine* pro *ſine querela*.

4 Verſ. Ant. *Verumtamen & arbitror .... detrimenta .... Domini mei*.

5 *Omnia damnum feci*. Verſ. Ant.

6 *Jeſu* omittit Verſ. Ant.

7 *Morti*. Verſ. Ant. *Conformatus morti*. Latin. ex Græco συμμορφούμενοι. Singularis plane lectio: quæ itidem occurrit in verſionibus Latinis duorum codd. antiquiſſimorum, Claromontani & Sangermanenſis. Hujuſce translationis fontem, quem ignoravit Millius in Prolegom. ad N. T. §. 776. Kuſterus aperuit ſub finem præfationis ad repetitam Millianam editionem. Nimirum inquit pro συμμορφούμενος τῷ θ. αὐτ. ut legitur in Græco textu hodierno Philip. III. 10. codices Alex. & Colbert. habent συμμορφιζόμενος. Ex hac autem poſteriore voce alia corrupta ſoni affinis συμφορτιζόμενος orta eſt, prout in codice Borneriano Græco-Lat. ſic legitur: συμφορτιζόμενος, cooneratus. *Hinc vero*, ſubdit vir eruditus, *perſuaſum habeo*, τὸ συμφορτιζόμενος *errori librariorum Græcorum tribuendum. Qui quidem error quum exinde ad plures codices Græcos dimanaſſet, non mirum eſt Latinos in ejuſmodi codices incidentes ſuum* cooneratus *inde efformaſſe*. Ceterum hanc lectionem eſſe ineptam ex verborum ſerie ſatis conſtat, ut arguit Wolfius in ſuis Curis Philolog. & Crit. Tom. IV. pag. 141. *Galland.*

8 *Ejus* omittit Verſ. Ant.

9 *Eſt* omittit Sabat. ſupra pag. 135. ubi hæc variant in ipſo Lucifero: *Et non obedientibus .... ſceleratis*, omiſſo *homicidis*. Vide ibi Verſ. Ant. N. 1.

1 Ut

Digitized by Google

hæret. *unam eſſe deitatem Patris & Filii* affirmat; quibus verbis *ſummam eſſe unita-*

de hac locutione in Præfat. diſſeruimus.

FLO-

CODICIS perlatorem quem memorat honorificentia tua no mine meo adiiſſe imperatorem à mea fuiſſe deſtinatum mediocritate, ipſum quoque codicem ut es admonere dignatus ſollicite inſpectum, atque Bonoſo in rebus agenti (4) perferendum traditum, his ſormanda (5) fuit religioſa prudentia tua, fili cariſſime. Jam tuæ erit generoſitatis agnitum a me ſine ulla cunctatione defendere. Nos etenim propitio Deo contra ea quæ in noſtram parantur necem ſtare lætos, cum cauſſas, cur tali (6) ſcripſerim modo, diſcutere cœperit, inveniet.

NOTÆ.

1 Librorum ſcilicet, quos Lucifer pro S. Athanaſio ſcripſit. Vide præfat. noſtram.

2 Ita *æternitatis* titulum arrogabat ſibi impius (Conſtantius), quem Filio Dei imminuere non metuebat, Arium defendens, cujus inter ceteras blaſphemias una erat, *fuiſſe tempus quando non erat Filius*. Papebrochius in Tom. 4. Maji Bolland. ad cap. 2. Comment. Hiſt. de S. Lucifero. Hanc *αἰωνίου* id eſt *æterni* appellationem Conſtantio attributam in Formula Sirmienſi anni 359. irridet etiam Athanaſius in libro de Synodis.

3 Summa dignitas in aula Imperatorum, quæ Palatinis & Principis adminiſtris præerat, præcipue vero legationes exterarum gentium tractabat. Vide Valeſium in not. ad Ammianum Marcellinum lib. 26. cap. 5. Florentius hanc dignitatem adhuc gerebat an. 360. ut teſtatur Ammianus lib. 20. cap. 2. & anno inſequenti a Juliano Imperatore in exſilium *contruſus eſt in inſulam Dalmatiæ Boas*, ſcribit idem Ammianus lib. 22. cap. 3.

4 *Agentes in rebus* Magiſtratum Palatinum conſtituebant, cujus hoc etiam munus erat, ut per provincias inquirerent, ſiquid in Principem nefarium conſilium iniretur: & ideo Luciferi libri Bonoſo traditi. V. Valeſ. ad Amm. Marcell. lib. 15. cap. 3.

5 Puto *informanda*. Til. recte. Baronius ad an. 356. num. 67. *bis informanda*.

6 *Talia*. Papebroch. loco cit.

S. P.

Digitized by Google

unuſquiſque proximum ſuum . Et fecerunt filii Levi , ſicut dixit eis Moſes . Et ceciderunt de populo in illa die quaſi tria millia hominum . Et dixit eis Moſes : Impleſtis (4) hodie manus Domino unuſquiſque in filio aut in fratre dari in vobis benedictionem . Sumus tibi contumelioſi ut fuit Moſes populo inſulſo illi : neque illis placebant illa quæ dicebantur, aut fiebant a Moſe , quando jam delegiſſent non ſervire Deo , qui eos eripuiſſet de

NOTÆ.

1 Reſpicit hic Lucifer non ſolum quæ a Catholicis Epiſcopis geſta fuerant conſtantiſſime contra minas & dolos Conſtantii , atque Arianorum, quorum pars magna Lucifer fuit , ſed etiam quæ poſtea invictis animis geſſerunt , qua libris in Conſtantium ſcriptis , qua fortitudine in tolerandis ſuppliciis , ac ipſa potius morte , quam ut in hæreticorum ſententiam concederent . Ait vero *ex omni parte ſuperatum* Conſtantium , quia neque Arianam blaſphemiam profiteri , neque cum Arianis communicare , neque in Athanaſii damnationem ſubſcribere ſe unquam paſſi ſunt Catholici Antiſtites , quæ tria in Mediolanenſi Concilio, & ab ipſis præſertim Pontificis legatis extorquere vi omni conati fuerant Ariani .

2 Id eſt , *non eſt apoſtatas inſectatus , ut vel ad verum Dei cultum redirent , vel ab laceſſenda vera religione deſiſterent .*

3 *Moyſes* legit Sabat. &, *Quis ad Dominum ? veniat &c.*

4 Ita legit Sabat. *Conſecraſtis hodie manus veſtras .... in fratre ſuo , ut detur vobis benedictio ;* ſed noſtra edit. convenit in his cum Græc. ἐπληρώσατε , *impleviſtis* , & δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν , *dari in vobis benedictionem .*

Digitized by Google

rum ac martyrum nos volueris deſerere, & comprehendere viam tuam novam, quam per Arium inſtituerat diabolus. Numquidnam ſomnio es admonitus & dictum eſt ad te, ne patiaris Chriſti nos tenere viam, quam tenuerunt Abel, Enoc, Noe, Melchiſedec, Abraham, Iſaac, & Jacob, Joſeph, Moſes, Aaron, Jeſus Nave, Job, Judices, & ceteri reges, hoc eſt, David, Joſaphat, Ezechias, Joſias, quam tenuerunt cuncti prophetæ, apoſtoli, ac martyres, quam tenuerunt omnes qui Deo inveniuntur placuiſſe? Si hoc tibi a dæmonum dictum eſt principe, audi quid fieri Deus ſtatuerit de te per glorioſum prophetam Mo-
Deut xiii.1. ſen: *Si autem ſurrexerit* (7) *in te propheta, aut ſomnium ſomnians, & dederit ſignum*

NOTÆ.

1 *Idololatras*. Latin.

2 Verſ. Ant. *Seduxit furorem meum*.

3 Propius ad Græc. ἐν τῷ ζηλῶσαί μου τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς. Verſ. Ant. *In eo quod æmulatus eſt zelum meum in illis*.

4 *Ut non* ἐξανάλωσα. Vatic. In veteri Cod. habetur, *ut non* ἐξανήλωσα, & alia manu in interlinea, *occiderem*. Til. Ita eſt in Græco, ἐξανήλωσα, *conſumſi*, quæ vox corrupta eſt in Cod. Vatic. Verſ. Ant. *& non conſummavi*.

5 Verſ. Ant. *Sicut dixi. Ecce ego do ei teſtamentum pacis, & erit illi & ſemini ejus poſt eum teſtamentum &c.*

6 Verſ. Ant. *Propter quod æmulatus eſt Deum ſuum, & non exoravit &c.* Luciſer cum Græco: ἐζήλωσε τῷ Θεῷ αὐτοῦ, καὶ ἐξιλάσατο, *depropitiavit*, id eſt *exoravit*.

7 *Reſurrexerit* legit Sabat. Verſ. Ant. *Si ipſe prophetes exſurrexerit ..... & dederit tibi ſignum vel oſtentum*.

1 Verſ.

ſus tibi videor, quia dicam tibi deſeruiſſe te iter omnium Dei cultorum, atque comprehendiſſe illam quam tenuerunt ac ſunt tenentes hi, qui non Deo, ſed phantaſiæ ſervierunt ac ſunt ſervientes. De te itaque a Deo me recedere ſuadenti accipe quid ſanxerit fieri Deus per Moſen. *Si autem rogaverit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius tuus, aut filia tua, aut mulier, quæ in gremio tuo eſt, aut amicus qui animæ tuæ* Deut. xiii 6.

par

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Et eveneris, & dixerit: Eamus &c.* Græcus, πρὸς σε, *ad te*, ut Lucif.

2 Verſ. Ant. *Eamus .... diis aliis quos non ſcitis: ne audiatis ſermonem .... aut ſomniatoris illius, quia &c.*

3 Verſ. Ant. *Dominus Deus veſter, ut ſciat, ſi ex toto corde &c. timeatis Deum.* Græc. εἰδέναι, εἰ ἀγαπᾶτε (Κύριον τὸν ex mſs. Alex. & Oxon.) Θεὸν ὑμῶν, ut Lucifer.

4 Verſ. Ant. *Poſt Deum &c.* Græc. cum Lucif.

5 Verſ. Ant. *Hunc .... & præcepta .... adjiciemini: prophetes autem & ſomniator &c.*

6 Cum Græco, ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος. Verſ. Ant. *ſomniator.*

7 *Ille moriatur.* Latin. ex Græco, ἐκεῖνος ἀποθανεῖται. Verſ. Ant. *Ille morietur.*

8 Verſ. Ant. *Locutus eſt enim ad ſeducendum te a Domino Deo tuo.*

9 Verſ. Ant. *Qui negat Filium, nec Filium nec Patrem habet: & qui confitetur Filium, & Filium & Patrem habet.*

10 Editis præſertim libris pro S. Athanaſio.

1 Sabat. legit: *Deis alienis, quos neſcis tu & patres tui*. Verſ. Ant. *Deis aliis, quos non ſcis .... ex deis .... quæ circum te proxime ſunt aut longe*.

2 *Ab extremo terræ uſque ad extremum terræ:* addit Latin. ex Græco; ſed hæc abſuut a mſ. Græc. Oxon. apud Sabat.

3 Verſ. Ant. *Nec miſeraberis*.

4 Ut in Græco, αὐτὸν ϗ αἱ χεῖρες .... ἐπ' ἐσχάτῳ. Verſ. Ant. omittit *eum*, &, *manus omnis populi in noviſſimis*.

5 *Quæſivit avertere te*. Verſ. Ant. Ἀπεστῆσαί σε. Græc.

6 *Præceptum eſſe &c.* Gallandius recte.

7 Quo nomine alterutrum ex hiſce poteſt intelligi, aut epiſtolam, ſive edictum Catholicis præſertim Epiſcopis propoſitum Conſtantii nomine in Concilio Mediolanenſi, ut eidem contra Nicænam fidem adſcriberent; aut ſimpliciter Arianam hæreſim, cui totis viribus favit Conſtantius, dum vixit.

8 Formulæ nimirum fidei Arianæ, quas annorum circiter novemdecim ſpatio ediderunt hujus ſectæ magiſtri, ac patroni; eaſque quatuordecim enumerat Petavius in lib. 1. de Trinit. cap. 9. quarum poſtrema Antiochiæ conſcripta videtur anno 360.; adeo vero inter ſe diſſimiles, ac diſſonæ fuerunt, ut, *dum identidem novas cudentes, iis ipſis rejectis, ac damnatis, alias ſubjiciunt, veluti* teſtamenta condentes, *ut illis exprobrat Athanaſius in Orat. 1. adverſus Arianos, riſui ſe omnium objecerint, & contemtui; quod illorum omnia decreta non ab aliis, ſed ab ipſiſmet antiquata & rejecta, auctoribus ſuis ſacrilegi mendacii & perfidiæ dedecus aſpergunt*: inquit laudato in loco Petavius num. 13.

9 De mente Luciferi hoc in loco, & utrum quæ Conſtantius Romæ geſſerit pro Arianis, an vero Sirmienſem formulam an. 357. an Ariminenſem, ſive Acacianam publicatam in Concilio Conſtantinopolitano ſub exitum an. 359. & initium inſequentis celebrato, vide, quæ in Præf. diſſeruimus, & huc revoca Notam 6. ſubjectam pag. 54.

10 Id eſt, *a qua te abegit, & expulit coluber ille refuga, qui Adamum & Evam ſeduxit;* ubi *abigavit* pro *abegit* uſurpat *Til.* la Cerda & Cangius in Gloſſ.

1 Ita

Digitized by Google

vobiſcum, niſi abſtuleritis anathema ex vobis ipſis. Sur-ge, ſanctifica populum, & dic (10): *Sanctificetur in craſtinum. Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Anathema eſt inter vos, non poteritis reſiſtere contra inimicos veſtros uſque dum auferatis anathema ex vobis ipſis. Et convenite ma-*

ne

NOTÆ.

1 Ita Græc. conſtanter. Sabat. legit *Joſue* in Lucif.

2 *Negligentia magna*. Latin. ex Græco.

3 Pro, *ne ducas in illos omnem populum*: ſic ſæpiſſime invertit dictiones more Græcorum, quo fit ut obſcurior & rudior appareat. *Til. & la Cerd.* Sed melius corrigunt, *ne inducas illuc*, Latin. & Sabat. ex Græco.

4 *Uſque ad Sebarim*, addit Latin. ex Vulg.

5 *Jeſus* omittitur a Sabat. ſed eſt in Græco.

6 Aliter legit Sabat. in Lucif. *Heu Domine Deus, quid voluiſti traducere populum iſtum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes?* cum Græco tamen noſtra conveniunt: *Δέομαι, Κύριε, ἱνατί διεβίβασεν ὁ παῖς σου τὸν λαὸν τοῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμορραίῳ, ἀπολέσαι ἡμᾶς*; tum Sabat. *utinam ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem*: quæ in Græco propius ad noſtra: *καὶ εἰ κατεμείναμεν, καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην*, al. *πέραν τοῦ Ἰορδάνου*.

7 Ex Græco, *τῆς γῆς*. Apud Sabat. *in terra*.

8 Apud Sabat. *Et delebunt nomen noſtrum de terra: & quid facies nomini tuo magno?* Græc. fere ut in noſtra edit. *Καὶ ἐκτρίψουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ τί ποιήσεις τὸ ὄνομά σου τὸ μέγα.*

9 Sabat. *Et abſconderunt inter vaſa ſua.*

10 *Dic eis: Sanctificamini in craſtinum*, apud Sabat. *Eis* abeſt a Græco.

1 *Tri-*

Digitized by Google

gnum. Et ceſſavit Dominus ab indignatione [illegible]

quali ſis periturus exemplo, niſi tibi provideris tu, quas ſis in æternum daturus pœnas. Achar propter prævaricationem mandatorum talia eſt conſecutus; tu qualia mereris hinc intelligi datur, quod ſis apoſtata. Si ille etenim quia habuerit de anathemate, tanto eſt punitus exitio, quanto magis tu ſine dubio punieris gravius, qui fueris factus anathema negando Dei Filium? In eo nos ſceleſti apud te, in eo ſuperbi ac pervicaces, in eo petulantes, quia dicamus tibi, *Sacrilegium feciſti, unici Filii Dei exiſtendo negator*; quia dicamus, *Conſule tibi, eripe animam tuam de laqueis diaboli*. Quid novi facimus epiſcopi, ſi tibi ea dicamus, quæ tu mereris audire? cum inveniamus illum ſanctiſſimum Samuel Dei ſacerdotem hæc dixiſſe ad Saul regem, quæ infra

fra

NOTÆ.

1 *Tribus veſtras*, ut in Græc. quibuſdam. Sabat.

2 *Zambri*. Latin. ut in Hexapl. cum aſteriſco.

3 Ita in Græc. Oxon. Ἄχαρ υἱὸς Χαρμί. *Achan* eſt apud Sabat. conſtanter. *Achar* veram eſſe hujus nominis pronunciationem probat Cotelerius ad lib. 2. Conſtit. Apoſtolic. cap. 10.

4 *Ea*. Latin. ut in Græco.

5 *Et* omittit Sabat.

6 *Achor* habet idem Sabat.

7 Sabat. *lapidavit*, &, *acervum lapidum*. Græc. in plural. ἐλιθοβόλησαν.

1 In.

dolere nobis ſacerdotibus Dei pro te, propterea quod tantas hauſeris errorum tenebras, quod ſic temet ſis mactans, Deo dicenti crede ad Samuel propter Saul: *Uſquequo* (4) *luges tu in Saul? Ecce ego expello illum ne regnet ſuper Iſrael*. Et ſupra: *Et factum* (5) *eſt verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quod conſtituerim regem Saul, quoniam averſus eſt a me, & verba mea non ſtatuit. Et contriſtatus eſt Samuel & clamavit ad Dominum tota nocte & ante lucem*. Cum hæc propter Saul regis incolumitatem Samuel ſacerdos egerit, tamen Saul poſtea perſequebatur Samuelem, nec cognoſcens miſer, quod prophetam atque ſacerdotem perſequeretur Domini: ita & tu ignorans quid faciens ſis, perſequeris nos, qui te placere Deo cupiamus, & amas eos qui ſecum te ad æternam mortem trahant, ad perpetuam Domini offenſam: indignaris cur vera audias, cum videas Samuel ſacerdotem Domini non adulatum (6) regi

Ib. xvi. 1.
Ibid xv.10.

NOTÆ.

1 In lib. de Reg. Apoſt. vertitur, *adduxiſti*; hic convenit cum verſ. Mſ. Floriac. apud Sabat.

2 Verſ. Ant. *Quia ſpreviſti verbum Domini, & ſpernet te Dominus*.

3 Eadem vide in lib. de Reg. Apoſt. pag. 33. & Nota 4.

4 *Quonſque* habet ibidem Lucifer pro *uſquequo*.

5 Eadem vide in lib. eodem pag. 32. ubi *Samuelem* pro *Samuel*, & *ad Deum* pro *ad Dominum*. Sic quoque verba poſtrema interpunguntur: *Tota nocte: & ante lucem*.

6 Locus corruptus, inquit Til. quem ita corrigit Latin. *adulatum regi*. *An numquid*

Digitized by Google

mamus. Dicis nos petulantes, quoniam quidem quod eſt tibi ...

4. Reg. x. 30. Dicas velim, unde meruerit a Domino talia audire rex Iſrael? *Eapropter quod feciſti bona coram me, & feciſti ſecundum cor meum, & ſecundum animam meam, domui Achab: filii tui quarta progenie ſedebunt tibi in throno Iſrael*. Dic inquam cur hæc audire a Deo meruerit? quia pepercerit Dei inimicis? an quia eos quam acerrime fuerit etiam gladio perſecutus? an quia interfecerit filium Achab idololatram & quadraginta ejus filios? Jezabelem quoque reginam quod exſtinctam projecerit canibus, omneſque ſervos Baal cum omnibus ſacerdotibus & prophetis confuſionis ore exſtinxerit gladii, quod ſimulacra deſtruxerit, placet Deo. Nos quid agere circa te decuerat, ne nos contumeliæ deſignares reos te circa, quem Achab & Jezabel vias tenentem videmus? non eſt novum quod agis facere contra Deum, impugnare ejus domum, perſequi ejus antiſtites eos, per quos te monet ut tibi conſulas, ut dum eſt locus pœni-

NOTÆ.

quid &c. ſed non abhorrent hujuſmodi locutiones a ſtilo Luciferi: hæc autem retineri poteſt, ſi ita legas; *non adulatum eſſe animum regi*, pro *animo regis*. Gallandius aſſentitur Latinio.

1 Verſ. Ant. *Auferre caput meum*.

2 Eadem vide in lib. 2. pro S. Athan. pag. 118. & Not. 1.

3 *Hæc dicimus*, cum Latin. *Hoc didicimus*. Til.

1 Sub-

Digitized by Google

conſiliarius regi, dicis, *ut non prout mihi placitum eſt geram*, *ut non hanc teneam viam quam tenuerit Arius* ? Nec conſpicis quo exemplo interierit Arius? quomodo in eum fuit (7) vindicatum divinitus? Interea, quia dicis nos tibi eſſe contumelioſos, vide hunc Dei hominem non pepercisse conſacrilego tuo illi regi, ſed poſteaquam dictum eſt ei, *Tace ne flagelleris*, dixiſſe ad illum: *Scio ego quoniam Dominus Deus diſperdet te*, *qui feciſti iſtud*, & *non obaudiſti conſilium meum*. In qua re nos ſentis contumelioſos ? nempe quia dicimus tibi; *Nos ſcimus*, *quod enim*, *niſi tibi provideris ut convertaris ad Deum*, *ſit te Dominus ad æternam pœnam damnaturus*. Hæc eſt contumelia, hæc omnis injuria, quia tibi dicatur per Dei antiſtites, in æternum te interiturum, niſi correxeris vias tuas. Non credidit ille rex homini Dei. Quid ſtatim ei acciderit, dicit ſancta

Ibidem. Ibid.

NOTÆ.

1 Subjice *legimus* cum Galland.

2 *Millibus* demitur a Latin. ex Vulg. 2. Paralip. xxv. 9. & Græco.

3 Ita cum Latin. recte. Legebatur antea, *quia hic facit &c.*

4 *Super eum*, demit Latin. abeſt & a Græco.

5 Legit *tace* paullo inferius idem Lucifer; ſed aptius *cave tibi*. Græc. πρόσεχε.

6 *In* omittit ſupra idem Lucifer, & paullo infra.

7 *Fuerit*. Vatic.

Digitized by Google

Domini Odias rex: ſed adverte illos Deo dicatos perpetuum ſtatus ſui tenuiſſe honorem, Odiam vero ad opprobrium ſempiternum lepræ
Ibid 19. confeſtim varietate maculatum. *Et iratus eſt*, inquit, *Odias*, *& in manu ejus erat altare* (8), *ut incenderet in ara* (9): *& lepra apparuit in fronte ejus in conſpectu ſacerdotum in domo Domini*. Hæc ita ſunt; & arbitraris te contumacem prævaricatorem non trahere offenſam apud eum, qui nos ſuæ claritudini perpetuo præceperit ſacerdotii repræſentare officia? Quæ iſta noſtra, Conſtanti, ſuperbia eſt, quæve arrogantia? ſi, quia te videamus morbidum eſſe, peſtiferum, quippe Arianum, elephantiam in te eſſe, quia iſtam conſideremus illam quam Arius habue-

NOTÆ.

1 *Dedi* habet ſupra idem Lucifer pro *conſtitui*.

2 Librarius hæc immutavit: vetus enim codex legit *Odiam regem*, & *Oziam ſacerdotem* appellat pro *Azaria*. Til. *Odiam*. Vatic. & Latin. *Odias* is eſt, qui in Vulg. *Ozias* rex.

3 Idem qui *Azarias* in Vulg.

4 Lxxx. Latin. ex Græco.

5 *Illos*. Latin.

6 *Sacrilegus*. Id. *Sacrilego fingere*, melius.

7 Hæc de Epiſcopis Arianis, quos Conſtantius Catholicis Eccleſiis præfici juſſerat; uti jam dictum in libris ſuperioribus.

8 Contendit Galland. in Græco Luciferi exemplari mendoſe ſcriptum fuiſſe θυσιαστήριον *altare* pro θυμιατήριον *turibulum*, uti ferunt Septuaginta; ſed forte ſenſus eſt, *manibus tenebat altare*; & idem habet Sabat.

9 *Ara ſua*. Vatic.

1 *Con-*

Digitized by Google

verbo tibi remittere oportuerat, tibi Dei inimici amico, tibi omnium cariſſimo in apoſtaſiam converſorum angelorum (5), tibi qui factus es per hanc blaſphemiam tuam Deo inimicus. Accipe igitur in quarto Regnorum libro, quæ propter illa, quæ circa coimmundos tuos geſſerit Joſias ſervus Domini rex Judææ (6), adeptus fuerit; & tandem deſine de nobis dicere, *Superbi ſunt atque contumelioſi. Fecit*, inquit, *quod rectum eſt ante conſpectum Domini, & ambulavit in via patris ſui David, & non declinavit dextra aut ſiniſtra*. Item infra, poſteaquam domos reædificavit Domini, & ſacerdos miſiſſet legis librum ad regem: *Et factum eſt, cum audiſſet rex verba libri legis, conſcidit veſtimenta ſua: & mandavit rex Helchiæ ſacerdoti, & Alchinæ filio Joſaphat, & Achiliæ filio Melchiæ, & Saphan ſcribæ, & Joas filio regis, dicens: Quærite a Domino pro me & pro omni-* 4. Reg. xxii. 2. Ibid. 11.

NOTÆ.

1 *Conſpicis*. Latin.
2 *Tuæ mentis adeptum*. Id. Rectius ita cenſeo corrigendum, *tuæ mentis adeptus*, ut ſenſus ſit; *atque ut per hanc fidem .... tuæ mentis adeptus ſoſpitatem, teque totum ereptus .... gaudeas* &c.
3 *Quid*. Id.
4 *Si*. Id.
5 Quo nomine *Epiſcopos* innuit, qui a Fide Nicæna deſciverant: ita Joannes Apoſt. in Apocalypſi hoc honoris ac dignitatis nomine *Epiſcopos* donat: attamen & *Angelos apoſtatas*, id eſt *Dæmones* forte hic intelligit.
6 *Juda*. Latin.

Domini, *ire* (12) *poſt Dominum*, *& obſervare mandata ejus*, *& teſtificationes*, *& præcepta ejus in toto corde ejus* (13), *& tota anima*, *ſtatuere omnia verba teſtamenti iſtius ſcripta in libro iſto*. *Et tranſivit omnis populus in teſtamentum*, *quod diſpoſuit rex ex libro*. *Et mandavit rex Helcbiæ ſacerdoti magno*, *& ſacerdotibus ſecundariis*, *& cuſtodientibus ephod*, *ut ejicerent de domo Domini omnia vaſa quæ fecit ad Baal & Aſera* (14), *& omni militiæ cæli* : *& com-*

NOTÆ.

1 Ita Græc. Ἀχικὰμ. Sabat. legit *Abican*, ut in Vulg.

2 Gallandius corrigit ex Græco Alex. Cod. *Filii Thecue*, *filii Aras* &c.

3 *Dicite viro*, *qui miſit vos ad me*: *Hæc dicit*. Sabat.

4 Ut in Græco, ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον. Vatic. & Sabat. *In loco iſto*.

5 *In illo*. Sabat.

6 *In ſtuporem*. Id.

7 Apud Sabat. *Ego colligam .... & colligeris ad ſepulcrum tuum in pace*, *& non videbunt &c.* Gallandius corrigit; *adduco te*; ſed retinendum *abduco*; id eſt, *abduco te e loco afflixionis ad patres tuos*.

8 Gallandius adjicit *non* ex Græco, cum Sabat.

9 Cum Græco, ἐπάγω. Sabat. *inducam*.

10 *In illum*. Vatic.

11 *Quod inventum eſt*. Id. cum Sabat.

12 Τοῦ πορεύεσθαι, in Græco. *Ut irent* ... *& obſervarent* &c. apud Sabat. Hic, ut ſæpe alias, litteræ inhæret Lucifer. *Galland.*

13 *Corde ſuo ..... ſtatuerent*. Sabat.

14 Haud mendoſe, ut notat Gallandius. *Aſherah* Sidoniorum numen aliquod fuiſſe probat Seldenus ſyntagm. 2. cap. 2. de Diis Syris; idque confirmat Beyerus in additamentis ad librum Seldeni; vel *Aſherah* ſimulacra lignea ſignificat, Aſthoreth Sidonio numini dicata, uti ibidem Seldenus ipſe

Digitized by Google

dio tamen recte legitur, pro loco, ubi mortuorum cadavera cremabantur. *Galland.*

2 *Juda*, & *in excelſis*. Sabat.

3 Εἰς τὸν χειμάῤῥουν. Græc. *In convalle* apud Sabat. qui omittit *extra*.

4 Error profecto typographi: corrige *de Gabaa uſque Berſabee* cum Sabat., qui præterea legit *deſtruxit* pro *detraxit*.

5 Corrigo in hac voce Luciferum: reſcribendum enim, *Pheth*, *quod erat in Gehenam*, aut *Gehennam*, *Gehennom*, *Gebenennom*. Nimirum his nominibus donatur ea vallis. Et legebat Lucifer τὸ φεθ τὸ pro Τάφεθ τὸ, quod habet editio Complutenſis. *Cotel.* lib. 2. Conſtit. Apoſtol. cap. 22.

6 *Perduxerat*, & *in ignem*: apud Sabat.

7 Hæc partim corrupta vitio librarii, partim diverſa, & ignoto e fonte hauſta, ita lege ex Sabat. *Abſtulit quoque equos, quos dederant reges Juda, ſoli in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem ſolis combuſſit igni*. Hunc locum ita corrigit Cotelerius Tom. 1. PP. Apoſtol. In not. 27. lib. 2. Conſtit. Apoſtolic. cap. 57. ... (vel Parbarim). Et fontem ſolis combuſſit in igne. Aut: *Et combuſſit equos quos poſuerant reges Juda ſoli ab introitu domus Domini ad paſtophorium, quod poſuit regis eunuchus, qui in Pharurim &c.* (*Nathan* enim nomen proprium ſignificat *poſuit*). In Græco: Καὶ κατέκαυσε τοὺς ἵππους οὓς ἔδωκαν βασιλεῖς Ἰούδα τῷ ἡλίῳ ἐν τῇ εἰσόδῳ οἴκου κυρίου εἰς τὸ γαζοφυλάκιον Ναθὰν βασιλέως τοῦ εὐνούχου ἐν Φαρουρίμ· καὶ τὸ ἅρμα τοῦ ἡλίου κατέκαυσεν πυρί. Bochartus in Hieroz. legit κατέπαυσε ἵππους. Γαζοφυλάκιον verti poteſt *paſtophorium*, ut vetus Scholiaſtes annotat ad Ezech. XI. 17., aut *exedram*, ut Hieronymus ibidem obſervat; hinc librarii error in Lucifero, ubi *paſtorium* pro *paſtophorium*: pro ἅρμα vero, id eſt *currum*, Lucifer legit νᾶμα, *fontem*: & alii legunt in Græco, ἐν πυρὶ, *in igne*, ut Lucifer ipſe.

8 Ut in Græco, οἴκου.

9 *Equas*. Vatic.

10 Et hæc apud Sabat. diverſa: *Altaria quoque, quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, & altaria, quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi Domini, deſtruxit .... in torrentem*

Ce-

Digitized by Google

reges, quorum operam Joſias perſecutus eſt rex. Cur blaſphemias execremur tuas, cur reſiſtamus iniquis conſpirationibus tuis, videmur tibi eſſe injurioſi: ſic & Judæis, quorum imitatores eſtis, videbantur contumelioſi, ſuperbi ſanctiſſimi prophetæ, beatiſſimique apoſtoli. In libro

Amos VII. 10. Amos prophetæ: *Et miſit*, inquit, *Amaſias ſacerdos in* (4) *Bethel ad Hieroboam regem Iſrael, dicens: Conventum facit adverſum me* (5) *Amos in media domo Iſrael: non poterit terra ſufferre verba ejus. Propter* (6) *quod hæc dicit Amos: In gladio morietur Hieroboam, Iſrael autem captivus ducetur a terra ſua. Et dixit Amaſias ad Amos: Vade* (7), *diſcede in terram Juda, & ibi commorare, & ibi prophetabis. In Bethel autem jam* (8) *non adjicies prophe-*

NOTÆ.

Cedron. Græc. pro *templi* habet *domus*, ut in noſtra edit.

1 Ita rurſum Sabat. *Et excelſa, quæ erant in Jeruſalem ad dexteram partem montis Amiſſa, quæ ædificaverat ..... & Chamos idolo*. Gallandius pro *Mulcro* legendum ait *Molocho*; ego potius *Milchon* ſcripſiſſe Luciferum ſentio, ut vertit Theodotion; unde facilior librarii error.

2 *Quod erat*. Sabat. ſed *erat* abeſt etiam a Græco.

3 *Incendit*. Vatic. Κατέκαυσε, in Græco.

4 Verſ. Ant. *Sacerdos Bethel .... Congregationes facit contra te Amos in medio domus ..... ſuſtinere omnes ſermones* &c.

5 *Adverſum te*. Vatic. & Sabat.

6 Cum Græco, Διότι. Verſ. Ant. *Hæc enim .... de terra ſua*.

7 Verſ. Ant. *Qui vides, egredere, recede ..... & ibi vive* &c. quæ a librario per incuriam omiſſa autumat Gallandius; quis tamen id certo affirmet?

8 Verſ. Ant. habet *ultra* pro *jam*, & *domus regni*, omiſſo *erit*.

1 *Pro-*

Digitized by Google

[illegible] *Ubi* (6) *venit Sennacherim rex, de Judæa fugiens* Tob. 1. 21
propter defenſionem quam fecit ex illis Dominus, propter blaſphemias illius quæ blaſphemavit, & occidit in ira ſua multos ex filiis Iſrael: ego autem corpora illorum involabam, & ſepeliebam: & (7) *renuntiatum eſt regi, quoniam ſepelio, & quærebat ut occideret me. Ego autem fugi, & direpta eſt omnis ſubſtantia mea, & nihil mihi remanſit plus quam uxor mea Anna, Tobias* (8) *filius meus. Et* (9) *contigit poſt dies quadraginta quinque, occiderunt regem illum*

filii

NOTÆ.

1 *Propheta ego, neque filius prophetæ: ſed paſtor vellicans ſycamina.* Ead.

2 *Et tulit .... ex ovibus: & dixit Dominus .... & prophetiza ſuper populum meum* &c. Ead.

3 *Sermonem .... Noli prophetare ſuper Iſrael, & ne congreges audientes contra domum Jacob.* Ead.

4 *Propterea .... Dominus: Uxor .... fornicabitur .... in gladio cadent, & .... dividetur ..... de terra* &c. Ead. In Græco, *καταμετρηθήσεται, dimenſurabitur,* cum Lucif. *metetur.*

5 *In terram ſuam* legit Sabat. hic.

6 Verſ. Ant. *Quos occidiſſet Sennacherim rex ..... Dominus cœli de illo, ob blaſphemias illius, multos enim filiorum Iſrael occidit in ira ſua. Ego corpora illorum involvebam: & quærebat illa rex, & non inveniebat.* Hæc autem ex Lucif. *quæ blaſphemavit, & involabam,* ferme cum Mſ. Regin. Svec. *quibus blaſphemavit*, & Germ. *occulte auferebam*, apud Sabat. Idem legit *Sennacherib* in Lucifero.

7 Sabat. habet: *quia ſepeliebam.* Verſ. Ant. *Et renuntiatum eſt illi quoniam ego ſepeliebam illos .... me occidere.* Mſ. Germ. *regi.* Græc. *θάπτω, ſepelio,* uti Lucif.

8 *Et Tobias.* Verſ. Ant. *Uxor Anna* legit Sabat. omiſſo *mea.*

9 Verſ. Ant. *Et contigit dum laterem .... duo filii ſui, & fugerunt in montem*

Ara-

Digitized by Google

tes judicare? nempe quia faciente Deo tuam calcemus ut lutum potentiam: hoc non faciunt vires noſtræ, ſed tribuit illius miſericordia, quem exſecrari dignaris in nobis. Dicit Deus ad Ezechielem prophe-
Ezech. II. 3. tam: *Fili hominis, mitto te ad domum Iſrael, quia amaricaverunt* (9) *me ipſi*,

NOTÆ.

Ararath. Et regnavit poſt eum Archedonaſſar ..... pro illo. Mſ. Germ. hæc cum Lucifero: *Et contigit ut poſt dies quadraginta & quinque occiderunt regem illum filii ipſius.*

1 Fere cum Græco: Ὅτε δὲ κατῆλθον εἰς τὸν οἶκόν μου, καὶ ἀπεδόθη &c. Verſ. Ant. poſtquam quædam alia adjecit, quæ omittit etiam Vulgata: *Et deſcendi in Ninive in domum meam.*

2 *Reddita eſſet.* Vatic.

3 Cum Mſ. Germ. *a ſeptimanis.* Verſ. Ant. *In Pentecoſten .... a ſeptem annis, & ..... pulmentaria complura.*

4 Ita Mſ. Germ. ubi *& manducet.* Verſ. Ant. *Habet ...., ut manducet pariter nobiſcum.* Sabatier. legit *habet* etiam in Lucifero.

5 Hæc cum Mſ. Germ. *& exiit Tobias inquirere;* cum Græco, ὡς ἐκ τοῦ γένους ἡμῶν, *unus de genere noſtro.* Verſ. Ant. *Abiit Tobias quærere ..... & ego dixi ..... & ait mihi ..... unus ex fratribus noſtris ..... projectus jacet in publico. Et exſilivi .... quicquam ex illo &c.*

6 Convenit cum Mſ. Germ. *& tollo illum de platea in unum locum apud me.* Verſ. Ant. *& ſuſtuli illum ..... in domum* &c. *Suſtuli* etiam in Lucif. legere Sabat. videtur.

7 Verſ. Ant. *Quod locutus eſt in Bethleem .... omnes dies* &c.

8 *Et perdidit ſubſtantiam ſuam*, additur in Verſ. Ant. quæ tamen abſunt etiam a Græco. *Occideretur* pro *interficeretur* habet eadem.

9 Id eſt, *ipſi me exacerbarunt, & exaſperarunt, me amarum erga ipſos reddiderunt.* Sæpenumero hoc verbo utitur, etiam in participio, ut ſequitur paullo inferius: *Quoniam domus amaricans eſt.* Til.

1 Su-

[illegible] Domini ingerendo præcepta, illi ſolimet uni ſervantes timores, qui dicit: *Fili hominis ingredere ad domum Iſrael, & loquere ſermones meos ad eos, quoniam non ad populum alti ſermonis tu mitteris ad Iſrael, neque ad populos multos aliæ vocis aut aliæ linguæ, neque graves qui ſint in lingua, quorum non audies ſermonem: & ſi ad tales miſiſſem te, illi forſitan audiſſent ſermones tuos: domus autem Iſrael nolent* (3) *audire te, quoniam nolunt audire me, quoniam tota domus Iſrael contentioſi* (4) *ſunt, & duri corde. Et ecce dedi faciem tuam potentem adverſus facies eorum, & conſtantiam tuam confortabo adverſus contentionem eorum, & eris ſemper firmior petra, ne timueris ab eis, neque expaveris a facie eorum, quoniam domus amaricans eſt.* Metuere te quis poterit noſtrum, quos videas potentia Dei ſolidatos atque firmatos ad tuam contumaciam retundendam fixo gradu Ib. III. 4.

NOTÆ.

1 *Super te in circuitu*. Vatic. uti paullo ſuperius, ubi *inhabitas* ..... *& a facie*, pro *habitas* ..... *a facie*.

2 Haud recte Gallandius corrigit, *ſcorpio tu es*; nec Tiliana editio habet *ſcorpiace es*, ſed *ſcorpiaces*, id eſt *vires tuæ ſcorpiaces*; ubi melius legerem *ſcorpiacæ*, nimirum *ſcorpio ſimiles*, qui latenter, ſed graviter ferit: ſed Lucifero non inſolens eſt nova procudere nomina.

3 Ut in Græco, *μὴ θελήσωσιν*. Sabat. *nolunt*.

4 Item cum Græco, *φιλόνεικοί εἰσι, καὶ σκληροκάρδιοι*. Apud Sabat. *Contentioſa eſt, & duro corde*.

Digitized by Google

morietur, quoniam non diſtinxiſti illi, & in peccato ... non ſint in memoriam juſtitiæ ejus, & ſanguinem ejus de manu tua exquiram: tu autem ſi diſtinxeris juſto ne derelinquat (3), *& ipſe non derelinquat, juſtus ille vivens vivet, quoniam diſtinxiſti illi, & tu animam tuam ſalvabis*. Quid, Conſtanti, dicis ad hæc? tacendum ne ſacerdotibus Dei erit, & mandata celare divina eis? An dignum eſt aperire tibi cuncta præcepta Domini? omnem voluntatem perferemus ne Dei ad vos nobis commiſſos? an eam ad noſmet jugulandos vobis fraudabimur? Sanguinem etenim tuum dicit Dominus requiſiturum a me: quinimmo ſi non obedieris Deo, cujus nos tibi ingerimus divina monita, tu in tuo morieris ſceleratus ſcelere, & a nobis jam non requiretur ſalus animæ tuæ; quoniam quidem minis tuis non fuerimus territi, ſed ſolum timuerimus eum, qui præter ſe neminem mandarit timendum; quoniam quidem ut temet eriperes a nefandis ſemitis tuis, in (4) nomine Domini Dei conveniremus. Ne tibi imperatori viderer (5) facere contumeliam, quid me age-

NOTÆ.

1 *Non poteris*. Vatic.

2 *Eos* addit ſupra.

3 *Delinquat*, utroque in loco apud Sabat. Forte mendum ineſt edit. noſtræ.

4 Hæc de conventibus Mediolanenſis Concilii, queis Lucifer interfuit, recte poſſunt intelligi.

5 Forte *videremur*, ut ſuperiori *conve-nire-*

interpunctio : *Conveniremus, ne tibi viderer &c. Quid agere &c.*

1 *Cum enim*. Latin. recte.

2 Verſ. Ant. *Cui dediſti in manu gladium in ultionem . . . . . in coinquinatione .... femur in confuſione .... in improperio ..... pro quibus egerunt in ſanguine virginis, & dediſti ..... & torum ejus, qui recepit .... & præpoſuiſti ſervos .... ſuper ſedes &c.* Mſ. Germ. *Qui dediſti ei gladium ..... in improperium ..... propter quod &c.* Mſ. Corb. in plurali, *percuſſerunt ſervos*. Græc. ἐπὶ θρόνων αὐτῶν, *ſuper thronos eorum*: hæc cum Lucif. Sabatierius legit: *Dediſti ei gladium in ultionem .... propter* (omiſſo *quod*) *dediſti &c.*

3 Tiliana lectio corrupta hic dicitur a Gallandio, qui autumat ita ab auctoribus Lugdunenſis Biblioth. PP. fuiſſe exſcriptam: *& feciſtis: propter*. Sed vel pro arbitrio *feciſtis* ſcripſere, vel mendum typographo excidit; germana enim Tilii lectio hæc eſt, quam præ manibus habeo; *& feciſti: propter quod*, addito *quod* ex correctionibus ad calcem editionis Tilianæ ſubjectis.

4 Verſ. Ant. *Omnia ſpolia ..... & abominati ſunt ..... ſanguinis ſui ..... in adjutorium ſibi : Domine ..... exaudi &c.* Mſ. Corb. *omnem prædam* cum Lucif. Sabat. quoque habet *exaudi* pro *exaudiet*.

5 Pro *abominati ſunt*. Til. ut in Verſ. Ant.

6 *Priora eorum cum illis*; cum Mſ. Germ. *& illa poſtea, & nunc, & quæ ſupervenientia*, cum Græco: Καὶ τὰ γενόμενα, καὶ τὰ νῦν, καὶ τὰ ἐπερχόμενα. Verſ. Ant. *Priora illorum, & poſteriora, & nunc quæ futura ſunt*, additis aliis quæ ex parte deſunt etiam in Vulgata.

7 Verſ. Ant. *Et judicia tua*. Mſs. Germ. & Pech. cum Lucif. *creatura tua*. Sabat. legit in Lucif. *creaturæ tuæ*.

8 Contendit hic Gallandius legendum eſſe, *& gæſo, & arcu;* ſed potior nobis lectio eſt Verſ. Ant. quæ cum Lucifero congruit.

9 *Fundibalis*. Verſ. Ant.

10 Cum Mſs. Germ. Pech. Corb. ex Sabat. Verſ. Ant. *Conteris .... Dominus enim*.

11 Mſ. Germ. cum Lucif. *Fruſtrare ſancta tua ..... tabernaculum requietionis tuæ & nominis honorifici tui, apprehendere &c.*

Aa 2 Verſ.

Digitized by Google

Verſ. Ant. *Contere virtutem illorum, Deus æterne; comminue multitudinem illorum in virtute tua, confringe poteſtatem ..... cogitaverunt enim contaminare ..... & coinquinare ..... requiei nominis majeſtatis tuæ, & dejicere* &c.

1 *In ſuperbiam.* Verſ. Ant. quæ addit, *& mitte iram in capita illorum. In faſtigia*, Mſs. Germ. & Corb.

2 Cum Græco, *ἐν χειρί μου*. Verſ. Ant. *In manum meam.*

3 Græc. hæc cum Luciſ. Πάταξον ...... *ἐπ᾽ ἄρχοντι, καὶ ἄρχοντα ἐπὶ θεράποντι αὐτοῦ*. Mſ. vero Pech. *os eorum*, ut præfert Tiliana editio in correctionibus ad calcem ſubjectis, quod Gallandius non animadvertit. Verſ. Ant. *Et percuties eos ex labiis ſuaſionis meæ, principem*, &c.

4 *Ut ſciant omnia regna, quoniam tu es Deus*, addit Verſ. Ant.

5 Cum Mſ. Pech. *virtus tua, ſed nec potentia*: cum Germ. *infirmorum ſuſceptor*. Verſ. Ant. *Tua eſt, neque in potentia, nec ..... in fortibus prævalet ..... & infirmorum adjutor, & humilium ſuſceptor, &* &c. *Prævalet* abeſt a Græco, uti a Luciſ.

6 Ita in Græco, *ναί, ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου*. Cetera cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. quæ aliter interpungit cum Sabatierio: *Itaque Domine Deus ..... tu exaudi* &c.

7 Græc. fere cum Luciſ. in his: *Δὸς λόγον μου, καὶ ἀπάτην ..... οἳ κατὰ τῆς διαθήκης σου .... καὶ οἴκου κατασχέσεως .... ἐβουλεύσαντο* &c. Verſ. Ant. *Et da verſutiam in ſuaſione, & vulnus, & livorem eorum, qui ſunt adverſus teſtamentum tuum ..... & domum poſſeſſionis ..... qui cogitaverunt dura. Inſpice & fac ſuper omnem gentem & omnem tribum ſcientiam.*

8 Gallandius ſcribit, *hæc vitiata eſſe procul dubio ab inſcito librario, & ita reformanda* ad Græc. Vatic. *Cogitaverunt dura. Et fac &c.* propius Verſ. Ant.

9 Verſ. Ant. *Ut ſciant quoniam.*

10 Forte, *quod cum potens ſit Deus, cujus ſumus, nos* &c. Galland. ſed Lucifero

Digitized by Google

[illegible] animam ſuam ponit (4) pro ovibus: qui (5) mercena- Jo. x. 11.
rius eſt, & non eſt paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, videt lupum venientem, & relinquit oves, & fugit; & lupus rapit illas & diſpergit, quoniam (6) mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ovibus. Quid itaque nobis erat gerendum, ne tibi contumelioſi exſtitiſſe videremur? Cognovimus te lupum, vidimus ad oves te tetendiſſe Domini manus, conſpeximus te uno tempore conatum laniare cunctos Domini invocantes nomen. Numquidnam fuerat dignum non paſtores ſed mercenarios exhibere nos?

Pe-

NOTÆ.

fero frequens eſt locutio *quod enim* pro *quia*; quo in loco ſenſus eſt, *ſed eos hortari, quia potens &c., non eſſe te metuendum* &c. ad mentem vero Gallandii ita legendum præterea eſſet; *ſed eos hortari; quod, cum &c., tu non es timendus &c.*

1 *Sciveris puniendum*. Galland. minus recte; ſenſus enim eſt, *cum jam in æternum damnatus eris tua culpa* &c.

2 *Conſequentur*. Lat. & Galland. *Conſequuntur*. Til. Vel *conſequitur pœna*.

3 Illud *nobiſcum* importunum videtur: aut legendum *nobiſmet commiſſos*, *nobiſcum transſvorandos*. Galland. ſed correctio ad calcem editionis Tilianæ habet, *noſmet nobiſcum commiſſos*, id eſt *inter nos diſcordes*.

4 Græc. τίθησι. Verſ. Ant. *dat*.

5 *Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor ..... dimittit oves .... eat, & diſperguntur oves*. Verſ. Ant. Tertull. lib. de fuga in perſec. *derelinquit*. Cypr. in epiſt. ad Cler. Carth. *diſpergit* cum Lucif.

6 Eadem in Mſ. Cantabrig. Verſ. Ant. addit; *mercenarius autem fugit; quia conductitius* &c. Græc. μισθωτὸς, *mercenarius*, cum Lucif.

1 *Pa-*

Digitized by Google

mutarent juſtificationes? & (13) [illegible]

mo-

NOTÆ.

1 *Paſce oves meas*. Verſ. Ant. utroque in loco.

2 Dixit Lucifer *cum diſciplina*, quo *ſcientiam & doctrinam* intellexit. *La Cerda*.

3 *Quorum*. Latin.

4 Verſ. Ant. *Rex Antiochus* ... *relinqueret* .... *legem tuam*. Mſ. Alex. omittit *Antiochus*, uti Lucif. Græc. τὰ νόμιμα αὐτοῦ cum Lucif. *Relinqueret* legit etiam hic Sabatierius.

5 Verſ. Ant. *Conſenſerunt* ..... *regis Antiochi*. Abeſt a Græco *Antiochi*, uti a Lucif.

6 *Conſenſerunt ſervituti ejus, & ſacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt* &c. Verſ. Ant.

7 *Per manus nunciorum in Jeruſalem, & in omnes ..... ut ſequerentur leges gentium terræ*. Ead. Mſ. Germ. convenit omnino cum Lucif.

8 Ita in Græco. Verſ. Ant. *Et probiberent & ſacrificia & placationes fieri in templo Dei*. Sabat. legit *probiberent* in Lucif.

9 Verſ. Ant. *Et probiberent celebrari ſabbatum*. Græc. cum Lucif. in quo *contaminarent* apud Sabat.

10 *Et polluerunt*. Sabat. *Et juſſit coinquinari ſancta, & ſanctum populum Iſrael*. Verſ. Ant.

11 *Statuerent* & *immolarent*. Sabat. Cetera conveniunt cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Et juſsit ædificari aras & templa ..... & immolari carnes ſuillas* &c.

12 *Relinquerent* & *polluerent*, apud Sabat. Græc. fere, Mſ. Germ. omnino convenit cum Lucif. præter additum *patrum ſuorum*. Verſ. Ant. *Coinquinari animas .... in omnibus immundis, & abominationibus ..... & immutarent omnes juſtificationes Dei*.

13 Convenit cum Mſ. S. Theod. apud Sabat. præter hoc additum *regis Antiochi*, quod ineſt etiam Verſ. Ant. in qua *feciſſent*, & *morerentur*.

1 Hæc

Digitized by Google

3 Verſ. Ant. *Ad eos qui dereliquerant legem Domini ..... ſuper terram*. Vox *Domini* abeſt a Græco, ubi ἐν τῇ γῇ, *in terra*, cum Luciſ.

4 *Omnis derelinquens*. Vatic. cum Græco, πᾶς ὁ ἐγκαταλιπών.

5 Cum Græco, ᾠκοδόμησαν. Cetera cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Ædificavit rex Antiochus abominandum idolum ..... Dei, & per univerſas civitates .... ædificaverunt* &c.

6 Cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Ante januas .... tura, & ſacrificabant*.

7 Ita fere in Græco: καὶ τὰ βιβλία τοῦ νόμου ἃ εὗρον ἐνεπύρισαν πυρὶ, κατασχίσαντες. Verſ. Ant. *Libros legis Dei combuſſerunt igni, ſcindentes eos*.

8 Legit Sabat. *Secundum edictum regis interficiebant eum*, ex Verſ. Ant. in qua præterea; *& apud quemcumque inveniebantur libri teſtamenti Domini, & quicumque obſervabat legem Domini, ſecundum edictum regis trucidabant eum*. Mſ. Germ. cum Luciſ. *Et ſiquis conſentiebat legi, conſtitutia regis interficiebat eum*.

9 Fere cum Græco. Verſ. Ant. *Faciebant hæc populo Iſrael, qui inveniebatur* &c.

...cidebantur. Verſ. Ant. *Circumcidebant filios ſuos, trucidabantur ſecundum juſſum regis Antiochi*.

12 *Et ſuſpendebant*. Latin. cum Verſ. Ant.

13 Legit Sabat. *A cervicibus per univerſas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant*, ut in Verſ. Ant. Corrigit Latin. *Et domos eorum diripiebant*, ut in Græco, *& eos, qui circumciderant eos, occiderunt*.

14 Ferme ut in Græco: Καὶ πολλοὶ ἐν Ἰσραὴλ ἐκραταιώθησαν, καὶ ὠχυρώθησαν ἐν αὑτοῖς τοῦ μὴ φαγεῖν κοινά· καὶ ἐπελέξαντο ἀποθανεῖν, ἵνα μὴ μιανθῶσι τοῖς βρώμασι. Sabat. ita legit in Luciſ. *Et multi de populo Iſrael definierunt apud ſe, ut non manducarent immunda: & maluerunt mori, quam pollui eſcis immundis*: quæ cum Verſ. Ant. conveniunt præter hæc: *Et elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis*.

15 Cum Mſ. Germ. in quo additur, *& moriebantur*. Verſ. Ant. *Et noluerunt infringere legem Dei ſanctam, & trucidati ſunt*. Sabat. legit *profanare* pro *profanarent*.

1 Ita

populum [illegible]

2 Eadem in Græco. Verſ. Ant. *In diebus illis ſurrexit ..... filii Simeonis ..... ex filiis Joarib ab Jeruſalem, & conſedit in monte Modin.*

3 Ut Græc. Καὶ αὐτῷ υἱοὶ πέντε. Verſ. Ant. *Et habebat filios quinque.* Hæc omittit Sabat.

4 Græc. Τὰς βλασφημίας τὰς γινομένας ἐν Ἰούδα. *Viderunt*, & *in Iſrael* cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Hi viderunt mala quæ fiebant in populo Juda & in Jeruſalem.*

5 Fere cum Græco, καὶ εἶπεν. Οἴμοι, ἱνατί τοῦτο ἐγεννήθην ἰδεῖν τὸ σύντριμμα τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὸ σύντριμμα τῆς ... καὶ καθίσαι ἐκεῖ ἐν τῷ δοθῆναι αὐτὴν ἐν χειρὶ ἐχθρῶν. Verſ. Ant. *Et dixit Matathias: Væ mihi, ut quid natus ſum ..... & ſedere illic cum datur in manibus inimicorum?* Sabat. legit ſic: *Ut quid natus ſum ..... & ſedere illic cum datur ..... & in manu* &c.

6 *Et ſanctificatio.* Latin. cum Græco: καὶ τὸ ἁγίασμα ἐν χειρὶ ἀλλοτρίων. Verſ. Ant. *Sancta in manu extraneorum facta ſunt.*

7 Ita Græc. πᾶς ὁ κόσμος αὐτῆς ἀφῃρέθη. Ἀντὶ ἐλευθέρας ἐγένετο εἰς δούλην. Verſ. Ant. *compoſitio*, & *quæ erat libera.*

coinquinaverunt ea.

9 Ita Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Quo ergo nobis adhuc vivere?*

10 Eadem Mſ. Germ. In Verſ. Ant. *Et ſcidit ..... & operuerunt ..... & planxerunt valde.*

11 Ita in Græco. Verſ. Ant. *Venerunt illuc, qui miſſi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere tura, & a lege Dei diſcedere.*

12 Fere cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Et multi de populo Iſrael conſentientes acceſſerunt ad eos: ſed .... conſtanter ſteterunt.*

13 *Et reſpondentes qui miſſi erant ab Antiocho, dixerunt Matathiæ: Princeps & clariſſimus ..... in hac civitate, & ornatus filiis & fratribus.* Verſ. Ant. *Dicentes ..... & nobilis* cum Græco; *reſponderunt* cum Mſ. Germ.

14 *Confirmatus filiis, & fratribus.* Vatic. cum Græco.

15 Verſ. Ant. *Ergo accede prior ..... juſſum ..... remanſerunt in Jeruſalem, & eris ..... inter amicos regis, & amplificatos auro & argento.*

1 Pro

[illegible] more vivere tentares, ſine (12) dubio te gladio interficerent, illi te gladio fuerant interfecturi : ego, quia verbo animum illum tuum cruore Chriſtianorum madidatum vulnero, reus ju-

NOTÆ.

1 Pro *gloriabimini*. Til. ſed mendum ineſt fortaſſe in edit. quod Gallandius etiam corrigit ad Græc. δοξασθήσεσθε.

2 Ut in Græco: πάντα τὰ ἔθνη, τὰ ἐν οἴκῳ τῆς βασιλείας, ἀκούουσιν αὐτῷ. Verſ. Ant. *Et reſpondit ..... & ſi omnes gentes regi Antiocho obediunt .... a ſervitute legis patrum ſuorum & conſentiat mandatis ejus*. Sabat. legit in Lucif. *Quæ in domo regis ſunt ..... & conſentiant mandatis ejus*.

3 Cum Mſ. Germ. præter *in teſtamento*, & additum *& fratres mei*. Verſ. Ant. *Ego & filii mei & fratres mei obediemus legi* &c.

4 Verſ. Ant. *Non eſt nobis utile relinquere legem & juſtitias Dei*.

5 Τὸν λόγον. Græc. in Compl. Verſ. Ant. *Non audiemus verba regis Antiochi, nec ſacrificabimus tranſgredientes legis noſtræ mandata, ut eamus altera via*. Δεξιὰν ἢ ἀριστεράν. Græc. cum Lucif.

6 Eadem Mſ. Germ. præter *ante oculis*, & *ſuper aram in Modiim*. Verſ. Ant. *Et ut .... verba hæc ..... quidam Judæus .... idolis ſuper aram in civitate Modin .... juſſum* &c.

7 Sic etiam in Græco. Verſ. Ant. *Et vidit .... & doluit ..... & accenſus eſt furor ejus ſecundum judicium legis, & inſiliens trucidavit eum ſuper aram*.

8 Omnino cum Græco. Verſ. Ant. *Sed & virum, quem rex Antiochus miſerat ..... in ipſo tempore*.

9 Verſ. Ant. *Et zelatus eſt legem ..... Zamri filio Salomi*.

10 Congruit penitus cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Omnis qui zelum habet legis, ſtatuens .... Et fugit ipſe .... in montes &c.*

11 Subaudiendum *magis*, vel *potius*, & hoc modo ſæpe loquitur. *Til.*

12 *Sine dubio* &c. Prius membrum a dormitante librario efformatum equidem puto, *Galland.* Videtur certe redundare.

ipſius clementiæ ſervo ac ſacerdote, aut probes de ſcripturis ſacris, fortaſſis quia rex ſis, quod enim non liceat mihi te in nomine Domini convenire ut temet corrigas. Si probare non potes mihi prohibitum, ſed invenire magis incipies mihi præceptum, ut te arguam, & increpem, & exhorter, & deprecer, & admoneam, atque provocem ad Deo placendum, cur me dicis tibi facere contumeliam? Eo etenim uſque nobis antiſtitibus ſuis dedit poteſtatem ad vos nobis commiſſos in-
Ibid. crepandos, docendos, ut dixerit: *Ne timeas a facie eorum, ne (9) formides in*

NOTÆ.

1 *Cur non ſis agens*. Gall. minus recte; intellige potius, *cur non es ſatagens*, id eſt, *hac in re ſollicitus*.

2 Id eſt *diabolo*.

3 *Publicitus*. Latin. qui ſenſum conjungit cum verbo *receſſuros*, & probatur a Gallandio: ſed aliter; *Tu pollicitus divitias, & dignitates inſpexeris, nos non receſſuros a fide promiſſis tuis allectos*. Vide, quæ animadvertimus in lib. *Moriendum eſſe pro filio Dei*.

4 *Mirari*. Latin. ſed recte *miſereri*, id eſt *ſuper nos ipſos, qui pro Chriſto non interficimur*.

5 *Nobis tamen*. Vatic.

6 Hæc ad lenitatem illam, & philoſophicam patientiam referri poſſunt, quam Conſtantius affectabat, vir ceteroquin ſæviſſimus, quique Arianorum ſuorum conſilio ideo martyrii conſummati gloriam Lucifero denegavit, quia ſe ejuſdem cupidum eſſe valde præſeferebat. Vide Baron. ad an. 356. num. 68. 80.

7 Εἰρωνικῶς dicta. De cædibus a Conſtantio patratis, abſque religionis cauſſa, leges plura in Ammiano Marcellino.

8 Multis in locis illud *enim* redundat, ut apud Græcos particula δὲ, ſed apud Latinos ſenſum facit obſcuriorem; & ſæpiſſime ita loquitur. *Til.*

9 *Nec* habet ſupra, & paullo infra pro *ne*.

1 Apud

Digitized by Google

[illegible] primo. Et dixit vir proximo ſuo : Si omnes fecerimus ſicuti & fratres 1. Mach. 11. 40.
noſtri fecerunt, & non pugnaverimus adverſus gentes pro (5) anima noſtra, & juſtificationibus noſtris, nunc citius diſperdent nos a terra. Et cogitaverunt in die illa dicentes: Omnis homo, quicumque venerit ad nos in (6) bellum die ſabbatorum, pugnemus adverſum eum, & non moriemur omnes, ſicut mortui ſunt fratres noſtri in occultis. Tunc congregati ſunt ad eos (7) conventus fortis in viribus ab Iſrael, omnis voluntarius in lege, & omnes qui fugiebant a malis ad eos (8), & facti ſunt illis in firmamentum (9), & (10) conſtituerunt virtu-

NOTÆ.

1 Apud Sabat. *contra te.*

2 Paullo ſuperius idem Lucifer : *Surge, & dic omnia quæcumque mandavi tibi: & ne timeas &c.*

3 *Firmatam* habet idem ſupra.

4 *Quod .... ſit venturus, nunc Antichriſti multi facti ſunt.* Verſ. Ant.

5 Ita Græc. in Mſ. Alex. *ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἡμῶν* Verſ. Ant. *Pro animabus noſtris.*

6 *In bello.* Verſ. Ant.

7 Sabatierius legit in Lucifero hic, *contra eos exercitus fortes* : & in lib. de non conv. cum hæret. *conventus fortes*. Vide etiam quæ notavimus pag. 15. Nota 1.

8 Additur in lib. de non conv. cum hæret. & in Verſ. Ant. *Additi ſunt ad eos.* Sabat. legit hic *adverſus eos.*

9 Vide ſupra pag. 15. N. 2. ubi Lucifer ipſe delet *in.*

10 Vide ibid. N. 3. ubi infra *circuivit* pro *circumivit.*

eſt (6) portio, neque mentio in Jeruſalem. Et infra [illegible]
Ib. d. iv. 3. *Numquid ſacrificabunt? an manducabunt in loco ſuo? nonne aſcendet vulpes, & demoliet (7) muros lapidum eorum?* Et hæc dicit ad Deum ſervus ejus
Ib. d. 4. Eſdra: *Exaudi (8) Deus noſter, quia facti ſumus contemtibiles, & converte convitia ipſorum in capita ipſorum, & da illos ut ſint in deriſu, & in terra captivitatis; & ne operias iniquitatem ipſorum, & peccata eorum a facie tua non deleantur.* Quid tale nos circa te locuti ſumus? eſt teſtis quem oravit Eſdras, quemque & ego oro, & omnis per totum mundum conſtituta ejus orat beata eccleſia, mea circa te hæc eſſe vota, ut corrigas errores, ſiſque unus ex nobis. Conſpice interea quomodo Dei homines neque adverſarios timuerint, neque contra inimicos Dei domus precem fundendo deſiverint, ut videlicet vires Dei religionis adverſariorum fuiſſent deductæ ad nihilum. Sic etenim etiam ſanctiſſimus Moyſes dicit in

NOTÆ.

1 Cum Græco. Verſ. Ant. præpoſitis duobus punctulis, *& in fortitudine*.

2 *Proſperavit* cum Mſ. Germ. *In manu eorum*, cum eodem & Græco. *In manus* habet Lucifer ſupra pag. 15. ubi vide N. 4.

3 *Cor* habet ibidem Lucifer pro *cornu*. Vide N. 5.

4 Cum Latin. *venenis* ſubjicimus pro *veniſſe*, ut antea legebatur.

5 *Excogitare*. Id.

6 Apud Sabat. *Non eſt portio, fas, neque mentio*.

7 Ubi *demoliet*, quod non eſt in uſu, pro *demolietur* dicit, id eſt, *deſtruet ac diripiet muros lapideos civitatis eorum*. Til.

8 *Exaudi nos*, legit Sabatierius.

1 Hæc

Digitized by Google

[illegible] *infirmabuntur* (9). *Et a verbis viri peccatoris non timueritis, quia gloria ejus in* (10) *ſtercore, & vermes: hodie extollitur, cras non invenietur, quia converſus eſt in terram ſuam, & cogitatio ejus peribit* (11). *Filii confortamini, &* (12) *prævalete in lege, quia in ipſa glorioſi eritis. Et ecce Simeon frater veſter, ſcio quod vir conſilii eſt; illum audite* (13), *ipſe vobis pater erit. Et Judas Machabæus fortis viribus a juventute ſua, ſit vobis principalis* (14) *militiæ, & expugnabit bellum: & adducetis ad vos omnes factores legis, & vindicate vindictam populi veſtri, retribuite retributionem gentibus,*

NOTÆ.

1 Hæc cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Cecidit ..... magnitudine .... lapis, donec pertranſeat populus tuus, Domine, uſquedum ..... tuus Domine, hunc quem adquiſiſti.*

2 *Pro ſibi traditis.* Galland.

3 Pro *certo ſcias, ſis certus, quod Deus ad nihilum tuam reducet ſuperbiam.* Til.

4 Verſ. Ant. *Appropinquaverunt .... nunc ergo o filii æmulatores .... proteſtamento patrum veſtrorum.*

5 Cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *In generationibus ſuis.*

6 Cum eod. Verſ. Ant. *Zelando zelum Dei.*

7 *Dum implevit.* Verſ. Ant.

8 *Receptus eſt in cælum.* Ead.

9 Cum Græco. Verſ. Ant. *infirmantur.*

10 Fere cum Græco, εἰς κοπρίαν, & σκώληκας. Verſ. Ant. *Stercus & vermis eſt.* Melius legerem in Lucif. *ſtercora* cum Galland. Sabat. legit, *Ne timueritis .... & vermis.*

11 Ita Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Et cras ... periit. Et cras* habet idem Lucifer paullo infra.

12 Ita in eod. Mſ. Verſ. Ant. *Vos ergo .... & viriliter agite.*

13 Verſ. Ant. *Ipſum audite ſemper, & ipſe* &c. Lucifer cum Mſ. Germ.

14 Verſ. Ant. *Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi.*

1 *Ster.*

operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in (5) *venationem: & perſecutus eſt iniquos, & perſcrutans* (6), *& hos qui perturbabant populum ſuum, ſuccendit: &* (7) *ſubducti ſunt iniqui præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati ſunt, & proſpera facta eſt ſalus in manu ejus. Et exacerbabat reges multos, & delectabat* (8) *Jacob in operibus ſuis, & uſque in ſæcula memoria ejus in benedictione: & perambulavit in* (9) *civitatibus Juda, & diſperdidit impios omnes ex ea, & avertit iram ab Iſrael: & nominatus eſt uſque ad noviſſimum terræ, & congregavit pereuntes.* Illi tali zelo accenſi contra Dei domus fecerunt inimicos; nobis te contra non fuerat ſurgendum, ne dicti fuiſſemus petulantes? Sed bene me petulantem diceres,

NOTÆ.

1 *Stercore ejus.* Vatic.

2 *Ejus* delere videtur Sabatier.

3 *Præliabantur.* Verſ. Ant.

4 Hæc omnino ex Græco uſque *gladio*, quod habet ἐν ῥομφαίᾳ, *in gladio*. Verſ. Ant. *Loricam .... ſuccinxit ſe arma bellica ſua in præliis, & protegebat caſtra gladio ſuo.*

5 Ex Græco. Verſ. Ant. *Similis* (ſine &) ..... *in venatione.*

6 Itidem ex Græco: ἐξερευνῶν, καὶ τοὺς ταράσσοντας τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐφλόγισε. Verſ. Ant. *Iniquos, perſcrutans eos, & qui conturbabant ..... eos ſuccendit flammis.*

7 Conveniunt hæc cum Mſ. Germ. præter *iniqui*, in quo *inimici*, Græc. ἄνομοι. Verſ. Ant. *Et repulſi ſunt inimici ejus ..... & directa eſt ſalus* &c.

8 Cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Lætificabat, ... & in ſæculum.* Sabatierius addit *erit* in Lucif.

9 Ἐν πόλεσιν Ἰούδα. Græc. Cetera cum Mſ. Germ. Verſ. Ant. *Civitates Juda, & perdidit impios ex eis.* Sabat. quoque legit in Lucif. *civitates Juda.*

1 De

[illegible], *mirabantur. cognoſcentes etiam illos, quia cum Jeſu erant: hominem etiam videntes cum ipſis ſtantem qui curatus erat, nihil* (14) *poterant contradicere. Cum* (15) *juſſiſſent autem illos foras extra concilium diſcedere,*

con-

NOTÆ.

1 De quo plura in vita Luciſ. & in lib. *de non conveniendo cum hæreticis.*

2 Verſ. Ant. *Conſtitutus portabatur.*

3 *Qui ...... incipientes introire ..... eleemoſynam accipere ab eis.* Verſ. Ant. *Accipere* deeſt in Græc. quibuſdam, ut in Luciſ.

4 Cum Græco, ἀτένισον, & βλέψον, *aſpice.* Verſ. Ant. *Intuens ..... in eum .... Reſpice in nobis.* Sabat. legit, *Aſpice nos.*

5 Οἱ δὲ. Græc. Verſ. Ant. *Qui reſpexit eos.*

6 Verſ. Ant. *Dixit autem Petrus .... non eſt mihi .... quod autem habeo.*

7 *Apprehenſa manu ejus dextera*, cum Cod. reg. Verſ. Ant. *Et adprehendens eum dextera manu, elevavit: confeſtim autem confirmati ſunt ejus greſſi & plantæ.*

8 Verſ. Ant. *Ambulabat gaudens: & introiit una ..... & exſiliens & collaudans Deum. Gaudens* abeſt a Græco, ut a Lucifero.

9 Verſ. Ant. *Cognoſcebant autem eum, quoniam hic erat .... repleti ſunt ſtupore .... quod attigit ei.*

10 *Adſtiterunt eis ſacerdotes & præpoſitus templi.* Ead.

11 Cum Græco *dolentes*, διαπονούμενοι, & *annuntiarent*, καταγγέλλειν. Verſ. Ant. *Indignantes propter quod docerent ei populum, & prædicarent.*

12 Græc. ἔθεντο εἰς τήρησιν. Verſ. Ant. *Et injiciebant eis .... eos in cuſtodiam in craſtinum.*

13 Cum Mſ. reg. Verſ. Ant. *Fiduciam .... & comperti quoniam ..... inliterati eſſent, & privati ..... cognoſcebant autem eos* &c.

14 Ex Græco, οὐδὲν εἶχον. Verſ. Ant. *Qui ſanatus fuerat, nihil habebant cont.* In Luciſ. *fuerat* legit Sabat.

15 Verſ. Ant. *Jubentes autem eos foras conſilii abire, conferebant invicem.* Græc. ἔξω τοῦ συνεδρίου, & πρὸς ἀλλήλους, cum Luciſ.

1 Verſ.

Digitized by Google

..., ut ſigna & prodigia ...

oraſ-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Iſtis? quoniam quidem .... per eos .... manifeſtum, & non &c.* Mſ. reg. cum Lucif. *manifeſtum eſt.*

2 Verſ. Ant. *Sed ut ne amplius ſerpant in plebem verba iſta, minis minemur eis, ne ultra ..... nomine iſto.*

3 *Conſentientibus autem omnibus*, & *præceperunt illis*, cum Mſ. Cantabrig. Hæc deſunt Verſ. Ant. quæ habet: *Et arceſſientes eos, præceperunt omnino ut non loqu.*

4 Verſ. Ant. *Dixerunt ad eos: Si hoc vobis juſtum videtur ante conſpectum Dei, vobis magis obaudire* &c.

5 *Ea, quæ.* Verſ. Ant. *Ea* deeſt & in Cantabrig. Mſ.

6 *At illi autem adminiſtrantes .... nihil invenientes .... punirent eos, timentes populum ..... gloriabant .... in facto iſto.* Verſ. Ant. Græc. cum Lucif. διὰ τὸν λαόν, abſque *timentes*, & ἐπὶ τῷ γεγονότι, abſque *iſto*.

7 *Signum hoc.* Verſ. Ant. *Hoc* abeſt etiam ab Iren. lib. 3. c. 12.

8 Omnino cum Mſ. Cantabrig. Verſ. Ant. *Illi autem, ... & annuntiaverunt .... ad eos* &c.

9 Ferme cum eod. præter *unanimiter ..... ad Deum .... tu es Deus.* Verſ. Ant. *Qui cum ..... unanimiter ſuſtulerunt vocem ſuam ad Deum ..... tu Deus feciſti ..... in illis ſunt.* Sabat. legit *audiviſſent* pro *audiſſent*.

10 Ut Iren. lib. 3. c. 12. Verſ. Ant. *Dicens: Ut quid.*

11 Ut idem ibi. *Super.* Verſ. Ant.

12 *Populo.* Verſ. Ant.

13 *Quanta ..... conſilium tuum præfinivit fieri ..... ſuper minas.* Eadem.

14 *In eo quod manum tuam extendes in ſanitatem, & ſigna, & prodigia fieri ..... pueri tui.* Ead.

15 *Et precatis eis ..... cum fiducia omni volenti eredere.* Ead.

1 *At*

forte potuit tenebris ſaginatum cor (2) tuum ad videndam adduci veritatem: *Per manus apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa in (3) plebe: & erant uno animo omnes in porticu Salomonis; ceterorum autem nemo audebat ad (4) illos accedere, ſed magnificabat illos plebs: magiſque (5) addebantur credentes Domino multitudo virorum ac mulierum, ita ut in plateis ejicerent infirmos (6), & imponerent in lectulis & grabatis, ut veniente Petro vel umbra inumbraret aliquem eorum; & liberabantur ab infirmitate ſua. Concurrebat (7) autem multitudo vicinarum civitatum Jeruſalem, portantes* Ibid. v. 12.

in-

NOTÆ.

1 *An forte*. Galland.

2 *Cor tuum aliquando*. Vatic.

3 Verſ. Ant. *In populo ..... unanimiter ..... in templo congregati, in portico*. Sabat. legit cum Verſ. Ant. *Per manus autem*.

*4 *Conjungere eis . . . . eos plebs*. Verſ. Ant.

5 *Magis autem adjiciebantur .... virorum quoque & mul.* Ead. *Magiſque*. In Mſ. Cantabr. Sabatierius legit in Luciſ. *Magiſque augebatur credentium in Domino* &c.

6 Verſ. Ant. *Ægrotos, & ponerent ante eos .... vel umbra ejus obumbraret alicui .... & liberarentur ab omni valetudine, quam habebant*. Græc. *ἐ σκιᾶ*, ſimpliciter, uti Luciſ. Sabatierius legit *ponerent*, & *obumbraret*.

7 Cum Græco, *συνήρχετο δὲ*. Cum Mſ. Cantabrig. *Et qui vexabantur ab ſpiritibus immundis*. Verſ. Ant. *Quamobrem concurrebat & multitudo conjunctarum .... in Jeruſalem, adferentes ſecum ...... & vexatos a ſpiritibus immundis, qui curabantur univerſi*.

Digitized by Google

1 Verſ. Ant. *Et hæc videns* (quæ abſunt etiam in Mſ. Cantabr.) ..... *cum eo conſtituta hæreſis .... repleti ſunt zelo.*

2 *Manus ſuas in Apoſtolos .... eos in cuſtodia publica*. Verſ. Ant. *Suas* deeſt in Mss. quibuſdam Græc.

3 *Per noctem aperuit oſtia ..... cumque eduxiſſet eos, dixit*. Verſ. Ant.

4 *Loquimini plebi*. Ead. *Ad populum*. Vatic.

5 Græc. ἀνοίξαντες δέ. Verſ. Ant. *Exeuntes autem de carcere .... diluculo in templo .... & omnes ſeniores filiorum .... adducere eos*. Sabatierius legit: *Ad carcerem ut adducerentur*.

6 Verſ. Ant. *Miniſtri autem advenientes .... eos in carcerem .... reverſi autem pronunciaverunt*. Græc. ἀπήγγειλαν cum Lucif.

7 Ex Græco: ὅτι τὸ μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Verſ. Ant. *Cum omni diligentia ..... ad oſtium; aperientes autem* &c.

8 Cum Græco, τὸν λόγον. Cum Mſ. Cantabr. *hæſitabant*. Verſ. Ant. *Verba hæc ſacerdotes, & magiſtratus templi, & principes ſacerdotum mirari cœperunt, & confundebantur mente de his, quidnam vult eſſe hoc*. Sabat. legit hic in Lucif. *Magiſtratus templi & principes ſacerdotum*.

9 Ut in Græco λέγων. Verſ. Ant. *Nuntiavit eis, quia ecce .... in carcere .... plebem*.

10 Verſ. Ant. *Magiſtratus in templo*. Græc. στρατηγὸς ſimpliciter.

11 Verſ. Ant. *Statuerunt in concilio, & princeps ſacerdotum*.

12 Ita Græc. παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν. Sabat. legit in Lucif. ut in Vulgata: *Præcipiendo præcepimus*. Verſ. Ant. *Nonne præcipiendo præcepimus .... ne doceatis .... doctrinæ veſtræ .... hominis hujus*. Interrogatio οὐ abeſt in Mss. quibuſdam, ut in Lucif.

13 Verſ. Ant. *Dixerunt: Obedire oportet Deo magis* &c.

14 Verſ. Ant. *At illi audientes hæc diſſecabantur .... interficere*.

1 Ut

[illegible]

2 Vide paullo ſuperius eadem verba, quæ hic aliquantum immutat.

3 Nihil re vera, quod ad ipſam hæreſis ſubſtantiam, Ariani a Photinianis diſcrepabant: Photinus tamen Chriſtum Dei Filium ita purum fuiſſe hominem docuit, ut tunc primum exſtiterit, cum in utero Virginis conceptus fuit; Ariani vero ante creaturas omnes creatum fuiſſe prædicabant. In Concilio tamen Sirmienſi an. 351. juxta Petavium damnatus fuit ab ipſis Arianis hanc quidem ob cauſſam ſpecie tenus; ſed re quidem vera, *cum Conſtantius*, uti Baronius ad an. 357. animadvertit, *Photino non eſſet impietate ſecundus, ut ſe pium Catholicumque, & hæreticis adverſarium oſtentaret, tamquam in ſcena ludum, Photinum adduxit in medium, & contra eum Epiſcopos Arianos*; in edita vero Fidei formula, quæ prima eſt Sirmienſis, οὐσίας vocem, & *ſimilitudinis*, & *imaginis* omiſerunt, *Filium Deum de Deo* eſſe affirmantes, prolato anathemate contra eos, qui dicerent, *ex non exiſtentibus, aut ex altera hypoſtaſi eſſe Verbum, vel fuiſſe tempus aliquando, cum non eſſet*: quæ tamen omnia tegit Lucifer, dum Photinum Conſtantio ſocium, ſuumque quaſi amicum in impietate appellat.

4 Id eſt, *inter eum, qui tecum, ac ſicut tu, verſatur in tenebris*: nam σκοτος *tenebræ* ſunt. Alludit contrario nomine ad Photini nomen. *Til.* Per antiphraſim nimirum; *Photinus* enim a φῶς, quod *lumen* ſignificat, derivatur.

5 Ita correximus ex Cod. Vatic. ubi antea *Smyrnienſes* legebatur, & inferius *Smyrnienſium*. Sirmii enim Epiſcopus erat Photinus, licet, quo tempore hæc Lucifer ſcribebat, e gradu, ac dignitate ab ipſis Arianis dejectus.

6 *Inducere* ſupra idem Lucifer.

7 *Et dicit illum non fuiſſe*. Galland.

8 Paullus Samoſatenus Dominum Jeſum Deum, ac Dei natura Filium eſſe negavit, meramque humanitatem eidem attribuit: ejus error in Synodo Antiochena damnatus fuit an. 265. atque iterum in altera Synodo ibidem celebrata an. 270. & ipſe damnatus, & ab Antiochena Eccleſia, cui præerat, depulſus fuit. Lucifer vero Photinum ejus diſcipulum dicit, quia ab illo impietatis ſuæ venenum hauſit.

Digitized by Google

(21) *convertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica & apoſtolica eccleſia. Pro-*

pter

NOTÆ.

1 Qui tecum in tenebris eſt; *σκότος, tenebræ*. La Cerda.

2 *Credulitatis*. Vatic.

3 Nam uti ex Paulli, ita ex Photini & Arianorum doctrina, illud ſequebatur, quod, ſi Chriſtus ex Dei ſubſtantia genitus, & Deus non eſt, profecto filium nullum proprie ita dictum habeat Pater, & ſit [illegible].

4 Hoc eſt Nicænum ſymbolum, ſive Nicæna Fidei profeſſio, quam hic Lucifer recitat, eadem fere, quæ e vetuſtis codicibus edita eſt in Tom. 2. Conc. Venet. Edit.

5 *Omnium viſibilium*. In Codd. Conc. laudatis.

6 Ita ex Græco in epiſt. Athanaſ. ad Jovianum. *Dominum noſtrum* in Codd. ceteris.

7 *De Patre unigenitum*. Græc. & Codd. iidem.

8 Cum Græco, *οὐ ποιηθέντα*. In uno Cod. *non creatum*.

9 *Ejuſdem*. Cod. Colbert. & Hard.

10 *Et*, utroque in loco Codd. iidem.

11 *Et homo factus*. Iid.

12 *Et reſurrexit*. Iid. Apud Gelaſium Cyzicenum in lib. 2. Hiſt. Conc. Nic. cap. 26. *Sepultus eſt, & reſurrexit*.

13 Ita cod. Hard. alii omnes cum Græco, *Et aſcendit in cælos*.

14 Cum eod. cui additur, *venturus inde*. Ex Gelaſ. *Et iterum venturus eſt*. Colb. cod. *Unde venturus eſt*.

15 Cum cod. Colbert. *Credimus* abeſt a ceteris.

16 Sequuntur anathemata eidem ſymbolo ſubjecta, contra capitales Arianæ hæreſis propoſitiones.

17 Græc. & alii codd. *Erat aliquando*; al. *tempus*.

18 *Nullis exiſtentibus*. Cod. Hard. *Ex nullis ſubſiſtentibus*. Colb.

19 *Aut ex alia ſubſtantia, vel eſſentia dicunt eſſe*. Hard. & Colb. cum Græco.

20 *Commutabilem*. Colb.

21 *Aut*. Colbert. & Hard. ex Græco.

1 Fe-

Digitized by Google

dicis, quia vera tibi dicam, ſuperbum, quem me vis inveniri ? illum ne ſervum qui acceperit unum talentum & abſconderit, atque ipſum ſolum domino repræſentaverit ; propterea quod non per fœnus eumdem multiplicatum, ſicuti conſervi ejus, domino repræſentaverit, meruit etiam ipſum talentum amittere, & audire: *Serve* (4) *nequam & piger?* an illum qui acceptam quantitatem decies multiplicatam repræſentaverit, cuique fuerit dictum: *Euge ſerve bone & fidelis, quia in* (5) *modico fuiſti fidelis, & in plurimis te conſtituam; intra in gaudium domini tui?* Sed iſtud unde audire potero, ſi te metuens, quæ tibi fuerint placita fecero ? Intuere in evangelio quid nos facere voluerit Dominus, & deſine nos dicere arrogantes . *Homo quidam erat dives: is* (6) *abiit in regionem longe accipere regnum & reverti. Et vocavit decem ſervos, & dedit illis decem ta-*

Matt. xxv. 26.

Ibid. 21.

Luc. xix 12.

NOTÆ.

1 *Fecit*. Latin. & Galland.

2 *De Herodiada uxore fratris ſui ..... adjecit & hoc*. Verſ. Ant.

3 Græc. δίδωμι, in Mss. quibuſdam. Verſ. Ant. *Do*, & *ſuper omnem*.

4 Ita in Mſ. Corb. Verſ. Ant. *Nequam ſerve, male, & piger*.

5 Verſ. Ant. *Super pauca ..... ſuper multa*. Lucifer congruit cum Iren. lib. 4. c. 11. præter hæc *ſuper multa*, quæ Sabat. legit etiam in Lucif.

6 Verſ. Ant. *Et abiit in regionem longinquam accipere ſibi* &c. *Sibi* abeſt ab aliis Mss. apud Sabat. uti a Lucif. *Longinquam* pro *longe* legit hic idem Sabat.

1 Verſ.

Digitized by Google

1.Tim. II. 1. fundamus precem. *Obſecro* (13) *igitur primo* ...
tiones, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, ut (14) *tranquillam & quietam vitam agamus, cum pietate & gravitate. Hoc enim bonum & acceptum coram ſalutari noſtro Deo* (15), *qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Videmur tibi inimici, hi qui te agnitionem veritatis cupimus conſequi: contumelioſum me dicis, quia dicam quæ tuæ & meæ con-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Mnas*.

2 Verſ. Ant. *Cives autem ejus;* ſed *ejus* abeſt ab aliis Mss. ut a Lucif.

3 *Ut rediret, accepto regno, juſſit*. Verſ. Ant. Mſ. Maj. Mon. *Et miſit* cum Lucif.

4 Verſ. Ant. *Mna tua decem mnas*.

5 *Mna tua fecit quinque mnas*. Ead. & ſic legere videtur Sabat. in Lucif.

6 *Domine* ..... *mna tua, quam* &c. Ead. *Quod* pro *quem* habet hic Sabat.

7 *Tolles, & metes*. Ead. Mss. alii cum Lucif.

8 *Et dixit ei: De ore* .... *auſterus ſum, tollo* &c. Verſ. Ant. Græc. in quodam Mſ. habet κύριος, *Dominus*, ut Lucif. Sabarierius addit in Lucifero, *infidelis ſerve nequam*.

9 *Mnam*, & *decem mnas*. Verſ. Ant.

10 *Auferetur ab eo*. Ead. *Ab eo* deeſt in al. Mss. ut in Lucif.

11 *Mutaveris*. Latin.

12 *In illa*. Id. & Galland.

13 *Obſecra igitur primum*. Verſ. Ant.

14 *Ut cum ſeveritate & gravitate vitam tranſagamus cum pietate & caſtitate*. Ead. Ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον. Græc.

15 Verſ. Ant. *Dei* ..... *& in agnit.*

1 Ver-

Digitized by Google

[illegible] *coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant* : & tu, *Debueras*, inquis, *mihi ſpecialiter parcere, quia fuiſſem rex Romani imperii* ? Et ubi iſtam teſtificationem prætermittebam ? *Teſtor coram Deo & Chriſto Jeſu, & electis angelis, ut hæc cuſtodias ſine diſcrimine, nihil faciens in aliam partem declinando* (6). Hinc certe tibi videor eſſe contumelioſus, quia præcepta tua Dei præceptis non antepoſuerim. In Actibus apoſtolorum lego beatos apoſtolos raptos ab eis, quorum es particeps non ſolum in incredulitate, ſed & crudelitate, & præceptum fuiſſe illis ne docerent

Ibid.

Ibid. 11.

rent

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Præjudicio*, &, *in aliam partem declinando*. Sic infra idem Lucifer.

2 Hæc putat demenda Latinius; & Gallandio *gloſſema ſapere videntur*. *Quæ nimirum verba Luciferiani exemplaris margini appoſita ad præcedentia explicanda, exinde in textum fuerint immiſſa*. Sed Latinius ea rejicit, quia Vulgatæ non inſunt; Gallandii vero mera eſt conjectura: eadem leguntur & in Codice Vatic.

3 Cum Iren. lib. 4. c. 2. Verſ. Ant. *Generavi*, & *reprobaverunt*.

4 Cum Cypr. lib. de op. & eleem. Verſ. Ant. *Poſſidete ..... præparatum ..... hujus mundi*. Calmet in Comment. Evang. D. Matth. ita legit in Lucif. *Poſſidete paratum vobis regnum ab origine*; quæ lectio convenit cum Mſ. Corb. ab eodem producto.

5 Ut Cypr. lib. 3. Teſtim. *Habent*. Verſ. Ant. quæ habet *ut & ceteri*, ſicut infra idem Lucifer.

6 *Declinando* cum Verſ. Ant. quod paullo ſuperius omiſit.

1 *Et*

Digitized by Google

gne ſunt commoti contra ſanctiſſimum martyrem Stephanum, an indigne? Si indigne, utique & te indigne inſpice moveri contra eos, qui te ſalvum velint. Adverte in ea te parte ſtare contra Dei eccleſiam, in qua & tunc ſteterint, & nunc ſunt Judæi ſtantes, ſic te eſſe duræ cervicis, ſic incircumciſum corde & auribus: inde eſt quod, ſicut illi audientes vera non ſuſtinuerint, ſed ad necem Dei cultoris proſilierint, ſis etiam tu proſiliens ad noſtram integra (7) & manifeſta tibi di-
Ibid. 54. centium necem. *Cum (8) autem hæc audiſſent*, inquit divina ſcriptura, *fre-*
me-

NOTÆ.

1 *Et vocaverunt .... & cæſos eos præcipiebant .... ulli in .... & dimiſerunt eos.* Verſ. Ant.

2 *Illi igitur .... quoniam pro nomine Domini Jeſu dignati eſſent.* Ead. Lucif. convenit cum Mſ. Cantabrig. & in Græco Codd. quorumdam legitur ſimpliciter *pro nomine*. *Ejus* addit Sabatier.

3 Cum Mſ. Cantabrig. in quo tantummodo demitur *noſtrum*. Verſ. Ant. *Omnem autem diem .... circa domos .... & bene nunciantes Jeſum Chriſtum.*

4 Verſ. Ant. *Incircumciſi .... reſiſtitis .... ſicut & patres* &c. *Et* deeſt in Græco, ut in Lucif. Scripſerit forte Lucifer *reſiſtitis* juxta Græc. ἀντιπίπτετε. Galland. *Ita & vos* legit Sabat. in Lucif.

5 *Cujus vos traditores & homicidæ eſtis.* Verſ. Ant.

6 Ut in Græco unius Mſ. [illegible]. Verſ. Ant. *Qui accepiſtis .... in præceptis.* Sabat. ſic habet hic: *Qui accepiſtis legem in ordinatione &c.*

7 Ex Latin. Antea *integram*. Lugdunenſes, *integram & manifeſtam*, male. *Galland.*

8 Verſ. Ant. *Audientes autem hæc, fremebant cordibus ſuis & fremebant dentibus ſuis ſuper eum.* *Suis* abeſt a quibuſdam Mss. in
Græ-

Digitized by Google

Græco, ut in Lucif.

1 Cum Mſ. Cantabrig. Verſ. Ant. *Continuerunt*, & *unanimes*.

2 Cum eodem, ubi additur *eum* poſt *lapidabant*. Verſ. Ant. *Et expulerunt .... lapidabant*.

3 *Glorioſos*. Vatic. ſed utro legas modo, ſubintellige vel *Paullum*, vel *Apoſtolos*. Lugdunenſes vero locum hunc ita reformandum cenſuere: *Si te ac tecum agentes tales dicamus, quales vos eſſe probe noverimus. Invenimus enim ſic talia egiſſe qualia es tu contra Glorioſum*: ſed audenter nimis; nam Luciferi ſenſus probe dignoſcitur: eſt autem: *Si agentes iſto modo, quo tecum ego conlido, dicamus tibi id, quod intelligimus te eſſe*. Cetera nec rejicimus, nec probamus.

4 Verſ. Ant. *Miniſtrantibus autem illis Domino ..... dixit eis .... ſeparate vero ..... quod advocavi eos*. Vocem *Domino* poſt *deſervientibus* collocat Galland. cum Græco.

5 Verſ. Ant. *Et imponentes eis manus, dimiſerunt eos*.

6 *Ipſi quidem emiſſi .... in Seleuciam, & inde .... in Cyprum*. Ead.

7 *Illinc*. Latin. Sabat. legit *inde*.

8 Verſ. Ant. *In Salamina .... verbum Dei .... habentes ſecum & Joannem in miniſterium*. Hæc in Græco cum Lucif. Εἶχον δὲ ϗ Ἰωάννην ὑπηρέτην: & in cod. Græc. Cantabrig. apud Millium legitur *prædicabant verbum* κυρίου, *Domini*, ut notat Galland. Sabatierius legit *Salaminam*.

9 Verſ. Ant. *Cum pertranſiſſent autem totam .... virum magum pſeud.*

10 *Barjeſu*. Latin. cum Verſ. Ant. *Barjheſus, quod interpretatur Elymas*. Adde ex Galland. *Barjeſuban*, inquit Millius in proleg. §. 774. mendum eſt ſcribæ pro *Barjeſuam*, quod habet codex Cantabrig. ſed forte aut Lucifer ipſe, aut interpres, quo uſus eſt, legit *Bar-shuman*, ut eſt in interpretatione Syriaca.

11 *Hic cum accerſiſſet .... requirebat &c.* Verſ. Ant.

12 *Eis Elymas .... interpretatur .... quærens ..... de fide; quoniam libenter eos audiebat*. Ead.

13 Ἕτοιμος *paratum* & *promtum* ſignifi-

cat,

dum Luciferianæ verſionis ineſt hiſce verbis *Etæmus magnus*; & vetus interpres nomen *Etæmus*, quod legerat in Græco, recte *Paratus* interpretatus eſt. Cauſſam erroris tribuit Millius in Prolegom. §. 774. pravis codicum Græcorum exſcriptoribus, qui pro *ἐλύμας ὁ μάγος* poſuere *ἑτοίμας ὁ μάγος*. In Cod. Cantabrig. apud Sabat. legitur *ἑτοίμας*; hinc Sabatierius ipſe ſuſpicatur ita in ſuo codice Luciferum legiſſe, aut *ἑτοίμας* nomen appellativum ab *ἕτοιμος paratus* effictum fuiſſe. Habet tamen *Elymas magus*. Sed Tilius erraſſe videtur, cum notat, alios nomen *Barjeſu* interpretatos fuiſſe *maleficum* & *magum*. Legimus enim in Verſ. Vulg. *Elymas magus, ſic enim interpretatur nomen ejus*; & ſenſus eſt nomen *Elymæ* magum ſignificare, ut quidam exiſtimant in Synopſi Criticorum ſacrorum Tom. 4. & *Elymas* Arabicam eſſe vocem tuentur. Ludovicus de Dieu apud Calmetum in cap. Act. XIII. nomen *Elymæ* deſumit ex voce Hebraica *Chalumam*, quæ *ſanatorem* ſignificat; unde *Barjeſus* dictus *Elymas*, id eſt *filius ſalutis*, & propterea ad ſanandum aptus, ac etiam *ſanator*. Codex Græcus Bodlejanus apud Millium §. 1025. præfert, *Βαρ*-gnificat. Itaque ſenſus hujus locutionis proprius eſt, nomen *Elymæ*, non *Barjeſus* ſignificare *magum*, quem *ſanatorem* dicere etiam poſſumus cum Ludovico de Dieu, quia hoc hominum genus magicis artibus ac præſtigiis morbos curare ſe poſſe jactabant. Notaſſe tamen juverit, magum hunc, quem Ambroſius in lib. IV. Hexaem. cap. 8. *Elymum* vocat, in Mſ. Carnutenſ. operis ejuſdem *Hymnum* dici, in Benigniano *Etymum*, in Bigotiano & Gemeticenſi *Jeu*, in Cœnoman. *Hymenæum*, in Corb. uno *Barjeu*.

1 Cum Græco, *ἀτενίσας*. Verſ. Ant. *Et intuens*. Sabatierius legit cum eadem: *Qui & Paullus*.

2 Verſ. Ant. *Dixit .... & omni fallacia, fili diaboli ..... ſubvertens* &c. *Fili diaboli* etiam apud Sabat.

3 *Super te ..... Confeſtim autem cecidit*. Eadem.

4 *Quærebat manus ductores*. Ead. *Duceret* pro *deduceret* legit Sabat.

5 *Tunc .... factum eſt, miratus eſt, & credidit ſtupefactus ſuper doctrina Domini*. Ead. *Miratus eſt* abeſt a Græco, ut a Lucif.

6 Recte Latinius animadvertit, hic ali-

[illegible], ne æterna te accipiat pœna. Si enim ille ita meruit excæcari, quia tentarit reſiſtere, conſpice quæ tibi homicidæ, quæ ſacrilego, deſtructori Dei religionis poſſint mala repræſentari & in hac vita & in perpetuum. Accipe adhuc ea quæ te formare poſſunt, non eſſe contumelioſos nos, ſed veraces. Antiocho ſeptem illi clorioſiſſimi fratres reſtiterunt, nempe ut nunc tibi nos reſtitimus. Legiſti quartus quid reſponderit compeſtilenti tuo, qui me contumelioſum dignaris clamitare, quia dicam tibi, quod niſi converſus fueris ad Deum,
in

NOTÆ.

liquid deeſſe: forte ſubjici poteſt; *Non vis credere homines in Dei unicum Filium, ſed tibi* &c.

1 *Ille*. Vatic.

2 *Tuo illo ſacrilego*. Id.

3 Animadverte hoc in loco, Luciferum tum hic, tum alibi ſæpe, & in aliis libris id Conſtantio & Arianis obtrudere, quod negent *Filium eſſe verum Filium Dei*, *Patrem Deum habere verum Filium;* & ad hoc eos adigere, ut fateantur *Jeſum Chriſtum eſſe verum Dei Filium;* cum inde conſequatur, & illum eſſe ὁμοούσιον, & *unius ſubſtantiæ cum Patre:* at ii *verum* quidem *Filium eſſe* dicebant, non tamen *verum Deum;* quippe *Filii* notionem eo modo tribuebant Chriſto, quo homines etiam *Filii Dei* vocantur in Scripturis, unde inter creaturas, ſed ceteris præſtantiorem illum adnumerabant: iiſdemque verborum fallaciis *Deum* quoque nominabant Filium, & in fidei formulis fatebantur, ſed ὁμωνύμως tantum & ſecundo veluti dignitatis gradu: hinc ſæpiſſime Lucifer has locutiones ingerit in Arianos, quod *Filius ſit verus Filius*, *&* *verus Deus*. De hiſce fuſe Petavius in lib. 2. capp. 4. 5. 9. & 10.

4 Poſuit *plene* paullo ſuperius, & *inimice*, omiſſo *qui* ante *non deſinis*.

tis, & libri ruſtico licet ſermone deſcripti, me ſæpe [illegible], [illegible] peccata quidem fecerint noſtra, ut in tuas antichriſti præcurſoris veniremus manus, te tamen pugnare contra Deum, & iccirco niſi tibi proſpexeris, te quidem ut iſtum Antiochum in æternam pœnam futurum, nobis vero propitiaturum Dominum. Dolens es, cur commiſſis nobis te, & quiſnam ſis revelemus, & quod ſit dignum antichriſti umbram te calcari a cunctis Chriſti militibus: *qui me*, inquis, *calcare potuerunt* ? illi (8), quos, cur ſe Chriſtianos fateantur, carceribus retines recluſos, patrimonio privas, facis extorres, torques, interficis. Hinc nos inſolentes eſſe cenſes, quod cunctos nobis creditos deprecemur diaboli calcare caput, ſacrilegos conatus tuos virtute paſſionum ſua-

NOTÆ.

1 Græc. *[illegible]*. Verſ. Ant. *reſuſcitandos*.

2 Sabat. legit *habens*, ut in Verſ. Ant.

3 Verſ. Ant. *Tu autem .... & videbis magnam poteſtatem ipſius &c.* Sabat. videtur legiſſe etiam in Lucif. *ipſius*.

4 *Propter quem hæc ſuſtineam*, *te* &c. *ad nihilum venturum*. Latin. & Poncius apud illum; ita enim ſenſum efficiunt; *Quia dicam tibi, non dereliqui* &c. *te contra* &c. *ad nihilum venturum*. Poteſt tamen ita etiam corrigi locus iſte; *Hæc ſuſtineam contra te, qui* &c. *ſis ad nihilum venturus*.

5 Verſ. Ant. *Digna admiratione facta ſunt in nobis:* a eſt tamen *in novis* a Græco. *Admiratione* legit etiam in Lucif. Sabat.

6 Verſ. Ant. *Tibi impune .... quod contra* &c. Sabat. legit *tibi* etiam in Lucif. ſed deeſt & in Græco.

7 Nullæ ſuperſunt Luciferi epiſtolæ præter unam Florentio ſcriptam: ceteras vetuſtate periiſſe maxime dolendum.

8 Innuit perſecutionem a Conſtantio in Catholicos ſæviſſime excitatam, de qua in libro pro S. Athan.

1 Ita

Digitized by Google

[illegible] movet , cur , quod es , voceris a nobis, accipe etiam ab illo ſeptimo hujus mulieris ſic clamitatum contra Antiochum filio : *Antiochus autem contemni arbitratus (6) , & ejus quæ increpabat vocem deſpiciens , cum adhuc adoleſcentior ſupereſſet , non verbis hortabatur tantum , ſed etiam cum juramento affirmabat divitem & beatum facturum, translaturum (7) a patriis , & hoſpitem habiturum , & res neceſſarias crediturum . Sed (8) ad iſta adoleſcentem non intendentem vocavit matrem , & ſuadebat ut adoleſcenti fieret in ſalutem . Cum autem multis (9) eſſet horta-* 2. Mach. VII. 24.

tus ,

NOTÆ.

1 Ita legit Poncius apud Latin. Antea *tenamentum .*

2 *Dignata ſit .* Latin.

3 Verſ. Ant. *Neque enim ego ſpiritum & animam .... ſingulorum membra non ego* &c. *Animam* non eſt in Græco . *Membra* pro *membraturam* habet Sabat.

4 Verſ. Ant. *Omnium invenit originem* , & *voſmetipſos ;* quæ Sabat. legit etiam in Lucif.

5 *Gaudii* . Galland.

6 Verſ. Ant. *Se arbitratus , ſimul & exprobrantis voce deſpecta .... non ſolum verbis hortabatur , ſed & .... ſe divitem .... & translatum a patriis legibus amicum habiturum ..... ei præbiturum . Se arbitratus ,* & *ſe divitem* legit etiam Sabatier.

7 *Translatum a patriis legibus :* apud Sabat. & Galland. Nos ex correctionibus Tilianæ editioni adjectis ſubjecimus *translaturum ;* & nihil pro arbitrio immutamus.

8 Verſ. Ant. *Sed ad hæc cum adoleſcens nequaquam inclinaretur , vocavit rex matrem , & ſuadebat ei* &c. Fere ſimilia legit Sabat. in Lucif. *Sed ad iſta cum adoleſcens non intenderet , vocavit rex* &c. Forte tamen in edit. noſtra ita legendum , *adoleſcente non intendente .*

9 *Eam verbis ..... promiſit ſuaſuram ſe filio ſuo* . Verſ. Ant. & ſic Sabat. in Lucif. deleto *verbis* . *Verbis* , & *ſuo* non ſunt in Græco .

1 Verſ.

Digitized by Google

Quid, Conſtanti, a nobis plus audiri, quam ea, quæ ab hoc ... ...
Ibid. 10. dicta fideli ſervo? Si ille dixit ad Antiochi ſatellites: *Quem ſuſtinetis?*
non

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Irridens .... ait .... fili mi .... novem menſibus*. Græc. non habet *mi* poſt *fili*, & Mſ. S. Theod. ac Cypr. epiſt. ad Fortun. præfert *menſibus decem*, ut Lucif. *Novem* habet Sabatierius.

2 Verſ. Ant. & Sabat. in Lucifero: *Ut aſpicias ad cælum, & terram, & ad omnia quæ in eis ſunt, & intelligas* &c. Lucifer convenit cum Cypr. epiſt. ad Fortun. excepto *oro* pro *peto*.

3 *Dignus fratribus tuis effectus particeps, ſuſcipe ..... in illa miſeratione cum fratribus tuis*. Verſ. Ant. *Tuis* utroque in loco, & *particeps* abeſt a Græco, in quo cum Lucif. ἀλλὰ ἐπιδέξασθαι, *ſed ſuſcipias*. Sabat. legit, *dignus fratribus tuis*, & itidem poſtea *fratribus tuis*.

4 *Adhuc diceret .... præcepto regis, ſed præcepto legis, quæ* &c. Verſ. Ant.

5 *Et ſi in nobis propter ..... Dominus Deus noſter modicum*. Ead. *Et ſi* legit etiam Sabat.

6 *Tu autem ..... vanis ſpebus .... ejus inflammatus*. Ead. ſed nihil in textu Luciferiano mutare voluimus, uti Gallandius pro *ſpeciebus* edidit *ſpebus*. Vide paullo infra.

7 *In ſervos ejus inflatus*. Latin. & Vatic. ut & paullo infra.

8 Verſ. Ant. *Et omnia inſpicientis*. *Et* addit etiam Sabat.

9 *Fratres*. Latin. & Vatic. ut in Verſ. Ant. *Fratres mei .... teſtamento æternæ vitæ effecti ſunt .... ſuperbiæ tuæ*. *Tuæ* abeſt a Græco, ut a Lucif., qui convenit in his ὑπὸ διαθήκην Θεοῦ, *ſub teſtamento Dei* &c. Etiam Sabat. legere videtur, *ſub teſtamento æternæ vitæ effecti ſunt*, & hic & paullo infra.

10 *Fratres mei, animam & corpus meum*. Verſ. Ant. cum Sabat. Græc. non habet *meum* poſt *corpus*, ut Lucif.

11 *Deſinet omnipotentis ira*. Verſ. Ant. & cum ea Sabatier. in Lucifero. Græc. στῆσαι. *Omnipotens ira*. Vatic. Alii, *deſinere*. Litteræ inhæſit auctor, quemadmodum & in iis quæ mox ſubjiciuntur. *Galland.*

1 Græ-

Digitized by Google

[illegible], animas & corpora noſtra tradere nos paratos pro Jeſu Chriſto Dei vero unico Filio, conſidere præterea nos de ejus infatigabili pietate, quod enim omnem quidem gregem ſuum ſit maturius erepturus ex te rapace lupo, ex te cane rabido; tu vero quod ſis, niſi tibi conſulueris, ſemper in tormenta abiturus. Quid ego plus ſive per ſcripturam, ſive in præſenti tibi dixerim, volo revincas tu noſtri temporis tyrannus. Si te ego carnificem dixi, dixit non ſolum iſte adoleſcens juſtiſſimus, ſed & ejus mater Antiocho coamenti tuo: ſi inventor omnis malitiæ dictus es a me, ſi quod non ſis effugiturus manum Dei, ſi ſceleratus & omnium hominum flagitioſiſſimus, quia non ſis omnia potentis, omnia conſpicientis judicium effugiturus, ſed in judicio Dei tu juſtas pœnas ſis exſoluturus, hæc omnia jam ab iſto religioſo adoleſcente dicta fuerant collegæ tuo Antiocho. Contumelioſum me clamitas, quia videas digna tuis factis nomina tibi impoſita, illa quæ jam contyrannis tuis impoſuerunt noſtri prædeceſſores, cultores Dei vivi. Petrus beatus apoſtolus, *Sobrii*, inquit, *eſtote*, *vigilate*, *ad-* 1. Pet. v. 8.

NOTÆ.

1 Græc. in plur. *ἀδέλφοις ὁσίοις*. Paullo ſuperius: *O ſceleſte .... vanis ſpeciebus in ſervos ejus*, omiſſo *inflatus*.

2 *Omnia conſpicientis Dei*. Vatic. uti paullo ſuperius.

3 Hic convenit cum Græco in his *ἀδελφοὶ fratres*, *πεπτώκασι ceciderunt*, aut *reciderunt*. Vide paullo ſuperius eadem, ſenſu retento, ſed mutatis verbis. *Hæc* aliaque hujus loci complura immutarunt Lugdunenſes Vulgatam ſecuti, ut alibi ſæpe, haud plane laudando conſilio. *Galland.*

1 Sa-

Digitized by Google

leo rugiens adverſum nos. Hinc tibi videmur eſſe petulantes, quia dicimus tibi, vino illo te factum ebrium, de quo fuerint & illi ad omnem perducti ebrietatis dementiam; illi, ad quos vel propter quos dicitur: *Peccaverunt non ei filii maculati, natio (2) prava & perverſa. Hæc domino retribuiſtis, ſic plebs (3) fatua, & non ſapiens.* Et infra: *Bibit vinum, & manducavit Jacob & ſatiatus (4) eſt, & calcitravit dilectus: pinguis factus eſt, & incraſſatus eſt, dilatatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & receſſit a Deo ſalvatore ſuo. Exacerbaverunt me in alienis, in abominationibus ſuis concitaverunt (5) me, & ſacrificaverunt (6) dæmoniis & non*

Deuteron. xxxii. 5.
Ibid. 14.

NOTÆ.

1 Sabat. *Quia adverſarius, & circuit, & devoret.* Sed ὅτι *quia* abeſt a quibuſdam Mss. ut in noſtra edit.

2 *Natio*, ut in Mss. pluribus apud Sabat. qui aliter ac nos legit hic: *Peccaverunt ei, & non filii ejus in ſordibus, generatio &c. Generatio.* Verſ. Ant.

3 Cum Mss. iiſdem. *Populus ſtultus.* Verſ. Ant. Variat Sabatierius; *Hæccine Domino reddis plebs &c.*

4 *Et impletus eſt, & recalcitravit .... impinguatus eſt, & incraſſavit, & dilatus .... ſalutari ſuo.* Verſ. Ant. Lucif. *Satiatus eſt, pinguis factus eſt*, cum Mſ. Rem. *Incraſſatus eſt*, cum Mſ. Corb. *Salvatore ſuo*, cum Græco, σωτῆρος αὐτοῦ.

5 Ita Mss. aliquot. *Et exaſperaverunt me.* Verſ. Ant. *Diis alienis* addit Sabat.

6 *Sacrificaverunt ..... diis quos .... novi recenteſque ..... eorum.* Verſ. Ant. Mss. Rem. & Corb. *deos*, Corb. *ad præſens* cum Lucif. Sabatierius aliter legit in Lucifero: *Diis quos ..... novi recenteſque venerunt, quos non coluerunt ..... & oblitus es Domini creatoris tui.*

tit, & hoc (6) eſt quod eſt antichriſti. Et infra: *Iſti de ſæculo (7) ſunt, propterea de ſæculo loquuntur, & ſæculum audit eos: nos (8) autem ex Deo ſumus. Qui cognoſcit Deum, audit nos; qui autem non eſt ex Deo, non audit nos. Ex hoc intelligimus ſpiritum veritatis, & ſpiritum erroris.* Clarum eſt, Conſtanti, te eſſe antichriſti portantem ſpiritum, te ſpiritu agi erroris. Sicut enim qui dixerunt, non ſuſcepiſſe hominem de utero beatæ Virginis unicum Filium Dei, qui non illum crediderunt (9) incar- Ibid. 5.

NOTÆ.

1 *Dilectiſſimi ..... quia ..... exierunt in iſtum mundum*. Verſ. Ant. Habet *ſint* pro *ſunt* Sabat.

2 Singulare uſurpat, quod non eſt in uſu, pro plurali, *tam fideliſſimas delitias ſuas*; ut alias ante ſæpiſſime dictum eſt. *Til.*

3 Sabatier. legit *in mundum*, ut in Verſ. Ant.

4 Cum Græco, γινώσκετε. Verſ. Ant. *In hoc cognoſcitur ſpiritus*.

5 Verſ. Ant. *Qui non confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe*. Lucifer cum Iren. lib. 3. c. 16. præter *ſolvit*, pro *deſtruit*.

6 Ex Græco, ὃ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ Ἀντιχρίστου. Verſ. Ant. cum Sabat. *Et hic eſt antichriſtus*.

7 *Mundo*, & *mundus* apud Sabat. ut Verſ. Ant. *Hi de mundo ſunt: ideo* &c.

8 Verſ. Ant. *Nos ex Deo .... novit Deum .... qui non eſt .... cognoſcimus ſpiritum veritatis & erroris*.

9 Duas in claſſes dividuntur hæretici, qui Deum Verbum, & Filium Dei hominem factum eſſe negabant; alii enim nullam penitus hominis cum Verbo conjunctionem fuiſſe arbitrati ſunt, quorum principes Photiniani, & Samoſateni; alii ludicram, & fictam, ac ſpecie tenus exhibitam hominum oculis incarnationem docuerunt. Primos innuere videtur Lucifer; & utrorumque hiſtoriam, ac dogmata vide apud Petavium lib. 1. de Incarn. cap. 2. & 4.

Ee 1 Ita

Digitized by Google

verſo duci. Inde eſt denique quod nec crediderimus tibi dicenti de Fillo, *Factus eſt ex nihilo*. Cognovimus etenim hæc non poſſe (8) dicere, niſi pſeudoprophetæ ſpiritum, niſi antichriſti præcurſorem, niſi ſatellitem atque mancipium dæmonum. Non tibi hæc dicenti potuimus cre-

NOTÆ.

1 Ita cum Poncio apud Latin. Antea *eum*. Antea *pronunciari*.

2 Se Romanum dicit, quia e Patriarchia Romana cum Sardus eſſet. *Til.* De origine poteſtatis & juriſdictionis patriarchalis vide Binghamum in Tom. I. de Orig. Eccleſ. Utrum autem Sardinia Patriarchæ Romano ſubeſſet, an forte Conſtantinopolitano, diſputat Matthejus in Sardinia Sacra cap. IV. diſſertat. de Sardin. ejuſque eccleſiis: mihi tamen videtur veriſimilius, Luciferum, cum ſe Romanum appellat, ad linguam, qua Romani utebantur, reſpicere, ſcilicet latinam, ut, quod Græci *ὁμοούσιον τῷ πατρὶ* dicunt, a Romanis *unius eſſe ſubſtantiæ cum Patre* dici latino ſermone ſignificet. De *ὁμουσία* & *ſubſtantiæ* vocibus vide Petavium pluribus in locis inter libros de Trinit. ubi in lib. v. cap. 7. num. 2. potiſſimum docet Arianos veram e ſubſtantia Patris generationem oppugnaſſe.

3 *Pronunciatis* cum Poncio & Galland.

4 In plures enim ſectas diviſa fuit Ariana hæreſis, quæ omnes de Chriſti divinitate male ſentiebant. Has recenſet Petavius lib. 1. de Trin. cap. 10.

5 Ariani, cæterique hæretici, qui Filium Dei *ὁμοούσιον* negarunt, vereque genitum, prorſus naturalem filium abſtulerunt, adoptivum ſolummodo putantes, communi quidem cum cæteris hominibus, licet potiori, atque inſigniori adoptione. Hunc igitur errorem hic Lucifer exprobrat Conſtantio: de adoptiva autem Chriſti filiatione ſecundum humanam naturam, vide, quæ Petavius docte, eruditeque tractat in lib. 7. de Incarn. contra hæreſim Felicianam, & illuſtres quoſdam in Catholicis Scholis Theologos.

6 *Judicas te*. Til. & Galland.

7 *Pronunciatis*. Iid.

8 *Potuiſſe*. Vatic.

1 Cum

[illegible] Petulans ſum, quia dicam tibi, tenebras tuo habitare in corde; inde ex tenebroſiſſimis ſenſibus tuis, ut es, immunda tenebroſaque audes proferre. Ecce, etiam illud quod dictum eſt beato Petro a Domino ſi audias, dicturus ſine dubio me contumelioſum. Matthæus ſanctiſſimus, *Adbuc*, inquit, *ipſo loquente, ecce Judas unus de duodecim* (6), *& cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, miſſi a principibus ſacerdotum, & ſenioribus plebis: qui autem tradidit eum* (7), *dedit eis ſignum dicens: Quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. Et confeſtim accedens ad Jeſum ait: Ave Rabbi. Et oſculatus eſt eum. Dixit* (8) *autem Jeſus: Ad quid veniſti amice? Tunc acceſſerunt, & manus injecerunt in Jeſum, & tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui erant cum Jeſu, extendens manum, exemit gladium ſuum, & percuſſit ſervum principis ſacerdotum, & amputavit auriculam ejus. Tunc ait illi Jeſus: Converte gladium tuum in locum ſuum* (9); Matth. xxvi. 47.

omnes

NOTÆ.

1 Cum Latin. & Galland. ita corrigendum cenſuimus, ubi antea leg. *offundi terrorum*.

2 Id eſt *ſecundum*.

3 Ita etiam Mſ. Corb. Verſ. Ant. *In medio luporum*.

4 *Poteſtis bona loqui ..... ex abundantia enim cordis os loquitur*. Verſ. Ant.

5 Græc. ἐκβάλλει. Verſ. Ant. *profert*.

6 Verſ. Ant. & Sabat. *Venit, & cum eo turba multa*.

7 Verſ. Ant. *Illum, dedit illis ..... ad Jeſum, dixit*.

8 *Dixitque illi Jeſus*. Eadem. *Dixit illi Jeſus*. Sabatierius hic.

9 *In loco ſuo*, in lib. 2. pro S. Athanaſio,

Spiritum ſanctum, non dimittetur ei, neque hic neque in futuro. Et tu dei-
tatis illius, quo cuncti poſſunt (4) negare, exſtitiſti traditor. Quantum enim apud te eſt, tradidiſti eum, de quo & libros (5) ſcriptos dediſti, & prædicatores benigni voti tui omni in loco conſtituiſti. Quem quo puſſent omnes negare verum illum eſſe Dei Filium, apoſtolicam atque evangelicam contra vos hæreticos apud Niciam deſcriptam fidem feciſti (6) judicare hæreticam, & blaſphemiam tuam feciſti dici ca-

NOTÆ.

1 Hic aliquid deeſſe comperitur. Quid ſi legamus, *in necem Chriſtianorum*? id ſane vel quid ſimile contextus poſtulare videtur. *Galland.*

2 Adjiciendum, *& interfici*.

3 Verſ. Ant. *Et quicumque dixerit verbum contra .... remittetur .... dixerit contra ..... remittetur ..... in hoc ſæculo neque in fut.*

4 Forte *poſſint*, ut ſit ſenſus: *Et tu deitatis illius, ut cuncti eam poſſint negare, exſtitiſti traditor*. Til.

5 Vide librum *de non conveniendo cum hæreticis* pag. 17. & notas in lib. *Moriendum pro Filio Dei*.

6 Hæc de Synodo Ariminenſi intelligenda ſunt, in qua an. 359. unanimi Patrum conſenſu ὁμοούσιος vox, a Concilio Nicæno ſtabilita, quæ veluti fidei teſſera erat ad ſecernendos ab Arianis Catholicos, ſilentio omiſſa fuit: hinc Hieronymus adverſus Luciferianos de actis Ariminenſis Concilii hæc ſcripſit: *Tunc Nicænæ Fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt*. Poſſunt tamen Luciferi verba referri ad Synodum Nicænam ejuſdem anni, ad quam plurimi Catholici Epiſcopi vi adducti, & callide ab Arianis circumven-

Digitized by Google

buendo vobis auctoritatem ad ejus æternam negandam clementiam . Tunc cum cognoſcere cœperis Patris & Filii & Spiritus ſancti unam nos recte confiteri æternitatem, cum videre cœperis quod una ſit magnitudo unaque potentia in Patre, & in unico Filio ejus, & in ſancto paracleto Spiritu, ubi tunc erunt qui te impulerunt ad hoc perpetrandum ſacrilegium, ut dicas ad eos: *Pœniteor, quia vobiſcum Dei inimicis cucurrerim, quia vobiſcum fuerim perſecutus Dei domum ?* tecum erunt ſine dubio

in

NOTÆ.

venti *οὐσίας*, ac *ὁμουσίου* voces rejecerunt. Vide Theodor. lib. 2. Hiſt. cap. 21. In utraque vero Synodo *Filius Patri ſimilis* ſubdolo Arianorum ſenſu declaratus eſt; in Ariminenſi tamen Urſacii ac Valentis fraude hæ præterea formulæ propoſitæ ſunt, atque Epiſcoporum anathemati ſubjectæ, quæ *Filium* non negabant *creaturam* eſſe, ſed ſimilem ceteris creaturis; quare Ariana blaſphemia quodammodo probari videbatur. Vide etiam Baron. ad hunc annum.

1 *Dixerunt ei*. Verſ. Ant. ſed *ei* abeſt etiam a Græco.

2 Comites tunc erant præcipui magiſtratus apud Cæſarem. *Til.* Sed haud recte: erant enim imperatorii palatii proceres, qui Comites ideo dicebantur, quia Imperatorem comitabantur quocumque, neque ab ejus latere umquam diſcedebant: hoc etiam nomine ii dicti fuerunt, qui palatii miniſteriis, ac officiis præerant, at nullam magiſtratus formam gerebant. Comites vero provinciales, ii quidem ſuo magiſtratus munere fungebantur, ſed, uti ex Du-Cangio conjicimus in Gloſs., ſub imperio Conſtantii nondum inſtituti fortaſſe fuerunt. Primos hic innuit Lucifer, quorum divitias fere æquabant abjectiſſimi e fæce Arianorum homines a Conſtantio ditati Catholicorum bonis & opibus, quos aut exſiliis, aut morte plectebat. Nonnulla in hanc rem notavimus in lib. 2. pro S. Athan.

1 Cum

Digitized by Google

carminus tuus Evam ſeduxit aſtutia ſua , ...
çias reos mortis. Dicis me contumacem, quia dicam te operarium do-
lo-

NOTÆ.

1 Cum nimirum Ariminenſis, cui Occidentales, & Seleucienſis Synodus, cui Orientales Epiſcopi interfuerunt, eodem anno 359. coacta fuit juſſu Conſtantii, ut omnes tandem contentiones Arianos inter & Catholicos dirimerentur; ſed uſitatis hæreticorum fraudibus, quarum præſidio Nicænam fidem evertere conabantur; & in Concilio Ariminenſi quid geſtum fuerit diximus; in Seleucienſi vero Semiariani triumpharunt, & ὁμοιούσιον Filium eſſe decreverunt, confirmata ſecunda Arianæ fidei formula, quæ e tribus edita fuerat in Antiocheno Conciliabulo an. 341.

2 *Te eſſe*. Vatic.

3 Verſ. Ant. *Portaretis ..... inſipientiam meam*. Græc. in Mſ. Borner. cum Lucif. μικρὸν τῆς ἀφροσύνης μου.

4 *Æmulans enim vos Deo æmulor*. Videtur itaque legiſſe Lucifer: ζηλῶν γὰρ ὑμᾶς Θεῷ ζηλῶ. Atque hanc lectionem præferunt Codd. Clarom. & Sangerm. apud Millium. *Galland.*

5 *De aſtutia ſua .... a caſtitate, & ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto*. Verſ. Ant. Lectionem Luciferianam *a caſtitate* exhibent quoque Ambroſius, Auguſtinus, Proſper, Gaudentius, ex interpretamento nimirum τῆς ἁπλότητος. Vide Millium ad hunc locum. *Galland.* Verum in Græc. Cod. Colbert. 1. tum Reg. ac Sangerm. apud Sabat. legitur ἁγιότητι, ϗ ἁπλότητι, & in Borner. Græco-Lat. apud eumdem ἁπλότητι, ϗ ἁγιότητος; cumque ἁγιότης Græce ſit *caſtitas* Latino nomine, ii Patres, qui *a caſtitate* ſcripſerunt in textu Paullino, non ex interpretatione τῆς ἁπλότητος, ſed ex ipſo Græco nomine ἁγιότητος, atque ex Græco textu locutionem illam accepere. In Cod., quo Lucifer uſus eſt, deerat forte τῇ, ϗ ἁπλότητι, *& ſimplicitate*.

1 Pro

Digitized by Google

[illegible] hæreticos , ſcribis horrendas comminationes, ne forte oriatur ſeditio : utique qui ignorat , arbitratur te, dum hæc agere conſpicit, eſſe Chriſtianum : nos contra, qui inſtruente apoſtolo beato cognoſcimus transfiguraſſe ſicut angelum lucis ſatanam, qui hæc cuncta adverſum eccleſiam ſanctam per te gerit , mirari non poſſumus ſi te miniſtrum ejus conſpiciamus , ſi velut juſtitiæ transfiguratum miniſtrum, juſtitiæ (7) hortamur. Utinam temet convertas ad hoc,

quo

NOTÆ.

1 Pro *ſatelles* , *miniſter* , ut *prophetis* , ſive *prophetes* , pro *propheta* . Til. & la Cerda.

2 Eleemoſynis, ac muneribus ſacris, de quibus in lib. 1. pro S. Athan.

3 Dicta de hoc plura ad libr. *de non conven. cum hæret.* Sed cum liber *de non parcendo in Deum delinquentibus* ſcriptus fuerit poſt Ariminenſe Concilium, fortaſſe id innuit Lucifer , quod in Socrate legimus lib. 2. cap. 37. edit. Valeſ. Conſtantium ſcilicet *concordiæ cauſſa* duo illa decreviſſe Concilia, alterum Arimini , alterum Seleuciæ habitum : *ſed ejus conſilium felici ſucceſſu caruit*.

4 *Dei Filium* . Vatic.

5 Subintellige, *proba nos*, id eſt *contra nos* , *ſi non es transfiguratus &c.* Gallandius edidit *in Apoſtolum Chriſti* , & *quia* pro *qui* ſubſtituit, ut ſenſus conſtet ; ſed conſtat ex ipſis Luciferi verbis , quæ ſic interpretamur : *Proba contra nos* , *te non ſuſcepiſſe tuo prorſus arbitrio apoſtolicum munus* , *qui &c.* Quæ ironice dicta eſſe patet , & ſenſu exprobrantis Conſtantio , quod eccleſiaſticis negotiis ſe ſe immiſceat in perniciem Catholicæ fidei.

6 De his plura notavimus in libris ſuperioribus.

7 Id eſt, *hortamur & invitamus te ad*

ju-

Digitized by Google

ca (12) *mediam autem noctem, Paullo & Silea orantibus , & hymnum canentibus Deo , audiebant eos cæteri vincti . Repente autem terræ motus factus eſt magnus , ita ut* (13) *concuterentur fundamenta carceris : & oſtia aperta ſunt ,*

&

NOTÆ.

juſtitiam tuendam & conſervandam , admonemus te de juſtitia. Til. Gallandius hiſce verbis, *juſtitiæ hortamur* , hanc notam ſubjicit ; *Quomodo iſta cum præcedentibus cohæreant , judicent eruditi* . Sed ita videntur recte cohærere; *Si te , qui juſtitiæ miniſter vis videri , ad veram juſtitiam hortamur* .

1 *Obviare nobis , quæ quæſtum* &c. Verſ. Ant. Mſ. Cantabrig. *reditum* cum Lucif.

2 *Paullum , & nos* , cum Mſ. Cantabrig. *Paullo & nobis clamabat .... Hi homines .... adnuntiant*. Verſ. Ant.

3 *Vobis*. Vatic. cum Græco ὑμῖν.

4 Verſ. Ant. *Dolens autem Paullus , & converſus , ſpiritui dixit* .

5 *Spes operationis .... adprehendentes Paullum & Silam duxerunt in forum ad principes*. Ead. *Silam* pro *Sileam* habet etiam Sabat. hic & infra.

6 *Obtulentes eos magiſtratibus , dixerunt*. Ead.

7 *Mores quos .... Romanis conſtitutis* . Ead.

8 *Conſtituit turba adv. ..... diſciſſis ..... juſſerunt virg*. Ead.

9 *Diſciſſis* . Latin. ut in Verſ. Ant. Quid ſonent iſta hoc loco , plane ſe neſcire fatetur Millius proleg. §. 774. Duxerim equidem ſcripſiſſe Luciferum *diſruptis* ſeu *diruptis tunicis* . Græc. περιῤῥήξαντες , *dirumpentes* . Galland.

10 *Multa autem imponentes illis plagas , miſerunt in carcerem .... cuſtodire eos* . Verſ. Ant.

11 *Qui præc. tale accipiens ...... in interiorem carcerem .... diligenter concluſit in lignum* . Sic legit Sabat. apud Lucif. *In imum carceris , et pedes eorum ſtrinxit ligno* .

12 *Circa mediam autem noctem* , cum Mſ. Cantabr. *Media autem nocte Paullus & Silas adorantes hymnum canebant Deo: audiebant autem eos vincti*. Verſ. Ant.

13 *Ut moveri .... aperta ſunt autem protinus oſtia omnia , & univerſorum vincula &c.* Ead.

t Ex-

Digitized by Google

[illegible] amplexus fuerit eorum, propter quos viderat januas ſponte carceris reſeratas. Ita tu qui nunc diverſo ageris ſpiritu, niſi credideris in unicum Dei Filium, ſicut etiam nos credimus, habere in te non poteris niſi adverſarii noſtri ſpiritum. Ait etenim ille cuſtos adglorioſos Paullum & Sileam : *Domini quid me oportet facere ut* Ibid. 30
ſalvus ſim ? At illi dixerunt : Crede in (12) *Dominum noſtrum Jeſum , &*
ſal-

NOTÆ.

1 *Experge autem factus cuſtos .... & videns apertas januas carceris , ſtringens gladium incipiebat ſe interficere , æſtimans effugiſſe vinctos* . Ead.

2 *Et* demit Latin. ut in Verſ. Ant. Demit etiam Sabat.

3 *Hic* , cum Mſ. Cantabr. *Sumus in præſenti* . Verſ. Ant. *Sumus* quoque legit Sabat. in Lucif. Habet etiam *nihil* pro *nil* .

4 His omiſſis , *petens autem lumen introgreſſus eſt , & tremefactus procidit Paullo & Silæ* . Verſ. Ant. Græc. ἐπὶ τοὺς πόδας , cum Lucif.

5 Verſ. Ant. *Et producens eos foris ..... ſiam* . Mſ. Cantabr. cum Lucif.

6 *Illi autem .... in Dominum Jeſum Chriſtum ..... & univerſa &c.* Verſ. Ant. Vide paullo infra.

7 Σὺν πᾶσι. Græc. in Mſſ. quibuſdam. Verſ. Ant. *& omnibus* .

8 *Et adſumens eos in ea .... ipſe & qui illius erant omnes continuo* . Verſ. Ant. *Lavit eorum plagas* , legit Sabat. in Lucif.

9 *Cumque perduxiſſet eos in domum ſuam .... eis menſam , & exſultabat credens Deo* . Verſ. Ant. *Domum ſuam , appoſuit eis menſam , & lætatus eſt* , legit hoc loco Sabat. Mſ. Cantabrig. habet *cum tota domu ſua* , ut Lucif.

10 *Epulabatur* . Latin.

11 Id eſt, *factum eſt , quod , poſteaquam credidit .... amplexus fuerit* &c.

12 Paullo ſuperius, *in Deum Jeſum* .

Digitized by Google

ret igitur cunctos vos non credentes, ſicut [illegible] ſpi-
ritu duci adverſo; de quo adverſo ſpiritu liberari non poteris, niſi crediderıs verum illum eſſe Filium Dei. *Contumeliam*, inquis, *faciunt mibi epiſcopi*. Cur tibi videmur contumelioſi? nempe quia dicamus: *Quid te Chriſtianum fingis*? Videris etenim eſſe Arianus, videris eſſe Dei religionis hoſtis. Hinc apud te ac tuos eſſe injurioſi videmur. Sed conſpice quæ, ut ageremus epiſcopi contra vos lupos, fuerit locutus bea-
Ib. xx 18. tiſſimus apoſtolus: *Vos ſcitis a prima die, qua ingreſſus* (4) *ſum Aſiam, quemadmodum vobiſcum fui per omne tempus ſerviens Domino in* (5) *omni humilitate & lacrymis & tentationibus, quæ mibi acciderunt ab inſidiis Judæorum*,

NOTÆ.

1 *Perſequeris? Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris. Durum* &c. Vatic.

2 *Calcitrare*. Verſ. Ant.

3 *Non ſit*. Latin. Gallandius eamdem particulam *non* Luciferiano textui inconſulto adjecit. Lucifer enim hoc in loco non impietatem ſolum, ſed ipſum quodammodo ſtuporem Arianorum objurgat, qui Filium Dei verum eſſe Filium, at non *ὁμοούσιον*, id eſt *conſubſtantialem* docebant; cum verus eſſe nequeat Filius, qui non ſit *ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ*: iis igitur & Conſtantio Lucifer irridet, quippe verum eſſe Filium Patris obtruderent, quem *fuiſſe, quando non fuerat*, quem *factum fuiſſe ex nibilo* dicebant. Vid. Petav. lib. 2. de Trinit. cap. 10. Fucum autem verbis appingebant Ariani, & *Filii* vocem non propria ac ſtrictiori notione, ſed laxiori ea intelligebant, qua vox eadem ad creaturas ratione præditas transfertur, unde homines etiam *Filii Dei* appellantur.

4 *Ex quo acceſſi in Aſiam, qualiter* &c. Verſ. Ant. Mſ. Cantabr. *quemadmodum*, ut Lucif.

5 *Cum*, & *in inſidiis*. Verſ. Ant.

1 Ὡς

Digitized by Google

3 *Teſtificans Judæis quoque, atque Gentilibus, quæ ..... & fidem quam in Dominum Jeſum Chriſtum*. Verſ. Ant. Græc. cum Lucif. Ἰουδαίοις τε, καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν: & in Mſs. Græc. quibuſdam abeſt etiam τὴν poſt πίστιν, *fidem*, & χριστὸν *Chriſtum*.

4 *Ecce ego .... in Hieruſalem .... ventura*. Verſ. Ant. *In Jeruſalem* habet etiam Sabat.

5 *Verum tamen, quod Spiritus ſanctus proteſtatur mihi dicens: quoniam ..... manent*. Verſ. Ant. In Græc. quibuſdam κατὰ πᾶσαν πόλιν, *per omnes civitates*, & εἰς Ἱεροσολύμοις, *in Hieroſolymis*, cum Lucif.

6 *Sed neminum rationem facio: nec habeo animam pretioſiorem me, in ipſo ut conſummem curſum meum cum gaudio, & miniſterium quod ..... Jeſu teſtificari evangelium* &c. Verſ. Ant. Mſ. Cantabr. *Animam caram mihi quam conſummare curſum meum* &c. Græc. quid. διακονίαν λόγου *miniſterium verbi*, & Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, *Judæis & Græcis*, in codd. Cantabrig. & Steph. apud Millium cum Lucif. in quo Sabat. legit *ani-*

ucans regnum Dei.

9 *Perambulavi prædicando*. Vatic. Codex Cantabrig. apud Millium præfert *regnum Jeſus*, τοῦ Ἰησοῦ.

10 Verſ. Ant. *Quapropter .... in hodierno die .... omnium veſtrum*. Mſ. Cantabr. *propter quod*, ut Lucif.

11 *Non enim ſubterfugi*. Verſ. Ant.

12 *Ut non adnuntiarem vobis omne conſilium Dei*. Ead.

13 *Attendite ergo ſeipſis, & univerſo gregi*. Ead. Mſ. Cantabr. cum Lucif.

14 Græc. cum Vulg. *eccleſiam Dei*. Atque hanc lectionem retinent plurimi Mſs. codices & Patres: quæ proinde Luciferianæ *Domini* præferenda, quamvis & iſta in aliis codd. exſtare noſcatur, atque aliis ſcriptoribus eccleſiaſticis uſurpata occurrat. Vide ſis Millium ad hunc locum. *Galland.* Verſ. Ant. *Per ſanguinem ſuum*.

15 *Ego enim ſcio hoc, quia venient poſt diſceſſionem meam* &c. Verſ. Ant. *Hoc* omittitur & in Mſ. Cantabr. Græc. εἰσελεύσονται, *intrabunt, ingredientur*, cum Lucif. Pro *lupi graves* habet *lupi rapaces* Sabat.

Digitized by Google

circumſtantibus (10) *ſe præcepit percuti os Pauli*. [illegible]
Percutere te incipiet Deus, paries dealbate : & tu ſedes judicare (11) *de me ſecundum legem, & contra legem jubes me percuti* . Igitur ſi non poteſt ſacra lex beatum Paullum contumelioſum judicare, quia hoc dixit injuſto judici, nec tu me vera tibi, & quod es dicentem juſte poteris dicere ſuperbum . Reum me contumeliarum deſignas, ſed quæſo te dicas,

NOTÆ.

1 *Et ex ..... viri loquentes ..... poſt ſeipſos*. Verſ. Ant. *Abducant* pro *adducant* legit Sabat.

2 *Memoria retinentes*, & *monens*. Ead.

3 Gallandius edidit *nos epiſcopi;* ſed ſenſus eſt ; *nos, quos epiſcopos* .

4 *Regendam* . Latin.

5 Aurium ornamentum viris, ac feminis æque commune, ſed in Oriente hominibus multo uſitatius, præſertim principibus. Plin. lib. xi. cap. 37. *In Oriente quidem & viris aurum geſtare eo loci* (in auribus ſcilicet) *decus exiſtimatur*.

6 Videtur dictio e Latino & Græco compoſita, pro ornamento quodam in manu dextera. *Til. & la Cerda*. Nimirum a Latino *dexter*, & Græco χεὶρ *manus*. A Du-Cangio in Gloſs. dicitur brachii dexteri ornamentum, auctore Ugutione; ſed ſi etymon nominis conſideres, videtur armillæ quoddam genus, quo dextera manus ornaretur: viris tamen, ac feminis commune fuit, in Oriente præſertim, cum eæ gentes hujuſmodi ornamentis delectentur.

7 Græc. [illegible] . Verſ. Ant. *Adtendens autem concilio .... ſum Deo uſque hanc diem*. Sabat. habet *dicit* pro *dixit* .

8 Verſ. Ant. *Pontifex autem Ananias præcepit adſtantibus ei percutere ejus os* .

9 In Tiliana noſtra editione ita legitur *Ananias ;* in aliis corrupte *Annas* .

10 *Circumſtantibus ſibi*. Vatic.

11 *Judicans me ..... & extra legem* &c. Verſ. Ant.

1 A-

Digitized by Google

[illegible] eradicata ſunt a facie ejus : et ecce *oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna. Videbam quoaduſque ſedes poſitæ ſunt, & vetuſtus dierum ſedebat: veſtitus ejus albus ut nix, & capillus capitis ejus ut lana munda, & ſedes ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis ardens: fluvius ignis lucebat ante eum, millia millium ſerviebant ei, & dena millia denum millium aſtabant ante eum: in judicium* (11) *ſedit, & libri aperti ſunt. Videbam tunc a voce ſermonum magnorum, quos cornu illud loquebatur, quoaduſque interiit beſtia, & periit, & corpus ejus datum eſt ut comburatur:*

&

NOTÆ.

1 Apud Sabat. *viſio*.

2 Apud eumdem: *Pugnabant in mari magno*. Edit. noſtra cum Græco, παρέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην.

3 *Beſtiæ grandes aſcendebant de mari*; apud Sabat.

4 *Prima ut leæna, & alas habebat aquilæ: aſpiciebam donec evulſæ ſunt alæ ejus. Et ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit* &c. apud eumdem, qui recte ſupplet, quod deeſt in noſtra edit. Sed poſt *pinnæ ejus* legendum *ſicut aquilæ*, ut in Græco, ὡς πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ, ut ibidem poſt *pedes* legitur *hominis*, ἀνθρώπου.

5 *Urſæ*. Vatic.

6 *Et in medio*. Sabat. *Et* vero abeſt a Græco.

7 Apud Sabat. *Poſt hæc aſpiciebam, & ecce beſtia* &c.

8 Cum Græco, ὀπίσω τούτου. *Poſt hæc aſpiciebam*. Sabat.

9 *Conculcabat*. Id.

10 *Cornua eorum, quæ erant ante, eradicata* &c. Id. Græc. Ἔμπροσθεν αὐτοῦ, *ante illum*, ut in noſtra edit.

11 *Judicium* duco ſcripſiſſe Luciferum juxta Septuaginta, κριτήριον ἐκάθισε. *Galland.* Nos retinemus Verſ. Ant.

1 Se-

loquetur, & ſanctos altiſſimi Dei inveterabit (12), *& excogitabit mutare tempora & legem, & dabitur in manu ejus uſque ad tempus temporum, & dimidium temporis; & judicium ſedebit, & regnum transferet ut exterminet & perdat uſque ad finem: & regnum, & poteſtas, & magnitudo regum* (13) *data eſt ſan-*

NOTÆ.

1 Septuag. *Ἕως καιροῦ καὶ καιροῦ, uſque ad tempus & tempus*. Ex vocis repetitione poſteriora omiſerit incurius librarius. *Galland.* Sed lectio cohæret Verſ. Ant.

2 *In viſione*. Sabat.

3 *Servient*. Id. & Galland. ex Græco Septuag. *δουλεύσουσιν*.

4 *Daniel territus ſum in eis*. Sabat. Quæ tamen præter *Daniel* deſunt etiam in Græco.

5 *Quatuor ſunt regna, quæ ſurgent in terra*; apud Sabat. Græc. edit. Rom. conſentit cum noſtra edit. Gallandius ex Septuaginta legit *quatuor regna ..... quæ auferentur in terra*.

6 *Dei*, hic & paullo inferius demendum autumat Latin. nulla tamen cauſſa, cum legatur in Græco, præterquam in fine.

7 Sabat. *Dentes & ungues ejus ferrei*; noſtra edit. cum Græco.

8 Sic interpungit Sabat. *Ceteris. Videbatur* &c.

9 Ita & Iren. lib. 5. cap. 25. *Prævalebat* apud Sabat.

10 *Super omnia regna, & concidet. Decem* &c. Sabat. *Concidet. Et decem cornua ejus reges decem*. Latin. ad ſenſum Vulg. *Eminebit omnia regna*: litteræ inhæret auctor; *ὑπερέξει πάσας τὰς βασιλείας*. Galland.

11 *Tres reges*. Latin. cum Vulg. & Galland. ex Septuag.

12 Ut in Græco edit. Rom. *παλαιώσει*, & Theod. in Hexapl. Apud Sabat. *conteret*.

13 *Regum eorum*. Latin. Verſ. Ant. *Regum qui ſub omni cælo ſunt .... Altiſſimi: & regnum ejus regnum ſempiternum, & omnes principatus ipſi ſervient & obaudient.*

Hæc

Digitized by Google

… de Filio *quod fuerit quando non fuerit*, & *quod factus ſit ex nihilo*, utique probas te aut eſſe antichriſtum, aut certe ejus præcurſorem. Neque enim poteris alius eſſe intelligi, niſi aut præcurſor antichriſti aut antichriſtus, qui audeas apoſtolicam evangelicamque hæreticam dicere fidem, & tuam tentes blaſphemiam catholicam fidem vindicare. Injuriam te pati ſentis, quia beſtia eſſe dicaris a nobis: inveniris excogitare fidem mutare, hoc eſt ut non ita credamus, quomodo patriarchæ, prophetæ, apoſtoli ac martyres crediderint, ſed inſtitueris ſic credendum, quomodo comperditus tuus Arius: & dicis non te recte dici beſtiam, cum, quia hæc eſſes acturus, beſtiam te eſſe dixerit ſanctiſſimus propheta? Non minor es, Conſtanti, incredulitate ab antichriſto: nam dentibus ferreis Dei ſervos devorando non deſinis. Quid pluribus? nil antichriſtus acturus eſt, niſi ut negetur unicus Dei Filius: hoc agit ſtultitia ſaginatus immundiſſimus animus tuus. Sed quantumvis ſævias, tranſient, tranſient tempora tua, & venient illa, in quibus viſurus es te, niſi tibi conſulueris, in illo igneo fluvio conſtitutum, viſurus tunc eos, quos infeſte perſequeris, propterea quod nolint perire tecum, non in illo in quo

NOTÆ.

Hæc Iren. lib. 5. cap. 34. cum noſtra edit. *Altiſſimi Dei : & regnum ejus ſempiter-num .... obedient.*

1 Paullo ſuperius, *altiſſimum Deum.*

1 Con-

nemo te contemnat : Si Christianus es ; quia & tu unus iis de illis, pro-
Ibid. pter quos dixerit: *Hæc loquere*, *& exhortare*, *& argue cum omni imperio* : *nemo te contemnat* ; utique me cum omni te corripientem imperio audire debes, non contemnere. Tunc eris Chriſtianus, ſi me non contemſeris hortantem te, ut perſeveres Chriſtianus: ſi vero contemſeris, jam non de Chriſtianis eſſe inveneris; quia ſi fuiſſes Chriſtianus, non contemſiſſes eum quem Deus ordinaverit ad inſtruendam plebem ſuam, & eum, cui apoſtolus dixerit: *Hæc loquere*, *& exhortare*, *& argue cum omni imperio* : *nemo te contemnat*. Quid enim te hortor ? niſi ut non ſis homicida, ut Dei non perſequaris domum, ut deſinas torquere, proſcribere, deportare, recludere carcere, trucidare, varie diſperdere, interficere eos quos cernas Chriſtianos, ut deſinas denique blaſphemare unicum Dei Filium, ut apoſtolicam ſuſcipias, quam hæreticam dicis fidem, hanc ſcilicet noſtram, quam apud Niciam te contra & cunctos hæreticos epiſcopi deſcripſerunt, ut ſis credens ſicuti nos, dignerisque reſpue-

NOTÆ.

1 *Coneleſtis*, vel *combeſtiis*. Latin. Utrum vero aliquid hic ſubſit, quod ad hiſtoriam referri debeat, cum *ſuos Cretenſes* appellat, haud divinari licet : certe Arianos intelligit, quibus, ut Cretenſibus, *beſtiarum* appellatio, & Paulli verba rectiſſime aptentur. *Collegis* pro ſociis. *Galland.*

2 *Propter quam cauſſam .... mandatis hominum avertentium* &c. Verſ. Ant.

3 Forte *mandatis*, ut Verſ. Ant., cum paullo poſt hanc vocem uſurpet ad ſenſum Paulli.

4 *Hortare*. Verſ. Ant.

1 Id

Digitized by Google

miſericordiæ tecum puniamus, ſi opus bonum eſt negare Dei unicum Filium, ſi opus Deo acceptum eſt apoſtolicam deſerere fidem, ſuſcipere hæreticam, merito diceres contra ſacrarum facere me ſcripturarum monita. Addo illud, quod illorum principum & magiſtratuum apoſtolus fecerit mentionem, qui nec dum credidiſſent in unicum Dei Filium; utique (12) humilitate noſtra & manſuetudine, & longa in adver-

NOTÆ.

1 Id eſt, *ut deſinas crimina falſa Dei ſacerdotibus objicere, falſo eos accuſare; ubi mittere* pro *immittere* dicit. *Til.* & ex eo Galland.

2 *Repræſentandis*. Galland.

3 *Poteſtatibus*, & *obaudientes*. Verſ. Ant.

4 *Non litigeos eſſe, moderatos* &c. Ead.

5 Sabatierius legit *increduli*.

6 *Invicem*. Verſ. Ant.

7 *In nos*. Ead.

8 Græc. πλουσίως. Vulg. *abunde*. Sed nihil muto. Sic enim paſſim vulgatus, quemadmodum & vetus Interpres, quem ſequitur Lucifer. Sap. VII. 11. Καὶ ἀναρίθμητος πλοῦτος ἐν χερσὶν αὐτῆς (σοφίας): *Et innumerabilis honeſtas per manus illius (ſapientiæ)*. Ibid. V. 13. Τὸν πλοῦτον αὐτῆς οὐκ ἀποκρύπτομαι: *Honeſtatem illius non abſcondo*. Sic Eccli. XI. 14. Πτωχεία καὶ πλοῦτος παρὰ Κυρίου ἐστί: *Paupertas & honeſtas a Domino ſunt*. Ibid. XXIV. 23. Καὶ τὰ ἄνθη μου. καρποὶ δόξης καὶ πλούτου: *Et flores mei fructus honoris & honeſtatis*. Cetera omittimus. *Galland.*

9 *Vitæ æternæ*. Latin. ut Verſ. Ant. & Vulg. & Græc.

10 Hæc de Athanaſio intellige, cujus cauſſam hiſce tuetur Lucifer, ut in libris ſuperioribus pro illo ad Conſtantium ſcriptis.

11 De hac voce vide initium lib. 1. pro S. Athan. pag. 54.

12 Ni pro *ut* ea particula uſus fuerit Lucifer, exiſtimarim equidem ipſum ſcripſiſſe, *ut ii quoque*. Galland. Senſus eſt; *Infideles ii utique exemplo noſtro permoti crederent*.

[illegible] (4) [illegible] *thema ſit* . Et tu arbitraris aliud poſſe te judicari a me niſi anathema eſſe ? cum inveniam te aliter evangelizare, quam tradiderunt beati apoſtoli . Cum itaque audis a me quod anathema habeam te evangelizantem aliter quam evangelizarunt apoſtoli, ſi dicas me injurioſum, mentiri te cognoſcere, aliquid hominis (5) geſtans, poteris ; ſiquidem videas tibi me iccirco dicere anathema, quia jam beatus apoſtolus te anathematizaverit . Injurioſum me judicas , quia dicam te ſtultum : ſed quomodo potero recte a te injurioſus vocari , quando conſtet me verum dicere, quod enim ſis ſtultus? Si enim Galatæ audiant, *O ſtulti* (6) *Galatæ*, a beato apoſtolo, cur putes tu non ſtulti debere te nomine vocitari ? Illi etenim ſi , propterea quod falſis fratribus obtemperaſſent , quia ad illorum conſerpentinorum tuorum ſuggeſtiones intendentes , & ſab-

Ib. III. 1.

NOTÆ.

1 *Transferamini ab eo*. Latin. ut Vulg. & Verſ. Ant. in qua *gratia Jeſu Chriſti* ; ſed *Jeſu Chriſti* omittit etiam Tertull. lib. 5. contr. Marc. Ἐν χάριτι. Græc. cum Lucif. Sabatierius legit hic : *Transferamini* . *Quis vos .... ?*

2 *Niſi ſi*. Verſ. Ant. *Turbant* pro *conturbant* legere videtur Sabat.

3 Ita etiam Tertull. lib. 5. contr. Marc. & in lib. de præſcript. Verſ. Ant. *Evangelizaverit vobis*. Sabat. habet *præter id quod* pro *præterquam* .

4 *Vobis adnunciaverit præter quam quod*. Verſ. Ant.

5 *Aliquid es hominis &c.* Vatic. ſed obſcure, niſi præponas particulam *ſi* voci *aliquid* ; quare vox *geſtans* clariorem ſenſum reddit abſolute ; ſic in lib. Moriendum pro Filio Dei ; *Nihil hominis niſi lineamenta geras*.

6 *Inſenſati* . Verſ. Ant.

1 *Fu-*

[illegible] , & *factus es ex nihilo* , ut non illis aptis tibi nominibus nuncuperis . Sed vis his non nuncupari nominibus? muta vias tuas, corrige errores tuos, ut correxerunt Paullus beatiſſimus , & ceteri ex illo perfido populo . Quia dicam tibi , *Eripe te a malignantium concilio* , videor eſſe tibi contumelioſus . Qua de re? nempe quia profitear me Chriſtianum, quia noluerim derelinquere Deum, & abire poſt idololatriam tuam . Non nos primum contumelioſi ac ſuperbi a vobis dicti ſumus ſacrilegis; dicti ſunt enim etiam illi cuncti, qui reſtiterunt ſu-

NOTÆ.

1 *Fugis* . Latin.

2 *Iniqui , ſemen adulterorum* . Verſ. Ant.

3 *Luſiſtis? ſuper quem .... ſuper quo ejeciſtis* &c. Verſ. Ant.

4 *Quoniam excæcati ſunt omnes , non cognoverunt univerſi : canes muti non poterunt latrare , ſomniantes lectulum , amantes dormitationes* . Eadem . Græc. Mſ. Alex. ἐγο-νῶσαν *ſapere* poſt *cognoverunt* . Græc. Compl. πάντες κύνες , *omnes canes* . Græc. Aquil. Symm. Theod. & Septuag. νυστάξαι , *dormitare* , cum Lucif.

5 *Cubili* legit Sabat.

6 *Impudentes animæ ignoraverunt ſaturitatem ..... mali neſcientes intelligentiam* &c. Verſ. Ant. Forte ſcripſerit auctor , *canes improbi anima* . Galland.

7 *Pedes meos* . Verſ. Ant. Græc. πόδας ſimpliciter.

cia Liberi celebrarentur , cogebantur enim hederas habentes Libero circumire . De-cretum autem exiit in proximas Græcorum (9) civitates ſuggerentibus Ptolomæis *id*

NOTÆ.

1 *Et ut ceteros* . Galland. Sed metatheſis licet vitioſa non abhorret a ſtilo Luciferi.

2 *Et nos tibi* . Galland.

3 *Quemdam Antiochenum* . Verſ. Ant. quæ omittit , *ne meverentur* . Græc. Ἀθηναῖον *Athenienſem* cum Lucif. & μὴ πολιτεύεσθαι, *ne ſe regerent* , poſt *legibus* . Lugdunenſes & Sabatierius contra fidem Tilianæ editionis , *ſenem Antiochenum* , cum Vulg.

4 *Et in Garizim prout erant hi* . Verſ. Ant. Editi peſſime *Margarizin* . Forte in exemplari Luciferiano ſcriptum fuerit grandioribus litteris *Ingarizin* , ad quem locum nonnemo margini adleverit litteram M. qua ſignificaretur Mons *Garizin* , ubi ſcilicet alterum exſtructum erat templum . Atqui hujuſmodi litteram marginalem ad textum pertinere exiſtimans indoctus librarius , neque ſatis percipiens lectionem Luciferianam , hinc vocis monſtrum *Margarizin* efformavit . *Galland.*

5 *Incurſio* . Verſ. Ant.

6 *Nam templum luxuria & com. .... & ſcortantium .... ſacratiſque ædibus mulieres ſe ultro ingerebant , introeuntes ea quæ non licebat* . Ead. Græc. hoc cum Lucif. πλησιαζόντων , *appropiantibus* .

7 *Cuſtodiebantur* , & *patrii ſervabantur* . Verſ. Ant. Græc. διαφυλάττεσθαι , *cuſtodire* , poſt *dies patrii* .

8 *Cum amara neceſſitate in die ..... ad ſacrificia ..... hedera coronati Libero circuire* . Verſ. Ant. abſque *miſeratio erat* . Sabat. legit : *In die regis natalis ad ſacrificia* . Græc. cum Lucif. εἰς τὴν κατὰ μῆνα *per ſingulos menſes* , & κιττοὺς ἔχοντας *hederas habentes* : legitur vero poſt *diem regis natalis* ἐπὶ σπλαγχνισμὸν , *ad viſcerationem* ; quare Latin. ita corrigit in Lucif. *ad viſcerationem* , vel *viſceratio erat* , id eſt , *quia eo die viſceratio erat victimarum* . Sed σπλαγχνισμὸς & *ſacrificium* ſignificat , & *miſerationem* , qua victimarum viſcera tanguntur ; hinc in Lucifero , *miſeratio erat* .

9 Cum Græco, Ἑλληνίδας , *Græcas* . Verſ. Ant. *Gentilium .... ut pari modo & ipſi* ....

Digitized by Google

... miſereri. Seu an hæc editorum lectio a *Luciferi manu primum prodierit, haud equidem putarim*, ait Gallandius. Sabat. legit: *Gentilium .... ut id .... agerent & ſacrificarent*.

1 Græc. cum Lucif. *inſtituta* ἑλληνικά, *Græcorum*, & τοῦτο *advenit*. Verſ. Ant. *Eos autem qui nollent .... gentium, interficerent: erat ergo &c.*

2 Verſ. Ant. *Quas infantibus ad ubera* *verebantur propter religionem & obſervantiam manu ſibimet auxilium ferre*. Græc. τὴν ἑβδόμην, *diem ſeptimum*, & συνεφλογίσθησαν *ſufflammati ſunt* cum Lucif. Sabatierius habet: *In proximas cucurrerunt ſpeluncas*.

4 Pro *placere*; ſicut ante dixit *nocitum* pro *nocere*. Til.

5 *Domui Dei*, id eſt *Eccleſiæ ad pœnitentiam*.

S. P.

Digitized by Google

fragili, corruptibili regno tuo tranſiturum, & ad æternam pœnam, niſi tibi, dum eſt locus, provideris, perventurum, Chriſtianos vero ad æternam venturos requiem, incorruptibile regnum conſecuturos, fixum manifeſtumque habere te volumus. An defendere tentabis, quod enim per hanc hæreſim tuam comprehenſurus ſis regnum cælorum, tu, qui cum compeſtilentibus tuis Arianis timens, ne a nobis Chriſtianis revictus manus dare aliquando clamante veritate ipſa cogereris, diſceptatione rejecta, ad virtutem confugiendum fragilium Arianorum (3) tuorum cenſueris? tamquam poſſes armis fragilibus immortalia dona conſecuturos ſuperare inimicus divinæ religionis, religioſos ſervos Chriſti præcurſor antichriſti, milites Dei eos, quos ad æternas divinitatis ſuæ perfruendas amici-
Matt. v. 11. tias unicus eſt Filius Dei invitare dignatus, dicens: *Beati eſtis cum* (4) *vos*

NOTÆ.

1 *Times*. Vatic. *tumes*. Til.

2 Forte, *intellexi te tibi plaudere*; vel ſi retinendum eſt *times*; *Intellexi*, *quia victus ab ipſis Catholicis*, *quos interemiſti*, *neque in tuis ipſe armis confidis*; *ideo plaudo*, *lætor*, *eſſe te miſerum* &c.

3 *Armorum*. Latin. recte: hæc enim reſpicere videntur, quæ paullo ante leguntur, *quia adhuc de armorum tuorum poteſtate* &c. Quid quod reſtitutionem confirmant, quæ mox ſubdit auctor, *tamquam poſſes armis fragilibus* &c.? Neque aliter ſane ſuadere noſcuntur ſive libelli argumentum, *Moriendum eſſe pro Filio Dei*, ſive totius opellæ contextus. *Galland.*

4 *Cum vos maledicent*, & *perſequentur*, & *di-*

mente, voluntate, ſtudio, virtute, voce conſentire. Advertis quomodo caduca dominatio tua quanto contra nos ſævire dignatur, quod tanto ea judicetur eſſe infirma, contemtibilis, inanis, debilis, & abjecta: furore etenim & ſcelere concitata manus tua ad perimendos nos quotiens prævaluit, totiens nos creviſſe, & magis atque magis victores ex-

NOTÆ.

& dicent .... propter juſtitiam. Verſ. Ant. Mſ. German. *cum vos hodio habuerint homines*, Floriac. *& exprobrabunt*, cum Lucif. in quo Sabat. legit: *Perſecuti fuerint, & exprobraverint, & dixerint*.

1 *Quia merces veſtra copioſa eſt in cælis*. Verſ. Ant. Græc. Vatic. *multa*.

2 Lege *ſuperaturum*.

3 *Ita cum*: ſic legimus ut comparatio rite inſtituatur. Editi *itaque*. Scriptum forte fuerit in exemplari Luciferiano *ita quum*, & ſcriba fugientibus oculis legerit *itaque*. Galland. Nos ex correctionibus Tilianæ editionis legimus, *ita qui*.

4 Forte ſubjiciendum, *cum in tuo palatio &c.* Gallandius *perſpicue* pro *perſpicis*, aut *perſpicuum reſponſum* legit.

5 Indicat hic Lucifer, qua conſtantia in Concilio Mediolanenſi reſtiterit Conſtantio, cum in palatium admiſſus ad interius principis cubiculum ipſe Catholicorum Antiſtitum nomine veluti Liberii Pontificis Legatus, & Concilii Præſes negavit poſſe ſe, ceteroſque in illius & Arianorum ſententiam ac voluntatem concedere, tanta vocis libertate, ut Imperator, qui poſt velum ſtabat, quo interius cubiculum occludebatur, potuerit illum Arianis Epiſcopis ac Imperatoris miniſtris reſpondentem audire. De velis autem, quibus interiores principum virorum ædes præ foribus occludebantur, plura diſſerit Caſpar Sagittarius in lib. de Januis veterum cap. 24. Iis utebantur potiſſimum Imperatores, ſive ut majorem quamdam majeſtatis ſpeciem præſeferrent, cum poſt velum ſtantes veluti ex ſacro receſſu dabant reſponſa, ſive ut occulti audirent, quæ in conſilium, aut in judicium decernenda proponebantur. Utrumque confirmant tum hic Luciferi locus, ubi ait Conſtantium *intra velum ſtantem tuliſſe a ſe reſponſum &c.*,

tum

vocationis tendimus, retrahere, non cum te ex aperto facis inimicum, non cum te ſimulas amicum (4). Videris etenim quod ſit in te qui de-

NOTÆ.

tum alius paullo inferior, cum ſcribit *ſe dixiſſe judicium, Conſtantio velo miſſo audiente &c.* Sed Sagittarii diligentiam uterque locus effugit. Hieronymus Magius in Miſcell. lib. 2. cap. 13. docet, velum tum fuiſſe in judiciis agendis interjectum, cum graviores cauſsæ in quæſtionem proponerentur; cujuſmodi certe fuit Luciferi cauſſa, de Fide nimirum Catholica & Athanaſii innocentia tuenda.

1 Cum cives Alexandrini conſtantiſſime Athanaſio Epiſcopo adhærerent, neque in ejus locum ſuffici quemquam ferrent, præſertim Arianum Epiſcopum, iccirco in eos Conſtantii furor ſæpius exarſit, tum maxime cum Gregorius primum, deinde Georgius duo Arianorum monſtra Athanaſio in exſilium acto ſuffecti ſunt, quibuſcum nullam habere ſe religionis communionem paſſi ſunt Catholici Alexandrini ad quælibet potius toleranda parati, quam cum Arianis convenirent: hinc atrox in illos perſecutio mota, quæ totam crudelius pervaſit Ægyptum ad obitum uſque Conſtantii, licet aliquando conſtiterit, ſed brevi. Vide Athan. Apologias, & epiſtolam ad Solit. tum notationes, quas ſubjecimus ipſis Luciferi libris pro S. Athan. Totum vero fere per orbem, vel jubente, vel connivente Conſtantio, Arianorum crudelitas adeo in Catholicos deſæviit, ut plurimi præcipue Epiſcopi glorioſum obierint martyrium: quod & hic & aliis in locis hujus libri Lucifer innuit ejuſdem gloriæ obtinendæ cupidiſſimus.

2 An *quin*? Galland.

3 *Surſum* cum Latin. ubi antea legebatur *rurſum*. Textus verbis inhæret Lucifer, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. Galland.

4 Promiſſis, ac blanditiis, quibus ad ſua conſilia allicere tentabat Catholicos Epiſcopos, uti notabimus etiam inferius.

1 Sic

Digitized by Google

tinua crudelitate vexamur, tanto firmiter roboremur. Eſt enim nobiſcum ille, qui adoleſcentes Hebræos credentes in ſe in camino ignis tutatus eſt, ipſe firmat noſtras mentes, ipſe ſenſum regit noſtrum, ipſe divino incendit amore ſuo noſtra corda, & ad tolerantiam ſanctæ paſſionis animat: unde & nemo noſtrum mortem quam inferre minitaris cogitat, ſed immortalitatem, nec temporariam per te illatam pœnam, ſed gloriam ſempiternam. Tormentis namque martyres Dei conſecrari, & ipſa paſſionis probatione coronari aperiunt ita ſacræ ſcripturæ: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Et: *Si coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt: & (4) in paucis vexati, in multis bene diſponentur, quoniam Deus tentavit illos, & invenit eos dignos ſe. Tamquam aurum in fornace probavit eos, & quaſi holocauſta (5) hoſtia accepit*

Pſ. cxv. 15.
Sap. iii. 4.

NOTÆ.

1 Sic emendavimus cum Gallandio, ubi antea legebatur *non*.

2 De quo fuſe in Vita.

3 I. e. *Oſtendendo te eum eſſe, qui cum edicto tuo maculato omnibus flagitiis tuis reſcindas ſanam doctrinam, & metas ac colligas errores omnes.*

4 *Et* omittit Verſ. Ant. Vide quædam variantia in lib. 1. pro S. Athanaſio pag. 95. & quæ ibidem notavimus.

5 *Holocauſtam hoſtiam.* Latin. ut in lib. 1. pro S. Athan. pag. 95. *Holocauſti hoſtiam.* Verſ. Ant. Integrum hunc locum, teſte Gallandio, recitat S. Cyprianus lib. 3. Teſtim. cap. xv. & lib. de Exhort. martyr. cap. xii. utrobique vero legit *holocauſta hoſtiæ*, quam Luciferi quoque germanam verſionem cenſeo. Monet tamen

cupimus conſequi beatitudinem. Et tamen, imperator crudeliſſime, quicquid ſævitia tua nobis intulit atque irrogatura erit, adverte quod mendacium ſit; ſiquidem nec mors ſanctis qui nos præceſſerunt martyribus per te illata mors ſit, nec jactura, neque damnum, ſed fidei fœneratio. Semper Chriſtiani (5) vobis tyrannis in perſecutione perverſa quæſtione torquemur. Quo enim genere nocentes coguntur ad confitendum, eo nos compellimur modo ad Chriſtum unicum veriſſimum Filium Dei negandum. Sed ut illi pro meritis confeſſi damnantur, ſic nos, quia Dei Filium non negamus, coronamur, quibus victoria eſt a te illata damnatio: auferimur a te e medio, quibus coram non audeas blaſphemare. Proſternitur etenim una voce Chriſti militis ille, qui contra noſtram confeſſionem religioſam in te manet; loquitur ille, qui per te no-

NOTÆ.

Nobilius in hunc libri Sapientiæ locum complures codices Cyprianicos præferre lectionem iſtam, *holocauſtam hoſtiam*, quam in Lucifero inſerunt Latinius, Gallandius ipſe, aliique. Sabatierius habet: *Holocauſti hoſtia*.

1 *Et in tempore*. Latin. ut Verſ. Ant. & Vulg.

2 Verſ. Ant. *Animam ſuam, perdet eam; & qui odit animam ſuam in hoc mundo.... cuſtodit eam*. Cypr. epiſt. 81. cum Lucif. *in iſto ſæculo, & conſervabit*.

3 Pro *ferino*.

4 Quod præſertim contigit Alexandriæ, cum Georgius Cappadox juſſu Conſtantii vi armiſque Eccleſiam illam occupavit an. 356. Vide notas in libris pro S. Athan.

5 Ita cum Latinio & Gallandio hæc emendavimus, & interpunctione diſtinximus, ubi Tiliana editio ſic locum hunc exhibebat: *Sed fidei fœneratio ſemper Chriſtiana: vobis tyrannis &c.*

1 Verſ.

Digitized by Google

corporibus, cur magni æſtimemus fidem, cultoreſque Dei nos eſſe non abnegemus: totis in nos incumbis carnificinæ tuæ viribus, arbitratus nociturum te nobis, ignorans probationis noſtræ nos gaudere occaſionibus; hi videlicet qui felicitatem noſtram hanc exiſtimemus maximam, ſi in hoc juſtitiæ agone tua carnifice manu nobis contingat pro Dei jugulari Filio, ſtabiles contra tuam religioſa mente perſtamus inſaniam, vincente ſcilicet in nobis eo, pro quo patimur, quicquid ſub perſona noſtra injuriæ (4) ipſius divinæ majeſtatis tu profane jactitas ſermone vacuo, & inani colloquio, voluntate prava; quæ cuncta dura mens tua & obſtinata pectoris feritas in necem ſuæ gignit ſalutis: dum a religione Dei diſſentis ducente dementia, furore rapiente, omni denique te immanitate vexante, qua inſtigaris pariter ac feris, eo quem negas pro-

NOTÆ.

1 Verſ. Ant. *Timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius eum timete qui poteſt animam* &c. Mſ. Cantabr. *Magis eum, qui poteſt &*, cum Lucif.

2 *Si autem filii & heredes: heredes quidem Dei ..... ſi ita compatimur .... conglorificemur*. Verſ. Ant. Cypr. ep. 55. cum Lucifero: *Si autem filii Dei, & heredes Dei, coheredes autem Chriſti*.

3 Cum Cypr. lib. 3. Teſtim. præter hæc, *ad ſuperventuram claritatem*. Verſ. Ant. *Exiſtimo enim quod non ſunt condignæ* &c.

4 *In injuriam*. Latin. Sed fortaſſis eodem ſenſu ſcripſerit *injuriæ* dandi caſu Lucifer, ſcilicet ſtilo ſuo minus accurato ut aſſolet. Suos enim *libros ruſtico ſermone* deſcriptos agnoſcit ipſemet auctor ſub fin. lib. *de non parc. in Deum delinq.* Galland.

Digitized by Google

jacere regni tui tela, in nos exſecratores blaſphemiæ tuæ, ut in ſacrilegi (3) tui decreti contemtores, omnia ſua colliderent arma, nec ſi (4) tamen quod poſſemus a propoſito recedere ? Sed tu pro tua illa prudentia in omni pro te moriundos bello milites tuos cenſuiſti, Chriſtianos vero ſanxiſti Dei oportuiſſe exſiſtere negatores. Et utique tui ſentiunt dolorem vulnerum, dolent ſe periiſſe, dolent hanc amittere lucem; nos vero primo ſentire pœnarum cruciatus non poſſumus, in quibus Chriſtus patitur, in quibus Chriſtus æternam ſalutem operatur : deinde, quia præſentia pro nihilo ducamus, & lumine in illo perenni ſemper futuri ſumus, qui (5) fieri poteſt, ut non pro Chriſto Dei Filio vitæ æternæ tributore ſacrilegio funeſtatis manibus tuis maluimus (6) in-

NOTÆ.

1 Cum Græco, *ἐπιθυμία*. Verſ. Ant. *deſideria*, &, *ſicut & ipſe manet in æternum*. Cypr. lib. 3. teſtim. *quomodo Deus*, omiſſo *&*.

2 Ita hunc locum correximus, Poncio auctore apud Latin., ubi antea legebatur mendoſe, *te vel omiſſo audiente ;* & ſenſus ad ea refertur, quæ paullo ſuperius notavimus. Idem Gallandius confirmat; loquitur enim utrobique Lucifer de velo, quod Imperatoris aut judicis conſpectum ab oculis adſtantium removebat. Nonnulla de hiſce velis itidem notarunt Cotelerius ad lib. 2. Conſtit. Apoſtolicar. cap. 52. & Mazochius ad Kalendarium vetus marmoreum Eccl. Neapol. pag. 384. ex quo nota, graviores quidem cauſſas, qualis nimirum erat cauſſa Luciferi, prætenſo velo, leviores ſublato velo agi ſolitum antiquis fuiſſe.

3 Ita correximus cum Latinio, cum antea legeretur, *in ſacrilego tuo decreto*.

4 *Nec ſic*. Latin. & Galland.

5 *Quin*. Vatic. ſed corrupte.

6 *Malimus*. Latin. & Galland.

1 Ini-

Digitized by Google

... quæ omnia tibi præſtitit atque eſt præſtans artifex fraudis ac mortis, qui per te plurimos blanditiis obliquis illicit ac decipit, qui, cum ſit reus totius ſceleris, ſuggerit cordi illi tuo amariſſimo, ut nos tamquam reos alicujus criminis punias. Sed proſpice tandem, aperi cordis oculos, in quibus tibi nihil luminis eſt, ſed omnis caligo & ingentes tenebræ verſantur, & invenies quod mors tua fragili illata poteſtate integriorem reparet vitam, quod hæc magis nos deducat ad gloriam per ignes, per gladios, per

ca-

NOTÆ.

1 Initium Symboli Nicæni hic refert, quod integrum deſcripſit in lib. *de non parc. in Deum delinq.*

2 *Divinitaſque*. Latin. & Galland.

3 De Luciferi legatione in Mediolanenſi Concilio vide quæ in ejus vita narrata ſunt.

4 *Et contra*. Vatic.

5 Edictum intellige, ſive epiſtolam Conſtantii nomine ab Arianis propoſita in Concilio Mediolanenſi, de qua in Luciferi vita. Gallandius mallet legere *blaſphema religio*.

6 Id eſt, in ipſo Concilio Mediolanenſi, unde per Italiam, & Occidentem late poſſet vagari: ſed irrito Conſtantii & Arianorum conatu. *Ex quibus videas*, ait Baronius ad an. 356. num. 71., *quantumlibet Ariani favore Conſtantii, & ipſe Conſtantius omni Arianorum conatu totum Chriſtianum orbem miſcuerint, ut Arianam hæreſim, fide exploſa Catholica, in eccleſia ſeminarent*.

Ei-

Digitized by Google

tardamur denique ab acie tormentorum metu, ſed ipſis magis tuis tormentis ad aciem provocamur. Hæc ita eſſe negare non poteris, quando conſpicias (7) pari & ſimili calore virtutis Chriſtianos toto in orbe ad gerendum certamen animatos, quando videas, militem Chriſti, incorruptam fidei firmitatem quod non deteſtandæ tuæ blanditiæ decipiant, non minæ furoris tui terreant, non cruciatus tuæ carnificinæ ac tormenta crudelitatis devincant, illo videlicet in nobis manente, & nobiſcum ſemper conſtituto, qui ad beatos apoſtolos dixerit: *Vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Eſt ubique præſens, quia omni-

Ib. xxviii. 20.

NOTÆ.

1 Εἰρωνικῶς dictum.

2 *Qui enim voluerit animam ſuam perdere* &c. Verſ. Ant. Mſ. S. Germ. apud Sabat. cum Lucif. præter *nam* pro *autem*.

3 Ex Græco, τὸν ὅλον κόσμον. Verſ. Ant. *hunc*.

4 *Morte contra emamus*. Latin. & Galland. minus tamen recte, cum ſenſus perſtet.

5 Editio Tiliana non habet hanc lectionem, *interire ne per eam*, ut affirmat Gallandius; ſed in ea perſpicue legitur, *interire ne peream*. Lugdunenſes vero & peſſime & abſque ulla cauſſa ita ediderunt; *interire ne poſſim*.

6 Similem ſententiam habet Cyprianus in epiſt. 8. edit. Baluzianæ ad Martyres & Confeſſores: *Crevit pugna, crevit & pugnantium gloria; nec retardati eſtis ab acie tormentorum metu, ſed ipſis tormentis magis ac magis eſtis ad aciem provocati*. In textu Luciferi, pro *ne retardamur*, edidimus ex Latinii correctione, *nec retardamur*.

7 Rurſum Cyprianus eodem in loco: *Jam comperi .... univerſos ..... pari ac ſimili calore virtutis ad gerendum certamen animatos ..... ut incorruptam fidei firmitatem non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta devincant:* quia

Digitized by Google

... [illegible] dementiæ, videris: conſpicitur veterator ille ſubtilis, circumſcriptor innocentium in tua mente ſedem ſibi collocaſſe, & arbitraris non te adhuc publicatum? adhuc in ovem, cum ſis lupus, perfrigeſcis tu, qui a ſanctiſſimis prophetis beſtia nominaris, a beatiſſimis apoſtolis canis ac lupus rapax, ſubornatus, cum ſis operarius iniquitatis, tamquam miniſter juſtitiæ: & te eſſe hominem cenſes, cum nihil hominis niſi lineamenta ac ſummam ſiguram geras? Doles te immanem beſtiam dici, nihil te hominis niſi lineamenta ac ſummam gerere ſiguram. Dic quæſo an poſſis innocentium interemtor merito dici Chriſtianus, & non potius inſanus, hebes, vecorſque, hoſtis quippe Dei religionis, in qua pietas, humanitas, omniſque juſtitia verſatur, in qua nec malum pro malo diſcitur reddere, in qua non occidere, ſed occidi propter Dei Filium docemur? Tu ſacrilego conatu tuo, contemtam vanam dominationem tuam conſiderans, tormenta admoves; ſed eſt protector (4) fidei, gubernator ſalutis, rector animarum, quem nos impel-

NOTÆ.

quia major eſt, qui in nobis eſt, quam qui eſt in hoc mundo.

1 *Omnipotentis*. Vatic.

2 Hæc de libro intelligenda videntur, quem ſcripſit ad Conſtantium *de non parcendo in Deum delinquentibus*.

3 *Dignus es audire, a ruſticis* &c. Galland.

4 Item Cyprianus in loco paullo ſuperius laudato: *Quam lætus illic Chriſtus fuit ..... & vicit protector fidei .... certamini ſuo adfuit: prœliatores atque aſſertores ſui nominis erexit.*

1 Cum

Digitized by Google

armatos, tanta potentia munitos, ſuperare non poſſit tua patriſque tui crudelitas, ut ſæpe dictum eſt, ſtetimus, & ſtamus, & quoad uſque conſumas corpora noſtra, ſtaturi ſumus ſalutari Chriſti clypeo muniti, lo-

NOTÆ.

1 Cum Gallandio, ubi Tiliana editio habebat *ſerviens*, Latinius & Lugdunenſes *ſervientes*. Cyprianus in epiſt. laudata: *Steterunt torti torquentibus fortiores, & pulſantes ac laniantes ungulas pulſata ac laniata membra vicerunt*.

2 Cyprianus ibidem: *Vidit admirans præſentium multitudo .... ſtetiſſe ſervos* (Chriſti) *voce libera, mente incorrupta, virtute divina, telis quidem ſæcularibus nudos, ſed armis fidei credentes armatos*.

3 *Confortamini*, & *in potentiam*. Verſ. Ant. *Confortamini*, idem Lucifer infra.

4 *Inſidias*. Ead. Vide notata in lib. 2. pro S. Athan. & paullo infra.

5 Nullus dubito, quin ſcripſerit Lucifer *contra principes, contra poteſtates*. Galland. Et ita quidem legitur in Græco: ſed auctor noſter probe convenit cum Verſ. Ant. apud Sabat. nihil propterea immutandum eſt pro arbitrio.

6 *In omnibus operis ſtetis*. Verſ. Ant. Lucifer ad Græci textus amuſſim. *Galland.* Sed aliter a verſione Cypriani tum in lib. 3. Teſtimon. tum in epiſt. 58. edition. Oxon. a Gallandio laudata; legitur enim: *Propter hoc induite arma Dei ut poſſitis reſiſtere in die nequiſſimo; ut cum omnia perfeceritis, ſtetis accincti* &c.

7 *Præparationem*. Verſ. Ant.

8 Sic emendavimus ex Verſ. Ant. legebatur antea *cadentia*.

9 Cum Cypriano epiſt. 56. Verſ. Ant. *ſalutaris*.

10 Græc. εἰς αὐτὸ τοῦτο. Porro τὸ τοῦτο non expreſſit Lucifer cum aliis Patribus; neque illud agnoſcit vulgatus interpres; quin & abeſſe a pluribus codd. ex Millianis annotatis conſtat. *Galland.* Græcus codex Bornerianus apud Sabat. εἰς αὐτὸν cum Lucifero. Verſ. Ant. *in illo*.

1 Non

Digitized by Google

petuum detinebit ignis apud tartarum, ſic nos, ſi tuas minas tormentaque tua ſpernentes propter Dei jugulari (6) Filium per te ſæviſſimam feram immanemque belluam maluerimus, in cælo erimus gaudentes. *Beati* enim *qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*; & non dixit: *Beati qui perſecutionem faciunt*. Chriſtiani ſci- Matt. v. 10.

NOTÆ.

1 Non recte cenſet Gallandius *immobile* hic uſurpari pro *immobiliter*: nos ex Tilianis correctionibus legimus *immobiles*, uti Lugdunenſes quoque edidere.

2 *Auctores* pro αὐθένται, ἐξουσιασταί, *domini*, uſurpare Luciferum Græco ſtilo aſſuetum exiſtimarim ex iis in primis, quæ ſtatim ſubdit, *pellentes omnem vocem ſervitutis*. Vide ſis virorum eruditorum obſervationes ad Heſychium v. Αὐθέντης, nec non Suicerum in Theſ. eccl. eodem v. §. 2. tom. 1. pag. 574. Neque prætereas velim Cangium in Gloſſ. v. *Auctor*. Galland.

3 *Sed etſi, qui foris eſt, homo noſter, corrumpitur: ſed qui intus eſt, renovatur de die in diem*. Verſ. Ant.

4 *Et* eſt conjunctio, qua unum cum altero teſtimonio conjungit, uti ſæpe ſolet, minime vero propria teſtimonii, quod ſubditur, uti Sabat. autumat. Verſ. Ant. *Si terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*.

5 Eadem hic conjunctionis vis contra ac Sabat. legit. Verſ. Ant. *Dum ſumus in corpore, peregrinamur a Deo;* ut idem Lucifer lib. 11. pro S. Athanaſio. Vide pag. 151. Nota 16. Græc. fere cum Lucif. Ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου: quamvis in hiſce tribus teſtimoniis videatur ſenſum potius, quam ipſa Apoſtoli verba expreſſiſſe.

6 Cum Latin. Antea *jugulare*.

Ii 1 Trium-

Digitized by Google

gnam eſſe claritatem, immenſam ſublimitatem, ac ſingularem ſanctitatem, vitam ſalutis æternæ honeſtate paſſionis ornare, maximam eſſe nobilitatem poteſtatis tuæ tormenta contemnere, nec horrere calcare te, nec tuam rabiem pertimeſcere, qui in innocentes tam rabide ſævis, qui, cum ſis blaſphemiæ, & injuſtitiæ, & totius crudelitatis doctor, tamen (4) Chriſtianum te, pium, prudentem, atque juſtum videri poſſe cenſeas, cæcus & hebes, & veritatis ignarus. Adverte vorator innocentium, quod, in quo Chriſtus vigilet, vinci tuis tormentis non poſſit, famem vincat, ſitim ſpernat, ſqualorem carceris & receptaculi, pœnarum

NOTÆ.

1 *Triumphos*. Vatic.

2 Ita Latin. ubi antea *cupientes*. *Cupiens*, Galland. Hanc calliditatem blandiendi Catholicis, ut in ſuas illos partes traheret, ſæpe Lucifer exprobrat Conſtantio: hinc Hilarius in lib. cont. Conſtant. *Pugnamus contra perſecutorem fallentem, contra hoſtem blandientem .... qui non dorſa cædit, ſed ventrem palpat, non proſcribit ad vitam, ſed ditat in mortem, non trudit carcere ad libertatem, ſed intra palatium honorat ad ſervitutem, non latera vexat, ſed cor occupat, non caput gladio deſecat, ſed animam auro occidit, non ignes publice minatur, ſed gehennam privatim accendit.*

3 Hilarius in lib. eodem: *Omnia ſeviſſima ſine invidia glorioſarum mortium peragis.*

4 Rurſus Hilarius ibidem Lucifero conſentit: *Chriſtum confitetur* Conſtantius, *ut neget ..... hæreſes comprimit, ne Chriſtiani ſint . . . . ſacerdotes honorat, ne Epiſcopi ſint. Te, Chriſte, in verbis, te in ore circumfert, & omnia omnino agit, ne tu Deus ita, ut Pater, eſſe credaris.*

1 Re-

Digitized by Google

tra tremitus atroces, aſperoſque tuos cruciatus invicta virtute populum Dei conſpicis reſiſtentem? niſi quia hæc ſit, quam defendimus, apoſtolica atque evangelica fides. Hi reſiſtunt tuæ crudelitati, hi tuam calcant rabiem, quorum ſpes æternæ immortalitatis, & vita cæleſtis eſt, quorumque ardor in cupidinem perpetuæ lucis accenditur, & ſalus de promiſſa lætatur beatitudine. Adeo namque ſecuri ad æternam nos perfruendam vitam perventuros ſcientes omnia gratanter perpetimur, quando non tormenta propria cogitare nos profiteamur, ſed tua tor-

NOTÆ.

1 *Retribuet*. Verſ. Ant.

2 *Morti*. Ead. in qua hæc verba *tota die* conjunguntur cum verbis *morte afficimur*. Iren. lib. 2. cap. 22. *morte*; & lib. 4. cap. 16. *tota die* conjungitur cum verbis *æſtimati ſumus*, ut apud Lucif. qui tamen lib. 1. pro S. Athanaſio pag. 58. habet: *Occidimur tota die*.

3 De quo etiam in lib. de non conveniendo cum hæret. ſed ex hiſce Luciferi verbis intelligimus, hunc hominem Catholicis primum partibus, deinde ambitione compulſum Arianis adhæſiſſe. Hoc innuit Athanaſius in orat. 1. cont. Arian. *Nam de Cecropio, Auxentio, & Epicteto hypocrita ſuperfluum eſt dicere, cum omnibus liqueat, quomodo, ob quas cauſſas, & per quos inimicos Eccleſiæ etiam iſti promoti ſint, nimirum qui ſe calumniarum in Epiſcopos orthodoxos, quibus inſidiæ parabantur, hiſtriones, actoreſque præbuerunt. Hi, cum eſſent nonniſi in presbyteri ordine conſtituti, nec vulgo cogniti haberentur, tamen per impietatem Epiſcopatus titulum ſibi procurarunt*.

4 Id eſt *diaboli*, uti paullo ſuperius.

Digitized by Google

paſſionibus, cum, quia Chriſtus in nobis patitur, nec ſentiamus ſupplicium, propterea quod, ubi deeſt culpa, nec pœna ſit, quomodo his te rebus vincere Deo dicatos devotoſque potuiſſe arbitratus es, quibus augmenta virtutis invicta præbeat fides? Credo equidem, nec me veritas fallit, quod, licet adhuc totis tuis eo incumbas carnificinæ viribus, ut

NOTÆ.

1 Quæ Lucifer hic commemorat, videntur referenda eſſe ad an 360. quo hic liber ſcriptus fuit: nulla tamen de hoc Conſtantii facinore mentio apud Hiſtoricos: ſi tamen, quod ait Lucifer, *memoriæ recentis* nomine velimus intelligere, paucos quæ ante annos Conſtantius adverſus Catholicos Alexandrinos crudeliter juſſit perpetrari, forte conjicias ea hic enarrari, quæ anno circiter 357. Georgius Cappadox Conſtantinopoli Alexandriam reverſus impie, ſæviſſimeque aggreſſus eſt in Alexandrinos ipſius Conſtantii auctoritate & edicto. Vide Sozom. lib. 4. eap. 10. edit. Valeſ. & Præfat. noſtram §. IV.

2 A Georgio namque, qui Alexandria expulſus ad Imperatorem confugerat, vehementer ira incenſus idem Imperator Notarium miſit Alexandriam, qui Conſtantii juſſu *multos Alexandrinorum tormentis ſubdidit, ac verberibus affecit. Nec multo poſt Georgius ipſe revertitur terribilior factus, quippe qui Imperatorem ad multorum vexationem incitaſſet*; ait ibidem Sozom. Hinc Lucifer ſcribit, *una tincta ſubſcriptionis* tantum ſcelerum in ea urbe commiſſum, id eſt una edicti ſubſcriptione temere ac furenter a Conſtantio ſignata Georgii impulſu.

3 Tincta ſubſcriptionis una, *pro una ſubſcriptione quæ tinctura ſeu atramento fit: tincta nomen novum*. Til. & la Cerda.

4 *Nihil magis*. Galland.

5 *In domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*. Verſ. Ant.

1 *In*

Digitized by Google

animæ tuæ . Toleramus omnia in paſſione ſecuri, veluti ingeramus ſupplicia quæ patimur, quoniam qui per te in nos ſævit, noſtra fide proſternitur. Non enim morte in perpetuam malignitatem illam deleri nos poſſe novimus, qui in Chriſtum vitæ æternæ tributorem unicum (4) Dei Filium crediderimus; ſed credentes ſumus & bene præſumentes, quod ad lucem vitamque perennem etiam corpora ſint reſurrectura, quæ tu nunc uris, torques, ac lanias. Si enim, poſteaquam per te interficimur, nihil nos eſſe futuros ſciremus, profecto ſtultiſſimi eſſemus non huic vitæ conſulentes, ut eſſet quam diutina, & commodis omnibus plena; quod contingere nobis poterat, ſi tibi magis quam Dei decretis temperandum cenſuiſſemus; ac nunc cum, per te ſi vita præſens auferatur, immortalis ſumatur, hanc præſentem vitam propter Dei Filium cum bonis ſuis contemnere ſervos ejus neceſſe eſt, ſiquidem omnis hujuſmodi jactura immortalitate penſetur. Quanta virtus, quantum robur animi, qualis fuerit firmitas fidei eorum, quos interfeciſti, & ſit horum qui adhuc tuo ſacrilegio reſiſtunt, adverte, Conſtanti, ſtetiſſe

aut

NOTÆ.

1 *In potentiam*. Ead.

2 Cum Mſ. reg. apud Sabat. Verſ. Ant. *inſidias*. Vide not. in lib. 2. pro S. Athan. & hoc eodem libro pag. 248.

3 *Stricta*. Latin. & ex eo Gallandius.

4 *Unicum verum*. Vatic.

1 For-

non vales. Per quod intelligere debuiſti factum, quia & tu erroris crudelitatiſque tuæ ſis recepturus ſupplicia; & contra nos, quod per hanc propoſitam difficultatem anguſtiſſimus trames ad immortalitatis præmium ſublimiter ducat, non poterimus cedere tuæ crudelitati, qui novimus quod ſit martyrium dominicæ fortitudinis ſingularis imitatio. Laboris quidem & difficultatis plena ſatis & ardua martyrum adeo via eſt, ut non quis humanis implere valeat viribus; ſed nos, qui auxilio divinæ ſuffragationis juvamur, calcemus te ſemper, ut nunc calcamus, neceſſe eſt. Hinc eſt quod libitum ſit nobis, non ſolum non te timere Dei religionis adverſarium, ſed & ultro provocare. Provocaris (5), cum ſemper, ut non miſerearis immiſericors, ſed ut interficias exſpectaris: hinc eſt quod non poſſit capere diviſionem felicitas noſtra, quia, & cum occidimur pro Dei Filio, ipſe dilectione vivat in nobis, ipſe, qui eſt in preſſura & excitatio, in perſecutionum præliis fortitudo. Quibus etenim velis te modis exſeras adverſus Dei cultores, nunquam tamen poteris evacuare ſignatam virtutem, quippe cum mundana non in-

NOTÆ.

1 Forte *multo*, aut *multos*. Til. *Multo*, Latin. & Galland. Recte *multis*, id eſt *tolerabilius rebus multis*, pro ſuo ſcribendi more.

2 Participium pro gerundivo, ſic ſæpe utitur: *convertendo nos tuos clientes efficere*. Til. & Galland. *Convertentes primos*. Latin.

3 Id eſt, *atrociora quam iſta*. Galland.

4 *Relegas*. Latin.

5 *Provocaris enim*. Galland.

1 Me-

veſtra omnia hæreticorum jam tunc conſpiciens addidit interpretationem, quid ſit *in forma Dei* eſſe Filium: *Qui cum in forma Dei eſſet, non eſt rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo*. Apoſtolus beatus æqualem Filium Patri dicit, unam deitatem manifeſtans Patris & Filii; & tu audes cum ſacrilegæ audaciæ tuæ ſatellitibus atque ſacrilegii tui comparticipibus dicere, *Non enim nos poſſumus æquare aut comparare Filium Patri*? Aut cur Dominum dixiſſe arbitraris, *Qui me vidit, vidit & Patrem* (7); &, *Ego & Pater unum ſumus*? niſi quod una ſit potentia Patris & Filii. Tu dicis, quod habet Filius initium; at nos dicimus ſine initio eſſe: ſi quidem omne, quod habet initium, & finem poſſit habere neceſſe eſt. Igitur, cum credamus unicum Dei Filium æternum eſſe, hoc eſt coæternum Patri, & vos hoſtes Dei negetis, nonne rectiſſime dementes &

Ibid.

Jo. xiv. 9.

Ib. x. 30.

omni

NOTÆ.

1 Melius cum Latin. & Galland. nam antea *ignitæ*.

2 Forte *inferas*, ut paullo ante *faveas*. Galland.

3 *Mortem; at nos* &c. Latin. & Galland.

4 *Damus* cum iiſd. ut ſenſus ſit: *Inſers carnifex mortem, at nos non ſolum non cervicem ſubducimus, ſed & damus;* antea leg. *manus*.

5 Verſ. Ant. *In forma Dei conſtitutus*.

6 Ita cum Latinio: antea legebatur, *Patris & Filii ſancti Spiritus, in beato manens Apoſtolo*. V. Præfat. §. 2.

7 Cum Græco, *τὸν πατέρα* ſimpliciter. Verſ. Ant. *Patrem meum*.

1 Verſ.

3 Verſ. Ant. *Formam nos*.

4 Verſ. Ant. *Quos ſemper*. *Quos*, idem Lucifer lib. 2. pro S. Athan. Vide pag. 159.

5 Ex Græco, *ἐν τῇ αἰσχύνῃ*. *In confeſſione*. Verſ. Ant.

6 Græc. *τῆς πίστεως*. *A veritate*. Verſ. Ant.

7 Ἐν ὑποκρίσει. Græc. *In diſſimulatione mendaciloquorum*. Verſ. Ant. Cotelerius in Tom. 1. monum. Eccl. Græc. pag. 337. monet, in Lucifero aut ad Græcam locutionem voces ambas ita eſſe conjungendas, *mendaciloquentium*, *ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων*, 1. Timoth. IV. aut legendum *mendacium loquentium*. Nos ad ſenſum Græcæ vocis utramque conjunximus.

8 *Mentem & conſcientiam ſuam*. Verſ. Ant. *Mentem* abeſt a Græco.

9 *Apoſtoli Paulli*. Vatic.

10 Cum Cypr. lib de unit. Eccl. Verſ. Ant. *Avari .... non obaudientes*.

11 Græc. *ἀλαζόνες ὑπερήφανοι*. Vulg. *elati*, *ſuperbi*. Et eo quidem ſenſu, quo *ſuperbi*, accipi poſſe videtur *faſtidioſi* Luciferi. Cicero x. Philip. *Quorum*, inquit, *ſi eſſent arrogantes*, *non poſſem ferre faſtidium*. v. *faſtidium*. Quid porro ſi Lucifer ſtilo minus Latino & pæne rudi paſſim uſus *faſtigioſi* ſcripſiſſe dicatur? *Galland*. Cum Lucifero tamen convenit Verſ. Ant. apud Sabatierium.

12 *Virtutem .... & hoc devita*. Verſ. Ant.

13 Græc. Ἰαννῆς. Vulg. *Jannes*. Sed cum Lucifero *Jamnes* legit quoque Sanctus Cyprianus de unit. Eccl. pag. 115. edit. Oxon. Vide ſis Cotelerium ad Conſtit. Apoſt. lib. 8. cap. 1. *Galland*. Noſtrum non eſt de hoc nomine quæſtionem inſtituere: *Magno certe cum diſcrimine*, inquit Cotelerius in loco laudato, *nomina magorum iſtorum efferunt*, *ſcribuntque auctores Hebræi*, *Græci*, *& Latini*, *his fere modis*, Johane, Janne, & Mamre, Jamre, Ἰαννὰς, Ἰάννης, Ἰαννῆς, Ἰαννὶς, Γιάννος, Ἰάμνης, & Γαμβρὰς, Ἰάμβρης, Ἰαμβρῆς, Γαμβρὶς, Μαμβρῆς *iiſdem accentibus*, Μαμβρὶς, *apud Glycam* Ζαμβρῆς *inverſa forte prima littera* M, *ſicque mutata in* Z. Jannes, Jamnes, Johannes, & Mambres, Jambres &c. *Reſtiterunt* pro *reſiſterunt* legit Sabatierius. Verſ. Ant. *Jannes*.

1 *Re-*

Digitized by Google

[illegible] ; Eudo-

xium in gratiam recepit, de Antiochena formula nihil præterea ſollicitus, eumque Conſtantinopolitanum Epiſcopum confirmavit. Hæc tamen adhiberi poteſt iiſdem verbis interpretatio: quod Conſtantius viſus fuerit formulam iſtam iterum comprobaſſe, cum illius auctorem ad Conſtantinopolitani Epiſcopatus culmen evexerit, qui nunquam deſtitit & formulam ſuam ſuaſque blaſphemias palam profiteri. Petavius Antiochenum Concilium retulit ad annum 360. in lib. 1. de Trinit. cap. 9. noſtrum non eſt de hac controverſia diſputare. Utramvis probes ſententiam, cum Conſtantinopolitanum Concilium initio anni 360. Eudoxium huic Eccleſiæ præpoſuerit, licet paullo poſt ſecutum ſit Antiochenum, auctore Petavio aliiſque, in quo illa fidei formula edita eſt, ſtat utique hunc librum aut anno eodem ad finem ſaltem vergente, aut inſequenti deſcriptum fuiſſe a Lucifero. Equidem Luciferi hic idem locus convenit cum ſententia Boſchii, ſi ſenſum recte aſſequi velimus: nimirum, *Formulam, quam apud Antiochenos editam probaveras, mox contra Adoxium concitatus dixiſti fuiſſe blaſphemiam,*

anum ſæpe notavimus: hanc fidei formulam reprobavit poſtea Conſtantius ipſe, & novas identidem ab hæreticis cuſas aut admitti, aut reſpui juſſit.

6 Eudoxius, quem Lucifer per contemtum Adoxium nominat, poſt occupatam anno circiter 358. Antiochenam Eccleſiam, ibidem Concilium celebravit ineunte anno inſequenti, ibique deſcripta fidei formula ὁμοουσίν ac ὁμοιουσίν voces rejecit; præterea e cathedra ad populum ſermonem habens, aut in ipſo Concilio impiiſſimas protulit blaſphemias, quas Hilarius refert in lib. un. contra Conſtantium. At Arianorum & Semiarianorum appetitus inſidiis, & apud Imperatorem, cujus gratia, & auctoritate plurimum pollebat, accuſatus e ſua Sede dejicitur in Concilio Seleucienſi anni 359. die Septembris 13. Rurſum vero Acacii potentia fretus Imperatorem adiit, ſuas blaſphemias verbo tenus ejurat, & inito anno 360. in Conſtantinopolitano conventu a ſuis fautoribus, & Conſtantio probante, Cp. Eccleſiæ præficitur, Macedonio depulſo. Hæc Boſchius in Hiſt. Patriarch. Antioch. præpoſita Tom. IV. Julii Boll. Utrum Antiochenam quo-

Kk &

Digitized by Google

tecet; præceptis evangelii calcatis,
per te præcipiti labe rapi veſtigia. Stamus ſcutum fidei tenentes, ut in totum non poſſint per te jacta fumantia hoſtis concreſcere jacula, quippe quæ ſemper in te repercutiantur. Munita ſunt noſtra capita caſſide ſalutis, eſt in ore verbum Domini, ut hoſtis in te collocatus gladio elidatur ſpiritali, ſternatur, pariterque diſſipetur; eſſe advertes ſanctam fidem, quam nos abjicere cogebas, animæ noſtræ clypeum, & fortem & impenetrabilem & contextam loricam, quam nulla diaboli poſſint tela per te perforare illata. Tantam perſeverantiam cernens Chriſtianorum, *Defendendum eſt*, inquis, *& a me ſemel ſuſceptum Arianum dogma*; dicis talia honeſta voluntate errans. Sentis enim nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi: defendis gladio; at nos defendendam novimus religionem non occidendo,

NOTÆ.

& rurſum veluti Catholicam confirmas, cum Adoxium illius auctorem dignum cenſeas Conſtantinopolitano Epiſcopatu. Vide Boſchium in Hiſtor. laudata, qui duas diſtinguit Synodos Antiochenas, alteram ſub Eudoxio ante annum 360., in qua voces ὁμοούσιος & ὁμοιούσιος rejectæ fuere; alteram ſub initium anni 361. in qua, licet Acacianis contra obnitentibus, formula Synodi Conſtantinopolitanæ confirmata fuit, & Filii cum Patre ὁμοιότης, id eſt ſimilitudo *ſecundum Scripturas*.

1 *Tunc*. Galland.

2 Id eſt *ſcriptorum*, qui dictata excipiunt, ſcribuntque, uti cenſet Durangius in Gloſſar. Ego potius quoſdam ex aula Conſtantii intelligerem, & in humanioribus litteris verſatos, qui ejus edicta, litteras, & ſententias de fide, atque formulas ſcribendas dictarent comto ſermone, ac diſerto, uti ſubdit paullo inferius, eoſque *adjutores litterarum* appellat.

3 *Jam*.

Chriſto? quam eſt optimum a te antichriſti amico mactari, & a Chriſto vivificari? Quis nolit particeps ac ſocius patriarcharum, prophetarum, apoſtolorum, martyrum, cunctorumque juſtorum inveniri, quam Judæ, cujus tu exſtitiſti imitator? In carcere per Herodem compeſtilentem tuum punitus eſt Baptiſta Joannes; Jacobum ſævitia Herodis interfecit; in inſulam (2) relegatus apoſtolus Joannes; crucifixus eſt beatus Petrus; alligatus eſt beatus apoſtolus Paullus, reclusus eſt carceribus, flagellatus eſt, & ſæpe lapidatus, interfectus eſt poſtremo. Sed, hi cuncti illa gratiſſime ſuſtinendo quod amici Deì fuerint facti, quì advertimus, & ipſi crudeli manu tua mactari malumus, quam tuæ cedere carnificinæ. Cur nos exoſos habes, cur tanta ſævitia perſequeris? nempe quia nos Chriſtianos fateamur: & illi beati, quorum fecimus mentionem, pro unico ſunt interfecti a contyrannis tuis Dei Filio, cur ſe ejus ſervos dixerint. Dicit ore religioſi David Spiritus ſanctus ex noſtri perſona populi: *Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum, nonne Deus requirit* (3) *iſta? Ipſe enim novit abſcondita* (4) *cordis, quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ut oves occiſionis*; & tu Conſtantius Arianæ idololatriæ mancipatus Pſal. xliii.

in-

NOTÆ.

1 *Jam*. Latin.
2 Forte addenda vox *Patmos*. Galland.
3 Verſ. Ant. *requiret*.
4 *Occulta*, & *morte afficimur*. Ead.

flammet, quibus ſunt ſancti inflammati prophetæ, apoſtoli, ac marty-
res ? Quem, inquam, noſtrorum non impingat animus inter manus tuas crudeles pro Chriſto interfici ? quem ad martyrii gloriam & culmina non tantum per hæc, quæ tu miniſtras, ſed etiam per crudeliora non pervenire urgeat ? quippe cum facile ſuperentur tua ſupplicia, ſi ipſorum ſuppliciorum ante oculos proponatur gloria. Nec enim id, quod lacerat, conſideratur, ubi pœnæ merces tanta præſtetur. Mercedibus incorruptibilibus tua, Conſtanti, tormenta vincuntur, & cruciatus obteritur, mors ſubigitur, quæ cum inferatur, magis vita (4) reparatur. Dolerent, imperator, vulnera per te inflicta, ſi ſtatim non Dei amicos efficerent. Ac (5), cum tunc vere victuros nos præſumamus, ſi a te propter Dei plectamur Filium, tunc nihil ſalutis amiſſuros, quin (6) fieri poteſt ut tuis inanibus cedamus frendoribus ? Tuo nos potuiſſe ac poſſe vigore ſubigi es arbitratus, & credo adhuc fruſtra arbitreris. Quouſque tandem abuteris Dei patientia, Conſtanti ? Quinimmo hortor, hæc pellens ex tenebroſis ſenſibus tuis illa inſulſa mens tua recipiat meditationes, quæ te poſſint in viam ſtatuere, quæ ducunt ad Dei re-

NOTÆ.

1 *Inſtigant neſcium furere, Hi ſpiritus ſunt &c.* Latin. & Galland. His immutatis, *ſpiritibus* pro *ſpiritus*, *furere* pro *furore*, ſententiam retinemus.

2 *Qui quæſtiones de Fide in nos exerces judiciarias.*

3 *Tantæ*. Latin.

4 Cum Latin. Antea *vitare paratur*.

5 *At*. Id.

6 *Quei*. Galland.

1 De

que ſe humiliat, exaltabitur. Apoſtolus, *Qui cum in forma Dei eſſet* Philip. 2. 6.
(5), dicit de unico, quem in nos perſequeris, Dei Filio, *non eſt rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in (6) habitu inventus ut homo: humiliavit (7) ſe uſque ad mortem, mortem autem crucis*. Ille, qui in forma Patris ſemper & fuit, & eſt, & futurus eſt, quippe verus Filius, quippe immutabilis & inconvertibilis, quia Deus ſit totum potens Filius omnipotentis, propter noſtram tamen ſalutem ſe ſe humiliare dignatus eſt, ut nos jacentes atque depreſſos, erectos exaltatoſque efficeret; quæ ejus ſancta humilitas te canem rabidum fecerit latrare contra ejus divinam majeſtatem, ſola videns de ſacris ſcripturis, quæ præter (8) ſuſceptam humilitatem ſcripta ſunt, præteriens ea quæ æternam narrent ejus divinitatem. Quid ad hæc reſpondes, Conſtanti? cui crebro ſunt acclamantes Ariani dogma-

NOTÆ.

1 De hoc ſatis jam in vita Lucif.

2 His mendum ineſſe putarim: ac forte legendum, *& jure te perfectum*. Galland.

3 *In blaſphemiis major*. Id. Antea *majorum*.

4 Ex his cognoſce ſuos libros ſeorſim & diverſo tempore a Lucifero ſcriptos fuiſſe.

5 Ita & Hilarius lib. 8. de Trinit. Verſ. Ant. *conſtitutus* pro *eſſet*.

6 *In ſimilitudine hominum factus & habitu adinventus ut homo*. Verſ. Ant. Græc. ἐν σχήματι.

7 *Humiliavit ſeipſum factus obaudiens* &c. Verſ. Ant.

8 *Propter*. Latin. & Galland.

a Ita

negare ? quid ſapientius, quam [illegible] propter hoc placere factum ? Hinc eſt quod perſpicis omnibus noſtris viribus nos ſtare paratos in agone juſtitiæ, fide integra, virtute devota, mente incorrupta ad aciem ſtare, quæ per te indicta eſt, divini (3) milites interritos. Fortiter etiam portatur a nobis ſcutum fidei, unde & protegente Deo quicquid manibus tuis diabolus jaculatur, exſtinguitur, quia calciati ſunt noſtri evangelico magiſterio, & armati pedes calcaribus. Tu licet ſis auguſtus, & (4) in te obteritur rugiens in noſtram

ſtram

NOTÆ.

1 Ita Conſtantio adulabantur, qui in definiendas fidei controverſias ſemet ingerebat; & hoc titulo, veluti honorificentiore, donabantur Epiſcopi, qui dignitate, aut virtute, aut doctrina ceteros antecedebant. Vide Bingham. de Orig. Eccleſ. Tom. 1. lib. 2. cap. 2. §. 8. hinc illud Luciferi dictum in lib. *de non parc. in Deum delinquentibus*, quo Conſtantio exprobrat, quod eccleſiaſticis negotiis, ac religionis controverſiis ſe ſe immiſceret; *qui tamquam vere ad te omnis cura Eccleſiæ pertineat, ſic ſis ſollicitus &c.* cum homo is eſſet Conſtantius, qui dogmatum ac legum eccleſiaſticarum peritiam jactaret, ut in lib. 2. pro S. Athanaſio idem Lucifer de illo ſcribit; *qui te legis peritum vis videri;* & ſub ejuſdem libri initia; *Credo nihil ſacrarum te fugere ſcripturarum, neque enim poſſes egregia nobis mandata dare niſi fuiſſes legis peritus;* quod ironice dictum; & in lib. de non parc. in Deum delinquent. *de quo*, id eſt *Jeſu Chriſto, libros ſcriptos dediſti*: hæc autem ab Arianis Epiſcopis Imperatoris nomine edebantur in vulgus.

2 Forte *ſapientia*.

3 Vel aliquid deeſt, vel legendum *Dei milites*.

4 *Tamen in te obteritur*. Galland. qui editionem Tilianam ita exhibet, *& in obteritur*, cum recte in ea legatur, *& in te obteritur*.

1 Lu-

Digitized by Google

acerbius crudelius pereant , quos interior aliqua ſuppuratio inflavit , & nervorum ſecum luctantium dolore contraxit . Intereſt ex qua cauſſa, non ex quo pendeam ſtipite . Quid dicis, rex ſtultiſſime? inique in iſta ſupplicia, in hujuſmodi pœnam mittor a te, an juſte ? ſi inique , tua figentis erit crux, non mea quem fixeris : ſi juſte, culpa mea me criminis mei, non pœna tua torquere incipiet . Ceterum quantum ad exitum nihil intereſt, clavo per te an lancea moriar, reſtrictis poſt terga manibus an porrectis ſparſiſque; utrum pronum, incurvum , an rectum & editum, nihil refert, utrum quieſcentem me in lectulo occidas , an cervicem mihi ſtanti incidas gladio, an ſecuri caput auferas, an ad palum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, ſaxo præcipites , an in maria mergas, labandagine (2) magnis viribus co-

na-

NOTÆ.

1 Lucifer hoc in loco, uti monet Cotelerius in not. ſubjecta lib. 2. Conſtit. Apoſtol. cap. 41., imitatur Tertullianum in Scorpiaco cap. 5. cujus hæc verba ſunt: *Eſt plane quaſi ſævitia medicinæ, de ſcalpello, deque canterio, de ſinapis incendio: non tamen ſecari, & inuri, & extendi* (al. *exedi, morderique*) *iccirco malum, quia dolores utiles affert.*

2 Dictio barbara, pro forma quadam inſtrumenti, quod vi ducebatur. Unde etiam apud nos illud quo baliſtæ tenduntur vocatur *bendage*. Til. & la Cerda. Contra ſentit Cangius in Gloſſ. qui aliam Gallicæ vocis *bendage* ſignificationem eſſe contendit: putat vero legendum *an a pendigine*,

id

Digitized by Google

dum cenſueris in tua perfidia, futurus in tenebris exterioribus, deſertor quippe militiæ atque expugnator veritatis, voluntatem qui feceris diaboli, unde neceſſe ſit te, niſi temet ab ejus extraxeris laqueis, cum ipſo inexſtinguibili igne torqueri, ſicut ſcriptum eſt. Hæc dicimus non (5) quicquam ex nobis: de vobis enim prævaricatoribus, de vobis blaſphemis, unicum Dei Filium verum illum eſſe Filium negantibus, & de omnibus in eum credere detrectantibus, legimus apud ſanctiſſimum

Is. LXVI. 24. prophetam poſitum: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exſtinguetur*: futurus ſemper tu, ſi in hac manſeris amentia, in inextricabiles tenebras. Ut enim qui Dei confitemur Filium immortalitatis conſe-

NOTÆ.

id eſt *a reliquo corpore; eſt enim* pendigo *idem quod* πῆγμα compago: *ita ut biſariam hic ſumi poſſit id vocabuli, vel pro machina lignea, ſeu tabulato, quod* πῆγμα *etiam Græci vocant, a quo caput longius excutiatur; vel pro ipſa reliqui corporis compactione, a qua caput evellatur*. Ego quidem *labandaginis* vocem retinendam puto, quæ machinæ nomen ſit capiti violenter abſcindendo aptiſſimæ, cujuſque uſus nobis ignotus: nec contemnenda fortaſſe conjectura, qua quis ſuſpicetur, nomen hoc a loco eſſe deſumtum, ubi primum hæc machina inventa fuerit, nempe *Alabandæ*, quæ urbs eſt Cariæ, unde *Alabandi*, & *Alabandenſes* populi apud Strabonem & Plinium, qui cannabim Alabandenſem laudat lib. 19. hiſt. nat. cap. 9.

1 Cum Til. & Latin. Ante *perpetuam*.

2 *Spectante*. Latin.

3 Cum Cypr. pluribus in locis. Verſ. Ant. *futuram*. Vide ſupra pag. 243. Nota 3. ubi quædam variant in hoc ipſo textu.

4 *Futuri ſumus*.

5 *Nequaquam*. Latin.

1 *De-*

Digitized by Google

[illegible] tranſieris, de morte ſcilicet ad vitam, & confeſſus fueris, ut nos confitemur catholici, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum perfectam eſſe trinitatem, & unam habere deitatem. Sic cædis Chriſtianos, & omnibus perſequeris modis, tamquam poſſit malevolentia tua eos vincere, qui durum aſperumque iter ingreſſi, contemtui licet, deriſui, odioque apud te ſint, tamen in omni vita præſenti pauperes, humiles, ignobiles, ſubjecti injuriis tuis eſſe velint, credentes, omnia, quæ amara eſſe noſcuntur, propter Deum perferentes, ſe venturos ad eximia præmia illa, quæ apoſtolus narrat conſequenda, illa, quæ *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec* (8) *in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Dominus diligentibus ſe*. Igitur, quia illa diligentibus ſe repræſentabit Deus, diligentes Deum cum tibi diſplicemus, cum ple- 1.Cor. 2. 9

NOTÆ.

1 *Deducique per illam* &c. Id. *Deduceris enim per illam &c.* Galland. Vel *illa via.*

2 *Ad inviſam mundi arcem*. Galland. I. e. *munitiſſimum inferorum locum*.

3 Id eſt, *eſt enim via*.

4 Cum Mſ. Clarom. apud Sabat. Verſ. Ant. *quia*, & *ad perditionem*. Vide N. 6. pag. 122.

5 *Et ſecuris ad radices*. Verſ. Ant. Lucifer cum Mſ. Cantabrig. Græc. πρὸς τὴν ῥίζαν.

6 *Omnis autem arbor non faciens*. Verſ. Ant.

7 Cum Latin. Antea *ut*.

8 Verſ. Ant. *Et in cor hominis non aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus eum*. Cypr. ep. 56. cum Lucif. *nec in cor hominis aſcendit*.

tribulatio multa. Novimus hanc vitam, quam ...
eſſe breviſſimam; novimus & bona iſtius vitæ & mala eſſe brevia, illius vero vitæ æternæ bona, quæ conſequi ſumus deſiderantes, quod ſempiterna ſint; novimus enim quod pro bonis his brevibus, quibus tu delectaris ac frueris, mala ſint (2) æterna ſucceſſura tibi, & nobis Chriſtianis, quos deſpicis, quoſque omnibus virtutibus imperii tui laniando non deſiſtis, quod ſint pro his malis brevibus bona æterna ſuc-
Ps. cxxv. 3. ceſſura. Hæc ita ſe habere legiſti in cxxv. pſalmo: *Magnificavit Domi-*
Ibid. 5. *nus facere cum illis*. Et infra: *Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent. Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua; venientes autem venient*
Ps. cxxvii. 1. *in* (3) *exſultatione portantes manipulos ſuos*. Et in cxxvIII. (4) *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus: labores fructuum* (5) *tuorum*

NOTÆ.

1 I. e. *mandata Dei*. Verſ. Ant. *Nam & ſervus .... in cuſtod. ea*. Sabatierius in Lucifero habet, *in cuſtodiendis illis*.

2 *Sint* cum Latin. pro *in*.

3 Græc. ἐν ἀγαλλιάσει. Verſ. Ant. *in exſultationem*.

4 Hic Pſalmus eſt numero octavus ac viceſimus ſupra centeſimum apud Hebræos; in veteri, ac nova Verſione latina ſeptimus ſupra centeſimum ac viceſimum.

5 *Manuum tuarum*. Latin. ex Vulgata. Septuag. τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου. Symmachus, κόπον χειρῶν σου, *laborem manuum tuarum*; ut perſpicuum ſit etiam Septuag. καρποὺς non vocaſſe *fructuum perceptionem*, ſed *particulam manus*. Scholion: οἱ ό. καρπὸν οὐ τὴν ἐπικαρπίαν ἐκάλεσαν, ἀλλὰ τὸ μόριον τῆς χειρός. Quod etiam notavit S. Hieronymus ad Marcellam (epiſt. xxxv. al. cxLI. §. 5.), quum libri latini haberent *fructuum tuorum*. Etiam 1. Reg. v. καρποὶ eadem notione accipiuntur pro *particula manus*. Scholion refert ex Aquila κόπον ταρσῶν σου, *laborem volarum tuarum*. Galland.

Digitized by Google

LI ATHA

Digitized by Google

poſuit eorum facta. Antehac vel ſimulare poterant, nunc .... nominantur. Quis (3) enim non exſecretur, qui eorum communionem tamquam maculam, ac virus anguis non fugiat? Omnis ubique eccleſia luget, omnis civitas gemit, ſenes epiſcopi in exſilio laborant, & hæretici diſſimulant, qui, dum negant Chriſtum, publicanos ſe effecerunt ſedentes (4) in eccleſiis, & exigentes vectigalia. O novum genus hominum, & perſecutionis, quod adinvenit diabolus, ut ipſis miniſtris ad malefaciendum, & his (5) tanta crudelitate uteretur. Sed & ſi hæc tanta agunt, & ſuperbias (6) & blaſphemias extenderunt, confeſſio tamen, & religio, & ſapientia veſtra non modicum, ſed maximum ſolatium & magna (7) conſolatio eſt fraternitati. Pervenit enim ad nos ſcripſiſſe (8) ſanctitatem tuam Auguſto Conſtantio, & ma-

NOTÆ.

1 Quo nomine ii donabantur, qui pro Chriſti fide aut tormenta, aut exſilia pertulerant.

2 Hinc intelligas non primum inter hos ſanctos fuiſſe hoc litterarum commercium. *Papebr.*

3 *Quis enim eos non exſecretur? quis* &c. Id.

4 *Sedentes in eccleſia, & exigentes tributa.* Id.

5 *Et hi ..... uterentur.* Id. nec recte: *his* exhibent Tilianæ correctiones; unde gravior ſenſus, & acrior; nimirum, *ut idem diabolus ipſis*, id eſt *Arianis, miniſtris ad malefaciendum, & his tanta crudelitate*, hoc eſt *tam crudelibus, uteretur.*

6 *Et ſuperbias* omittit Papebr.

7 *Magna* Id. omitt.

8 Quærit de libris omnibus, quos ad Conſtantium Lucifer ſcripſit, omneſque ad Athanaſium miſit, ut liquet ex epiſtola ſequenti.

1 Sic

adverſus μονάζοντας (6) immitterent. Inde factum eſt, ut (7) etiam ego me longius abducerem, ne etiam qui nos ſuſceperunt, negotium ab eiſdem paterentur. Cui (8) etenim parcent Ariani, qui nec animis ſuis pepercerunt? Quando autem poſſunt recedere a ſuis nefandis actibus, dum permanent negando Dominum (9) Chriſtum unicum Filium Dei?

Hæc

NOTÆ.

1 Sic Tilii editio, nec non Montfauconius opp. Athanaſ. Tom. 1. part. 2. pag. 965. Baronius autem ad annum 356. num. LXXIV. *errantem*. Galland.

2 *Lucem*. Papebr.

3 Hanc epiſtolam exegimus ad exemplar, quod edidit Chiffletius inter notas ad Vigilium Tapſenſem pagg. 109. ſeqq. ubi vir clariſſimus hæc habet: *Hanc epiſtolam quia in codicibus antiquis Cluniacenſi, Pariſienſi, Pictavenſi, & Pontiniacenſi junctam reperimus Vigilii Tapſenſis Dialogo ſub nomine Athanaſii contra Arium, & quidem vulgatis ejus editionibus haud paullo emendatiorem, idcirco heic eam reddimus*. Hæc ille. *Galland.* qui ex Chiffletio hanc inſcriptionem epiſtolæ præpoſuit: *Domino beatiſſimo ac merito glorioſiſſimo, ſancto Lucifero Epiſcopo Athanaſius*. Ita vero illam præfert & Codex Venetus, hiſce ſolummodo *Epiſcopo Lucifero* e loco mutatis. *Merito deſideratiſſimo*. Papebr.

4 *Fraternitatem noſtram*. Chiffletius.

5 *Heremias*. Cod. Ven. recte; nam paullo inferius μονάζοντας, id eſt *monachos* nominat, qui *eremias* incolebant, ſcilicet *eremos*; ita & Chiffletius legit.

6 Ita & Codex Sangermanenſis apud Montfauconium inter opera S. Athanaſii; cum Sangermanenſi convenit Codex Venetus. Μονάζοντες. Codex Regius apud Montfauc. ibidem. *Monachos*. Chiffl.

7 *Ut etiam me*. Cod. Venet.

8 *Cui etiam parcerent Ariani, qui nec minis ſuis pepercerunt?* Id. ubi *minis* mendoſe.

9 *Chriſtum Dominum*. Id.

1 *Urè-*

Digitized by Google

cifer, qui juxta nomen (9) lumen (10) veritatis ferens poſuiſti ſuper candelabrum ut luceat (11) omnibus. Quis enim, exceptis Arianis, non pervidet ex (12) tua doctrina veram quidem fidem, maculam autem Arianorum? Valde & admirabiliter, ut eſt lumen a tenebris, ita ſeparaſti veritatem a calliditate & hypocriſi hæreticorum, defendiſti catholicam eccleſiam, probaſti nihil eſſe, ſed tantum phantaſiam Arianorum verba, docuiſti calcandos eſſe frendores (13) diabolicos. Quam bo-

NOTÆ.

1 *Urentoſo*. Id. mendoſe.
2 *In voluntatibus ſuis*. Verſ. Ant.
3 *Væ genti peccatrici, populo pleno delictis* &c. Chiffl.
4 *Plenus peccatis, ſemen nequam, filii ſceleſti: reliquiſtis Dominum*. Verſ. Ant. Græca Septuag. interpretatio: Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλὸν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι.
5 *Unde ſine lege?* omittitur in Cod. Ven.
6 *Dixit*. Chiffl.
7 *Nihil mihi conſcius ſum*. Verſ. Ant.
8 Hinc forte putetur latine ab Athanaſio ſcripta hæc epiſtola, cum adludat ad latinam vocem. *Montfauconius*.
9 Verba *juxta nomen* gloſſema ſapere videntur. *Galland.*
10 *Lucem*. Papebr.
11 *Luceas*. Cod. Ven.
12 *Ex tua doctrina, quod veram quidem fidem, maculam autem Arianorum valde & admirabiliter, ut eſt lumen a tenebris, ita ſeparaſti veritatem a calliditate, & a pravitate hæreticorum* &c. Chiffl. Nobis tamen videtur hic locus ita interpungendus: *Quis .... non pervidet ex tua doctrina veram quidem fidem, maculam autem Arianorum? Valde &c.* Ita etiam Papebrochius, qui *valide* pro *valde* legit.
13 *Præſides*. Chiffl.

1 *Quam*

[illegible] per (13) orationes Dominum petimus, ut jam inſpicere dignetur, ut eſt miſericors, eccleſiam catholicam, & eripiat omnes famulos ſuos de manibus perſecutorum, quo etiam hi omnes, qui propter metum temporalem ceciderunt (14), levare ſe tandem poſſint, & reverti ad viam juſtitiæ, a qua ſeducti vagantur, neſcientes in qua fovea ſint miſeri. Specialiter autem ego peto, ſi (15) aliquid minus a me dictum eſt, ignoſcere digneris: a tanto enim fonte quod potuit imperitia (16) mea vix haurire valuit. De fratribus autem noſtris

NOTÆ.

1 *Quam deſiderantiſſime oſtendiſti moriendum eſſe pro Chriſto*. Chiffl. Codd. Reg. Sangerm. & Ven.

2 *Vere*. Iid.

3 *Ipſa*. Cod. Sangerm.

4 *Conlocatus*. Cod. Ven.

5 Cum Chiffl. Codd. Reg. Sangerm. & Ven. in quibus legitur *quanto*; antea *particeps*. *Participes Propbetarum, Confeſſores*. Baronius. *Principem Propbetarum, Confeſſorum, & Martyrum te appellare* &c. Poncius apud Latinium.

6 *Credimus, quod non tu &c*. Chiffl.

7 *Compoſitus eſt*. Cod. Ven. *Compoſiti*. Papebr.

8 *Adverſum*. Papebr.

9 *Jam per fidem*. Chiffl.

10 *Præceſſores*. Id. & Codd. Reg. ac Sangerm. *Prædeceſſores tui Martyres nunc ſunt in choro Angelorum*. Papebr.

11 *Habentes te exemplum*. Iid. cum Papebr. & Cod. Ven. qui habet, *virtutis, patientiæ* &c. abſque conjunctiva particula *&*.

12 *Sed & ſcio, &* &c. Cod. Ven.

13 *Per orationes tuas ad Dominum*. Galland.

14 *Exciderunt*. Baron.

15 *Si minus*. Cod. Ven.

16 *Mea*, cum Chiffl. Codd. Reg. Sangerm. & Ven. Antea *ea*.

1 *Per*.

Digitized by Google

3 *Eremitas*. Chiſſl. mendoſe. *Eremos circuunt*. Baron.

4 *Negotia*, cum Latin. Chiſſl. Codd.

7 *Sed in omnibus deſiderantiſſime*. Laum. *Deſideratiſſime*. Papebr.

F I N I S.

Digitized by Google

[illegible] ille ante annos mille dicitur a Muratorio exaratus, cautiorem ſe præ illo profitetur Oltrocchius, cum exiſtimet, codicem, unde *Luciferi Fidem* exſcripſit, ſexto ſaltem ſæculo eſſe tribuendum, licet vetuſtior videri dicique queat. Diſſentit igitur Oltrocchius a Montfauconio æque in ætate codicis, ac in forma litterarum definienda; neque in alterutrius ſententiam concedere ipſi poſſumus, quibus abſentibus codicem ipſum intueri, ac diligenter inſpicere non licet. At enim ſi codicis vetuſtatem ſolummodo ſpectamus, non eſſet fortaſſe improbandum illorum judicium, qui cenſerent, hoc *Luciferianæ Fidei* monumentum a Lucifero ipſo ſcriptum jam antea, aut dictatum fuiſſe: verum nec pauca, nec levia inſunt in ipſa *Fidei Formula*, quæ nos ab hujuſmodi opinione amplectenda prohibeant.

Etenim ſtilus ipſe primum, & ſcriptionis forma plurimum differt a Luciferiana; tum non alia Lucifer utitur Formula Fidei præter Nicænam, quam in lib. *de non parcendo in Deum delinquentibus* integram protulit, cujuſque initium repetit in libro, cui titulus, *Moriendum eſſe pro Filio Dei*: locutiones deinde, quas plerumque uſurpat diſſerens de divina Verbi natura, differunt ſane ab iis, quas exhibet hæc *Formula Fidei*, in qua ὁμοούσιον præterea vocabulum omiſſum eſt, licet ejuſdem vis ac ſenſus poſſit ex ea deprehendi; cum tamen Lucifer ipſe hanc vocem, ejuſque ſignificationem aperte ingerat in ſuis libris, objiciatque Conſtantio. Erat enim vocabulum ὁμοούσιον certa Catholicis teſſera fidei, quam nefas fuiſſet eo tempore in *Formulis Fidei*, & in libris omittere adverſus Arianos deſcriptis. Et ſane quo tandem tempore, quove loco hanc *Fidei Formulam* Lucifer edidiſſet, mirum foret, doctiſſimum Epiſcopum, qui omnes Arianorum artes, aſtuſque, & inſidias probe callebat, quique tamdiu fortiter dimicavit, ut defenderet Deum Filium eſſe Deo Patri ὁμοούσιον, id eſt *Conſubſtantialem*, in publico demum Fidei ſuæ teſtimonio abſtinuiſſe ab eo vo-

Digitized by Google

ctione *ſine initio* in lib. *Moriendum eſſe pro Filio Dei*; ſed illam directe opponit Arianorum errori, qui Filio *initium* tribuebant, quia *factus & creatus a Patre* ab iiſdem dicebatur. Hæc verba vero *non ad ſe* dubiæ ſubſunt interpretationi: Pater enim *ad ſe* generat Filium, ſi in Filio, quæ σχετικὰ & *relativa* ſunt, conſiderentur, ut *Verbum* eſſe, & *imaginem Patris*, & ipſa *Filii* notio; Filius autem *ad Patrem* non eſt, ſi de iis ſit ſermo, quæ *abſolute* & *ſecundum ſubſtantiam* de Filio Dei enunciantur; Filius quippe & Deus eſt abſolute, & bonus, & ſapiens &c. & in hanc ſententiam plura inquirit & explicat laudatus Petavius ad ſenſum Auguſtini in lib. 4. cap. 10. & lib. 6. cap. 9. num. 8. Sed *Fidei* hujuſce auctor hæc verba fortaſſe adhibuit, ut Arianorum errori adverſaretur, qui Filium Verbum quoddam eſſe Patris inſtrumentum ajebant, quo ad res ceteras condendas uſus fuerat: & impiam adeo opinionem ſecuti ſunt in primis uterque Euſebius Nicomedienſis & Cæſareenſis, teſte Petavio lib. 2. cap. 3. num. 16. & cap. 7. num. 7. hinc docuerunt Patrem feciſſe *ſibi* Filium, ſibique ſubjectum, atque *inſtrumentalem* adminiſtrum: ideoque obſcura quidem vocum ſignificatione profitetur hæc Formula Fidei, Patrem habere Filium *non ad ſe factum*: cujus tamen locutionis *ad ſe* uſum vix eo tempore, quo Lucifer vixit, inductum reperies, idemque videtur Auguſtini primum ætate ſumi cœptus, & in varios poſtea ſenſus, variaſque ſignificationes a Theologis pertrahi. Hæc propterea animadvertens quis ſibi facile perſuadeat, Luciferum potuiſſe Fidem ſuam adeo ambiguis, & obſcuris dictionibus publice teſtari? Adde his, plura de Spiritu ſancto in hac Formula Fidei catholice quidem dici, quam in ceteris, quæ per ea Luciferi tempora ſive a Catholicis, ſive ab hæreticis edebantur; &, licet ipſi Ariani impie ſentirent de divinitate Spiritus ſancti, attamen ante Macedonianam hæreſim neque Concilia, neque Patres uberioribus verbis, atque ſententiis quidquam de illa definierunt, *quippe tunc de ea re nominatim quæſtio commota non fuerat*, inquit Petavius in lib. 2. cap. 6. num. 4. Poſt damnatum vero Macedonii errorem a Conſtantinopolitano Concilio anni 381. & clarius & copioſius diſſerere cœptum eſt de Spiritus ſancti natura, eæque phraſes paſſim adhiberi, quas hæc *Formula* præfert; ſi tamen Concilium Alexandrinum excipias celebratum anno 362. cujus Epiſtola Synodica ſcripta ad Antiochenos

no-

... in Tomo 2. Operum D. Leonis PP. in Codice Canonum eccleſiaſticorum &c. cap. 38., & Venetis typis iterum vulgatam in Tomo 3. Operum eorumdem pag. 278. quæ a Balleriniis Fratribus docto equidem, & erudito labore adverſus Queſnelli errores illuſtrata fuerunt. Nomen hæc præfert in titulo *Fauſtini Presbyteri*, eademque eſt, quæ a Mabillonio *Breve Fidei* inſcribitur ex Mſ. Augienſi, ut Ballerinii teſtantur; idemque, ut autumamus, codex Augienſis eſt, quem Mabillonius in *Itinere Germanico* indicat a ſe viſum Augiæ: *Liber in majori folio inſignis, in quo habentur omnes Patrum expoſitiones in Orationem Dominicam, atque etiam variæ Fidei Confeſſiones*. Mſ. Oxonienſe, ex quo Queſnellus edidit Codicem Canonum &c. hunc titulum exhibet; *Fauſtini Presbyteri Fides miſſa Theodoſio Imperatori*; aliud Thuaneuſe; *Item Fauſtini Presbyteri confeſſio veræ fidei, quam præfatis ſcribi & tranſmitti juſſit Theodoſius Imperator:* corrigit Queſnellus in differt. 14. num. 6. *quam a præfatis* &c. conjiciens juſſu Theodoſii deſcriptam fuiſſe a Fauſtino *Fidem* hanc, & a Theodoſio ad Damaſum miſſam, *ſcriniis Sedis Apoſtolicæ poſtmodum inſerendam: unde in Codicem Romanum tranſlata fuit;* ſed Queſnelli opinionem rejiciunt Ballerinii in Præfat. ad novam hujuſce Codicis editionem, quem exiſtimant neque in Italia, neque Romæ, ſed in Gallia elaboratam fuiſſe; & ex mſ. Vindobonenſi ejuſdem Codicis hunc titulum aſſerunt: *Item Fauſtini Presbyteri confeſſio vera fidei, quam Presbyter ſcribit ſibi tranſmitti juſſit Theodoſius Imperator;* notant Ballerinii, *ſcripſit*, & *ſibi* &c.

Tres igitur codices vetuſtiſſimi *Fidem* hanc Fauſtino tribuunt; *Fauſtinus autem alius non occurrit*, uti animadvertit Queſnellus in Diſſert. laudata, *qui fuerit auctor hujus libelli, præter Fauſtinum illum Luciferianum Presbyterum, qui cum ad Flacillam Theodoſii Imperatoris uxorem libros ſeptem ſcripſerit adverſus Arianos & Macedonianos, & libellum precum cum Marcellino Presbytero Theodoſio ipſi obtulerit, facile potuit ad eumdem Imperatorem libellum mittere Fidei ſuæ teſtem:* cujus quidem ſententiæ aſſentimur. Cauſſam vero, cur Fauſtinus libellum ſuæ *Fidei* ederet, hanc Quesnellus ibidem ſignificat; quia nimirum a Turbone Epiſcopo Eleutheropolis, qua in urbe Fauſtinus Roma

mus. Demum paucis a calumnia hæreſis Apollinariſtæ ſibi illata ſe te detenoit, & eos damnat, qui tres *hypoſtaſes* confitentur; quæ itidem clauſula deeſt Ambroſiano. Verum ita animadvertit Queſnellus: Fauſtinus, uti ejus etiam collega Marcellinus, Luciferiano ſchiſmate infectus erat, ideoque Concilii Alexandrini decreto adverſabatur, quo ſancitum fuerat, ut Arianæ communionis participes ſub Imperatore Conſtantio, Epiſcopi præſertim, in gratiam cum Catholicis reciperentur. Hinc Sabelliani, & Apollinariſtæ erroris ſuſpectus habebatur; Patres etenim Synodi Alexandrinæ decreverant, ut ab iis, qui ad Eccleſiam ex Arianorum ſocietate redibant, Sabellii quoque impia dogmata damnarentur; tum ut iidem confiterentur *Spiritum ſanctum non creaturam, neque alienum, ſed proprium eſſe & indiviſum ab eſſentia Patris & Filii*; denique ſtolidum Apollinaris errorem exſecrarentur, qui docuerat, inanime corpus, & ſenſus mentiſque expers ſibimet Verbum Dei Filium aſſumſiſſe. Iccirco Fauſtinus, ne videretur catholicam doctrinam a Patribus Alexandrinis propoſitam, & Eccleſiæ totius conſenſu probatam reſpuere, dum decretum de iis, *qui ab Arianis redierant, excipiendis* rejiciebat, Sabellium nominatim damnat, & adverſus illius errorem *perſonas* in Trinitate aperte diſtinguit; Spiritus ſancti divinam eſſe naturam iiſdem pæne Synodi verbis fatetur, ac Apollinaris hæreſim perſpicue deteſtatur; de conceſſa autem *lapſis* indulgentia omnino ſilet; & *trium hypoſtaſum* uſum, de quo veluti hæreſeos ſuſpecto fuerant *lapſi* accuſati ante, quam veniam obtinerent, cujuſque rectum & catholicum ſenſum Synodo probaverant, omnino negat inter catholicos eſſe ferendum: unde alia cauſſa cur Sabellianus diceretur ab iis, qui *tres hypoſtaſes* in Trinitate fatebantur, id eſt *tres perſonas*; Sabellius enim Deum aſſerebat *υἱοπάτορα*, hoc eſt unam in Deo perſonam eſſe Patrem & Filium, ut ait Athanaſius in expoſitione Fidei; & de Spiritu ſancto perinde ac de Filio ſentiebat, ut eos *ὁμοτίμους* faceret, neque a Patris perſona ſepararet, ſed unam eamdemque ac veluti primariam hypoſtaſim ſtatueret, cujus duæ illæ Filii & Spiritus Sancti eſſent *ἐνεργείαι*; ait Petavius in lib. 1. cap. 6. Verum cum Græcum nomen *ὑπόστασις* pro *οὐσίᾳ* ſive eſſentia veteres Patres adhibuerint præſertim ante Nicænum Concilium, & re vera tum id ſignificet, quod *ſimpliciter exſiſtit*, id eſt *eſſentiam*, tum id, quod *per ſe ſubſiſtit*, *individuum* ſcilicet, ſeu *perſonam*, de quibus vide Pe-

ta-

Digitized by Google

[illegible] ex litteris Cyrilli Alexandrini, & in Hieronymi ſententiam conceſſerat, qui trium hypoſtaſum uſum improbabat. Quamquam cum ſit incertum, utrum Eleutheropoli verſaretur Fauſtinus, dum *Fidem* edidit, quod putat Queſnellus, an alia in urbe, certe in Oriente, ubi contentio adhuc fervebat de uſu, ſenſuque *trium hypoſtaſum*, hinc conjectura ducimur ad credendum, omnem hujus *Fidei* ſcribendæ cauſſam illi fuiſſe, ut, cum unam eſſe *ὑπόστασιν* id eſt *eſſentiam* ſeu *ſubſtantiam* Trinitatis affirmaret, ab eorum calumniis ſe ſe defenderet, qui *tres hypoſtaſes* fatebantur eo ſenſu, qui ab Alexandrina Synodo probatus fuerat, & vocis hujus vim pro ſua ipſorum ſententia interpretantes Sabellianiſmi ceteros accuſabant, qui aliter illam interpretarentur. Quare Fauſtinus ſuam *Fidem* exhibet Imperatori ita, ut cum Catholica doctrina Synodi omnino conveniat, *ὑπόστασις* autem, & *ſubſtantiæ* voces ſua tantummodo interpretatione velit eſſe explicandas: quod ipſum *Formulæ* initium ſignificat: *Primæ fidei confeſſionem contra Sabellium ſignamus & contra hos, qui ſub nomine Catholicæ Fidei impia verba defendunt, dicentes tres eſſe ſubſtantias.*

Atque hæc ſatis de *Formula* Fauſtini; quæ num Lucifero conveniant, quiſquam facile cognoſcit, ipſis ſolummodo *Fidei* verbis ſpectatis, & conſilio, quo edita fuit. At quis dixerit, *Fidem* a Lucifero quidem ſcriptam a Fauſtino in ſuam *Formulam*, additis exordio & clauſula, adſcitam, ut magis ex ipſo auctore probaretur. Verum Luciferi nomen non ſiluiſſet Fauſtinus, quem in *Libello precum* tot laudibus ſemel atque iterum ornat; ac demum ex hactenus dictis ita poteſt recte conſtitui, *Formulam Fidei*, quam ex Ambroſiano Codice hic exhibemus, Lucifero, qui *Nicænæ Fidei Formulam* unice ſecutus eſt, qui nihil unquam ambiguum, nihil obſcurum de Trinitate ſcripſit, qui decreta Synodi Alexandrinæ ſuo aſſenſu confirmavit, qui Sabellii errores palam exſecratus eſt in lib. *de non conv. cum hæret.* & nullius hæretici erroris in ſuſpicionem unquam adductus fuit, illam, inquam, *Fidei Formulam* non eſſe tribuendam, ſed vel ab inſcito quopiam homine, vel ſecta Luciferiano e *Fauſtiniana Formula* depromtam, ambiguis, quæ notavimus, corruptam vocibus, & aut inſcite, aut fraudulenter Lucifero adſcriptam quinto circiter ſæculo, poſtea, illius nomine præfixo, Codici Ambroſia-

Digitized by Google

NOs Patrem credimus qui non ſit Filius, ſed habeat Filium de (2) ſe

ſine

quia pravo ingenio quidam ſub [illegible]-lius fidei confeſſione impia verba commutant (4), nobis invidiam facientes, quod velut hæreſim Sabellii tueamur; paucis & contra Sabellium primæ fidei confeſſione (5) ſignamus; & contra hos, qui ſub nomine catholicæ fidei impia verba defendunt, dicentes tres eſſe ſubſtantias; cum ſemper catholica fides unam ſubſtantiam Patris & Filii & Spiritus ſancti confeſſa ſit.

Nos Patrem credimus, qui (6) non ſit Filius, ſed habeat Filium de

ſe

NOTÆ.

1 Hæc verba, *Incipit Fides S. Luciferi Epiſcopi*, minio depicta ſunt in Codice.

2 De hiſce locutionibus ſatis dictum eſt in præfatis.

3 I. e. Nicæna. Excuſationem præmittit, cur novam Fidei Formulam edat contra Alexandrinum decretum; quod uſum præſertim trium *ὑποστάσεων* ſpectat hiſce verbis; *quos enim*, id eſt, qui cum Arianis communicaverant, *nonnulli incuſabant, quod tres hypoſtaſes affirmarent, cum hujuſmodi voces in Scriptura non reperiantur, ac proinde ſuſpectæ eſſe poſſint, auctores fuimus neque id amplius præter Nicænam confeſſionem inquirant*.

4 Codex Thuanenſ. *miſcent*.

5 Forte *confeſſionem*.

6 Perſonam Patris a perſona Filii aperte diſtinguit, ut Sabelliano errori adverſari

ſari

Digitized by Google

aut Spiritum ſanctum creaturam; tamen contra (4) impiam fidem ſentiunt, cum dicant tres eſſe ſubſtantias: conſequens eſt enim, ut tres Deos confiteantur, qui tres ſubſtantias confitentur. Quam vocem ſemper catholici exſecrati ſunt.

NOTÆ.

ſari ſe oſtendat: unde conjicias *Fidem* hanc potius ut illam hæreſim damnet, quam ut Arianam, ſcriptam fuiſſe.

1 *Subſtantiam unam* dicit non minus, ut catholicum dogma profiteatur, quam ut vocis ſignificationem ingerat adverſariis.

2 Hæc ex Synodica Alexandrina fere verbo tenus.

3 De Apollinaris hæreſi, & de *tribus ſubſtantiis*, vide quæ præfati ſumus.

4 Niſi mendum ineſt utrique editioni tum Queſnellianæ tum Venetæ, & legendum ſit *ipſam*, ſenſus erit, *tamen e contrario impiam fidem ſequuntur, impie ſentiunt*.

FINIS.

Digitized by Google

Madianitis & Moabitis comparati. 47. quid ſenſerint de Spiritu ſancto. 42. Antichriſti ſunt. 83. Judæorum diſcipuli. 87. Nicææ damnati. 88. non Chriſtiani, ſed famuli Antichriſti. 97. lupi, canes, & filii diaboli. 99. latrones. 102. 117. quid de Filio Dei ſenſerint. 108. 218. meretricibus comparantur. 112. a Conſtantio mire dilecti. 112. 113. filii diaboli. 137. & meretricis. 143. Athanaſium accuſant in Concilio Sardicenſi. *ibid.* nihil quod ad ipſam hæreſis ſubſtantiam, a Photinianis diſcrepant. 203. neque ab hæreſi Paulli Samoſateni. *ibid.* anathematizari a Concilio Nicæno. 204. Antichriſti ſpiritu pleni. 218. in plures ſectas dividebantur. 218. Filium Dei adoptivum ſolummodo confitebantur. *ibid.* lupi ab Apoſtolo deſignati. 226. 227. 228. canes rabidi. 235. domus ſpiritus immundi. 239. Epiſcopum epiſcoporum appellant Conſtantium Imp. 262. mancipia Antichriſti & Pharaonis nepotes. 272.

S. Athanaſius Alexandriæ inſectatus a Conſtantio Imp. 48. a Lucifero defenſus duobus libris. 53. 116. ut abſens & inauditus damnetur, fruſtra a Conſtantio ten-

B

Bonoſus libros duos pro S. Athanaſio a Lucifero recognitos, refert ad Conſtantium Imp. 168.

C

Comites Imperatoris quid ſint. 221.

Concilium Mediolanenſe celebratum anno 355. 1. & 2. quæ ibi ab Arianis intenta? 11. quot Epiſcopi interfuerint. 132.

Concilium Arelatenſe Arianorum. 13.

Concilium Sardicenſe, in quo Athanaſius ab hæreticis accuſatus, abſolvitur. 143.

Concilium Sirmienſe, in quo Ariani damnant Photinum. 203.

Conſtans Imperator reſtituendum curat Athanaſium Alexandrinis. 91.

Conſtantinus M. Imp. exſilio damnat Athanaſium. 91.

Conſtantius Imperator, ad quem ſuos libros ſcribit Lucifer. 1. Epiſcopos catholicos communioni Arianorum jungere conatur. 9. aſſimilatus Achabo. *ibidem*; pacem fingit ad Catholicos circum-

Digitized by Google

Arcam Dei ceperunt. 68. 69. & Sauli 70. *uſque ad* 74. & Achabo & Jezabeli 75. *uſque ad* 80. & Hieroboamo. 80. 81. diverſus a Joſaphat, qui in regno Judæ reſtituit cultum Domini. 81. 82. Athanaſium perſequitur. 83. 84. 88. 94. ſuperbus & inconſideratus. 84. aſpidibus comparatur 86. impius. *ibid.* ſimilis Judæ Scarioth. 87. 220. 221. 267. præcurſor Antichriſti. 89. rugit ſicut leo. *ibid.* ſuperbus & temerarius, & homo peſtilens. *ibid.* Athanaſium reſtituit Alexandrinis interceſſione Conſtantis. 91. 143. bellum gerit cum Soporino rege Perſarum. *ibid.* canis eſt rediens ad vomitum. 92. Eudoxium perſequitur, datis litteris ad Antiochenos; deinde in gratiam recipit. *ibid.* Eccleſiæ perſequutor. 93. imitator diaboli. 94. Catholicos antiſtites perſequitur. 98. 101. Pharaoni ſimilis. 99. hæreſim ſuam per ſanguinis fuſionem reædificat. 102. Sodomitis & Gomorrhitis comparatus. 106. & Judæis. 107. & Rabſaci 108. dux Antichriſti. *ibid.* paullo ante, quam moreretur, baptizatur. 109. impius. 111. crudelis in Catholicos. 112. 114. Arianos mire tat, qui a Georgii Cappadocis communione abhorrebant. 144. Judæis prophetas occidentibus ſimilis. 146. 147. ſerpen 149. 150. 163. 164. Syrianum mittit, ut Alexandrinos cogat Georgium recipere. 149. Judæis comparatus. 152. 153. fur ovium Chriſti. 154. 155. Epiſcopos catholicos e ſuis ſedibus pellit. 160. lupus. 161. 189. 190. gentilis, Judæus, & Antichriſti ſatelles. 162. diabolo aſſimilatur Adam & Evam tentanti. 163. recognoſcendos curat libros duos pro S. Athanaſio, an re vera ſint Luciferi. 168. Iſraelitis a Moyſe interfectis aſſimilatur. 169. & iiſdem a Phinee interemtis. 170. quid Romæ molitus ſit, libellis datis Epiſcopis etiam catholicis? 172. Achar comparatus. 172. 173. 174. & Sauli. 174. 175. & Achabo. 176. homicida eſt. *ibid.* Amaſiæ ſimilis. 177. & Oziæ regi. 178. 179. & Judæis a Joſia male multatis. 179. 180. 181. itemque Judæis ſub Amaſia. 182. 183. & Sennacherib. 183. 184. & Judæis ab Ezechiele increpitis. 184. 185. 186. & Holoferni. 187. 188. 189. Antiocho aſſimilatur. 190. 191. 192. martyrii conſum-

Digitized by Google

223. Epiſcopos catholicos [illegible] , [illegible]
trulis hæreticis . *ibid.* diaboli ſpiritum
habens , ſicut Judæi Paullum & Silam
perſequuti . 224. 225. 226. Paullo ſi-
milis, antequam converteretur. 226. u-
nus ex lupis ab Apoſtolo deſignatis .
226. 227. 228. ſimilis Ananiæ 228. &
perſecutoribus religionis a Daniele præo-
ſtenſis. 229. 230. 231. aut Antichriſtus,
aut ejus præcurſor . 231. Cretenſibus
mendacibus aſſimilatus. 232. dæmonum
templum & anathema. 234. ſtultus 234.
235. Judæis, qui ab Eſaia dicuntur ca-
nes , tauri, & vituli, ſimilis. 235. in-
tra velum ſtans Luciferum audit Medio-
lani negantem poſſe ſe in Arianorum
ſententiam concedere . 239. 244. Ale-
xandrinos alioſque Catholicos inſectatur.
240. Catholicorum ſe ſimulat amicum
ut eos ſeducat , ſicut Evam ſerpens.
240. 241. 250. 251. ita Catholicos per-
ſequitur, ut ne ſepeliri quidem permit-
tat . 242. tyrannus omnium ſæviſſimus
243. bellua 244. 249. Arii vermis 245.
fruſtra edicto ſuo hæreſim nititur pro-
pagari *ibid.* 261. lupus & canis , nec
homo . 247. Alexandrinos dire necat .
252. carnifex. 255. Fidei formulas mo-

fit apoſtata. 251.
Epiſcopi, qui a Fide Nicæna deſciverant,
ſub Angelorum in apoſtaſiam converſo-
rum nomine deſignati. 179.
Epiſtolæ Luciferi deperditæ. 212.
Eudoxiani ita dicti ab Eudoxio Epiſcopo
Germaniciæ , inter Arianos. 92.
Eudoxius Epiſc. Germaniciæ Arianus, per
antiphraſim Adoxius dicitur a Lucifero.
65. 257. qui apud eumdem exſulavit.
65. inſectatus a Conſtantio Imp. quod
Aetii dogma ſequeretur, deinde redit in
gratiam. 92. Sedem Antiochenam occu-
pat, deinde Conſtantinopolitanam. *ibid.*
257. quam Fidei formulam ediderit in
Concilio Antiocheno, & an illam eju-
raverit? 257. 258.
Euſebius Epiſcopus Vercellenſis invitatur a
Legatis Sedis apoſtolicæ ad Concilium
Mediolanenſe. 1. comparatur Petro A-
poſtolo . *ibid.* S. Dionyſio Epiſc. Me-
diolanenſi ſuccurrit, qui Athanaſium de-
ceptus damnaverat. 128.
Eutychetes diaconus mittitur ab Athanaſio
ad Luciferum. 268.
Euzojus Epiſc. Arianus Conſtantium Imp.
baptizat. 109.

Fau-

Digitized by Google

H

Hilarius, Legatus Liberii Papæ, Euſebium Epiſcopum Vercellenſem invitat ad Concilium Mediolanenſe, datis litteris. 1. Conſtantium Dei impugnare religionem aſſerit. 38.

L

Libelli recitati Romæ a Conſtantio Imp. & ab eodem dati Epiſcopis etiam catholicis. 172.

Liberius Papa ſcribit Lucifero exſuli aliiſque. 2.

Lucifer Epiſcopus Calaritanus, Legatus Liberii Papæ. 1. 245. Euſebium Epiſcopum Vercellenſem ad Concilium Mediolanenſe invitat, datis litteris. 1. 133. exſul epiſtolam accipit a Liberio Papa. 2. librum *de non conveniendo cum hæreticis* ſcribit ad Conſtantium Imperatorem. 5. illumque Germaniciæ, ubi exſulabat. 11. 65. 66. librum *de regibus apoſtaticis* ad eumdem Conſtantium. 29. librum I. pro S. Athanaſio ad eumdem.

[illegible] Profeſſionis Fidei, quæ ſub ejus nomine circumfertur? 273. & *ſeq.*

M

Macedoniani Arianis moderatiores in ſententia de Spiritu ſancto. 42. 43.

Machetas, ſive Achetas, presbyter ex Catholico Arianus. 150.

Marcion hæreſim ſuam diſſeminavit circa ann. 134. 16. damnatur *ibid.*

P

Pancratius Presbyter, Legatus Liberii Papæ, Euſebium Epiſcopum Vercellenſem ad Concilium Mediolanenſe invitat, datis litteris. 1. Conſtantium impugnare Dei religionem aſſerit. 38.

Paullus Samoſatenus in Synodo Antiochena damnatus. 16. 203. nihil quoad hæreſis ſubſtantiam ab Ario diſcrepabat. 203.

Photinus Epiſc. Sirmienſis, diſcipulus Paulli Samoſateni, damnatur in Concilio Sirmienſi. 16. 203. Scotinus per antiphraſim dictus. 203. 220. 226. nihil quoad hæ-

Digitized by Google

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

